

JÁSZSÁGI ÉVKÖNYV

2017

A kötet szerzői

Bagi Tibor adóigazgatási irodavezető-helyettes, Polgármesteri Hivatal Jászberény; B Kiss András ny. aljegyző, Jászberény; Bojtos Gábor levéltáros, Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Szolnok; Bódisné Görbe Krisztina adóigazgatási irodavezető, Polgármesteri Hivatal Jászberény; Bóna Nándor könyvtáros, Budapest-Csepel; Buschmann Éva újságíró-szerkesztő, Jászberény; Bujdosó Katalin könyvtáros, Jászfényszaru; Csörgő Terézia ny. gimnáziumi tanár, Jászberény; Fábíán Nikolett tanár, Lehel Vezér Gimnázium Jászberény; Fodor István Ferenc helytörténeti kutató ny. polgármester, Jászfákóhalma; †Fodor Istvánné gazdasszony, Jászfákóhalma; Földi József ny. közigazdász, Budapest; Gergely András antropológus, Budapest; Gulyás András régész, Jász Múzeum Jászberény; Gulyás Erzsébet ny. könyvtáros, Jászberény; Deméné Ilonka Gabriella tanár, Lehel Vezér Gimnázium Jászberény; Ingsné Járvás Irén könyvtáros, Jászkisér; B. Kiss András ny. aljegyző, Jászberény; Kiss Henriett zenetörténész, Jászberény; Lukácsi László helytörténeti kutató, Jászsószentgyörgy; Jan Lundvik ny. nagykövet Höganäs Svédország; Metykó Béla ny. mérnök, Jászberény; Mézes Nándor informatikus, Esztergom; Nagy Ildikó könyvtáros, Jászfényszaru; Németh Katalin nyugdíjas, Jászberény; Papp Izabella ny. levéltáros, Jászboldogháza; Pappné Járvás Beáta könyvtáros, Jászkisér; Parti Csaba könyvtáros; Jászberény; Pethő László ny. egyetemi docens, Jászberény; Piroska Miklós alelnök, Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Közgyűlés, Szolnok; Pollmann Ferenc hadtörténész, Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Budapest; Sebők Balázs főiskolai docens, Eszterházy Károly Egyetem Jászberényi Campus; Szerző Dorina családsegítő, Jászsárok szállás; Szüle Katalin helytörténész, Jászkisér; Várszegi Tibor művészeti vezető, Malom Film-Színház és Főnix Fészek Műhelyház Jászberény; Vincze János Farkas tanár, Jászládány; Wirth Lajos tudománytörténész, Jászberény

JÁSZSÁGI ÉVKÖNYV
2017

A szerkesztésben közreműködtek:

Fodor István Ferenc, Hasznos Rozália, Hajdú László, B. Jánosi Gyöngyi,
Hortiné Bathó Edit, Nagy J. József, Szabó Jánosné, Turjányi Sándor

Felelős szerkesztő: Pethő László

Borítóterv: B. Jánosi Gyöngyi

Tördelőszerkesztő: Buschmann Éva

Olvasószerkesztő: Egyedfy Gizella

Kiadja a Jászsági Évkönyv Alapítvány

Felelős kiadó: Kertész Ottó kuratóriumi elnök

ISSN 1217-7954

Nyomda: Creatív Color Stúdió Kft. Jászberény

TARTALOMJEGYZÉK

MŰVÉSZET

Deméné Ilonka Gabriella: Tíz éves a Lehel Vezér Gimnázium Férfikara.....	7
Kiss Henriett: A filharmóniai hangversenyek szervezése és fogadtatása – Beszélgetés Zöld Albertné Judittal.....	12
Neszúri képek – Fotósorozat a fotósakkör alkotóitól.....	20
Németh Katalin: In memoriam Bakki Katalin.....	27
Papp Izabella: A színház az erkölcsös ember utolsó menedéke – Beszélgetés Rigó Józseffel, a Híd Színház vezetőjével.....	29
Várszegi Tibor: Kis jászberényi színháztörténet (1987–2017) Malom Film-Színház és Főnix Fészek Műhelyház.....	38

HISTÓRIA

Bojtos Gábor: Adatok a malenkij robot jázsági eseményeihez.....	55
Metykó Béla: Az asszonyszívek diplomáciájának nagymestere.....	77
Pollmann Ferenc: Bukás a győzelem küszöbén – részlet Ladány Pál naplójából.....	92
Sebők Balázs: Az újrakezdés nehézségei Jászberényben (1957–59).....	102
Szerző Dorina: Adatok a Jázság óvodáinak történetéhez.....	112
Vincze János Farkas: A Jászladányi Önkéntes Tűzoltó Egyesület könyvtára.....	127
Wirth Lajos: A jászapáti Makó családok származása, és Makó Pál szűkebb családja.....	132

GAZDASÁG

Bagi Tibor – Bódisné Görbe Krisztina – B. Kiss András: Jászberény legnagyobb iparüzési adófizetői.....	139
---	-----

Jan Lundvik: Visszaemlékezések Magyarországra.....	142
Pethő László: Modellek a döntések hátterében – Interjú Molnár Sándor informatikus professzossal.....	148
Piroska Miklós: A Jászság szerepe és lehetőségei az Európai Unió és a hazai fejlesztési források felhasználásában.....	153
Képek Storeból és Teharjéből – Itt élt egykoron a Gorjanc család – Pethő László fényképei.....	175

ÖRÖKSÉGÜNK

Bóna Nándor: Csík Tibor, a „szélvész-öklöző”.....	182
Csörgő Terézia: Mit írtak az újságok? – Lehel vezér Gimnázium 1947–1992.....	199
Fodor Istvánné: Egy tanyasi asszony élete.....	211
Földi József: Egy küzdelmes, dolgozó élet.....	229
A. Gergely András: In memoriam Márkus István.....	236
Hadifogoly történetek a Jászságból (Lejegyzők és visszaemlékezők: B. Béla, Fodor István Ferenc, Kuli Mátyásné, Lukácsi László, Pesti János, Szüle Katalin).....	244
Mézes Nándor: „Ha nem megyek, nem vagyok”.....	254

KÖNYVISMERTETÉSEK

Centenárium évkönyv (Buschman Éva).....	259
Fodor Ferenc önéletrajzi írásai (Fábián Nikolett).....	261
Langó Péter: Turulok és Árpádok (Gulyás András).....	264
Anka László: Apponyi Albert levelezése (Pethő László).....	265
<i>Krónika a jászsági településekről</i>	267
<i>Támogatók</i>	292

Deméné Ilonka Gabriella

TÍZ ÉVES A LEHEL VEZÉR GIMNÁZIUM FÉRFIKARA

Azt mondják, Bach korában egy embert egész életében ért annyi hatás, mint napjainkban minket egy hét alatt. Bach korában nem éltem, de döbbsentem élem át mindazt, ahogyan, amilyen gyorsan változik világunk. A zenében is! Megszámlálhatatlan irányzat, stílus, tehetség, új utakat bejáró emberek, új lehetőségek – és egyre kevesebb a szabad idő.

Szerencsére emberi értéket teremteni és őrizni szándékozó énünk nem változik. Mindig voltak, vannak és lesznek is olyan emberek, akik hisznek egy jó, nemes ügy fontosságában. Őrzik a lángot, és igyekeznek azt továbbadni.

Ma már nem jellemző ránk a hangos, felszabadult éneklés. Pedig „...az ének felszabadít, bátorít, gátlásoktól, féltékenységből kigyógyít. Koncentrál, testi-lelki diszpozíció javít, munkára kedvet csinál, alkalmasabbá tesz, figyelemre – fegyelemre szoktat ...megadja a műveltség alapját, amivel aztán szebbé, gazdagabbá teszi az életet”. Kodály Zoltán bölcsességében az a fantasztikus, hogy ez a mondat napjainkban is elhangozhatott volna egy állásinterjú – elvárásként.

Sokszor megfogalmazták már – Jászberény szerencsés, hiszen itt sokan énekelnek. Nagy múltú énekkarok színesítik városunk civil társadalmi életét. Mindegyik kórusban aktív a tagság, nagyszerű célok tudnak maguk elé kitűzni. Sajnos azonban egyre nehezebb erre a nemes időtöltésre a férfiakat rábírn. Ahogy már korábban is írtam, az IDŐ....

Hogyan tudott 10 évvel ezelőtt egy férfikar összeszerveződni megfelelő létszámban?

Íme, a recept. Kellett hozzá egynéhány nekik való ének, egy karizmatikus igazgató és egy hivatásban hívó énektanár. „Szeretném, ha eljőnnél és velünk énekelnél az iskolánk alapítványi báljának műsorában 2007. december elsején 19 órától. Az első közös próbánkra október 26-án, pénteken 18 órától kerül sor a 25-ös teremben.”

Deméné Ilonka Gabriella
énektanár

Nagy András
igazgató

Ezt a levelet néhány kolléga, kolléganő férje, szülő kapta meg. Az első próbára emlékeim szerint 15 fő jött el. Akkor még úgy gondoltuk, az alapítványi bálon tisztességesen helytállunk – aztán gazdagabbak lettünk egy szép emlékkel. De a „kerék mozgásba lendült”. Egyik, akkor még dalos társunk – Bori István – rímbe szedte a próbákon és a fellépésen megélt élményeit. Megfogalmazta, mennyire nagyszerű lenne, ha ez a közösség együtt maradna.

2007 őszén megalakult a jászberényi Lehel Vezér Gimnázium Férfikara. A próbák állandósultak, a közösség lassan tényleg kórossá formálódott. Sokszor elmosolyodunk, amikor a kezdetekre gondolunk. Eleinte a kotta csak szöveg volt. Próbálkoztunk kánonokkal, de jobbra egy szólamban énekelünk. A létszámunk gyarapodott, néhány diák is közénk állt. Volt alkalom, amikor több mint 40 tagja volt a férfikarnak.

Nagy büszkeség, hogy iskolánk azon férfi tanárai, munkatársai, akik kórusunk alapító tagjai voltak, egy kivételével mind a mai napig énekelnek: *Antics István* jelenlegi igazgató, akkor igazgatóhelyettes, *Bartóki József* testnevelés–földrajz, *Kovács János* karbantartó, *Ma-*

gyar Géza matematika–fizika, Nagy András matematika–fizika (akkori igazgató, ma nyugalmazott), Parti Tamás magyar–angol szakos tanárok.

Nézzük tehát azon diákokat, akik munkájukkal segítették, segítik közösségünket:

Pomázi Attila, Tóth Tibor, Oliver Sámuel, Oláh Ferenc, ifj. Lőrík László, Deme Tamás, Lénárth Ádám, Karácsony Gábor, Deme András, ifj. Miklós István, Cseh Dániel, Sas Dániel, Gedei Bálint, Felber Ákos, Ilonka István, Taczmann András, Muhari Ferenc /elhunytt/, Kocsis Tamás, Odus Máté, Lukács Balázs, Vígh Benjámin, Magyar Zoltán, Kővágó Máté, Kozma Máté, Farkas Tamás, Réti Tamás, Magyar Zoltán, ifj. Fecske Kálmán, Hoffer Lehel, Urbán László, Mézes István, Szűcs Bogdán, Gattyán Péter, Sedon Attila, Uti László, Kozma Máté, Oláh Ferenc, Vincze Szabolcs és Pomázi Tamás

Fellépés 2009-ben a Berényi Borünnepen

Az évek során az alábbi tagokkal bővült kórusunk:

Madarász Lajos, Koczkás György, Czákó Viktor, Ország János, Józsa András, Tavasz Ferenc, Ignécz Ferenc, Sebestyén Gábor, Bolla János, ifj. Bolla János, Körei-Nagy József, Kalla Pál, Vígh Tamás, Fehér-Kaplár Vendel, Szórád Sándor, Fecske Kálmán és Tavasz Ferenc.

A karnagy munkája sem volt egyszerű. Most nem csak a szakmára gondolok. A felsorolt nevekből is jól kitűnik, hogy rövid 10 év alatt mennyi változás történt a kórus tagságában. Szerencsére mindez nem ment a minőségi munka rovására. Viszont folyamatos kihívás a műsorpolitikát az aktuális kórus tudásához, képességeihez alakítani. Lelkesedésből, közös akaratból szerencsére sosem volt hiány. Jól sikerült a mozgósítás a kolléganők között is, hiszen a férjek is beálltak az énekkarba: *Buzás Zoltán, Deme István, Velkei Demeter (elhunytt), Bori István, Katona János, Berkó Attila.* Nagy András igazgató úr hívó szavára néhány szülő is csatlakozott: *Szőke Péter, Miklós István, Lőrík László, Fehér Kaplár Vendel és Kozma József.*

Szeretnénk iskolánk fiataljait is bevonni a közös éneklés örömébe. Nagyon nehéz a fiatalokat a rendszeres, sokszor küzdelmes próbákban benn tartani. Azt is látni kell, hogy a sikeres érettségi vizsga után a tanulmányikat máshol folytatják, így nehezebbé válik összehangolni a rendszeres próbákra járást. Ezért is kell külön megemlíteni *Farkas Mátét*. Máté diákként alapító tag volt, ma pedig már diplomás fiatal, aki bár Budapesten él, mégis mind a mai napig kitart a kórus mellett.

Hamar közismertek lettünk a városban. Bátran állíthatom, megszeretett minket a jászberényi közönség. Mindig arra törekedtünk, hogy amit előadunk az tiszta, hiteles legyen. Az egy-egy koncert során megszólaltatott dalok mondanivalója ne csak nekünk, de a közönség számára is adjon jókedvet, kikapcsolódást. Ha kell – gondolkodtasson el.

Karnagyként nem zenei korokban, zeneszerzőkben gondolkodom. A kórustagokat látom magam előtt, amikor egy mű megtanulásába belefogunk. Férfikar, jól állnak nekünk a bordalok. Gyorsan meg is kaptuk a jelzőt – dalárda. Nem szégyellem. A Palotásy János Vegyeskar dalárdaként kezdte működését, és lám, 2017-ben ünnepli megalakulásának 155. évfordulóját.

Néhány dalcsokrot magam állítottam össze, néhányhoz kutatások során jutottam hozzá. Szívesen énekelünk bordalokat, operett, musical részleteket neves vagy kevésbé neves zeneszerzőktől is. Egy-egy opera férfikari részletével is megpróbálkoztunk már. Nagy kihívás volt Gounod: Faust című operájából a Katonainduló. Pontos ritmus, helyes hangzóformálás, tiszta hangzás – a próbák állandóan megfogalmazott feladatai. Több tájegység népdalait is csokorba szedtük (palóc, jász, erdélyi). Műsorunkban felhangzott már Karai József, Bach, Händel, Bárdos Lajos több kórusműve is. Kórustagokban gondolkodom, akik szeretnek énekelni. Többször írtam már, hogy nagyon gyorsan változó világban élünk. Emlékszem olyan kórusversenyre, ahol az általam irányított gyermekkar Gershwin egyik művét is énekelte. A zsűri értékelése során ezt a mondatot fogalmazta meg: „A Gershwin művet nem hallottuk!” Az ő értelmezésükben az általunk előadott kórusmű könnyűzenének minősült, amit egy „magára adó” kórus nem énekel. Szerencsére ez ma már nem így van!

Véleményem szerint minden embernek örülnünk kell, aki énekel. Meg kell találni azt az utat az énekelt dalokon keresztül, amivel a jelent formálva a jövőnket is tudjuk biztosítani. A férfikarral szívesen emelünk be a műsorunkba klasszikusnak számító, gondolatokat ébresztő ún. könnyűzenét. Sas Dániel kiváló zongoristának köszönhetően a megfelelő zenei alap, a „kényelmes” hangnem mindig adott volt. Új utakat keresünk. Egyik dalos társunk felesége, *Bartókiné Koczka Éva* tanárnő többször írt már dalszöveget a férfikar számára, amelyeket mindig nagy örömmel énekel a kórus!

Komoly mérföldkő volt a férfikar életében az I. világháború kitörésének 100. évfordulójára a Jász Múzeumban megnyitott kiállításon való fellépés. A közel 25 perces dalcsokor (a youtube-on meghallgatható) mindenkire nagy hatással volt. Néhányan tréfásan azóta is emlegetik, hogy a karnagyon kívül még egy hölgyet fogadnak el maguk között. *Forgó Katalin* igazgatóhelyettes a *Fogolyének* előadásával tette még emlékezetesebbé a fellépést. Nem múlik el közösségi, baráti összejövetel, hogy ne énekelnénk a korabeli dalokból részleteket. Megrendítő hallgatni a zengő férfihangokat.

Az elmúlt 10 év bővelkedett meghívásokban. Megalakulásunk után hamarosan számos felkérés érkezett. Rendszeres fellépők lettünk a városban. Az iskolánk – a Lehel Vezér Gimnázium – által szervezett számos műsorban vettünk részt adventkor, alapítványi bálokon.

A városi rendezvények szervezői is hamarosan megérezték a férfikar újszerűségét, és éltek a nem mindennapi hangzás lehetőségével. Énekeltünk nemzeti ünnepeinken – október 23-án, március 15-én – redemptiós emlékünnepeken, koszorúzások során. Megtiszteltetés volt számunkra, amikor Vechta és Jászberény testvérvárosi kapcsolatának 20. születésnapjának rendezvénysorozatán résztvevők lehettünk. Városunk lengyel testvérvárosában is nagy sikerrel mutatkozott be kórusunk. Egy alkalommal Gyimesfelsőlokon is tapsolhatott a közönség az énekkar műsorának.

Szívesen mondtunk igent más, a város életét színesebbé tevő felkérésekre is: Nemzeti Vágta helyi rendezvénye, pálinkamustra, kapitánykerti megemlékezés október 6-án, nemzeti összetartozás napja (június 4), Ferences templomi búcsú, adventi gyertyagyújtás, adventkor a rendezvénysátorban való fellépés, augusztus 20-i utcabál – meghívott vendégeként az Apostol együttessel.

A jubiláló férfikar

Énekeltünk különböző báli műsorokban: Gazdabálban, Keresztény bálban – több száz ember előtt. Egy-egy összeállított műsor – például az első világháborús dalszokor – városunk határain túl is meghívást kapott. Bemutattuk Nagykátán és Tápíószelén. A kórus énekét hallhatták már kiállítások megnyitóján, de bormustra során is.

Két alkalommal szerveztünk jótékonyági koncertet. A bevételt a vörös iszap károsultjainak javára ajánlottuk fel, valamint Alma Materünket segítettük egy új zongora megvásárlásában. Ehhez *Sas Dániel* nemes felajánlása is nagyban hozzájárult. Jánoshidán szintén fellépői voltunk egy jótékonyági koncertnek.

Kórusunk fennállásának 10 éve alatt önálló koncerttel is megörvendeztette városunk kórusmuzsikát kedvelő lakosságát. Az *Élet dolgai* és *Csodálatos világ* címmel

gondolatiságában tematikus műsort mutattunk be, mutattuk meg a férfilelek rendkívül izgalmas sokszínűségét.

Megünnepeltük 5 éves születésnapunkat is. Csatlakoztunk a Pedagógus Kórusok Országos Társaságához. Így bemutatkozhattunk Hajdúszoboszlón, Komáromban, Szekszárdon, Sopronban. A megyei felnőtt kórusok énekkari találkozásán – a Zene Világnapjához kapcsolódóan – állandó fellépők vagyunk. Szolnokon, Martfűn és Fegyverneken is énekelünk már. Örömmel veszünk részt kórustalálkozókon.

Kitörölhetetlen emlékként maradt meg minden kórustagban a XX. Jász Világtalálkozó jászberényi bemutatkozása. A közreműködés *Carl Orff: Carmina Burana* című nagyszabású oratóriumában, a neves művészekkel való fellépés, a több ezernyi hallgatóság mindannyiunknak katartikus élményt jelentett. A próbák jó hangulatát sosem fogjuk elfeleldni!

Jó végiggondolni az elmúlt 10 évet. Megannyi izgalom, emlék, nevetés, élmény. Meggyőződésem, szegényebbek lennénk nélküle! Nemcsak mi, de reményeim szerint mindazok is, akik már hallottak bennünket.

Magam, akinek az a szerencse jutott, hogy ezt a kórust vezethetem, nagyon büszke vagyok. Büszke vagyok arra, hogy a férfikar 10 év után ereje teljében van – minden tekintetben. Bízom abban, hogy az út, amelyen haladunk, folytatódik, és még sok nagyszerű pillanatot élhetünk meg így – EGYÜTT!

Kiss Henriett

A FILHARMÓNIAI HANGVERSENYEK SZERVEZÉSE ÉS FOGADTATÁSA

– Beszélgetés Zöld Albertné Judittal

Napjainkban az általános iskolai és középiskolai ének-zene órák keretében a diákok a zenei anyanyelv, a magyar népzene elsajátítása mellett megismerkednek a zenetörténet különböző korszakaival, a legkiemelkedőbb zeneszerzőkkel és az ő legfontosabb zeneműveikkel. A tantermekben kétféle módon tudnak a zeneirodalommal megismerkedni a gyerekek: az úgynevezett élő zenehallgatás során, amikor a tanár és/vagy diák(ok) éneke, illetve hangszerjátéka során ismerik meg a műveket, illetve az úgynevezett gépi zenehallgatás során, amikor különböző technikai eszközök segítségével játssza le a hangfelvételeket a tanár az osztálynak. A gépi zenehallgatás már egészen korán, az 1930-as években megjelent a különböző típusú iskolák énekóráin: kezdetben a gramofon és a rádió¹, majd a technika fejlődésével újabb és újabb eszközök segítették az énekpedagógusok munkáját. Újabban az általános iskolai és középiskolai ének-zene tantárgy zenehallgatási anyagai jellemzően CD-ken érhetők el.

Az iskolai ének-zene tanításban a zenehallgatás csak az egyik részterület, emellett a tanterem az előbb említett megoldások mellett is csak korlátozott lehetőséget jelent a klasszikus zene megismerésére. Adódik azonban egy kiváló alternatíva arra, hogy a diákok helyben, de hangversenytermi körülmények között és élő zenét hallgatva ismerkedjenek meg a klasszikusokkal. Ezt a potenciált az 1952-ben a hangversenyrendezés állami intézményeként megalakult Országos Filharmónia nyújtja immár 65 éve.² Az intézmény – jelenlegi nevén Filharmónia Magyarország Nonprofit Kft.³ – számára a kezdetektől fogva kiemelten fontos feladat az ifjúság zenei nevelése.

A Filharmónia az általa szervezett úgynevezett bérletes ifjúsági hangversenyekkel évtizedek óta jelen van az országban, így Jász-Nagykun-Szolnok megyében és szűkebb pátriánkban, a Jászságban is. Egy lelkes és szakmailag felkészült hangverseny-szervező, Zöld Judit (a könnyebb kapcsolatteremtés miatt így használta a nevét) munkája révén jászsági gyerekek ezreihez jutott el a magas színvonalú, igényes komolyzene. Az ifjúsági hangversenyek szervezője több mint három évtizedes filharmóniai szervezőmunka után, a 2016/2017-es tanév végén nyugdíjba vonul. Ebből az alkalomból beszélgetek vele a pályán eltöltött évtizedeiről: a munkájáról, annak szépségeiről és nehézségeiről.

KH: *Honnan ered a zene iránti szereteted? Mikor és hogyan ismerkedtél meg a zene vilá-
gával?*

1 Ld. erről bővebben: Kiss Henriett: Gramofon és rádió. Adalékok az iskolai zenehallgatás hazai történetéhez. In: Iskolakultúra, 2015/12. 110–120. o. <http://www.iskolakultura.hu/ikultura-folyoirat/documents/2015/12/07.pdf>
Letöltés: 2017. július 8.

2 Országos Filharmónia. In: Dahlhaus, Carl–Eggebrecht, Hans Heinrich (1985, szerk.): *Brockhaus Riemann Zenei Lexikon*. A magyar kiadás szerkesztője Boronkay Antal. III. kötet. Zeneműkiadó, Budapest.

3 <http://filharmonia.hu/rolunk/> Letöltés: 2017. február 25.

ZJ: Igazából már gyerekkoromban vonzott ez a fajta zene. Egyik iskolatársamnak, barátnőmnek volt otthon zongorája, és járt hozzájuk egy tanárnő, aki tanította őt a hangszeren játszani. Már akkor ámulva hallgattam az ujjak alatt megszólaló hangokat. Persze én is próbálgattam, de mivel gyakorlásra nem volt módom, így ennyiben maradt a hangszeres tanulásom. Ezen túl még sok hasonló élményem volt a zenével kapcsolatban, például egy pesti fiú járt ki a szomszédunkba nyaranként, aki gitározni tudott, s ő is taníttatott. Ez is nagy hatással volt rám.

KH: *Hogyan és mikor lettél az Országos Filharmónia lebonyolítója?*

ZJ: 1984-ben még a Pest megyei Tanács Művelődési Osztályán dolgoztam, ahol az egyik kolléganőm, Varsányi Lászlóné zenei szakfelügyelőként mellékállásban az Országos Filharmónia Pest megyei megbízottja volt (férje Varsányi László ismert zongoraművész). Vele való beszélgetésünkkor, mivel tudta, hogy az irodai munka önmagában nem elégíti ki vágyaimat, megemlítette, hogy a Filharmónia lebonyolítói munkakörre (akkor így hívták a szervezőket) keres alkalmazottat, s ha gondolom, próbáljam meg, menjek el egy meghallgatásra. Kollégáimtól, akik közelebről ismertek, szintén bátorítást kaptam, hogyha nincs is zenei végzettségem (bár az általános és középiskolában még több énekóra és kötelező énekkar volt, nem úgy, mint ma, s a tanítóképzőben is kaptunk elméleti tudást), akkor is vágjak bele, s mellette még tovább képezhetem magam ebben az irányban is. Így lettem 1984. augusztus 15-ével az Országos Filharmónia lebonyolítója.

KH: *Mit jelent az, hogy bérletes filharmóniai hangverseny? Mi a célja ezeknek az ifjúsági hangversenyeknek?*

ZJ: A bérletes hangversenyek azt jelentik, hogy egy évadban, ami egyben egy tanév is, három vagy négy hangversenyt kap az ifjúság, attól függően, hogy három vagy négy előadásos bérletről van szó. A cél, hogy megszeretessük a komolyabb műfajú zenét is a fiatalokkal, akik közül sokan maguktól nem hallgatnának ilyet, és természetesen a jövő koncertlátogató közönségét is látjuk bennük. Fontosnak tartjuk, hogy ők is részesüljenek abból a gazdag és magas színvonalú zenei kultúrából, ami évszázadok alatt megalkotásra került. Másodsorban bizonyított tény, hogy a zenehallgatás, az éneklés, a zenetanulás, a zene befogadásának képessége mennyire fontos az általános műveltségi szint emeléséhez, az életminőség javításához, a testi-lelki harmónia megteremtéséhez. Ehhez szeretnénk mi is hozzájárulni ezekkel a hangversenyekkel.

KH: *Egy alkalommal, két filharmóniai hangverseny közötti szünetben beszélgetve ezeket a hangversenyeket rendhagyó ének-zene órákként aposztrofáltad. Miben tudhatnak ezek a hangversenyek többet nyújtani a diákoknak a tantermi ének-zene óránál?*

ZJ: Mindenképpen többet tudnak nyújtani, mint egy énekóra, abban is, hogy élő zenét kapnak a gyerekek, a hangszereket közelről láthatják, a hangjukat be tudják azonosítani és kézbe is vehetik azokat. Ezen felül különleges és régi vagy tengerentúli országok hangszereivel is találkozhatnak. Nem utolsósorban testközelből kapnak információkat akár a zenetörténet területéről, vagy a művész életútjáról, és nem elhanyagolható, hogy az előadások interaktív formája sokkal nyitottabbá teszik őket.

KH: *A Filharmónia Magyarország hangverseny-szervezői ma területi elosztás szerint bonyolítják le a hangversenyeket. Te melyik megyéért vagy felelős?*

ZJ: A Filharmónia megalakulásától kezdve mindig területi felosztásban dolgozott. Én az 1984-es odakerülésem óta már szinte minden megyének voltam a koordinátora. 1997-től a Kelet-Magyarország Kht. – ami az Országos, majd Nemzeti Filharmónia egyik jogutódja lett – akkori igazgatója kért fel, hogy továbbra is szervezzek Jász-Nagykun-Szolnok megyében, és ha már Verőcén lakom (ami Nógrád megye határán van), legyenek a két megye kulturális menedzsere. Így lettem ennek a két megyének a „háziasszonya”.

KH: *Amikor egy-egy tanév hangverseny-bérletét tervezted, hogyan, milyen szempontok szerint választottad ki a fellépő művészeket és a műsorokat?*

ZJ: Mindig arra törekedtem, hogy változatosak legyenek a műsorok, hogy többféle zenei stílussal, hangszer formációval találkozhassanak a gyerekek. Évadonként a bérlet három előadásán mindig másfajta zenét mutattattam be, ami igyekezetem szerint – valamilyen módon – az iskolai tananyaghoz is kapcsolódott. Volt például egy évadon belül opera-keresztmetszet, ütőhangszeres együttes és klezmer zene, vagy filmzene, népzene és tubakvartett, de volt, hogy megzenésített versekkel próbáltam felhívni a figyelmet a vers és dallam együttélésére, és sorolhatnám még a műsorokat. Ahogy a versek bekerültek a pódiumokra a hangversenyek alkalmával, úgy más társművészettel is ismerkedhettek a gyerekek, például homokanimációval színesített zenekari vagy énekkari programokkal, de a táncművészet bemutatása sem maradt el. Általában úgy választottam ki a fellépőket is, hogy legyen egy évadon be-

lül komolyabb és vidámabb hangulatú zene. Természetesen ezeken a koncerteken nemcsak zenélés, hanem a zeneművek megismertetése, elmagyarázása, a hangszerek felépítésének, illetve hangjának bemutatása is történik interaktív módon, játékosan.

KH: Ezek a bérletes filharmóniai hangversenyek általános iskolás és középiskolás diákoknak szólnak. Hogyan veszed te, illetve a fellépő művészek figyelembe a célközönség életkorát, életkori sajátosságait? Miben mások ezek a koncertek egy felnőtteknek szóló hangversenytől?

ZJ: Ha összeállítunk egy gyerekeknek szóló koncertet, annak nagyon fontos kelléke a jó motíválás, ami fenntartja a gyerekek figyelmét, és fontos a jó kommunikációs képesség a műsorvezető részéről. Természetesen a műsor sem elhanyagolható, és az sem, hogy mennyi és milyen ismertető szöveggel tűzdeljük meg az előadást. A zene és a szöveg egyensúlya nagyon fontos tényező. Az ifjúsági koncertek 45-50 percnél nem lehetnek hosszabbak, mivel erre az időre vannak „beállítva” a gyerekek, és mindenképpen be kell őket vonni az előadásba kérdésekkel, közös énekléssel, hangszerek kipróbálásával, táncbemutatással, vagy éppen egy zenekar vezényletével. Ez elengedhetetlen része az ifjúsági koncerteknek, míg a felnőtteknél ez nem így történik.

KH: Milyen aktivitással vesznek részt az általános és középiskolás diákok ezeken a hangversenyeken? Mit mutatnak az országos adatok, például a 2016/2017-es tanévben?

ZJ: Az aktivitás inkább a kisebbekre (alsósok) jellemző. A felsősöknek és a középiskolásoknak már „ciki” megszólalni a többiek előtt, de azért sokszor van, hogy legyőzik a szégyenlőségüket, és bekapcsolódnak például a közös éneklésbe, vagy válaszolnak a kérdésekre. Természetesen ez függ az előadótól, a moderátor személyétől, hogy hogyan és mivel tudja „befolyásolni” őket, mennyire érti a nyelvüket, de a Filharmóniának a több évtizedes tapasztalatával túlnyomó többségében sikerül elérnie, hogy a gyerekek megnyíljanak ezeken az előadásokon.

KH: Jász-Nagykun-Szolnok megyében hogyan alakul a tanulók filharmóniai hangversenyeken való részvétele az országos adatokhoz képest? Ebben a tanévben hány általános iskolás és hány középiskolás diák vett részt ezeken a hangversenyeken a megyében?

ZJ: Minden megye más adottságokkal, helyszíni lehetőségekkel rendelkezik, ezért nagyon nehéz összehasonlítani. Ha például Baranya megyét vesszük alapul, s annak egyik városát, Pécsét, ahol van egy majdnem 1000 főt befogadó koncertterem, az is más számokat mutat. De azt elárulom, hogy még 2013.-ban a Filharmónia központosítása előtt a kelet-magyarországi megyék között a második legtöbb ifjúsági bérletvásárlóval rendelkező terület volt Jász-Nagykun-Szolnok megye. A 2016/2017-es évadban összesen 7007 fő bérletesünk volt az általános és középiskolások között, vagyis ez azt jelenti, hogy a koncertjeinket 21 021 fő látogatta. Ebből nyilván az általános iskolai sorozatainkon volt a nagyobb létszám, mivel 25 három előadásos sorozatunk volt részükre, a középiskolásoknak pedig csak 7.

KH: Jász-Nagykun-Szolnok megyében az ifjúsági bérletes filharmóniai hangversenyek állandó fellépőjének számít a Szolnoki Szimfonikus Zenekar, a megye egyetlen hivatásos szimfonikus zenekara. Velük hogyan alakult ki a kapcsolat?

ZJ: Mivel a zenekar is már több mint 50 éves, az Országos Filharmóniával alakult ki ez a gyümölcsöző kapcsolat. 1997-ben én igazából „megörököltem” ezt a kapcsolatot, amikor az első Filharmónia átalakulás után elvállaltam Jász-Nagykun-Szolnok megye szervezését. Akkor még közös esti bérleti sorozatunk is volt Szolnokon a csekélyebb számú ifjúsági előadások mellett. Ma már a zenekar saját bérletes előadásaival elégti ki a klasszikus zene iránt érdeklődő felnőtt közönség igényét, amellet, hogy a Filharmónia felkérésére a megyei ifjúsági hangversenyek állandó résztvevője. Számomra örömteli volt, hogy a zenekar átalakulása után még inkább találkozott az elképzelésünk abban, hogy más módon kell a fiatalokhoz a zenét közvetíteni. Ebben érdemi partnerre találtam bennük, köszönhetően az újító szellemű vezetésnek, a műsorpolitikájuknak. Patkós Imre, a zenekar szakmai vezetője szinte megszállottként állt és áll ki mindig az ifjúsági hangversenyek, a fiatalok zenei nevelése mellett, mind a programok tervezésénél, mind a produkció megvalósításában.⁴ A zenekar igényes, változatos műsorokkal igyekszik ezt a korosztályt megnyerni a klasszikus zenének, még az opera műfaját is megszerettetik a fiatalokkal a kiváló műsorszerkesztéssel és szereplőválasztással, a moderátor személyével. Jó látni, hogy a zenekar minden tagja partner ehhez, pedig nincs könnyű dolguk, hiszen a sokszor napi három előadás után többen még tanítani mennek a különböző zeneiskolákba.

KH: *A Jászságban mely települések és milyen létszámmal vesznek részt a Filharmónia által szervezett bérletes hangverseny-sorozatban?*

ZJ: Hat helyen vannak bérletes előadásaink a Jászságban: Jászberény, Jászapáti, Jászfényszaru, Jászkisér, Pusztamonostor, Jászárokszállás településeken. Jászberényben viszont az általános iskolások és a középiskolások részére két-két sorozatunk van, több mint 1000 diák (idén 1025) részére. Míg a többi településen átlagban 200 fő váltott bérletet egy-egy sorozatra az évadban.

KH: *Munkád során sok településen, sok intézménnyel, főként iskolákkal és művelődési házakkal kerültél kapcsolatba. Helyi szinten kik segítették a munkádat? A Jászságban például kiknek a segítségére számíthatál a közönségszervezésben?*

ZJ: Jász-Nagykun-Szolnok megyében az elmúlt évadban 19 településen 96 koncertet szerveztem az ifjúságnak, többségében művelődési házakban, két-három helyen tornateremben, illetve az iskola aulájában. Helyi szinten azt lehet mondani, hogy az intézményeknél szinte mindenki segítette a munkámat: az igazgató, aki a termet, öltözőket biztosította; a kulturális munkatárs, aki a propagandában és a bérletezésben, a közönség elhelyezésében és minden másban is segített; a technikus, aki lehetővé tette, hogy a kérésnek megfelelő technikai felszerelés rendelkezésre álljon, és megszólaljon; a takarító néni, aki székeket is pakolt, vagy kávé, teát főzött. Kiemelném, hogy Jászberényben nagy segítségemre volt Kissné Kohári Erzsébet, aki majdnem húsz éve szervezi a város összes iskolájából a koncertlátogatókat, évről-évre egyre nagyobb számban, ő gondoskodott arról is, hogy az előadásra minden a helyén legyen. Az iskolák részéről főleg az igazgatóknak volt/van nagy szerepük, akik el-

⁴ Ld. erről bővebben Honti György Patkós Imrével készített interjút. Honti György: Zenei nevelés Szolnok megyében, avagy egy konok ember küzdelme. In: Parlando 2012/2. <http://www.parlando.hu/2012/2012-2/2012-2-42.htm> Letöltés: 2017. július 2.

sősorban azzal támogatnak, hogy tanítási időben elengedik a koncertre a gyerekeket, és a pedagógusoknak, akik hirdetik ezeket az alkalmakat, nem kis feladatként beszedik a bérletek árát, és elkísérik a tanulókat a hangverseny helyszínére. Valamennyi városban, községben óriási támogatást kaptam, amit ezúton is köszönök mindazoknak, akik e nemes feladat véghezvitelében kapcsolatban álltak velem az elmúlt 20 évben.

KH: Az Országos Filharmóniánál általad eltöltött három évtized alatt nagyon sokat változott a világ. A Filharmóniánál milyen nagyobb változásokat éltél meg?

ZJ: 1997-ben szűnt meg a Nemzeti Filharmónia (előtte éveken át Országos Filharmónia néven működött), ami akkor a Nemzeti Filharmonikus Zenekart, a Nemzeti Énekkart, a Kottatárat és az általunk képviselt koncertszervező egységet foglalta magában. Akkor a Minisztérium a Zenekart, az Énekkart és a Kottatárat külön Kht.-ba szervezte, míg az ország vidéki koncertszervezését három Közhasznú Társaságként hozta létre, így lett a Dunától keletre kilenc megyével a Filharmónia Kelet-Magyarország Miskolc központtal, Budapest központtal Budapest és Felső-Dunántúl hét megyével, és a Filharmónia Dél-Dunántúl Kht. három megyével, Pécs Központtal. Egy pár évvel ezután az előző felállás ugyan maradt, de Nonprofit Kft.-vé alakították át bennünket. 2013-ban pedig megalakult a centralizált Filharmónia Magyarország Koncert- és Fesztiválszervező Nonprofit Kft. Pécs központtal.

KH: Manapság se szeri, se száma a legfiatalabb korosztályokat megcélzó zenei és egyéb programoknak. A Filharmónia hogyan próbál meg helytállni ebben az óriási versenyben?

ZJ: Az elmúlt húsz évben nem volt könnyű a feladatunk, hiszen már mindenki szervezhetett és szervez is koncerteket az ifjúságnak, míg régen ez csak az Országos Filharmónia privilégiuma volt. Úgy gondolom, hogy az eltelt 60 év és a Filharmónia név magában hordozza a profizmust, amit a közönségünk nagyon jól érez és tud. Ehhez mindig az ország kiváló művészeit és zenekarait hívtuk/hívjuk segítségül.

KH: A filharmóniánál eltöltött évtizedeid alatt a közönség, a gyerekek körében milyen változásokat tapasztaltál? Hogyan próbáltál meg a gyerekek világában végbemenő változásokhoz a részükre szervezett hangversenyek esetében alkalmazkodni?

ZJ: Visszatekintve a 80-as évek ifjúsági közönségére: akkor sokkal zárkózottabbak, visszahúzódnak voltak, nem mertek véleményt nyilvánítani, megszólalni, szinte pissenés nélkül hallgatták az előadásokat. (Ez nyilván az akkori társadalmi elvárás mutatója is volt.) Azóta egyre inkább nyitottabbá, érdeklődőbbé, viselkedésükben is szabadabbá váltak, bátran kérdeznek és válaszolnak a feltett kérdésekre, a tanárok felé is véleményt nyilvánítanak az elhangzott műsorról. Természetesen ezáltal már az előadások hangulata is megváltozik, amihez az évek során úgy alkalmazkodtam, hogy a koncertek műsorát még inkább a korosztályuknak megfelelően választottam ki, fiatalabb, hozzájuk korban közel állóbb előadókat kértem fel, jobban figyelembe vettem véleményüket.

KH: *Úgy gondolom, hogy az előzőekből az olvasók számára is nyilvánvalóvá válhatott, hogy milyen sokrétű és összetett munkát kellett végezned a filharmoniai hangversenyek szervezése során. Hogyan zajlik a filharmoniai hangversenyek szervezése? Hogyan teltek a mindennapjaid?*

ZJ: Mindig a tanév vége előtt, március vége felé már összeállítom a műsorterveket közreműködőkkel, időintervallumokkal megjelölve (hogy a tanévben melyik hónapra, hétre osszuk be a koncerteket). Ezután a tervezett közreműködőkkel felvettem a kapcsolatot, hogy egyáltalán tudják-e vállalni és ráérnek-e abban az időszakban, amikorra beterveztem (természetesen ezt írásos megerősítésben is vártam tőlük). Itt sokszor variálni kellett, tologatni a különböző időszakok között, mert sok elfoglaltságuk van a művészeknek. Utána elküldtem Pécsre átnézésre, engedélyezésre, ha jóváhagyásra került, email-ben kiküldtem az iskoláknak, szervező tanároknak, művelődési házaknak tájékoztatásul, s azzal, hogy már hirdethető a program a tanév vége előtt a gyerekek és a szülők körében. Nyáron elkészítettem a beosztást, amikor is figyelembe vettem a helyszínek, iskolák igényeit: milyen napra essenek az előadások, milyen kezdési időpontokkal, melyik helyszín esik közelebb egymáshoz stb. S mivel két megyében szerveztem, úgy kellett összeállítanom, hogy minden előadáson ott tudjak lenni, hogy ne esenek egybe a Nógrád megyei és a Jász-Nagykun-Szolnok megyei koncertek. Ez az évadban a 143 koncertnél nem volt könnyű feladat. Augusztus elején már a konkrét beosztás alapján egyeztettem telefonon az időpontokat a helyszínekkel, majd 20-a után az iskolákkal. Ezután a nyomdai dolgok intézése volt hátra (szórólapok, plakátok, bérletek). Szeptemberben küldtem ki a propaganda-anyagokat a résztvevőknek. Közben már előkészítettem a szerződéseket, amit az intézményekkel kötünk az évadra, illetve a fellépők írásbeli felkérését is elkezdtem intézni. Természetesen ettől kezdve a bérletezés miatt a szervezőkkel folyamatos kapcsolatban voltam. Az előadások előtt kb. egy-másfél héttel emlékeztetőt küldtem a koncert időpontjáról az iskoláknak, tanároknak, művelődési házaknak, ez utóbbinál a technikai igényt is megjelöltem. Az első koncertek alkalmával a bérletezés elszámolása történt a tanárokkal, illetve a szervezőkkel. Az előadások előtt a nem bérletet vásárlók számára szólójegy árusítását is végeztem. A sorozatok lezárulása után az adminisztratív feladatok intézése maradt hátra: a honoráriumok teljesítés igazolása, jelentés az Artisjus felé stb. Elég sokrétű volt a feladatom.

KH: *Több mint három évtizedet dolgoztál a Filharmonianál. Azt gondolom, hogy ilyen hosszú ideig akkor tart ki valaki egy munkahely mellett, ha igazán szereti azt, amit csinál. Te miért szeretted ezt a munkát?*

ZJ: A koncertszervezés egy olyan terület, amiben számomra, az én egyéniségem szempontjából minden egyben megtalálható volt. Szeretek zenét hallgatni, szeretem az embereket, empatikus alkat lévén a velük való kapcsolattartás számomra öröm. Rengeteg jó embert ismerhettem meg, és ez nagyon jó dolog. (Sok munkapartnerrel szinte baráti viszony alakult ki köztünk.) Szerencsésnek mondhatom magam, hogy ilyen munkát végezhettem, ami változatos és azonnali sikerélményt jelent.

KH: *Melyik volt pályafutásod legemlékezetesebb pillanata, amelyre mindig szívesen gondolsz vissza?*

ZJ: Igazából nincs számomra legemlékezetesebb pillanat, én az egész Filharmóniánál töltött időszakomra jó érzéssel gondolok vissza, boldog vagyok, hogy itt dolgozhattam.

KH: *Milyen elismerésekben részesültél a Filharmónia keretében végzett szervezőmunkádért?*

ZJ: 2006-ban, éppen az 50. születésnapomhoz közel, nemzeti ünnepünk, október 23-a alkalmából kaptam meg a Magyar Köztársasági Bronz Érdemkereszt kitüntetését. Nagyon jólesett ez az elismerés, amit elsősorban az akkori főnökömnek, Gonda Ferencnek köszönhetően kaptam meg, ő terjesztett fel erre a díjra. A másik elismerés, ami nem kevésbé volt fontos számomra, és amit mindvégig tapasztaltam s kaptam a pedagógusoktól, a művelődési házak dolgozóitól: az a kedvesség, segítőkészség, elismerés azoktól, akikkel kapcsolatban álltam a koncertek szervezése kapcsán. Nem utolsósorban a gyerekektől kapott „kitüntetések”, akik boldog arccal, szóban is kifejezve tetszésüket jöttek ki a koncerttermekből. Most áprilisban nagyon megható volt egy konkrét dicséret egy elsős kislány részéről: a filharmóniás tevékenységem utolsó koncertjén hangzott el, miután a fellépő együttes a koncert végén megköszönte a közönség előtt a velük 20 éve tartó munkáját. A kislány, ahogy a teremből mentek kifelé, felém fordult, megveregette a karomat (mivel a vállamat nem érte el), és azt mondta, „ügyes voltál”.

KH: *A nyugdíjba vonulásod utáni időszakra milyen terveid vannak? Kapcsolatban maradsz-e például a zenével?*

ZJ: Mindenképpen kapcsolatban maradok a zenével. Elsősorban most már szeretném a „másik oldalról”, vagyis a közönség soraiból is élvezni a zenét. Szeretnék eljárni minél több koncertre, és „felhőtlenül” megélni azokat a csodás perceket, órákat, amiket a zeneművek hallgatása jelent. Szeretnék most már egy kicsit magammal is foglalkozni, például könyvet olvasni, rendszeresen sportolni stb., amire eddig nem nagyon jutott időm. Természetesen, ha a koncertszervezés-, rendezés terén szükséges, és igényt tartanak a tapasztalataimra, munkámra, korlátozottan, de szívesen állok rendelkezésre. A magánéletben pedig várom az első unokám megszületését – ami még ebben az évben valószínűsíthető –, hogy nagymamái szerepben is megmutatkozhassam.

KH: *Köszönöm a beszélgetést. A jázsági diákok és pedagógusaik nevében is köszönöm a szép hangverseny-élményeket, amelyekben a te odaadó szervezőmunkád által részesülhetünk. Kívánok hosszú, boldog, a családod körében egészségesben töltött nyugdíjas éveket.*

NESZŰRI KÉPEK - FOTÓSorozat A FOTÓSZAKKÖR ALKOTÓITÓL

Balog Tiborné felvétele

Balog Tiborné felvétele

Balog Tiborné felvétele

Biró János felvétele

Bíró János felvétele

Bíró János felvétele

Bíró János felvétele

Hortiné Kaszab Ilona felvétele

Hortiné Kaszab Ilona felvétele

Sárközi János felvétele

Sárközi János felvétele

Sárközi János felvétele

Szántai Katalin felvétele

Szántai Katalin felvétele

Németh Katalin

IN MEMORIAM BAKKI KATALIN

Mindannyian, akik ma itt vagyunk, azért jötünk, hogy elbúcsúzzunk, és utolsó útján elkísérjük szeretett karnagyunkat, az 1944. január 31-én született Bedőné Bakki Katalint.

A Palotásy Kórus vezetésével téged 1975 júliusában a Városi Tanács Művelődési Osztályának vezetője bízott meg. Még abban az évben mentünk Tallinnba, Szolnok testvérvárosába, amely akkor a Szovjetunióhoz tartozott. S bizony nemcsak a névsort, de még a programot is engedélyeztetni kellett a pártbizottságon. Neked sikerült olyan műsort összeállítanod, mely zeneileg értékes volt, és nagy sikert arattunk vele.

A zene életedben természetes volt, hiszen édesapád volt a Palotásy Kórus karnagya. Láttad és átélted a küzdelmes éveket, melyet édesapád az énekkar megtartásáért tett az 1950-es években.

Ismerted a kórustagok képességét, s a mércét mindig eggyel feljebb tetted, hogy fejlődjünk minden újabb mű megtanulásával, sikeres előadásával. Sokszor dicsértél bennünket, és folyamatosan biztattál, hogy sikerülni fog egy-egy nehezebb mű megtanulása, bemutatása, és igazad lett.

Rengeteg kórusművet ismertél, és mindig tudtad, hogy arra az adott alkalomra milyen műsort állíts össze, ami odaillő, és garantált lesz a sikeres szereplésünk. Soha nem mondtad azt, hogy ez a fellépés rossz volt, de a véleményedből megértettük, hogy melyik mű melyik részénél kell legközelebb jobban odafigyelnünk.

Az 1970-es években cserekapcsolat által már lehetett külföldre utazni kulturális csoporttal – elsősorban a szocialista országokba –, így jutottunk el először 1973-ban Drezdába ifj. Bakki József karnaggyal. 1977-ben Krakkóban, 1985-ben Bulgáriában és Jambolban is veled voltunk. Később már megnyílt előttünk Nyugat-Európa is. Hangversenyt adtunk Ausztriában (Bécsben) két alkalommal, Franciaországban (Picardia megyében), Spanyolországban (Torreviejában) nemzetközi versenyen. Négyszer volt lehetőségünk Tamperében (Finnországban) fellépni, de énekeltünk Görögországban is (Karditsában) nemzetközi versenyen, és Olaszországban (Caorléban) két alkalommal. Testvérvárosaink közül kétszer léptünk fel Vechtában, majd Conselvében. 2008-ban Grazban az 5. kórusolimpián EZÜST DIPLOMÁ-val jutalmazta a 7 tagú nemzetközi zsűri a „Musica Sacra” kategóriában bemutatott programunkat.

Ezek a külföldi sikeres szereplések mindannyiszor fejlesztették a kórus zenei, hangtechnikai tudását. A világ számos pontján képviseltük hazánkat és Jászberényt, zenei kultúránk sokszínűségét mutattuk be a szép magyar kórusművek előadásával. Utazásaink során bizony gyakran előfordult, hogy nagyon fáradtan mentünk fel a színpadra az egész napos városnézés vagy egyéb program után, de mindig nagy örömmel jöttünk le, amikor a közönség állva tapsolt a hangverseny végén.

Ezt a sok sikert mind a te kitartó, áldozatos szakmai munkádnak köszönhetjük, s annak, hogy hittél bennünk, hittél abban, hogy meg tudjuk csinálni, amit te a kórusnak célként kitűztél.

Belföldi kórustalálkozókon is sokszor szerepeltünk. Először a szövetségi dalos találkozón vettünk részt, melyet évenként több alkalommal is megrendeztek hol a Dunántúlon, hol az Alföld valamelyik nagyobb városában. Amikor pedig beléptünk a Pedagóguskórusok Országos Társaságába, minden évben más-más városban volt találkozó, ahol rendszerint énekeltünk, és két alkalommal Jászberényben is rendeztünk kórustalálkozót. Rendszeresen részt vettünk a megyei kórustalálkozókon is. Rengetegszer közreműködtünk a városi ünnepeken, rendezvényeken, melyeket lehetetlen felsorolni.

A nagy oratórikus művek megtanulása és előadása is a te nevedhez fűződik. Jászberényben ez a sorozat 1989-ben Liszt Ferenc: C-dúr koronázási miséjével kezdődött, utána folytatódott 1995-ben a Jászok Világtalálkozásán előadott Beethoven: IX. szimfóniájával. Ezután minden évben énekeltünk valamilyen oratórikus művet több kórus közreműködésével a Nagytemplomban, zenekarral, szólistákkal, melyeknek betanítója és karnagya is te voltál. Ugyancsak a te irányításoddal valósult meg Orff: Carmina burana című művének megtanulása, melyet több alkalommal is énekeltünk szeretett városunkban.

Hihetetlen nagy energiával rendelkezél. Állandóan terveztél, újabb és újabb kottákat hoztál, amelyek elsajátításával gazdagodott a kórus repertoárja. Sajnos a sok szép terv veled már nem valósulhat meg.

Most megköszönjük, hogy mindig szeretettel, türelemmel, sok energiával szervezted, vezetted a kórust az utolsó pillanatig. Ígérjük, hogy folytatjuk örömezésünket az énekkarban, öregbítjük hírnevét, megyünk az általad számunkra kijelölt úton.

Fájó szívvel búcsúzunk tőled.
Nyugodj békében!

(A búcsúztató 2016. december 12-én hangzott el a jászberényi Fehértói temetőben.)

Papp Izabella

„A SZÍNHÁZ AZ ERKÖLCSŐS EMBER UTOLSÓ MENEDÉKE”

(Ljubimov)

Beszélgetés Rigó Józseffel, a Híd Színház vezetőjével

Rigó József Jászboldogházán született, de fiatalon elkerült a faluból. Szülei műszaki pályát, „rendes” foglalkozást szántak neki, de hivatása, egyben szenvedélye a *Színház* lett. 1984-től kapcsolódott be a szolnoki Híd Színház munkájába, ami ma is meghatározó az életében. Pályafutásáról, a rendezői munkáról, színházról, politikáról, tanításról, tanulásról – és a szülőfaluról, Jászboldogházáról beszélgettünk Rigó Józseffel, a Híd Színház vezetőjével.

Rigó József rendező (Új Néplap, 2016. október 3. Fotó: Mészáros János)

– *Bár a szülőfaluból korán elkerültél, a Jászság nem engedett el könnyen, hiszen később öt évet Jásztelken töltöttél a művelődési ház vezetőjeként. Milyen kötődésed van ehhez a kis jászsági településhez?*

– Nagypám Jásztelken volt virágkertész nagyon régen, az előző század első időszakában. Így lelkesen, ambíciókkal pályáztam a jásztelki művelődési ház igazgatására. Volt bennem valami ki nem mondott vágy: visszatérni arra a földre, ahol apám gyerekkorát töltötte. Ez erős vonzás volt, és ottlétemkor évekig motivált. Apám nagybátyja, Rigó Mátyás plébános az iskola egyik alapítója volt a múlt század harmincas éveiben. Ha az iskolában volt dolgom, mindig büszkén olvastam a bejáratnál lévő emléktáblán a nevét. Öt évet töltöttem Jásztelken,

s akkor azt éreztem, kiürülni látszik az ambícióm. El akartam menni, de a község vezetői marasztaltak. Azt mondták, ez nyugdíjas állás. Ettől félttem... Még nem voltam harminc, és vonzott a teátrum. Pestre mentem a Nemzeti Színházba, s ez meghatározta a későbbi élet-pályám.

Azóta nem dolgoztam a Jászságban. Ezért is nagyon jólesett, amikor az elmúlt évben váratlanul felkérést kaptam a Teátrumi Társaságtól, hogy Alattyánon dolgozzak a Pajtaszínház programjában. Visszatértem.

– Egy kislány ül a színpadon angyalként, és nézi az előadásra érkezőket. Lassan föláll, ráfúj a kezében lévő tollpihére, ami lebegve elszáll. Ezzel a képpel kezdődik Alattyánon az Átváltozók című előadás, amit amatőrökkel készítettél, és amivel 2017 januárjában a Kultúra Napja alkalmából eljutottatok a Nemzeti Színházba. Szeretném, ha beszélnél ennek a történetéről.

– A Pajtaszínház programot 2015-ben indította a Nemzeti Művelődési Intézet és a Magyar Teátrumi Társaság azzal a céllal, hogy a falusi színjátszást újraélessze, fellendítse. Kiss József, a Szolnoki Szigligeti Színház művészeti vezetője, aki már látott a rendezéseimből, felkért, hogy Tápiószőlősen amatőrökkel hozzunk létre előadást. Sikeres darabot vittünk a Nemzeti Színházba, ahol úgy mutattak be, hogy „Rigó Józsi, a hős”, hiszen előttem hárman visszamondták ezt a feladatot.

A következő évben, 2016-ban Bukor Irén, a megye kulturális referense felkért, hogy Alattyánon hozzunk létre hasonló előadást ebben a programban. Nagy kihívás volt, hiszen amatőrökkel egészen mást jelent a rendezés, mint profikkal, sokkal pontosabb instrukciókat kell adni. Az első találkozásra kommunikációs játékokkal, rögtönzésekkel, státusz játékokkal készültem. Közben figyeltem, hiszen a test meghatározó, önmagában is jelentéssel bír. Miután ezek a szereplők soha nem játszottak színpadon, olyan darabot kerestem, ami nem igényel összetett színészi játékot. Francia reneszánsz komédiát választottam két történettel, melynek tárgya a férfi-nő kapcsolat, a dominancia kérdése. Amikor elkezdtük a munkát, elmondtam, hogy rendező vagyok, rájuk pedig színészként tekintek, és hogy kemény munka következik. Komolyan vették a feladatot, és jó érzés volt, ahogy a próbák során alakult, formálódott a darab, miközben egy értékteremtő közösség jött létre. Három hónap alatt készült el az előadás, és nagy sikerként éltem meg, hogy Alattyánon 4-500 ember megnézte. A bemutató igazi ünnep volt, sokan eljöttek, ott volt a polgármester, a térség országgyűlési képviselője, jász kapitányok. Nagy sikerünk volt, én pedig elmondtam, hogy a régi görög színházban a nézőtér, a theatron volt az a hely, ahonnan az isteneket látni lehet, és hogy most már Alattyánból is láthatók az istenek.

Óriási élményt jelentett, amikor a Nemzeti Színházban a Kaszás Attila teremben igazi színházi keretek között adhattuk elő a darabot. Sokan elkísértek a helyiek közül és a Jászságból is. Kaposvári hallgatók reflektáltak az előadásra, és nagyon jó kritikát, visszajelzéseket kaptunk. Bár más körülmények között voltak jobb előadásaim, de a Nemzeti Színházban bemutatni – ez fantasztikus élmény volt!

*– Fiatalon már álltál a Nemzeti Színház színpadán, és a színpalak mögötti világot is megismer-
ted. Pedig annak idején édesanyád azt mondta, komoly ember ilyesmivel nem foglalkozik...*

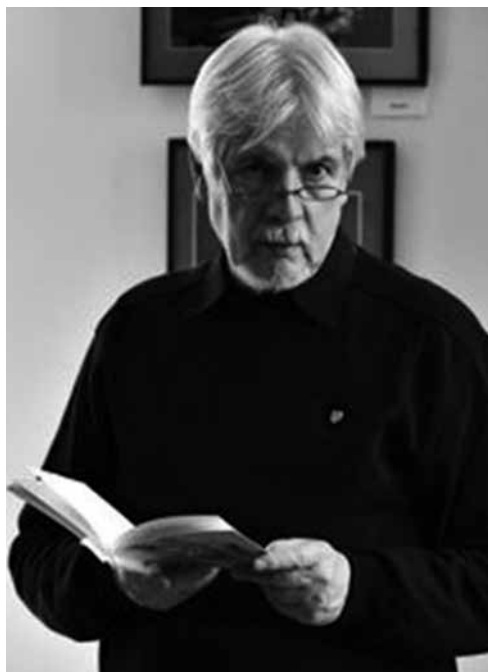
Alattyanon az Átváltozók című előadás szereplőivel

– Kicsi gyerekkoromtól sok színházi előadást láttam Jászberényben, már akkor megérintett valami. Emlékszem, talán 5 éves lehettem, és az egyik előadásnál beálltam a zenekari árokba, onnan néztem a darabot. Anyám óvó, racionális ember volt. Bár az általános iskolában minden tanárom azt mondta, hogy humán terület való nekem, ő a gépipari technikumot választotta. Követtem, amit mondott, de miután már általános iskolában is gyakran mondtam verseket, természetes volt, hogy középiskolás koromtól folyamatosan részt vettem irodalmi színpadok munkájában. Egy évig Újszászra jártam gimnáziumba, ahol Laczkó Mihály rendezett. Itt vonódtam be a színházi munkába, szavalóversenyt is nyertem. Meghatározó volt ez az élmény. Később a gépiparban, majd a katonaságnál is részt vettem irodalmi színpadok előadásában.

Ezzel együtt sokáig befolyásolt édesanyám véleménye a színházról, aki úgy gondolta, hogy komoly ember ilyet nem csinál, a színésznők pedig laza erkölcsű hölgyek – ezt másként mondta. Valójában én is azt gondoltam, hogy a színház jó dolog a szabadidő eltöltésére, jó program lehet, de kicsit fölösleges, és nem feltétlenül indokolt.

– Később alaposan megváltozott ez a vélekedésed. Emlékszel hogyan történt?

– Meghatározó volt egy szolnoki előadás. Székely Gábor Gácsérfej címmel egy román szerző darabját rendezte. Nagyon erős előadás volt, kevés színpadi elemmel, hiteles, őszinte játékkal. Az első rész végén igazi katarzis élményem volt, valami megvilágosodás. Hirtelen megértettem, hogy a színház arról szól, hogyan éljünk. Ez volt az első ilyen élményem! Ettől kezdve tudatosabban kezdtem foglalkozni a színházelméleti kérdésekkel. Kurzusokra jártam, megismerkedtem olyan kiváló színházi emberekkel, mint Paál István, Duró Győző és mások. Jásztelken a művelődési ház igazgatója voltam ekkor, így végeztem el a népművelés-könyvtár szakot, és már biztosan tudtam, hogy színházzal akarok foglalkozni.

Rigó József rendezésre készülve

– *Kiváló iskolát jelenthetett a Nemzeti Színház, majd a Szolnoki Szigligeti Színház, ahol fontos szakmai és emberi kapcsolatok is születtek.*

– Szolnokon megismertem Duró Győző dramaturgot, az ő segítségével kerültem a Nemzeti Színházba, ahol kellékes, stazista, segédszínész voltam, és ez az időszak komoly tanulás volt. Innen kerültem a Szolnoki Szigligeti Színházba Paál István főrendező hívására, aki kellékesként vett fel, a szobaszínházban pedig asszisztensként dolgoztam mellette. Ezek az évek nagyon erős motivációt jelentettek, minden időm a színházban töltöttem. Amikor szabadnapos voltam, akkor is bejártam. Kitaláltam magamnak egy módszert: beültem Székely Gábor próbáira, két sorral mögé, és elképzelttem, hogy mit mondanék a színészeknek egy-egy jelenet után. Aztán meghallgattam, hogy ő mit mondott, és nagyon érdekes volt az összehasonlítás, sokat tanultam belőle. Aztán azt képzeltem el, hogy a színész helyében mit mondanék.

Pesten olyan kiváló rendezőket láthattam, mint Ascher Tamás, Zsámbéki Gábor, Ruszt József, Ljubimov – óriási egyéniségek nagyon erős munkákkal –, és figyeltem. Utólag jöttem rá, hogy Szolnokon egészen véletlenül évekig az ország egyik legjobb színházát láttam. Abban az időben Szolnok, Kecskemét és Kaposvár színháza volt a favorit.

Székely Gábor személye, a színházról vallott elképzelései különösen vonzottak, nagyon közel álltak hozzám. Fontos dolgokat tanultam tőle, elsősorban azt, hogyan kell bánni a térrel. Nagy hatással volt rám a Fodor Tamás féle nem hivatásos színház is. A színészi pálya sosem vonzott igazán, elméletibb ember voltam. Elsősorban rendező akartam lenni.

– *1984-től bekapcsolódtál a Híd Színház munkájába, ami máig meghatározó az életedben. Emlékezetes előadások születtek. Melyeket emelnéd ki ezek közül?*

– A Híd Együttest, amit a nyolcvanas évek közepén Híd Színházzá nevezünk át, 1965-ben Varga Károly mérnök alapította. Amikor Pestről hazajöttem, egy boldogházi fiú, Szőrös Antal volt a vezetője. Éppen fesztiválra készültek, és meghívtak, hogy nézzem meg a darabot. Később kértek rendezésre is. Elsőként Rozewicz Félbeszakított játék című darabját rendeztem, amivel országos fesztiválon díjat nyertünk. Így kezdődött.

Nagyon sok érdekes, izgalmas előadás készült, amire szívesen gondolok vissza. Számos sikeres fellépésünk volt, eljutottunk a határon túlra is. Az Antigone például több díjat kapott fesztiválokon. Kézdivásárhelyen Guy Foissy francia szerző egyik darabját játszottuk

Kalandorok címmel. A Kékszakállú herceg vára különleges, mozgásszínházi rendezés volt, Sepsiszentgyörgyön és környékén is jártunk vele. Amikor Magyarország belépett az Európai Unióba, öt nappal később a holland határ közelében lévő németországi Paderbornban adtunk elő egy darabot, amivel az országot és Szolnokot képviseltük. Nagy élményként maradt meg bennem, hogy úgy mentünk át az osztrák–német határon, hogy előtte összeszedték az útlevelet, és minket föl sem ébresztettek a határon.

– *Készítettél valamiféle összegzést az eddigi rendezői munkádról?*

– Az elmúlt közel három és fél évtizedben ötvenkilenc darabot rendeztem. Ebből tizenkilencet különböző vendégrendezésekben, negyvenet a Híd Színházban. A negyven előadás mintegy egyharmadát országos szakmai helyzetekben, jelentős fesztiválokon játszottuk. Kilenc rendezésem szakmai díjat kapott. (Tadeusz Rozewicz: Félbeszakított játék. Bemutató: 1983., Harold Pinter: Csönd. B:1985., John Whiting: Miért? B: 1986., Edward Albee: Állatkerti történet. B: 1996., Balázs Béla: A Kékszakállú herceg vára. B: 2000., Sophokles: Antigoné. B: 2003. Híd Színház: A Bolond Utazó. B: 2006., Plautus: A bögre. B: 2013., Alfred Jarry: Übü a király. B: 2015.)

– *A Híd amatőr színház volt, talán ezt is vonzónak találtad abban az időben, amikor a politika direkt módon szólt bele a művészeti életbe, a színház világába.*

– A Kádár-rendszerben igazán tisztességes színházat csak hivatásos színházon kívül lehetett csinálni. Olyan kérdések, mint az emberi létezés, a szabadság, amiről Becket vagy Hrabal írt, kínos volt a hatalomnak, a hivatásos színházban ilyen darabot nem lehetett előadni. A színházakban gyakorlat volt az ún. hivatalos megtekintő főpróba, ami azt jelentette, hogy a pártbizottság által kijelölt emberek végignézték az előadást, és ha ideológiailag nem tartották megfelelőnek, nem lehetett bemutatni. A politika mindent fölülírt. Többször előfordult, hogy menet közben is leállítottak darabokat. Amikor például az egyik színházi fesztiválon Becket-darab nyerte az első díjat, Aczél György indulatosan felelősségre vonta a döntéshozókat. Mondták, hogy szakmailag ez volt a legjobb. Akkor ez a második – mondta Aczél. Első az lehet, amelyik ideológiailag megfelelő.

Szikora Jánosnak Győrben volt egy sikeres Hrabal előadása. Aczél György dühöngött, mert a csehszlovák elvtársak szóltak, hogy náluk Hrabal letiltott szerző. Szikorát kirúgták, ezután csak mesejátékokat rendezhettek, és hat hétig tartózkodhatott egy-egy városban. Végül az egrai színház igazgatója lett – ahol nem volt társulat. Ketten voltak a titkárnővel.

Az amatőröknél izgalmasabb lehetőségek voltak, többet megtehettek. A három T közül a túrt kategóriába tartoztak, kevesen látták az előadásokat, a hatalom nem tartotta olyan veszélyesnek. Persze voltak korlátok. A Híd Színház esetében az volt a gyakorlat, hogy Szolnokot csak akkor mutathattunk be egy darabot, ha előbb országos fesztiválon részt vettünk vele. Egészen a rendszerváltozásig alig jelent meg rólunk hír. 1990-től ez változott, sok elemző kritika, számos híradás látott napvilágot, díjakat nyertünk az előadásokkal, nagyobb lett a figyelem a munkánk iránt.

– *Úgy tartod, hogy a színháznak nem a hagyományos értelemben vett szórakoztatás a feladata. Milyen az a színház, ami igazán közel áll hozzád?*

– Eszményem az a színház, amelyik katartikus, gondolkodóba ejt, tükröt tart a természetnek. Ilyen volt nagyon sokáig a Híd Színház.

Szeretek kísérletezni, sokféle dolgot kipróbálni. Ilyen volt például A bolond utazó című darab, ami butoh műfaj. Ez az 50-es évek japán színháza, amiben egy színházi szakember szerint „nem történik semmi, de az rendkívül lassan”. Az a legizgalmasabb, ahogy előadás közben megváltozik az időhöz való viszony. Meditatív színház, improvizációs játék, nagyon lassú, de minden gesztusnak jelentése van, és a nézőkben asszociációk születnek. A bemutatóra süketnémákat hívtam meg. Ment a belső film, és gyönyörű dolgokat mondtak a darabról. Azt gondolom, hogy a színház nyelvét tanítani kellene. Próbáljunk elképzelni például egy sporteseményt, ha abból semmilyen játékszabályt nem ismerünk, nem élvezhető. A színház ennél jóval bonyolultabb, a színház nyelvét is meg kell tanulni.

– *Egy színdarab létrehozása nagy felkészülést igényel, és nem végig örömteli folyamat. Meg lehet fogalmazni, hogy jön létre egy színházi előadás?*

– A rendezés különös dolog, lényegében minden elemét meg lehet tanulni külön-külön. Egyet nem lehet csak megtanulni – rendezni. Hogy egy adott helyzetben mit mondj a színésznek, ehhez nagyon sok háttérismeret szükséges. Németországban például úgy tanítják a rendezést, hogy nem tanítanak, hanem nagy mesterek beszélnek színház-eszményükről, és eldöntheted, kiket olvasol, mit nézel, a te dolgod. Vizsgarendezés persze szükséges a végén.

Fantáziálsz a színházról, hogy lehet eljutni civil valóságból a művészi valóságba. Ez egészen különös utat jelent. Van, aki abbahagyja, az állhatatosabbak maradnak. Én szerencsés vagyok, mert a profi színházat is ismerem, amatőrökkel dolgozva ez sokat segít.

A darabválasztás például nem tudni pontosan, honnan jön. Több téma fölbukkan, amíg egyre inkább azt érzem, ez az, ami leginkább izgat, és tudom úgy instruálni a színészeket, hogy meg tudják oldani. Sokszor el kell olvasni a darabot, miről szól, milyen a belső szerkezete, milyen dinamikák működnek benne. Az olvasópróbára már utalásokat készítek, ez lényegében kultúrtörténeti dolog. Az a fantasztikus, hogy minden rendezés egy tanulási folyamat. Átkozottul izgalmas, új világok nyílnak meg közben. Új dolgokat kell elolvasni, megtanulni. Aztán eljutsz olyan helyzetbe, hogy az olvasópróbán arról beszélsz, te hol tartasz most ebben a folyamatban. Annak a szándékával teszed, hogy ők is kövessenek. Később ez változhat, hiszen ők másként látják, és ettől kezdve aprólékos folyamat indul el. A rendezés során együtt haladsz a színészekkel, de már duplán készülsz: egyrészt az elvi részével, és amikor ez megvan, akkor próbáról próbára, mi hogyan történjen. Rengeteg kérdés merül fel közben: jó úton haladunk-e, ha nem, miért nem? Volt úgy, hogy pontosan tudtam, ahogy viszem a próbát, nem az, amit keresek. Ezt persze nem árulhatom el, megy a próba, közben azt érzem, becsapom a szereplőket. Nagyon sok kétség, gyötrődés, aztán egyszer csak egy reggeli borotválkozásakor beugrik, mit kéne tenni, mi az, amit kerestem.

Akik játszanak, azokból építem föl a darabot, és sokszor a véletlenek segítenek. Egy könyvből kieső lap, egy lehulló tárgy, vagy a háttérben beszélgetők – előfordul, hogy ezek beépülnek az előadásba. A színház élő dolog, és jelentős részben ízlés kérdése.

Tapasztalatom szerint egy percnyi színpadi jelenlét legkevesebb 2-3 óra munkával jön létre. Ha ennél kevesebb, nincs megcsinálva.

– *Pályád során nagyon sok élményben lehetett részed, és kivételes egyéniségekkel, különleges emberekkel találkoztál. Volt olyan, aki különösen nagy hatással volt rád?*

– Paál István személye, a morál, amit képviselt, nagyon meghatározó volt a munkámban és az életemben. Azt mondta, tehetségesek nem mindig lehetünk, de tisztességesek mindig tudunk lenni. Ő hívott Szolnokra, és nagy hatással volt rám, ahogy a színházhoz viszonyult. Alapelve volt, hogy sosem lehet megalkudni esztétikai kérdésekben sem. Ljubimov ezt úgy fogalmazta meg, hogy a színház az erkölcsös ember utolsó menedéke. Később, amikor Veszprémben találkoztam vele, elmondtam neki, amit korábban nem mertem, hogy volt egy idő az életemben, amikor nekem ő volt az Isten. Sajnos, már nincs velünk, de többször álmodom vele különféle színházakban.

– *A színházi eszköztárat nem csak rendezőként alkalmaztad, hiszen tanítás során, vagy a terápiás munkában is nagy szerepe volt ezeknek.*

– Mindig érdekelt, hogy mi történik belül, hogyan jön létre az átélés, ezért gyakran jártam színésztreningekre. 1990-ben ismertem meg dr. Fügi Saroltát, miután az Institute für Europa pszichodráma intézet igazgatójával dolgoztam tíz napot. Sáci az osztályára kéréselt olyan bölcsészeket, akik művészettel foglalkoznak. Jót beszélgettünk, föl is vett, és csak később mondta el, hogy közben arra gondolt: *ez egy deviáns fickó, de fogom tudni kezelni*. Később azt is elárulta, hogy tévedett. Nem elsősorban a devianciát illetően, hanem abban, hogy nem kellett kezelnie, megoldottam a helyzeteket, és csaknem húsz éven át nagyon jól tudtunk együtt dolgozni. Különösen fontos volt egy mondata, ami sokat jelentett számomra. Azt mondta, hogy mindenkivel azon a nyelven kell beszélni, ami az övé. Ez éppen olyan fontos a színházi munkában, mint az emberi kapcsolatokban, a konfliktusok kezelésében.

Személyiségépítő terapeuta voltam, és nagyon jól éreztem ott magam. Kipróbálhattam, hogyan lehet terápiában használni a színházi eszközöket. Szép csoportélmények voltak, szép kapcsolatok születtek, nagy tanulás volt. Közben másfél évtizeden át tanítottam a színházat.

– *A beszélgetés során gyakran említed a tanulás fontosságát, ami kezdettől kíséri a pályádat. A tanítás is egyfajta tanulás volt számodra?*

– Érdekes volt, ahogy a tanítás jött az életembe. 1990-ben a megszűnő félben lévő szolnoki cukorgyár művelődésszervezőjeként azon gondolkodtam, merre induljak, mi lehet az a munka, ahol *nem kell dolgozni*. Arra gondoltam, írok egy könyvet pedagógusok számára a színházi alapismeretekről, hiszen az írás ugye nem munka. Pesten találkoztam egy kedves baráttal, aki mondta, hogy éppen most van nyomdában egy könyve, ami erről szól. Azt tanácsolta, inkább tanítsam a színházat. Megfogadtam, és minden szolnoki iskolának küldtem egy levelet, hogy szívesen tanítanám a színházi ismereteket. Hat-nyolc iskola

válaszolt, és éveken át óraadó voltam ezekben az iskolákban. A Széchenyi István Gimnáziumban pedig 12 évig tanítottam a színházat. A drámatagozatos osztályban elsőként vettem fel érettségi tantárgyként az improvizációt. Nagyon sokat adott a tanítás, izgalmas, érdekes feladat volt. Előfordult, hogy megváltoztatták az órarendet, és a magyar tanárok is jöttek az óráimra. Sok érdeklődő, tehetséges fiatallal dolgozhattam. Tanítványom volt például Bercsényi Péter, aki kiváló színész. Jólesik, ha régi tanítványaim megismernek, emlékeznek rám.

– *Bármikor találkozunk, derűsnek, kiegyensúlyozottnak látlak, és ma is olyan fiatalos lelkesedéssel beszélsz az éppen készülő szindarabról, mint mondjuk 30 évvel ezelőtt. Bár nem szokványos színház, amit csinálsz, nem a meg nem értett művész képe jutott eszembe rólad.*

– Pályám során sohasem munkának tekintetem, amit csináltam. Úgy is mondhatnám, hogy soha nem dolgoztam, nem volt munkahelyem. Elvégzendő feladatot láttam, ami ráadásul nagyon érdekelt, amit szívesen csináltam és csinálok ma is. Ha ezt valamilyen módon elismerik, az igazi ráadás. 1989-ben a kulturális minisztertől Szocialista Kultúráért kitüntetést kaptam, 2013-ban pedig Megyei Művészeti Díjat a megye színházkultúrájának megújításáért. Nagyon jólesett, hiszen mindig ezért igyekeztem tenni. Komoly szakmai elismerést jelentett az is, hogy Budapesten az első művészetterápiás világkongresszuson bemutathattam egy előadást a drámapedagógiáról. Jacob Moreno, a pszichodramát mintegy száz éve megalkotó orvos unokája is jelen volt, és két évvel később meghívtak Rio de Janeiróba. Bár nem tudtam elmenni, de szakmailag nagy sikernek értékelem. Körmendi Lajos költő, szerkesztő kérésére öt éven át színházi recenziókat írtam a Jászkunság című folyóiratba. A Híd Színházról, a különböző rendezéseimről számos elemző kritika, méltatás jelenik meg folyamatosan. Valamennyit fontos visszajelzésnek tekintem. Ma már nyugdíjas vagyok, de ez csak egy jogi formula, szívesebben tekintem magam ösztöndíjasnak. Vannak állandó elfoglaltságaim, vezetem a Híd Színházat, és megtalálnak új feladatok – ettől jól érzem magam.

– *Gyermekeid közül idősebb lányod követi a példád, színházzal foglalkozik, de a kisebb lányod is érdeklődik a művészet iránt.*

– Anna lányom a Budapest Bábszínház rendezőasszisztense. Tizenkét éves korában döntött úgy, hogy színházzal szeretne foglalkozni. Drámatagozatos középiskolát végzett, majd színháztudomány szakon kapott egyetemi diplomát. A Nemzeti Színházban szerzett színházi gyakorlatot, később Alföldi Róbert bábszínházi rendezéseinek asszisztense volt. Most hosszabb időre Angliába készül.

Eszter, a másik lányunk két év múlva érettségizik majd. Szerzteágazó érdeklődésű, az irodalom és a történelem a kedvenc tárgya. Mellette novellákat ír, rajzol, nyolc éve klasszikus gitárt tanul. Féléve volt egy fotókiállítás a Verseghy Könyvtárban. Minden érdekli, ami az Emberről szól.

– *Jászboldogházán töltötte a fiatalságod, és bár korán elszakadtál innen, az utóbbi években rendszeresen hazlátogatsz. Mit jelent számodra a szülőfalu?*

– Sok-sok villanást. Kicsi koromban *megszökő* gyerek voltam, nagyon sokszor kerestek a faluban. Egyszer például fölkérezkedtem egy lovas kocsira, ami elvitt messzire, félelmetes volt az ismeretlen környezet. Aztán a robbanásszerű élmény, amikor nagyon sok gyötrődés után egy tavaszi délelőtti hirtelen értelmet nyertek a különálló betűk – megtanultam olvasni! A sok focizás emléke, amit az állomás betört ablakai jeleztek. A nagy barátságok a szomszéd gyerekekkel. A zene varázsa, az első gitár, a saját zenekar, bulik a művelődési házban, az irodalmi színpadunk próbálkozásai... Jó érzésekkel gondolok vissza ezekre.

Szüleim halála után 12 évig nem tudtam Boldogházára menni, úgy éreztem, már nincs közöm oda. Amikor mégis elmentem, az volt a legfurcsább, hogy mintha összement volna a falu, rövidebbek lettek a távolságok, keskenyebbek a járdák. Az nagyon jó érzés volt, hogy ha ismerőssel találkoztam, olyan volt, mintha folytattuk volna a régi beszélgetést. Örültem, amikor néhány éve Veliczkyne Koncsik Ilona, a Boldogházáról Elszármazottak Egyesületének vezetője megkeresett, azóta minden augusztusban találkozunk helyiekkel és elszármazottakkal, és felidézük az emlékeket az ismerősökkel.

Szívesen csinálnék pajtaszínházat Jászboldogházán, jó érzés lenne a szülőfalumban rendezni...

– Köszönöm a beszélgetést, és gratulálok az eddigi sikerekhez, de főként ahhoz a szemlélethez, amelyet Konfucius így fogalmazott meg: „Válassz olyan munkát, amit szeretsz, és egy napot sem kell dolgoznod az életedben.”

Várszegi Tibor

KIS JÁSZBERÉNYI SZÍNHÁZTÖRTÉNET (1987–2017)

Malom Film-Színház és Főnix Fészek Műhelyház

21 évi folyamatos kezdeményezés után 2009. szeptember 25-én befogadó színházat alapíthattunk a magyar színjátszás anyjának, a magyar nyelvű operajátszás megalapítójának, Déryné Széppataki Rózának a szülővárosában. A 21 évig tartó időszak jelzi ennek az útnak a gyötremességét, ám az immár kilencedik éve tartó működés is folyamatos erőpróbát jelent. Nem véletlen, hogy megalapítása óta ez Magyarország egyetlen egész évben működő vidéki befogadó színháza,¹ hiszen az alapítás nehézségein túlmenően a minőségi szinten történő, a közönség és a szakma számára egyaránt megbízható működtetés megpróbáltatásai különleges természetű és még különlegesebb erőt feltételező, bár ezzel együtt rendkívül hálás feladatot jelentenek.

Eddigi történetünk eseményei és tanulságai éppen ezek miatt túlmutatnak mind a színház-művészet, mind pedig a jászberényi kultúra kérdésköreire, és – tapasztalataim alapján felelősséggel állítom! – a kultúrpolitika nemzetstratégiai jelentőségű irányait is felvetik (bővebben lásd később). Bárhol az országban, bármely vidéki városban hasonló módon jártam volna, mint itt, Déryné és Székely Mihály szülővárosában, vagy talán még így se. Ám a megalapítás nehézségein túlmenően, amikor 21 év után már azt hittem, hogy végre minden megoldódott, még további, ha lehet azt mondani, a korábbinál is nagyobb megpróbáltatások következtek: háromszor három különféle épületben kényszerültem újrakezdeni, háromszor kezdtem el közönséget építeni a minőségi értékrend képviselőjeként. Előbb az egykori malom magtárépületében kialakított mozi átalakításával *Malom Film-Színház* néven, később a főiskola épületében egy önálló előadó-művészeti tevékenység kíséretében próbáltam meg immár nem először bevonni az oktatásba és a pedagógusképzésbe, utóbb pedig – most úgy tűnik, immár véglegesen – az eredetileg tűzoltólaktanyának készült épületben *Főnix Fészek Műhelyház* néven. Mindazonáltal ne gondolja senki, hogy ez a most összefoglalásra kerülő kis jászberényi színház történet az én személyes harcaink története egy színház létjogosultságának érvényesítésére, ám nem is szenvedéstörténet, hanem éppen ellenkezőleg, kifejezetten sikertörténet.

Az eddigi 8 évben 186 különféle társulat, illetve előadó, 285 különféle előadását összesen 471 alkalommal mutattuk be. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy ennyi alkalommal volt abban a kivételes szerencsében részem, hogy a közönségünkkel és a fellépőkkel együtt örülhettem, és válhattam velük együtt boldog pillanatok részesévé. Szlogenünk éppen ezek miatt nem az elmeleleményes reklámfogása, hanem megélt tapasztalatok alapján született, amelyet jól példáznak e kis jászberényi színház történetünk végére illesztett nézői vélemények is:

Aki hozzánk betér, boldogabban távozik, mint ahogy érkezett.

¹ Színházunk az Előadó-művészeti Törvény hatálya alá tartozik, amely védi többek között a minőséget és a különféle műfajok (pl. balett, opera) létjogosultságát. Mindezek mellett meghatározza például az évi minimális előadások számát. A mi esetünkben évadonként legalább 45 előadást kell befogadni. Ezek az előírások tehát nem azonosak az azal a jelenséggel, amikor egy közművelődési intézmény 4 vagy 6 előadásból álló színházi bérletet hirdet egy évben.

Előzmények

1987 augusztusában költöztem Jászberénybe Törökszentmiklósról – a szülői házam öt lakóháznyira volt Papp Imrécétől, a Jászság Népi Együttes és a Csángó Fesztivál alapítójának szülői házától. Néhány hét alatt sikerült keresztmetszetet kapnom a város teljes kulturális palettájáról, hiszen mindenhová, még olyan helyekre és eseményekre is elmentem csak azért, hogy megismerjem, amelyeket nem éreztem közel magamhoz. Néhány hét után egy többségében képzőművészekből álló baráti körhöz kapcsolódtam intenzívebben, akikkel együtt közös eseményeket valósítottunk meg. Magam sem értettem akkor, miért jutott eszembe, hogy a közös eszményekből és célokból álló baráti társaságnak kezdeményezzem, hogy jogi formát alakítva alapítsunk egyesületet. 1988 februárjában így alakult meg az AlkotáRs Művészeti Egyesület, amelyet már márciusban úgy mutattak be a Kossuth Rádióban és a Magyar Televízióban, hogy „megalakult Magyarország első kulturális egyesülete”. A kezdődő „rendszer váltás” egyik előjele volt már ez egy valódi és önerőből születő civil kezdeményezésként. Akkoriban nem volt magától értetődő és szabályozott sem, hogy jogi formában is létezzünk, nem is tudtuk ezt kihasználni, hiszen az országos környezet sem tudta akkor még értelmezni ezt a létformát.

1990-ben akkori elsős főiskolás hallgatókból színjátszó csoportot alapítottam munkahelyemen, a főiskolán. Két év rendszeres műhelymunka után 1992-ben léptünk színpadra *Boszorkányszombat* című előadásunkkal előbb a főiskolán, majd hazai és nemzetközi fesztiválokon. Ezek közül kiemelkedik a hazai Kazincbarcikai Színjátszó Fesztivál, ahol rögtön a zsűri különdíját nyertük el, a következő fesztivál alkalmával közönségdíjat kaptunk, majd az erfurti európai egyetemi színházi fesztiválra kaptunk meghívást.

Scherer Péter 5 előadással összesen 17 alkalommal járt Jászberényben és Jászárokszálláson. Klamm tanár úr szerepében mindkét város minden középiskolában járt legalább egyszer.

Lázár Kati miután először átlépte a Főnix küszöbét, hosszú percekig csak állt az ajtóban. Kérdésekre elmondta, hogy gyönyörködik a szép színházban. Minden színház egyformán fekete doboz, ő mégis különbséget tud tenni közöttük. (Fotó: Szalai György)

A 90-es évek legelejétől előadó-művészeti munkáim mellett más szakmai munkáim is megnövekedtek. Évkönyveket szerkesztettem például a hazai alternatív és amatőr színházi, később független színházi társulatok történetéről és helyzetéről. Ez az evidenciának tűnő feladat akkoriban nem volt evidencia. A szakmából akkoriban még nem érdekelt senkit, hogy létezett egy budapesti Universitas Együttes (Jordán Tamás, Ruszt József), vagy Stúdió K. (Fodor Tamás), vagy egy Szegedi Egyetemi Színpad (Paál István) stb. Valójában a Színházi Intézet feladata lett volna ezek dokumentumait összegyűjteni és rendezni, de az akkori előadó-művészeti közegeben ez korántsem volt természetes.

E tevékenységeink köré építve jött létre szintén önerőből az Új Színházért Alapítvány, amelynek végzését 1992. november 3-i dátummal keltezte a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Bíróság.

Az egyre nagyobb számú helyi és országos hatókörű tevékenységeink közül kiemelkedtek az *Ellenfény* című kortárs tánc- és színházművészeti folyóirat megalapítása, kiadása (1996), és a Szolnokon szerkesztett *Eső* című irodalmi lap kiadása. Közben persze kisebb vagy nagyobb intenzitással, de folyamatosan kísérletet tettünk arra is, hogy Jászberényben a színházkultúra „lábra tudjon kapni” (Katona József után szabadon).

1993 nyarán a Holland Színházi Intézet igazgatójával (Dragan Klaić) egyeztetve budapesti kollégámmal (Szabó György) megbeszéléseket kezdtünk holland szakemberekkel arról, hogy Magyarországot miként lehetne bevonni a színvonalas nemzetközi előadó-művészeti vérkeringésbe. Kollégám Budapestre, én pedig lakhelyemre, Jászberényre vonatkozólag vázoltam elképzelésemet, mondván, milyen szép munkamegosztás lenne egy fővárosi és egy

vidéki bázishely kialakítása. A tervek szerint nemzetközi finanszírozással Jászberényben egy világítástechnikai kelet-európai központ jött volna létre, amihez a hollandok egy kamionnyi világítástechnikai felszerelést biztosítottak volna a megfelelő személyzettel. A kurzusok közötti időszakban pedig befogadó színházi tevékenység kiszolgálására lett volna alkalmas a rendszer, miközben nekünk ez a része egy fillérünkbe sem került volna. Menet közben írásban és személyesen többször próbáltam az önkormányzat akkori felelős vezetőinek ezt elmondani, de nemcsak hogy süket fülekre találtam, de rendszerint gúny tárgyát is képezte minden egyes felvetésem. Budapesti kollégám sikeresebb volt nálam, ennek köszönhetően Budapesten megalakult a Trafó Kortárs Művészetek Háza, én pedig amszterdami, zágrábi és budapesti tárgyalások után kénytelen voltam a holland partnereknek 1994 tavaszán nemet mondani. A gyerekek tanévi kurzusát még befejeztük (Kálmán Ferenc nívódíjas táncos 10 hónapon keresztül heti két alkalommal autózott Budapestről Jászberénybe kurzusokat tartani), a főiskolán is próbálkoztam egy ideig az akkori csoporttal, majd pedig tevékenységünket fokozatosan a fővárosi Mu Színházba helyeztük át. A nemzetközi nyári hírlevélben pedig azt olvastam, hogy 1994 őszén nemzetközi világítástechnikai kurzust indítanak Szófiában.

Ennek az időszaknak tanulságos összefoglalója az a 200 év távlatából Dérynének írt nyílt levelem, amelyet kellő földrajzi távolságból visszatekintve fogalmaztam Virginiában 2009 tavaszán, ahol az ottani egyetem meghívására vendégtanároskodtam. Ebben a kis jászberényi színház történetben azért idézem, mert röviden összefoglalja a színházalapítás előtti 21 évet.

Nyílt levél Déryné Széppataki Rózának

Kedves Róza Asszony!

Évek óta készülök írni Önnek, de mindig csak halogattam, mert sohasem tudtam eldönteni, hogy az, amit szóvá kívánok tenni mást is érdeklő dolog lehet, vagy csak az én rögeszmém.

Emlékszem, amikor 2004-ben annak a Kolozsvári Állami Magyar Színháznak a színpadán léptünk fel, amelyet gyakorlatilag Ön alapított, már sokadszorra fordult meg a fejemben, hogy adok egy életjelet magamról, hogy tudassam Önnel, én is színész vagyok, méghozzá Jászberényben, ahol társaimmal együtt már majdnem háromszor annyi ideje készítem előadásaimat, mint amennyi időt Ön ebben a városban élt. A kolozsvári opera igazgatójával beszélgetve az is eszembe jutott, hogy vajon játszott-e valaha abban a színházban rajtunk kívül más jászberényi is, de azt már csak társaimtól kérdeztem meg, vajon ma Jászberényben hányan tudják, azt, hogy jászberényi társulatként hirdetnek bennünket a kolozsvári plakátok. De így volt ez ezt megelőzően és azóta is például a lipcsei operában, a kölni egyetemi színpadon, a ljubljana-i fiatalok színházában, Orleans-ban, Los Angelesben, vagy a belgrádi Bojan Stupica színházban, ami gyakorlatilag a mi Vígszínházunkkal megfeleltethető színház Szerbiában. De – ebben is közös vonást vélek felfedezni Önnel – kérem, engedje meg, hogy utoljára megemlítsém még Európa és Szerbia egyik legjelentősebb színházi fesztiválját Újvidéken, ahol néhány éve díjat nyertünk, hiszen ez a színház és fesztivál sem létezhetne, ha megalapításában nem nyomott volna sokat a latba az Ön 1847-ben történt ottani fellépése.

Trill Zsolt 5 előadással 7 alkalommal járt nálunk. Egyik alkalommal színpadépítés közben fennhangon azt kérdezte társaitól: „Gyerekek! Miért van az, ha Jászberénybe jövünk, mindig nevetünk?” (Fotó: Szalai György)

Tudja, kedves Róza Asszony, manapság az Ön szülővárosában az Önre vagy a nevére hivatkozóknak nem jut eszébe, hogy Ön nem attól lett azzá, aki végül lett, vagyis a Magyar Thália, a magyar színház anyja, mert itt született Jászberényben, hanem azért, mert elmenet innen. És tudja kedves Róza Asszony, hogy ez az összehasonlítás akkor jutott eszembe, amikor 1997 őszén egy Lausanne melletti kis faluban találkoztam az akkor 93 éves Yvonne Ráczcal, Rácz Aladár özvegyével. Emlékszem, az ablak mellett ült, az ablakból pedig látni lehetett volna Európa csúcsát, a Mont Blanc-t, ha – ahogy ő fogalmazta – mutatkozott volna, ám a köd eltakarta, ezért csak a másik nagyság, Rácz Aladár jól ismert fotója látszott az ablak másik oldalán. Szilvapálinkát itunk, és arról kezdett beszélni, hogyan érezte magát, amikor életében egyszer Aladárral együtt az ő családját meglátogatva Jászberényben járt. Igen, kedves Róza Asszony, Rácz Aladárnak is el kellett menni innen, hogy azzá váljon, akivé lett, és Székely Mihálynak is, és Gerevich Aladárnak is, és még nagyon sokaknak. És erre olyan büszkék azok, akik Jászberényben élve rájuk hivatkoznak?

De többet mondok: valójában 1994-ben kellett volna irnom először Önnek kedves Róza Asszony. Két héttel az Ön 200. születésnapja után ugyanis az akkor négyéves társulatunk egy egynapos szimpóziumot rendezett (saját kezdeményezésre, nem városi pénzből) az Ön szülőházával szembeni épületben, amelyik néhány évvel azelőtt vált párházból a kórház egyik épületévé. A kórház akkori vezetésének köszönhetően ennek az épületnek egyik kihasználatlan termében volt próbatermünk, ahol gyerekek számára még kurzusokat is tartottunk egy nívódíjas táncművész vezetésével. Nos, ezen a rendezvényen több neves meghívott művész és politikus füle hallatára az akkori polgármester

újjal mutogatva mondta azt, hogy „nem kell az, amit a Várszegi akar”. Pontosan tudom idézni, nem olyan nehéz sem a szavakat, sem a szituációt elfelejteni. Amikor másodsorra is elmondta, Fodor Tamás, aki akkor a szolnoki színház főrendezője volt, azt mondta neki, hogy „képzeld el, én most a szolnoki színház főrendezője vagyok, de ott akarom hagyni, mert olyan színházat szeretnék csinálni, mint a Várszegi”. A szimpózium zárásaként pedig egy rövid budapesti táncduettet, egy francia társulat előadását, Lajkó Félixet, valamint a Színművészeti Főiskola egyik vizsgálóadását láthatták az ott lévők többek között Kamarás Ivánnal, Gregor Bernadettel, Kéry Kittivel, Hajdú Istvánnal (Steve), vagy azzal a Keszég Lászlóval, akivel akkoriban nagyon sokat dolgoztunk együtt, ma pedig a kaposvári színház rendezője (azóta a Szegedi Nemzeti Színház tagozatvezető főrendezője, a Magyar Színházi Társaság elnöke – VT).

Kedves Róza Asszony! Ugye most már érti, hogy nem nyavalyogni akarok, hiszen azt már 15 évvel ezelőtt is megtehettem volna, és az azóta eltelt idő óta Ön kétszer is elhagyhatta volna a várost. Igaz, én is el-elmegyek, én is a vándorszínészetre rendezkedtem be, szinte csak vendégszínházakon veszek részt, mindenütt, így Jászberényben is csak vendég vagyok. De, kedves Róza Asszony, kérdezem, miért kell nekem Amerikába menni, amikor itthon is dolgozhatnék, s környezetem javára itt is szolgálhatnék! Ezt a levelet is Virginiában írom. És vajon – többszöri kezdeményezéseink ellenére – miért nem AKARTAK eddig a város felelős vezetői olyan feltételeket teremteni, ami lehetővé tehetné, hogy például az amerikaiak jöjjenek Jászberénybe?! A húsz év alatt én egyetlen egyszer sem utaztam külföldre magyar pénzből! Mondja meg nekem drága Róza Asszony, naiv és önző ábrándokat kergetek, amikor ezt szóvá teszem, vagy valami másról van szó!

Végezetül be kell vallanom, kedves Róza Asszony, ha nem lett volna a jaszberenyon-line.hu játéka, erre a levélre most sem kerül sor. Mivel a játék kérdése az Ön szülőházára vonatkozott, ez egyetlen cseppként a pohárban elegendőnek bizonyult ahhoz, hogy tudassam, én bizony a bőrömön éreztem az Ön születésének idejét és helyét, hiszen 200 évvel azután, hogy Ön megszületett, mi a szülőházával szemközti épületben színházat csináltunk, s onnan utaztattuk előadásainkat a világ minden tájára. Gondoljon rólam kedves Róza Asszony azt, amit jónak lát, mégis az Ön iránti tiszteletből mondom, hogy én felnőtt fejjel ott folytattam, ahol majd' 200 évvel korábban Ön gyerekként abbahagyta. Mert új idők jönnek... (Blacksburg, Virginia Tech, USA, 2009. március 19.)

Színházalapítás: Malom Film-Színház (2009–2012 ősz)

És új idők jöttek. Tavasszal magam is furcsállottam, hogy nyílt leveletem így fejeztem be, ám annyira magától értetődő és erős belső késztetés volt, hogy a befejező mondatot minden logikai érvelésem ellenére benne hagytam. Csak utólag nyert magyarázatot, hogy miért. Annyi sikeres és sikertelen pályázatot írtam ugyanis már addigra, hogy figyelmen kívül hagytam, a Dérynének írt levél írásakor is döntésre várt egy beadott pályázatunk. 2009. június elején az akkori polgármester nekem írt e-mailjéből tudtam meg, hogy nyertünk 4 millió Ft-ot. Utánanéztam, valóban kaptunk támogatást befogadó színházi működésre. Az eredményt a megszokott módon fogadtam: a vállalt feladatra messze nem elég, ám ahhoz, hogy visszaadjuk, sok. Személyesen újra megkerestem az akkori alpolgármestert, és újra leírtam

(1988-ban először), hogy a városi mozi egyszerű átalakításával olcsón befogadó színházi funkciók működtetésére is alkalmassá lehet tenni az épületet. Azokban a hónapokban talán a legfontosabb kultúrpolitikai kérdés volt a mozi sorsa, hiszen működtetése és hasznosítása komoly fejtörést okozott a város vezetőinek (állítólag kínai áruházként történő hasznosítás is komolyan felmerült). Ebben a helyzetben álltam elő a tervvel és egy hozzá tartozó egy-szeri beruházásra vonatkozó 5,2 millió Ft-os árajánlattal (az akkor épülő első körforgalom terveire a helyi sajtóból vett információ szerint addigra már 15 millió Ft-ot elköltöttek). Elő-terjesztésem szerint a pályázaton elnyert 4 millió Ft-os összeget alapítványunk hosszú távú szempontok szerint használja fel, amennyiben az önkormányzat 5,2 millió Ft összeget áldoz színpadépítésre, színházi függönyzet, valamint minimális fény- és hangtechnika kialakítására. Egyetlen szavazat döntött az átalakítás mellett!!! Júliusban döntött a képviselő-testület, augusztus 20-án készen volt a színház.

Szeptember 25-én pedig a Debreceni Csokonai Színház akkori főrendezője, Vidnyánszky Attila felavatta az épületet, a debreceni színház Molnár Ferenc: *Olympia* című előadásával pedig elindult az első színházi évad (főszereplők: Ráckevei Anna, Újhelyi Kinga, Csikos Sándor, rendező: Mispál Attila).

Az egykori malom raktáregyületében kialakított fürdő majd mozi átalakításának köszönhetően létrejött a *Malom Film-Színház* elnevezés (ez volt az első Film-Színház az országban), amely nemcsak az egykori malom épületére utalt, hanem arra is, hogy az épület az akkor még 32 mm-es mozifilm vetítésére és színházi előadások bemutatására is alkalmassá vált. A színházavató napja igazi eufórikus ünnep volt. Mindaddig nem tudtam, hogy ilyen boldogságteljes érzés nem csak a mesében létezik. Az emberek ünneplőbe öltöztek. Igazi boldog arcok, mosolyok, vidámság, taktikamentes kitérőmozdulatok. Több száz gyerek figyelte a színház előtti téren Pályi János *Vitéz Lászlóját* kora délután, közvetlenül a színházavató előtt pedig a jászfényszaru amatőr színjátszókat a bemutató előadásra érkezők. A felújításra érett nézőtér azonnal átváltozott, patináját kidíszítették az ünneplőbe öltözött lelkek, és az akkor megteremtett aurája ettől kezdve előadásról előadásra folyamatosan fennmaradt, amíg két évvel később meg nem halt. Halálát látszólag az épület felújítása okozta. Civil kezdeményezésünk felmutatta, miként lehet holt teret élettel feltölteni, és kultúrateremtő szándékunk egybeesett az önkormányzati szándékkal. Ám a felújítás után már nem térhettünk vissza, a városi kultúrpolitika „rendezője” más dramaturgiát és szereposztást valósított meg.

2010 nyarán egyik beszámolómban ezt írtam: „2009 tavaszán még arról volt kénytelen beszámolni a jászberényi sajtó, hogy a városi mozi működési támogatások híján megszűnhet. Aztán egy hirtelen fordulattal a nyár végére színpad készült, és szeptembertől már nemcsak filmvetítésekre, hanem színházi előadások tartására is alkalmas lett az épület. Azóta 42 színházi rendezvényt tartottunk, amelyeket mintegy 7 ezer néző látott, a színpadon pedig kb. 650-en szerepeltek (közülük kb. 500-an jászságiak). Mi ez, ha nem egy saját szükségleteire szerveződő életközösség egyik lehetséges csirája?”

Ez a csíra nem sokáig nőhetett. Kezdetben az önkormányzat működési támogatása majdnem elérte a 25%-ot, a harmadik évadban már alig 3%-ot tett ki ez az arány. Manapság is a helyi kulturális nonprofit kft. éves költségvetésének 4-5%-át képezi a mi költségvetésünk. Évi 50-60 programot tartunk gyakorlatilag apparátus nélkül! Teljes költségvetésünk mintegy 80-85%-át az Emberi Erőforrások Minisztériumától kapott, az Előadó-művészeti Törvény szerinti pályázati támogatásából fedezzük.

Kálloy-Molnár Péter és Rudolf Péter önálló és közösen készült előadásokkal is vendégszerepeltek nálunk összesen négyszer. „Te Péter, ezt az előadást ilyen helyen kellene játszsanunk, nem a Centrál Színházban” – mondta egyikük a másiknak előadás után.

(Fotó: Szalai György)

Ám, ha őseink mentalitása és ereje felé fordulunk, tudjuk, a malom akkor is lisztet jár, ha nincsen köve! Vagyis: a nézőktől folyamatos dicséreteket kaptunk, ismeretlenül is leszóltottak az utcán, a piacon vagy a boltban. A helyi sajtó, rádió és televízió (ez utóbbi csak 2011 végéig) szinte minden pillanatunkról beszámolt, ám egyre több hivatalos kifogás érkezett, amelyek szerint színházunk csak bizonyos rétegeket érint, és egyik-másik előadás lila ködbe vész stb.

Ezzel összefüggésben írom: 2011-ben 6 előadóművész (színész, rendező, táncos, zenész) kapott Kossuth-díjat, ebből négyen az előző évadban a MaloM színpadán is megfordultak. Több más jelenséggel együtt azt is jelenti ez, hogy a mi befogadó színházunk elől jár, a hazai előadó-művészet éppen aktuális keresztmetszetét mutatja. Nem divatot követ, hanem inkább divatot próbál teremteni.

Knoll Judit szakdolgozata is a mi tapasztalatunkat támasztotta alá. Az ELTE andragógia szakán végzett hallgató középiskolások között végzett kutatómunkát.

Részlet Knoll Judit szakdolgozatából (2012):

„Az eddig látott előadásokat hatvan diákból ötvenöt szórakoztatónak ítélte, három fő nem tudott dönteni, két diáknak pedig nem tetszettek a műsorok. A programok hasznosítható tudásátadásával kapcsolatban kisebb volt az egyetértés, de még itt is 70% egyetértett, 10% nem értett egyet, 20%-nak nehezebbre esett a kérdés eldöntése. A színházi előadások személyiségfejlesztő hatását 43 diák érezte magán, 6-an nem tapasztaltak ilyet, 11 fő

pedig nem tudott ebben a kérdésben dönteni. A válaszadók 80%-a szerint az előadások tovább szélesítették kulturális érdeklődésüket, de csak 61,7% mondta, hogy a kulturális események gyakoribb látogatása a gyakorlatban is megvalósult.”

Kossuth-, Jászai-, Liszt-, Harangozó-, Blatter-díjas érdemes művészek sokasága fordult meg nálunk, és egy ilyen műsorpolitikára kaptam rendszerint még gúnyral is párosuló bírálatokat, hogy „nincs rá igény” – tehát a kulturális nonprofit kft. élére más szemléletet képviselő emberre volt szükség. Igen, ha valóban nincs rá igény – honnan volna, ha nem ismeri a közönség, mert nincs terjesztve? –, akkor nem azon kellene elgondolkodni, hogy hogyan emeljük fel a tudatszintet? „Amíg alacsony szinten áll a kollektív tudatszint, hogyan is várhatjuk el, hogy nagy formátumú ember emelkedjék ki közülünk.” – írtam 2012-ben egy beszámolóban. Ellenségeink érdeke, hogy alacsonyan maradjon a magyarság tudatszintje. Ellenségeink érdeke, hogy az előadó-művészetet tekintve a minőséget nélkülöző hahnbrigádok elárasszák az országot minőséget képviselő előadások helyett. Ám ami még ennél is veszélyesebbnek tűnik: a minőséget nélkülöző előadások minőségi előadások közé vegyülve az értékrend összekeverését eredményezik, a kiegyenlítődés pedig – szociológiai tapasztalatok szerint – minden esetben lefelé történik.

A szellemtelenített közművelődés kényszeres programgereblyezésének legfőbb elve ma: az értékrend összekeverése!

Programok programok hátán, fesztiválok egymás után – mindezek ingyenesen biztosított látványos utcai műsorokkal, kavalkádokkal, fálunapokkal stb. felhalmozva. Nyugati minta, a magyar néplélektől teljesen idegen! Az emberek csak a felszínen képesek követni az eseményeket, idejük sem lehet a csendre és igényük a megszentelt pillanatokra.

Második színházalapítás: újabb kísérlet a főiskolán (2012 szeptember – 2013 december)

A moziból való kiszorulás egy vezetőváltásnak köszönhetően időben egybeesett a munkahe-lyem, tehát a jászberényi főiskola megújulásának lehetőségével. Akkoriban fordult elő elő-ször és máig utoljára, hogy nem én mentem más egyetemre vendégoktatónak akár külföldre is, hanem Jászberénybe jöttek hallgatók más egyeteméről azért, hogy kurzusokat adjak számukra. A korábbi években ugyanis kurzusokat tartottam például a kaposvári, a szegedi, a szolnoki, a Károli, két amerikai és egy holland egyetemen, ám ezúttal a megújulni látszó főiskola kezdő hónapjaiban a Kaposvári Egyetem és az amerikai Wisconsin állambeli Beloit University színészhallgatói jöttek Jászberénybe. Újra előterjesztettem a 2011-ben kibővített, de már 1988 óta meglévő képzési programomat *Színház az oktatásban* címmel, amely a színészi műhelymunka egyes elemeinek a pedagógusképzésben történő alkalmazásáról szól. A tanítóképzés 95 éves évfordulójára rendezett ünneppsorozat rendezvényeinek valami-vel több, mint a felét alapítványunk szervezte, bonyolította és fizette. A befogadó színházi tevékenységen kívül *Apponyi Szabadegyetemet* indítottunk, és *Emberek aranyban* című ki-állítást rendeztünk szintén az alapítványunk szervezésében és finanszírozásában. Legfontosabb akkori publikációm is főiskolai kiadványban adtam közre. Kezdeményezésemre a székelyudvarhelyi tanítóképzővel is akkoriban vettük fel a kapcsolatot, magam dolgoztam ki egy közös kurzus tematikáját, és indítottuk el a képzést, amely sajnos csak két félévet élt meg. Reménytelenül néhány hónap volt ez, amelyet az is jelez, hogy akkoriban a hazai kultúr-

és oktatáspolitikai meghatározó személyiségei is megfordultak az intézményben. A pedagógusképzés és a színészképzés összeegyeztetéséből származó oktatási program legfontosabb előzménye, az az 1990 és 1996 közötti időszakban általam vezetett műhelymunka, amelyet még az országos sikerek ellenére sem sikerült elfogadtatni a főiskolán. Végső soron ez vezetett az alapítvány létrejöttéhez is. Kezdeményezéseim és igyekezetem ellenére nem sikerült a színházi műhelymunka és a pedagógusképzés összeegyeztetésén alapuló programot elfogadtatni a főiskolán annak ellenére sem, hogy már 1988-ban kidolgoztam, 1990-től pedig a gyakorlatban is alkalmaztuk. Még azt sem tudtam elérni, hogy legalább aláírással tárgyként érdemjegy nélkül lecke-könyvbe felvehessék a hallgatók, pedig túlnyomó részt egy héten 2-3 alkalommal vagy akár naponta több órában is tartottunk foglalkozásokat vagy próbákat attól függően, hogy a munka milyen ütemezést követelt meg. Az sem segített, hogy 1991-ben három sikeres pályázatot is írtunk, az elnyert támogatások a főiskola számlájára érkeztek. És ez az a pont, amely végül felkerült az „i”-re, vagyis az alapítvány fogantatásának indítéka. A második elnyert támogatás után ugyanis az akkori főigazgató megkért, hogy többet ne pályázzak, mert nagyon körülményes az elnyert pénzeszegeket a gazdasági hivatalban elkülönítetten kezelni. A helyzet megértéséhez tudni kell, hogy akkoriban még egyáltalán nem volt szokásban a pályázás, és valóban szokatlan pénzügyi elszámolási mechanizmust jelentett a kezelése. Idegen testként működöttünk a főiskolán. Megígértem, hogy nem pályázok többet, és elmondtam, hogy egy pályázatunk eredményéről még nem tudunk. Három hónappal később májusban kiderült, hogy „szerencsétlenségünkre” az is nyert. Ezt akkor tudtam meg, amikor a főigazgató a gazdasági igazgatóval együtt a folyosón velem szembetalálkozva tájékozva azt mondta: „Hát nem meg mondtam neked, hogy ne hozzál ide több pénzt!” Pontosan emlékszem, ezt sem nehéz elfelejteni, és nem kívánom senkinek az érzést, amely akkor úrrá lett rajtam. Nekem kellett szégyenkezni és magyarázkodni sem volt esélyem. Arany János szavaival: „nem pöröltem, félreálltam, letöröltem”. Másnap felhívtam egy jogásszá lett egykori gimnáziumi tanítványomat Szegeden, hogy segítsen alapítványt létrehozni. Kerek Edina segített, azóta az alapítvány pályázik.

1992 nyári alkotótáborunk nyilvános műhelybemutatóján a közönség soraiban láthattuk Gabnai Katalint a drámapedagógia legelismertebb szaktekintélyét és Szövényi Zsoltot az akkori kulturális minisztérium felsőoktatási főosztályának vezetőjét is, akik hiányolták kollégáimat, az akkori főigazgatót külön kiemelve (többek között a Magyar Televízió kulturális folyóirata, a Stúdió 92 ötperces híryanagban számolt be erről a kurzusról). Nagyon emlékszem elismerő és a szituációt megértő szavaikra. Kitartást kívánva köszöntek el tőlünk.

Pont Színház néven ismertté vált főiskolai társulatunk minden egyes tagja (köztük Gemza Péter, aki Nagy József/Josef Nadj franciaországi társulatával a világ legrangosabb színházain lépett fel, ma pedig a debreceni Csokonai Nemzeti Színház művészeti vezetője) a tanítóképzés 95 éves fennállása alkalmából rendezett nyilvános beszélgetésen elmondta, hogy mai pedagógusi vagy művészeti munkája során a legmeghatározóbb élményt, tudást és tapasztalatot ebből a hivatalos oktatási rendszeren kívül megtúrt kurzusból merítette. (A nyilvános itt annyit jelent, hogy két vendég és egy kolléganőm vett részt rajta.) És – ahogyan azt újra Katona József után szabadon megállapíthatjuk –, ha a kismadár látja, hogy hasztalan esik füttyürészése, odébbáll, hogy élelméről gondoskodjon.

Nos, 1996 után meghívásra a budapesti Mu Színházba tettük át tevékenységünket. 2013 végére a húsz évvel korábbi körülmények alakultak ki a főiskolán, és a képzési funkci-

óról nem lemondva Jászberény város másik kihasználatlan épületébe helyeztük át tevékenységünket. Az akkori hónapok őszinte lelkesedésének egyik dokumentuma annak a hétmondatos ciklusomnak egyik darabja, amely ezekről a körülményekről szól, és egyik 14 ezer példányszámban terjesztett műsorfüzetünk bevezető szövege volt:

Hét mondat a Malom Film-Színház erejéről

Nincsen köve, mégis lisztet jár. Nincs benne a városi intézményrendszerben, megszűnt számára az általa alapított helye, teljes költségvetése a város kulturális költségvetésének kb. 6 %-a, 2013. évi bevételei között a városi támogatás 8,8 %-ban szerepelt, mégis tovább működik a főiskolán, az őszi évadban összesen 36 alkalommal 24 különféle programot szervezett, tevékenysége pedig a korábbiakhoz képest diákok számára rendszeresen tartott műhelyfoglalkozásokkal egészült ki, amely mintegy hatvan gyereket érint. Hozzájárult a főiskola megújulásához, amelynek első látható jelei új képzések beindításával és még újabbak előkészítésével, az egyetemen belüli sajátos arculat kialakításával, a pénzügyi stabilitás megteremtésével, a Jászberényen kívüli beiskolázás némi növekedésével, valamint a hazai és nemzetközi szakmai kapcsolatok bővülésével már a tanév első félévében megnyilvánultak. Megadatott. A MaloMnak nincsen múltja, 21 éves próbálkozást követően mégis sikerült megalapítani Déryné szülőházától 150 méterre 200 évvel azután, hogy a város szülötte elhagyva szülőhelyét a magyar színjátszás anyjává, a magyar nyelvű operajátszás megalapítójává válhasson. A MaloM szintén alapító erővel rendelkezik, nem másol, inkább őt másolják. Járatlan úton elől jár.

Befogadó színházi tevékenységünk tehát a 2012 ősztől 2013 őszének végéig tartó időszakban nagyon hangsúlyosan egészült ki oktatási programmal. Programunkat a főiskolai képzéshez igazítottuk, annak távlatait pedig ezek alapján vázoltuk fel. Ha e kis színháztörténet elején úgy fogalmaztam, hogy a színházalapítás nehézségei az ország bármelyik városában ugyanúgy elértek volna, mint Jászberényben, akkor felsőoktatási tapasztalataim alapján sajnos azt kell mondanom, biztosra veszem, hogy bármelyik magyar felsőoktatási intézményben sikeresebbek lettünk volna ezzel a kezdeményezésünkkel.

Harmadik színházalapítás: Főnix Fészek Műhelyház (2014-től máig)

Ki itt belépsz, előbb a szíved nyisd ki, aztán a szád! – 2014. január 4 után ez a felirat fogadta az új színházépület bejáratánál mindazokat, akik az épületbe be kívántak lépni. Egy újabb önkormányzati tulajdonban levő kihasználatlan épületet alakítottunk át kulturális-közéleti célokra. Az önkormányzat 10 millió Ft-os beruházásával az eredetileg tűzoltólaktanyának készült épületet színházi előadások befogadására tettük alkalmassá. A tűz madarát megidéző Főnix Fészek Műhelyház elnevezés is utal arra, hogy az épületben nem pusztán előadó-művészeti alkotásokat fogadunk, hanem a főiskolán megkezdett színházi műhelymunkát is itt folytatjuk.

A Főnix a fény madara, kocsija a Nap. Szent tűzmadár: Fészkével együtt önmagát is felgyújtja, a hamvakból pedig új főnix születik. Ezért a megújulás, az újjászületés, a megtisztulás, a feltámadás szimbóluma. Önnön vérével táplálja utódait, nem másokon élőszködik, így minden pusztulásból folytonosan újjáéled, és megerősödve kerül ki.

Ki a róla elnevezett épületbe lép, újjá-születik, ha úgy akarja.

Az eredeti tervek szerint az épületet három ütemben újíttja majd fel az önkormányzat. Az ütemezést úgy terveztük, hogy már az első átalakítás után alkalmas lehessen a működtetésre. Minden évadkezdés előtt végeztünk fejlesztéseket. Egyszer a székeket cseréltük ki újakra, majd a nézőteret alakítottuk át, miközben lámpaparkunkat, színpadtechnikai eszközeinket is bővítettük, illetve fejlesztettük rendszeresen az önkormányzati támogatásokból.

Kezdetben két éven keresztül külföldi önkéntesek szakmai vezetésével általános és középiskolás diákok számára tartottunk foglalkozásokat heti rendszerességgel. Ashlee Male (GB) másfél évig, a többiek – Clara Ruiz Guerrero (E), Roni Mundel (PS), Alba Vallejo Picado (E) – egy-egy évig dolgoztak velünk. Ezt követően Milosits Dániel (Szolnok) drámapedagógus vezetésével folytatódott a műhelymunka és tart manapság is. Minden félév végén nyilvános műhelyfoglalkozáson mutatják meg mindazt, amivel a félév során foglalkoztak. Tóthné Szathmári Terézia vezetése-

sével immár harmadik éve az előadó-művészet társművészeteként is számon tartott mediball foglalkozásokat tartunk, amelyen a kisgyermekkortól a nyugdíjas korosztályig vannak résztvevők. Gyerekek számára ugyancsak ő vezet mesefoglalkozásokat. A közvetlen stábhoz tartozik Harnos Miklós, aki a fény és hangtechnikát kezeli, és Mizseiné Benke Mária, aki a háziasszonyi teendőket látja el a közönség érkezésekor. Tóth Ildikó a napi ügyviteli munkákat látja el bérelt irodájában, a könyvelést pedig az Aditi Kft. végzi.

Idén 25 éves alapítványunk korábbi szerteágazó tevékenysége (kihelyezett projektek, folyóiratok kiadása, koprodukciós előadások készítése és utaztatása stb.) néhány hét alatt megszűnt miután befogadó színházunkat megalapíthattuk. Azóta szinte ez az egyetlen tevékenysége az alapítványnak. Két kivétel volt csupán: 2011-ben Jászberény város kulturális koncepciójának kidolgozása, és a 2016-ban bemutatott *Jászok* c. történelmi dal és táncjáték, amelyekben a pénzügyi lebonyolító szerepet vállalta az alapítvány. *Kis jászberényi színháztörténetünk* akkor lenne teljes, ha közreadhatnánk azt a naprakészen vezetett táblázatot, amely minden eddigi előadásunk legfontosabb adatait tartalmazza, ám ezt terjedelmi okok miatt nem tehetjük meg.

Béres Ilona és Tordai Teri Szkalla lányok című előadásának ősbemutatója Jászberényben volt.

A közönség nagykorúvá válásáról

A mi színházunkban másképpen nézem az előadásokat, mint a világ összes többi színházában. A mi színházunkban a közönséget is nézem a színészekkel vagy a táncosokkal együtt. Ami színházunkban a nézők ugyanolyan szereplői az előadásnak, mint a színészek vagy a táncosok, emiatt látom azt is, hogy nem csupán a közönség nézi a szereplőket, hanem azt is látom, hogy a szereplők miként nézik a közönséget. Az utóbbi néhány hónapot leszámítva előadások napján elsőként érkeztem a színházba és utolsóként távoztam. Fogadtam a nézőket, kísértem, ültettem őket, távozásukkor pedig újra a szemükbe nézve köszöntem el, így láttam minden egyes alkalommal rajtuk, mi történt velük, amíg benn voltak. 2015-ben e tapasztalatok alapján született meg szlogenünk: aki hozzánk betér, boldogabban távozik, mint ahogy érkezett.

Túlzás nélkül állíthatom, hogy a színházalapítás kezdő hónapjai euforikus örömmel teltek. Olyan extrém örömet és meghatottságot okozó történeteket mesélhetnék ebből az időből, amelyeket legbizarrabb fantáziámmal sem tudtam volna kitalálni, nem, hogy megélni. Olyan nagyszerűek, hogy közlésüktől magam is megrettenek. Biztosan eljön az ideje, amikor ezt is a világ elé tárhatom. Talán elegendő, ha most annyit írok, nem volt olyan felnőtt előadásunk, amelyikről legalább egy néző ne jött volna ki a meghatottságtól elpityeredve. Tudom, mert megszoktam, vannak, akik, ha az olvasásban eljutnának ideig, ezt a jelenséget is gúny tárgyává tennék.

Az előadásról előadásra vissza-visszatérő eufória persze kemény munkával párosult. A legnehezebbnek talán az bizonyult, hogy alkalomról alkalomra nem pusztán azt kellett kérnem a nézőktől előadások előtt, hogy mobiltelefonjaikat kapcsolják ki, de rendszeresen el kellett mondanom, hogy a nézőtérre ételt és italt bevinni nem lehet, előadás közben járkálni és beszélgetni nem lehet, és minden egyes alkalommal meg kellett nyilvánosan kérnem mindenkit, hogy legalább az előadás idejét bírják ki sms-ezés nélkül. Alkalmanként még azt is kérnem kellett, hogy tartózkodjanak a színpadi történések hangos kommentárjaitól hiszen nem a tévé előtt ülnek. Félreértés ne essék: ezeket az evidenciákat nem azért kellett megtanítani, mert a debreceni, a kaposvári, a miskolci, az újvidéki, a szatmárnémeti vagy a budapesti előadás nem kötötte le a nézők figyelmét, hanem azért, mert nem volt szokásban. Nem pusztán azért kértem mindezeket, hogy a színpadon játszó művészekkel ne legyenek tiszteletlenek, hanem azért is, hogy a beszélgető vagy telefonáló néző vegye észre, nem egyedül van a nézőtéren, mellette és mögötte is ül valaki, értük is felelősséggel tartozik. 2010 december 12-én Nagy-Kálóczy Eszter és Rudolf Péter *És Rómeó és Júlia* c. előadásán vettem észre először, hogy a teljes előadás alatt még egy cukorkás papír csörgését sem lehetett hallani.

Ám később még ezt az állapotot is sikerült fokozni. Mert bármennyire is fegyelmezett a nézőközönség, azért mindig lehetett hallani előadások közben a székeken történő helyezkedések nesztét, székek recsegését, önfeledt sóhajokat, köhögést, orrfúvást stb. Ezek a neszek a Főnix Műhely épületébe költözve egyre kevesebbek lettek. Egy másik jelentős fordulópont történt 2017 október 3-án, amikor szintén Nagy-Kálóczy Eszter és Rudolf Péter *És Rómeó és Júlia* c. előadását követte a 120 néző. Az imént említett neszekből semmi, de semmi nem hallatszott, a közönség egésze egyszerre lélegzett a színészekkel, vagy inkább talán helyesebb úgy fogalmazni, lélegzetviasszafojtva követte a történetet.

Újhelyi Kinga és Ráckevei Anna a színházavató előadásában 2009. szeptember 25-én. A színházat Vidnyánszky Attila a debreceni Csokonai Színház akkori igazgatója avatta fel, az Olympia című előadást Mispál Attila rendezte.

Többen úgy álltak fel székükről előadás végén, ahogyan leültek: bármennyire hihetetlennek tűnik, de két szememmel láttam. Ilyen magas rendű koncentrációt nem is tudom, hogy tapasztaltam-e valaha.

A 27 ezer lelkes Jászberény kulturális nivóját dicséri az is, hogy előadásainkról és egyéb eseményeinkről majdnem 20 (!) újságíró írt a nyomtatott és az elektronikus sajtóban, és ehhez a számhoz kell hozzáadni a Trió Rádió és a Jász Trió Tv szerkesztőit (utóbbiak 2011 végéig szinte hetente, azután évente egy-két alkalommal). Tapasztalatom szerint ez nagyon magas szám, ami nem pusztán a mi színházunk megbecsülését mutatja, de jelzi azt is, hogy a városban nagyon nagy kincsek rejtőznek. Hol van még egy ilyen város a hazában, ahol sikerül ezt felmutatni? Ahány újságíró, annyi féle megközelítés, szemlélet, amely teremtő erővel hat a kulturális közegre: Banka Csaba, Buschmann Éva, Demeter Gábor, Farkas Ferenc, Gergely Csilla, Kazsimér Nóra, Kárpáti Márta, Kiss Erika, Kormos László, Körei Nagy Katalin, Kun Tibor, Nagy Emőke és Nagy Noémi (LVG), Rédei Panni, Sándor Eliza, Szabó Lilla, Szörös Zoltán, Taczman Mária – igyekeztem a teljesség igényével összegyűjteni a neveket.

Külön meg kell emlékezni Szalai György fotográfusról, aki 2009 óta majdnem minden előadásunkon szinte láthatatlanul jelen volt fényképezőgépevel, és csaknem valamennyi előadáson készített 100-200 vagy még ennél is több fotót. Ezeket galériákba rendezte, és szemléletes írásaival kiegészítve adta közre a jaszberenyonline.hu oldalain *Van képem hozzá* címmel. Válogatott képei láthatók a színház öltözőnek is használt közösségi terében.

Aki hozzánk betér, boldogabban távozik, mint ahogy érkezett. – szlogenünk igazságának illusztrálására, és annak bemutatására, hogy valójában mi is történik a Főnixben, a legalkalmasabb azoknak a nézői véleményeknek a közreadása, amelyeket egy kivételtől eltekintve 2015

decemberében gyűjtöttem össze. Személyesen szólítottam meg közönségünk közül néhányat azzal, hogy foglalják össze röviden, miért szeretnek annyira a Főnixbe járni. Ezek a vélemények külön-külön rövidek és csupán egy-két szempontot fogalmaznak meg, ám egymás mellé helyezve teljes képet alakítanak ki.

Szemelvények nézőink véleményeiből

A jászberényi Főnix Fészek Műhelyházhoz tartozó parkban, nagyszerű munkadarabként, méltósággal terjeszti ki szárnyait a tűzrevalónak szánt, hulladék fából alkotott tűz madara, amely szeptember 24-től már felavatva nézheti az eredetileg tűzoltólaktanyának készült épületet. Ahol a szobor- és parkavató után azonnal el is kezdődött Magyarország egyetlen, egész évben működő, vidéki befogadó színházának hetedik évada. *(Kun Tibor újságíró)*

Kicsi színház. 5-6 széksor. Néhány pad. Néha párnák a földön... csakhogy még többen elférjünk... A színpad a nézőtér része, így a néző mindenkori, állandó szereplője a darabnak. Egy hely, ahová a képzelet hazajár, ahol a szellem és a lélek feloldódik, elfelejtve saját létezését: Beleolvad, Megsemmisül és Újjászületik... *(Lengyel Eszter tanár Csányi Alapítvány)*

Sorolhatnánk jelzőket arra, milyen ez az előadás, de aki nem volt ott azon a 30 négyzetméteren Edith-tel és Marlenevel (Botos Éva és Nagy-Kálózy Eszter), annak csak sejtetni lehet az élményt. Ha szerencsénk van, talán egyszer még elhozzák a Főnixbe őket.

(Rédei Panni újságíró)

Szóval a múlt csütörtök nem egy tipikus színházi este volt... pontosabban igen, ez egy tipikus színházi este volt a Főnixben, mert ott bizony tipikus, hogy ilyen darabokat ilyen remek előadók tolmácsolásában láthatunk. Hozzá szoktunk az évek alatt, de nem szándékozunk leszokni róla. *(Szalai György fotográfus a Csemegepultos naplója kapcsán)*

Tanárként azt gondolom, hogy manapság ritka kincs az, ha egy tizenéves figyelmét huzamosabb időre le lehet kötni. A Főnix Fészek Műhelyháznak ez előadásonként százszorosan szokott sikerülni! Nézőként hálás vagyok a sorsnak, hogy Jászberényben is lehet rendszeresen igazi színházi élményben részem. *(Nagy Tamás középiskolai tanár)*

Intim szellemi közeg, melyben a látottakat nem tudja nem önmagára vonatkoztatni az ember. Néha nagyon fáj, néha nagyon kacagtató, de hisz mindkettőre oly nagy szükségünk van! Nem szájbarágós, nem provokatív. Katartikus majdnem egészen, de a közönséget is nevelni kell, s akkor, „Majd egyszer...Persze, Máskor, Szébb Időkben...”

(Forgó Katalin középiskolai tanár)

Ha a Főnixbe viszek csoportot, nem kell izgulnom, hogy vajon jó lesz-e az előadás. Ha valamelyik nagyvárosi színházba megyek, nagy a kockázat. *(Gyurkó Miklósné tanítónő)*

Kamaraszínház.

Avantgard környezet.

Színházi értékeremtő műhely.

Előadó és néző közötti szimbiózis.

Útkeresés és iránymutatás.

Bevezetés, tárgyalás, befejezés.

Kerek egész.

Mindez Jászberény szívében.

Ez a Főnix. *(Keresztesi János Humán Erőforrás Bizottság tagja)*

Ebben az évben is nagyon mély hatású élményekkel gazdagodhattunk a Főnix Színház rendezvényeinek látogatása során. A kultúra ezen szeglete iránti éhségünket maximálisan kielégítették előadásai. Hálával gondolunk mindazokra, akik lehetővé tették, hogy ezek a remek produkciók a jászberényi közönség elé kerülhettek. További lelkes munkát kívánunk, és várjuk a folytatást. Több ismerős nevében is köszönettel: *Hering Antalné eladó.*

A Főnix Fészek Műhelyház a világhírű francia író művének színpadi változatával indította novemberi előadásfolyamát. A Nemzeti Színház produkciójára jó előre minden szék és fapad gazdára talált. Elmulasztani Udvaros Dorottyát? Nem, nem, soha!

(Kun Tibor újságíró)

Azért szeretek a Főnixbe járni, mert ott annyira közel lehetünk a játékhoz, hogy a néző is játékosnak érzi magát. *(Rédei István vezérigazgató CO-OP STAR Zrt.)*

A Jászákóhalmi Egyedülálló Klubjának vezetőjeként elmondhatom, hogy szívesen és nagy örömmel veszünk részt rendszeresen a Főnix Fészek Műhelyház előadásain. Nagyon jó a műsorajánlat, jó az előadások megválasztása, jók az előadások. Úgy gondolom, hogy mindenki számára igaz a Tanár úr által megfogalmazott jelszó: „Aki hozzánk betért, még sohasem csalódott!” – tovább gondolnám: Jövünk, mert itt a helyünk, mert sohasem csalódunk! Gratulálok a nehéz, de csodálatos munkához!

(Szöllősiné Kiss Katalin nyugdíjas népművelő-könyvtáros)

A Főnixben látott előadások nagyon nívós, értékes szórakozást nyújtanak! A széksorok kényelmesebbé tételével, jó rálátást biztosítva a színpadra (azóta megvalósult – VT), illetve a befogadóképesség növelésével még szélesebb nézőközönség élvezhetné az előadásokat, melyek a jelen körülmények ellenére is állandóan telt házzal mennek.

(Kármán Istvánné nyugdíjas varrónő)

A SZÍN ugyan névleg HÁZ, de sokkal inkább esemény – a Főnix Fészek Műhelyház előadásai pedig kivétel nélkül események. Az intim tér, a sok ismerős arc, a személyesség varázsa, a face to face ereje, a vidékiség (ne értse senki félre!) kellemes bája mind összetevője az itteni élménynek, amelynél már csak akkor érezhetnénk otthonosabban magunkat, ha a nappalinkba jönne a színház. Jászberényben, slampos hétköznapokon, a kultúrának ily módon kitenni magunkat: wellness a köbön. *(Kékesi Kun Árpád színháztörténész, az MTA Film- és Színháztudományi Bizottságának elnöke, aki az elmúlt 7 évben több mint 10 alkalommal járt a színházban egyedül vagy családjával együtt.)*

Szia Tibi! Küldöm, amit megígértem. Az az egy aggályom van, hogy ez az őszi évad annyira jól sikerült, hogy nehéz lesz még egy ilyet összehozni. De azért ne add föl!

(Horváthné Kispéter Zsuzsa nyugalmazott főiskolai docens)

Edith Piaf dalaiból tanultam a francia nyelvtan számos szerkezetét a megszorító tagadás-tól a kötömódon át a feltételes múltig, sejtem, miről szólnak.

Az életéről, pályájáról olvastam néhány könyvet, láttam dokumentum- és játékfilmeket, nagyjából képen vagyok.

De ahogy a sokszor hallott dalok Varga Klári előadásában megszólaltak a prózában felidézett életút dramaturgiai sarokpontjain, az torokszorító és sokáig gyakran fölidézhető élmény marad számomra. *(Horváthné Kispéter Zsuzsa nyugalmazott főiskolai docens)*

Főnix = az előadások által kapott impulzusok, melyek jól körülhatárolható igazodási pontokat jelenthetnek a mindennapokban, mert a jó és a rossz, valamint a köztük lévő ezernyi árnyalat átszövi életünket. *(Kis-Némethné Király Éva rádiós szerkesztő)*

A különlegessége, az egyedisége, a mélysége, a személyessége és a humora az, ami mindig visszacsábít a Főnixbe. Minden előadáson kapok valami újat, valami olyat, ami beépül a gondolataimba, érzélemlálgombba, lelkeembe. Kislányom harmadik éve jár a Főnix műhely-foglalkozásaira. Az első két évben külföldi önkéntesek tartották a drámafoglalkozásokat, akiket nagyon megszerettünk. Ma pedig Milosits Dániel a foglalkozás vezetője, aki szintén segít a gyerekeknek abban, hogy személyiségük, egyéniségük nyitott, bátor és kreatív legyen. Köszönjük!

(Nagy Ildikó tanár Csányi Alapítvány)

Köszönöm az estét. Nemcsak boldogabb lettem, hanem jobb is. (Nagy András önkormányzati képviselő, a Humán Erőforrás Bizottság elnöke a budapesti Nemzeti Színház A Gulag virágai című előadása után)

Az egyik foglalkozás után, az Ünnepek közelében két, a csoportba járó fiú egy csomagot nyomott a kezembe, és megköszönték az évet, azaz azt a néhány hónapot, amit közösen töltöttünk el a Fészekben. Kint várta egyikőjüket az édesanyja, odamentem és megköszöntem a kedvességüket, természetesen nagyon zavarban voltam. Az anyuka azt monda, ez a legkevesebb, mi köszönjük, hogy vigyáz a gyerekeinkre, persze akkor még inkább zavarba jöttem, de azt gondolom (van két gyermekem) egy szülő nem kívánhat többet annál, hogy szeressék és óvják, törődjenek gyermekeikkel. És persze ezt a törődést kapom én is tőlük. A Fészekben. (Milosits Dániel képzésvezető)

Amikor Teri nénivel MediBallozunk edzésen, azt érzem, hogy jó emberek vesznek körül, szárnyalok és megnyugszom.

(Hajnal Panna Dóra 9 éves tanuló)

Egyediség, bohémság, kultúra, otthonosság, barátok. No, és Szalai Gyuri gyönyörű, kifejező fotói! Számomra ez a Fészek. (Vajai Franciska tanító, táncos, Jászság Népi Együttes)

A nézők megtapasztalhatták testközlelől, mit is tudnak ezek a remek színészek valójában, amikor egyedül maradnak a színpadon, kellékek nélkül – vagy csak minimális kellékekkel. Talán nem véletlen, hogy minden előadásra zsúfolásig megtelt a nézőtér. Várjuk a tavaszi folytatást...

(Szalai György fotográfus)

Jászberény–Sopron, 2017. szeptember 19. – október 4.

Köszönt a foglalkozásot!
 Örömmel és jó szívvel várom
 a következő alkalommal körülöttem
 a köröket...
 Nem elvárás van, hanem reméljük
 nem is akkora, jó itt!

Nagy-Kálózy Eszter és Rudolf Péter

Nagy-Kálózy Eszter és Rudolf Péter üzenete 2017. október 3-án az És Rómeó és Júlia című előadás után.

Bojtos Gábor

ADATOK A MALENKIJ ROBOT JÁSZSÁGI ESEMÉNYEIHEZ

Bevezető helyett

Bojtos Balázst (1908–1981) 1945. február közepén orosz katonák civilként hurcolták el Budapestről, egy III. kerületi utcából. Édesapám valamikori rokona nem hallgatott a jó szóra, azaz, hogy „*ne oly nyíltan beszéljen mindenki előtt*”,¹ de elszállításának és donyeycki rabságának valódi oka nem csak óvatlansága volt.

Az az eseménysor, amely „malenkij robot” néven honosodott meg a köznyelvben és a szakirodalomban, és amely a magyarországi civilek, katonák, politikai foglyok – köztük felvidéki, kárpátaljai, erdélyi magyarok és magyarországi németek – szovjet munkatáborokba történő deportálását takarja, hosszú évtizedeken keresztül a „soha, sehol, senkinek” elv jegyében szó szerint csak magántörténelemként élt.²

1944. október eleje és november közepe között, kb. másfél hónapon keresztül Jász-Nagykun-Szolnok megye hadszíntér volt. Az úgynevezett alföldi páncéloscsata egyik kulcsterülete a megyeszékhely, Szolnok körzete volt.³

Azt a helyzetet, azt az állapotot, amelyben a megye lakosainak meg kellett küzdenie az újabb próbatétellel, az alábbi források érzékletesen mutatják be:

Jászberény város rendőrpáncsnokának kérelme a főispánnak, 1945. január 13.:

A Jászberény határában fekvő, úgynevezett Csikos, Kutyina, Tápió, Alsó- és Felsőboldogháza nevű területeken „*élet- és vagyonbiztonságról szó sincs. A családi szentség és békeesség teljesen felfordult azért, mert a hosszú, keskeny határsáv közepén vág keresztül a Szolnok-hatvani vasútvonal, de még orosz csendőrség sincs, és így a keresztülhaladó éjjeli és nappali vonatokról csoportosan leugráló orosz és román katonák olyan féktelen rablást, megbecstelenítést követnek el, amely a betűt sem bírja el*”.⁴

Elek István, Jász-Nagykun-Szolnok vármegye megbízott tisztii főorvosa jelentése a főispánnak, 1945. február 4.:

„*Jász-Nagykun-Szolnok vármegye lakossága részére szomorúan végzetes hónapok voltak 1944. október, november és december hónapjai. Az eddig is a rendkívüli idők, a háborús viszonyok által meggyötört, nélkülöző lakosság ekkor esett át közvetlenül a háborús borzalmakon. A vármegye területe harcterré vált, bevonultak és megszálltak a németek, ütközetek, harcok folytak le, bevonult az orosz haderő. A lakosság egy része elmenekült, visszamene-kült. Ehhez járultak az időjárás, az évszaki kellemetlen viszonyok, s végül a bombázások, a harcok folytán elpusztult lakásokban meghúzódni kénytelen népességnek az önkényes elszállásolás folytán és az erőszakoskodások folytán fellépett betegségei, melyek ellen védekezni alig, vagy egyáltalában védekezni nem tudó lakosság a falvakban, a tanyarendszerben lak-*

1 MNL OL KÜM XIX-J-1-q 171.264/1946.

2 Jelen írás nem érinti a zsidók deportálását, a nyilas hatalomátvételt, a közigazgatási keretek megszűnésének következményeit, a németek és a szovjetek által elkövetett gyilkosságokat, az infrastrukturális károkat, a szovjet katonák által elkövetett tömeges nemi erőszak kérdését.

3 BORUS, 1971., SZÁMVÉBER, 2002., UNGVÁRY, 2005. 331-337. és 362-367.

4 MNL JNSZML IV. 407. 347/1945.

ván, megbetegedett rühkorban, eltetvesedtek, felléptek a „meghüléses” betegségek, a légzőszervek hurutos megbetegedései. Felléptek a fertőző betegségek, melyek igen sok helyen nem is jutottak a hatóságnak tudomására, mert nem volt orvos, aki megállapítsa és bejelentse. A lakosság idegrendszere nagy megpróbáltatáson ment keresztül [...]”⁵

Az orosz hadsereg megjelenése után a lakosokat javadalmazás nélküli munkavégzésre, azaz robotra (jóvátételi- és közmunkák: híd-, útépítés, romeltakarítás) irányították a „mögöttes (front) területen”. Sok (de nem minden) esetben azonban az ígért kis munkából („mintegy 100 embert összeszedtek, azzal, hogy 1 napi munkára vannak csak igénybe véve”) hosszú hónapok, majd évek lettek („ezeknek az embereknek azóta teljesen nyoma veszett”).

Miért vitték el ezeket az embereket? A téma elismert kutatói szerint⁶ az óriási munkaerőhiánnyal küzdő Szovjetunió – hivatkozva a kollektív felelősség elvére, a hátszágok megfelelő biztosítására és a hadifogolylétszám kiegészítésére – a (hadifogolynak minősített) deportált polgári lakossággal/hadifoglyokkal próbálta a szükségleteket kielégíteni.

A német származás miatti internálás során kőkeményen igyekeztek elérni azt a kört, akik az 1941-es népszámláláson német nemzetiségűnek, illetve anyanyelvűnek vallották magukat Jász-Nagykun-Szolnok megyében (228 és 373 fő).⁷ A Szovjetunió Állambiztonsági (Államvédelmi) Bizottságának 1944. december 16-i 7161. számú határozata papíron a 17-45 év közötti férfiak és a 18-30 év közötti nők mozgósítását és szovjetunióbeli munkára történő irányítását jelentette, ám a gyakorlatban („névelemzés alapján”) sokszor a német nevű magyarok is sorra kerültek.⁸

Hová kerültek a deportáltak? Az egymástól elkülönülő, ám a Belügyi Népbiztosság (NKVD) felügyelete és irányítása alá tartozó GUPVI (Hadifogoly-és Internáltügyi Főparancsnokság), vagy a GULAG (Javítómunka-táborok Főigazgatósága) táboraiba. A GUPVI légereibe hadifoglyok és internáltak tömegesen kerültek, míg a GULAG légereibe kerültek-nél számított a fogoly személye; ezekben az esetekben koncepciók perек végeredménye lett a GULAG valamely kényszermunkatáborra.

Hány embert érintett megyénkben a malenkij robot? A statisztikai adatok, a nyilvántartások hiányossága miatt⁹ egzakt adatokkal nem rendelkezünk. Az 1945. június 30-i állapot 1598,¹⁰ Domokos József 2026, illetve 2519 fővel számolt.¹¹

A forrásokról

Immár több mint hét évtized telt el magyar állampolgárok elhurcolása, és több mint negyed század a rendszerváltás óta, mégis ez az első alkalom, hogy a Jász-Nagykun-Szolnok megye területét és településeit (Abádszalóktól Zagyvarékasig) is súlyosan érintő eseménysorral kapcsolatos – eddig nem kutatott és publikált – levéltári forrásokban elmerülhet az érdeklődő.

5 MNL JNSZML IV. 409. 12/1945.

6 Többek között Bognár Zalán, Dupka György, Füzes Miklós, Stark Tamás, Varga Éva Mária, Zielbauer György.

7 CZIBULKA, 2004. 170-183.

8 VIDA, 2005. 7. és POLJAN, 2004. 250-252.

9 Az országos adatok tekintetében meglehetősen nagy eltérésekkel találkozhatunk a megjelent szakmunkákban.

10 TÁJÉKOZTATÓ GYORSFELVÉTEL, 1946. 12-13.

11 STARK, 2006. 96-97.

Kutatásunk során igyekeztünk áttekinteni a források legszélesebb körét: a Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltárában őrzött községi, járási-főjegyzői, alispáni és főispáni iratok mellett a hadigondozási iratokat és a Nemzeti Bizottságok iratait tekintettük át. Kutatásokat végeztünk továbbá a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában levő külügyminisztériumi iratokban (Hadifogolyosztály) végeztünk kutatásokat.

Jellemző irattípusok:

- a deportáltak hozzátartozóitól érkező egyéni és csoportos keresések
- a településekről elvittek listái
- személyi lapok
- a hazahozatal előmozdításával kapcsolatos iratok
- a deportáltak hozzátartozóinak hadisegély-kérelmei

A közreadott források egyéni, családi, települési történeteket, tragédiákat mesélnek el. Ezek segítségével igyekszünk minél árnyaltabb és pontosabb képet nyújtani a témáról.

Azaz, hogy mi történt, mi történhetett

azokkal a jászapátiakkal, akiket „*könnyű öltözetben és eleség nélkül autóra raktak és ismeretlen helyre elszállítottak*”?

azokkal a jászalsószentgyörgyiekkel, akiknek hozzátartozói nem is sejtették, „*hogy mi oknál fogva vitte el a katonaság*” őket?

Thiel Miklóssal, akit „*hatósági tévedés folytán osztrák származásúnak mutattak ki*”, majd szállítottak ki az országból?

azokkal, akiket azért írtak össze, mert 1941 óta (bármelyik évben, bármeddig) katonai szolgálatot teljesítettek?

azokkal az itthon maradtakkal, akik azt a választ kapták, ha érdeklődtek elvitt szeretteik felől, hogy „*egy szociális munkaállamban, mint Oroszország, minden dolgozó emberi életet él*”?

Mindazonáltal meg kell jegyeznünk, hogy a mindenképpen hiányosnak minősíthető levéltári források mellett kiemelt jelentőséggel és értékkel bírnak a túlélők, szemtanúk visszaemlékezései – jelen munka ezekre nem tér ki.

Közlésük:

a dokumentumokat a települések alfabetikus rendjében közöljük

a dokumentumokat címmel láttuk el; a cím után jelöltük a keletkezés idejét

a forrásokban előforduló helyesírási, nyelvhelyességi, gépelési hibákat, elírásokat a mai magyar nyelvtan szabályainak megfelelően javítottuk; néhány kérelmező levelet azonban betűhíven közlünk – ezeket külön jeleztük

törekedtünk az eredeti tagolás és íráskép megtartására

a kihagyásokat az alábbi módon jelöltük: [...]

Források:

JÁSZALSÓSZENTGYÖRGY

Jászalsószentgyörgyi lakosok kérelme a családtagok hazahozatala érdekében,
1945. június 26. MNL OL KÜM XIX-J-1-q 126.756/1945.

Magyar Honvédelmi Minisztérium.

Budapest.

Alulírottak azzal a tiszteletteljes kéréssel fordulunk a Minisztériumhoz, hogy 1944. november 16-án az orosz katonaság által elvitt férjeinket, akikről azóta sem tudunk semmit, csupán csak azt hallottuk, hogy Romániában vannak fogságban, felkutatni és hazabocsájtani szíveskedjenek. A fenti időpontban a község a férfilakosságot utépítésre igénybe vette. Ezek közül 40 embert Táboros István házához felhívtak. A 40 ember közül az alulírottakat, 16 embert az orosz katonaság kihallgatás végett vitt el. Ezt is csak az akkori községi belrendőrtől hallottuk. Mi férjeinkkel még csak szót sem válthattunk. Váratlanul jött ez az elvitel. Tehát még csak nem is sejtettük, hogy mi oknál fogva vitte el a katonaság az embereket. Kérésünk támogatására előadjuk, hogy alulírottak semmiféle pártnak tagjai nem voltak, ennek bizonyítására tisztelettel mellékeljük a rendőrség által kiadott, illetve az előjáróság által kiadott erkölcsi és politikai megbízhatósági igazolványokat. Nyilas- és németbarátságot nem tartottak fent, népellenes magatartást nem tanúsítottak.

Mi mindannyian munkásasszonyok vagyunk, férjeink is földmives, napszámos munkát végeztek. Mindegyikünknek több gyermeke van. Jelenleg olyan körülmények között élünk, hogy úgyszólván alig van betevő falatunk családjunkkal együtt. Nincs, aki keressen, mi pedig gyermekeinktől bizony csak nagyon nehezen tudunk munkát vállalni. Indokaink alapján tisztelettel kérjük a nyomozás sürgős lefolytatását és férjeink hazabocsájtását. Kérésünk megismétlése mellett maradunk tisztelettel: Jászalsószentgyörgy, 1945. június 26-án

Az adatlapok alapján elvitt személyek:

Neve	Születési éve	Anyja neve
<i>Ádám István</i>	1922	Bauer Anna
Czakó Péter	1901	Varga Eszter
<i>Dávid Ferenc</i>	1906	László Anna
Gajdos István	1916	Tózsér Julianna
Kormos Béla	1901	Horváth Katalin
Nagy Flórián	1908	Ivanics Terézia
Oszlányi <i>Béla</i>	1911	Veres Etel
Oszlányi <i>Sándor</i>	1913	Molnár Rozália
Rimóczi Imre	1913	Gulyás Margit
Serfőző István	1911	Varga Rozália
Takács József	1911	Bertalan Emerencia
Takács Sándor	1906	Bertalan Emerencia
<i>Törőcsik Albert</i>	1907	Gulyás Erzsébet
Veres Ignác	1909	<i>Ádám Magdolna</i>
Vizi Kálmán	1920	Veres Etel

A kérelmet aláírta Tóth Mihályné is.

JÁSZAPÁTI

Az elhurcoltak családtagjainak kérelme, 1945. február 4.

MNL OL KÜM XIX-J-1-q 25.207/1945.

Miniszterelnök Úr!

Alulírottak mély tisztelettel kérjük a Miniszterelnök Urat, hogy férjeink: Ádám István 310, *Ádám János* 297, Ádám István, Ádám Balázs, András László, Bárdos József 2012. hsz., Borbás István 2267, Borbás István 2030, Balog Gerzson D. 32, Borbás József, Béres D. Ferenc, Borbás László, Bagi István, Balla Lajos, Borbás József, Burai János D. 21, Berdó 1563, Birkás János 1076, Barát László 678, Deli János, Deli G. János 1967, Farkas Ferenc 1068, Farkas Ferenc D. 35, Gyenes Vince 364, Höflinger *József*, Horváth Gábor, Juhász János 363, Illés Miklós 616, Király Ferenc 1043, Kocsis Pál, Kovács János 330, Kálmán Ferenc 232, Kálmán Imre 314, Kis P. Sándor, ifj. Kis P. Sándor 2268, Karancs József, Kontrek István, 1284, Kállai Ágoston D. 11, Kovács Pál, Lakatos Lajos, Mihályi Zsigmond 720, Majzik Pál 756, Molnár Barnabás 1114, Mihályi János, 1775, Menyhárt László, Mihályi Gábor, Németh Sándor, Nagy G. Balázs, Ónodi László 241, Oláh István D. 8, Pádár Lajos, Pócs Pál 2198, Pataki Ferenc, Simonváros Pál 450, Sike László, Szabó László, Szabari *János*, Szabari István, Tajti Mihály 73, Tajti Sándor, Török István 37, Tóth K. Lajos, Török Miklós 1306, Tóth D. Imre 1567, Tajti Sándor 1658, Urbán István 2249, Utasi István, Utasi István, Vizi Bertalan 1057, Vágó János 79, Zagyai András jászapáti lakosok hazabocsájtása érdekében a mielőbbi intézkedéseket megtenni méltóztatásuk.

Az orosz hadsereg bevonulása alkalmával a tábori csendőrség férjeinket ásó- és lapáttal felszerelve egy napi munkára szedte össze. Az *így* összeszedett embereket eddig ismeretlen helyre szállították, csak most értesültünk arról, hogy Aradon vannak. Mivel legtöbben sok gyermekes családanyák vagyunk, súlyosan nélkülözzük a családfenntartó távollétét. Teljesen kereset nélkül állunk *és a legnagyobb szükségben szenvedünk* gyerekeinkkel együtt. Közöttünk van olyan 9 gyermekes családanya is, aki a 10-ik gyermekét várja, és kereseti lehetőség hiányában családjával együtt éheznek. Mivel férjeink semmilyen politikai pártban nem voltak, községben szorgalmas munkásemberekként voltak elismerve, családjuk fenntartásáról kizárólag ők gondoskodtak. Semmi olyan cselekményt nem követtek el, melyek miatt internálásuk vagy fogságba vetésük indokolt lett volna. Abban a reményben, hogy Miniszterelnök Úr férjeink hazabocsájtása érdekében mielőbb megteszi a megfelelő lépéseket, kérésünket megismételve vagyunk a Miniszterelnök Urunk iránt mély tisztelettel:

Jászapáti, 1945. február 4.

Vizi Bertalanné kérelme, 1945. március 8.

MNL OL KÜM XIX-J-1-q 29.366/pol./1945.

Jászapáti község előljáróságától.

282/1945. szám.

Jegyzőkönyv.

Felvéve: *Jászapáti*, 1945. évi március hó 8. napján, a Főszolgabírói hivatal 178/1945. számú megkeresése folytán. Megjelentek: Vizi Bertalanné jászapáti, 1057. házszámú lakos és előadja, hogy a Vörös Hadsereg bevonulása után 5 napra, 1944. november 18-án, három fegyveres orosz katona megjelent a lakásukon és a férjét keresték.

Akkor már a katonákkal fogva volt Szabari János és Tajti Sándor is. A férjemtől katonaignazolványát követelték, és amikor az igazolványlapját férjem nekik átadta, a férjemet a fent említett két emberrel együtt elvitték, és a Kir. Járásbíróság épületébe kísérték. Ott már sokan voltak jászapáti férfiak és férjemet is odazárták. Innen 1944. november 21-én több száz emberrel együtt Szolnok felé gyalogosan a katonák elhajtották. *Úgy értesültem*, hogy férjemék Foksányban,¹² fogolytáborban voltak őrizet alatt. Azóta róla semmit nem tudok, és azért írtam levelemet a debreceni Parlament címére, hogy a foglyok sorsát kinyomoztassa.

Öt gyermekem van, a legidősebb 11 éves, a legkisebb 2 éves, *három iskolába jár*, a kettő és öt évesek vannak otthon; gyermekeimmel együtt minden támasz nélkül állok. Ezért kérem a férjem kiszabadítását. Felolvasása után helybenhagyva aláírta.

Kimutatás az elszállítottokról, 1947. március 12. MNL OL KÜM XIX-J-1-q 172.183/1947.

A járszági alsó járás főszolgabírójának levele a főispánhoz, 1945. február 6.

MNL JNSZML IV. 407. 1344/1945.

<u>Kimutatás.</u>					
a vörös hadsereg alakulatai elszállított polgári személyekről.					
<u>Férfiak.</u>					
Sor- szám:	N é v :	Születési hely:	Szül. év:	Jelenlegi tartózkodási hely:	
1.	Utasi István	Jászapáti	1915	Moszkva	Vörk.pf.144/2.
2.	Tajti Sándor	Jászapáti	1911	"	" " " 186/1.
3.	Tajti Mihály	Jászapáti	1908	"	" " " 157/4.
4.	Urbán István	Jászapáti	1922	"	" " " 315/2.
5.	Vágó János	Jászapáti	1911	"	" " " 157/2.
6.	Ádám István	Jászapáti	1910	"	" " " 157/2.
7.	Béres D. Ferenc	Jászapáti	1904	"	" " " 315/2.
8.	Balogy Ferenc	Jászapáti	1912	"	" " " 198.
9.	Birkás János	Jászapáti	1917	"	" " " 158/1.
10.	Parkas Ferenc	Jászapáti	1920	"	" " " 157/2.
1.	Fekete Barnabás	Jászapáti	1904	"	" " " 157/3.
2.	Fügedi János	Jászapáti	1919	"	" " " 299/10.
3.	Pataki Ferenc	Jászapáti	1914	Ukrajna,	Nikolay Greve- senko.
4.	Lakatos Lajos	Jászapáti	1909	Moszkva	Vörk.pf.339/17.
5.	Szabó László	Jászapáti	1913	"	" " " 315/2.
6.	Mengyi József	Jászszentendrás	1908	"	" " " 306/3.

¹² Foksány (ma: Focşani, Románia).

[...] Járásom községei közül Jászladány és Jászszentandrás községek belterületei még a múlt év december hó 24-én a vörös hadsereg által kiürítették. A kiürítés folyamán mindkét község előljáróságát is a községházáról kilakoltatták. Ugyancsak kilakoltatták Jászkisér község előljáróságát is a községházáról. [...]

A szolnoki Tisza-híd helyreállítási munkálataihoz Főispán Úr 191. f. i. 1945. sz. rendelet értelmében a járásból január hó első napjaiban kettőszáz embert elküldöttünk. Vonatkozó rendelet szerint ezek a munkások ellátást, lakást és napi 15 pengőt kaptak volna, a munkálatok mintegy 20-25 napra terjedtek volna ki. Ezzel szemben a tényállás az, hogy a munkások eddig semmit nem kaptak, s amikor a felváltásra elküldöttük az embereket, a régi munkáscsapatot nem engedték vissza.

Jászapáti község határában levő tábori pékséghez f. hó 4-én 5 péket és 30 munkást igényeltek, akiket a község ki is küldött, ezeket a munkásokat úgy, ahogy voltak, könnyű öltözetben és eleség nélkül autóra rakták, és ismeretlen helyre elszállították. [...]

Még a vörös hadsereg november 13-i bevonulását követő napokban Jászapáti község területén mintegy 100 embert összeszedtek, azzal, hogy 1 napi munkára vannak csak igénybe véve, ezeknek az embereknek azóta teljesen nyoma veszett. Egy páran küldöttek üzenetet az aradi gyűjtőtáborból egy onnan hazaküldött tüdővészessé vált munkással. [...]

JÁSZÁROKSZÁLLÁS

A Magyar Kommunista Párt Jászárokszállási Szervezetének előterjesztése és kérelme,
1945. július 20.

MNL OL KÜM XIX-J-1-q 142.839/1945.

Magyar Kommunista Párt Jászárokszállási Szervezetétől.

Vorosilov Marsall Elvtársnak,

Budapest.

A helyi szervezet vezetősége állandóan foglalkozik a hadifogolykérdéssel, tekintettel arra, hogy naponta tömegével jönnek asszonyok, különösen proletárasszonyok a Pártba és kéri segítségünket. Bizonyos, hogy ez a fontos kérdés nemcsak helyi jelenség, hanem országos viszonylatban is megvan, és éppen ezért bátorkodunk Elvtársunkhoz az alanti két pontban előterjesztéssel, illetve kérelemmel élni.

1. A hadifoglyok itthon maradt hozzátartozói részére nagyon megnyugtató lenne, hogyha a távollévő férjeiktől, gyermekeiktől legalább egy pár sor írást kaphatnának, annyit legalább, hogy élnek. Pártunk alulírott titkára 1915-19-ig élt, mint hadifogoly Oroszországban, és megmagyarázta a Pártban segítséget kérő és hozzátartozóikért aggódó asszonyoknak, hogy egy szociális munkaállamban, mint Oroszország, minden dolgozó emberi életet él (a szerző kiemelése), és neki is, mikor ott élt a másik háború alatt, igen jó dolga volt, tehát legyenek ők is nyugodtak. Ezen kijelentés némileg meg is nyugtatta őket, azonban nagyon helyes lenne, ha keresztülvihető lenne, hogy ezek a szerencsétlen emberek, akiknek a régi fasiszta rendszer bűnei miatt távol kell lenniük családjaiktól, legalább egy pár sort írhasanak, hogy jól vannak és élnek.

Igen kérjük Elvtársunkat, hogy szíveskedjék, ha csak egy mód van rá odahatni, hogy ezen kérésünk teljesedésbe menjen és írhasanak a hadifoglyok hozzátartozóiknak. [...]

2. Második kérésünk még fontosabb közérdekű ügy, amelyre vonatkozólag nagyon kérjük Elvtársunkat, hogy minden erejével hasson oda az illetékes fórumoknál, hogy előterjesztésünknek eredménye legyen.

Mindnyájunk előtt tudott dolog, hogy a fasiszta rendszer a frontra túlnyomórésztben a proletárokat küldte, akiket el akart pusztítani, ugyanakkor a fasiszta érzelmű magyarok itthon garázdálkodtak, úgyszintén a jobb módúak is itthon voltak, úgyhogy a hadifoglyok legnagyobb százaléka kommunista érzelmű proletár. Most az a helyzet, hogy a fasiszta érzelműek és a jobb módúak itthon vannak, míg a proletárok, a kommunista érzelmű munkás emberek és más szegény emberek távol vannak családjuktól.

Indítványozzuk tehát, hogy minden város, község és falu kommunista pártjai, akik ismerik helységükben az embereket, politikai pártállásuk szerint és múltbeli viselkedésük szerint, állítsák össze azon fasiszták, németbarátok és nyilasok névjegyzékét, akiket a régi fasiszta rendszer itthon hagyott azért, mert jól kiszolgálták a fasiszta rendszer érdekeit. A most fogásban lévő proletártömegek hozassanak haza, és helyettük dolgozni a névjegyzékek alapján a múlt rendszer itthon lévő támogatóit és bűnöseit vigyék ki. Szíves elnézését kérjük Elvtársunknak, hogy számos elfoglaltsága között kérésünkkel terheljük, azonban oly fontosnak és igazságosnak találjuk ezen kérdés elintézését, amely pártunknak és a Kommunizmus eszméjének is rengeteg hívet szerezne, hogy bátorkodunk elvtársunkhoz fordulni, mint olyanhoz, akit egyedül tartunk képesnek ezen ügy elintézésére.

Jászárokszállás, 1945. július 20.

Szabadság! párttitkár

Az elszállítottak névsora, 1945. május 9. MNL OL KÜM XIX-J-1-q 27453/pol./1945.

Neve	Születési helye és ideje	Foglalkozása	Családi állapota (gyermekai száma)
Agócs sándor	1914	földműves	nős 3
Aladi László	1922	kisbirtokos	nőtlen
André Béla	1909	gyári munkás	nőtlen
Antal László	1911	géplakatos	nős 2
Antal Sándor	1919	földműves	nőtlen
Aranyosi Ferenc	1917	földműves	nőtlen
Bagi József	1919	szobafestősegéd	nős
Ballagó Ferenc	1920	szabósegéd	nős 1
Bangi István	1915	tejmester	nőtlen
Banka Pál	1918	hentessegéd	nős 1
Baranyi Alajos	1922	földműves	nőtlen
Baranyi Lajos	1921	zenész	nős 1

Barócsi Bálint	1916	földműves	nős 1
Barócsi János	1910	földműves	nős 2
Bartus János	1914	földműves	nős 4
Bobák Alajos	1912	földműves	nős 1
Bobák András	1914	földműves	nős 1
Bódis Béla	1920	péksegéd	nőtlen
Bódis Béla	1911	földműves	nős 3
Bódis Sándor	Atkár, 1916	földműves	nőtlen
Bogdán Miklós	1913	szűcssegéd	nős 4
Bognár Sándor	1922	csizmadiasegéd	nőtlen
Bolyki László	1919	földműves	nős 1
Bolyki Sándor	1911	földműves	nős 2
Bordács Béla	1913	községi irodatiszt	nős 1
Bordás Antal	1910	kisbirtokos	nős
Bordás József	1921	földműves	nőtlen
Brazátor János	1910	földműves	nős 4
Czuczu Gábor	1916	órásségéd	nős
Czuczu Lajos	1922	zenész	nőtlen
Czuczu Lajos	1913	zenész	nős 1
Csáki Béla	Érsekkéty, 1919	földműves	nős 1
Csányi Béla	1912	földműves	nős 1
Császár Béla	1922	szűcssegéd	nőtlen
Cservölgyi Márton	Nagyszalonta, 1898	Mávaut gk. vezető	nős 2
Csikós József	1910	földműves	nős 3
Csikós Sándor	1911	cipészsegéd	nős
Dóka István	1911	szabómester	nős 1
Faragó Antal	1916	földműves	nős 4
Faragó Bálint	1922	földműves	nőtlen
Faragó Béla	1920	földműves	nőtlen
Faragó József	1922	kovácssegéd	nőtlen
Faragó László	1921	kárpitossegéd	nős
Faragó László	1907	földműves	nős
Faragó Sándor	Pusztamonostor, 1914	igazgatási előljáró	nős
Faragó Sándor	1902	péksegéd	nőtlen

Fehér Béla	1919	fodrászsegéd	nőtlen
Földi Ferenc	1919	szűcssegéd	nős 1
Füleki János	1920	földműves	nőtlen
Füleki Sándor	1916	földműves	nőtlen
Géczi Béla	1908	földműves	nős
Géczi László	1912	földműves	nős 4
Géczi Sándor	1921	asztalos	nőtlen
Gergely József	1914	szobafestősegéd	nős 1
Goda Béla	1910	földműves	nős 2
Görbe Béla	1907	földműves	nős
Guba Imre	Nagyfüged, 1917	földműves	nős 1
Guba Mátyás	1913	földműves	nős 2
Guba Sándor	1913	földműves	nős 1
Guba Sándor	1912	kereskedő	nős 2
Gulyás János	1915	földműves	nős 2
Gulyás János	1917	MÁV alkalmazott	nőtlen
Győri Ferenc	1903	MÁV géplakatos- segéd	nős 4
Győző Béla	1905	géplakatossegéd	nős 1
Hegedűs Sándor	1913	földműves	nős 1
Ipacs László	1916	gazdasági cseléd	nős 1
Ivony József	1922	fodrászsegéd	nőtlen
Jakus Balázs	1912	földműves	nős 3
Juhász József	1914	földműves	nős
Kalla Béla	1924	zenész	nőtlen
Kasza Ignác	1919	földműves	nős
Kaszab István	1919	szabósegéd	nős
Kaszab István	1917	m. tiszttviselő	nőtlen
Kaszab Lajos	1911	ácssegéd	nős
Kaszab Vilmos	1923	ácssegéd	nőtlen
Katona József	Báránd, 1913	pénzügyőr	nős 1
Kelemen Ignác	1913	földműves	nőtlen
Kókai Béla	1911	szabómester	nős 2
Kókai Lajos	1920	cipészsegéd	nőtlen

Kosztai József	Fiume, 1913	cukoripari tisztviselő	nős 1
Kozma István	1922	szabósegéd	nős 2
Lénárt József	1910	kisbirtokos	nős 2
Lengyel Sándor	1909	földműves	nős 1
Magyar István	1916	malomvezető	nőtlen
Major Gábor	1909	szabómester	nős 1
Major László	1906	földműves	nős 2
Márkus István	1914	fodrász	nőtlen
Mendly Gyula	Kányavár, 1910	főmolnár	nős 1
Móczár Béla	1908	hentesmester	nős
Móczár Sándor	1915	földműves	nős 4
Mogyoró József	1911	nyomdászmester	nős 1
Mongyi József	1910	földműves	nős 2
Nagy Alajos	1898	földműves	nős 3
Nagy Béla	1918	földműves	nőtlen
Nagy Gy. Béla	1910	földműves	nős 3
Nagy László	1922	cipészsegéd	nős
Nagy László	1922	földműves	nőtlen
Nagy P. Ferenc	1913	földműves	nős
Nagy P. József	1909	földműves	nős 1
Nemoda János	1912	asztalossegéd	nős
Nyíri Ignác	Dévaványa, 1915	pénzügyőr	nőtlen
Ördögh Endre	1911	csizmadiamester	nős
Pádár Antal	1915	földműves	nős
Palla József	1910	cipészsegéd	nős 3
Perlaki Béla	1913	géplakatossegéd	nős 1
Pethes István	1908	gyári munkás	nős
Pethő János	1913	asztalossegéd	nős 1
Petró László	Nagyfüged, 1905	földműves	nős 4
Pittner József	1908	csizmadiamester	nős 3
Sándor Imre	Budapest, 1912	földműves	nős 1
Sándor János	1919	géplakatossegéd	nőtlen
Solymosi Béla	1913	földműves	nős 2
Szabó Béla	1920	földműves	nőtlen

Szabó Ferenc	1922	földműves	nős
Szabó István	1915	ácssegéd	nős 1
Szabó József	1910	földműves	nős 2
Szabó László	1909	földműves	nős
Szabó Sándor	1921	földműves	nőtlen
Szabó Sándor	1917	fodrászsegéd	nőtlen
Szalka Ferenc	1927	malmi alkalmazott	nőtlen
Szántó Antal	1912	kőművessegéd	nős 1
Szántó Béla	1911	kereskedő	nőtlen
Szántó Ignác	1914	földműves	nős 1
Szántó László	1921	földműves	nős
Szerző József	1913	földműves	nőtlen
Szűb Mihály	Tarnaörs, 1919	földműves	nős 1
Szűcs Sándor	1900	hentesmester	nős
Tálas István	Jászládány, 1919	ht. őrmester	nős 1
Tari Ferenc	1917	földműves	nőtlen
Thiel Miklós	Szolnok, 1927	gimnáziumi VII. o. tanuló	nőtlen
Tóth László	1912	földműves	nős 2
Tóth Sándor	1915	földműves	nős
Tősér Alajos	1899	szabósegéd	nős
Tősér Béla	1920	cukrászsegéd	nőtlen
Tősér Ignác	1911	ácssegéd	nős 3
Tősér József	1911	földműves	nős 1
Tősér József	1915	cipészsegéd	nős 1
Tüzkő Béla	1923	földműves	nőtlen
Tüzkő Sándor	1913	földműves	nőtlen
Vágó János	1910	asztalossegéd	nős 1
Vitáris Sándor	Túrkeve, 1916	MÁV alkalmazott	nőtlen
Zsálya József	1919	szobafestősegéd	nős 2

Megjegyzés: A források alapján „dobszó általi összehívás” után vitték el az összegyűlteket.

Thiel Bernát¹³ kérelme fia, Miklós érdekében, 1945. január 27.

MNL OL KÜM XIX-J-1-q 25.036/1945.

30/1945. N.B. sz. Jászárokszállás nagyközség Nemzeti Bizottságától.

Külgügyminiszter Úr!

Debrecen

A jászárokszállási Nemzeti Bizottság f. évi január hó 26-án tartott ülésén megfelelő előterjesztés alapján, behatóan foglalkozott Thiel Miklós,¹⁴ 17 éves, VII. o. reálgimnáziumi tanuló, jászárokszállási lakosnak az orosz katonai hatóságok által történt őrizetbe vételének és elszállításának ügyével.

Kellő tájékozódás után megállapította, hogy nevezett f. évi január hó 2-án őrizetbe vették, majd Kálba gyűjtőtáborba szállították, s onnan ismeretlen helyre továbbították. Őrizetbe vételének, valamint elszállításának oka állítólagos osztrák, illetőleg német származása.

Az elszállított atyja, Thiel Bernát, áll. népiskolai felügyelő igazgató-tanító, hiteles községi bizonyítvánnyal igazolta, hogy családja nem német eredetű, hanem Csehországból származott és fajilag is cseh. Erről a Nemzeti Bizottság meggyőződött. Azon ok tehát, amelyről fogva fiát őrizetbe vették és elszállították, nem bizonyul valósnak.

Thiel Bernát máskülönben is érdemes és megbecsülésre méltó munkásságú egyén. Egész életét a magyar művelődésnek szentelte, amit bizonyít 36 éves tanítói munkássága. Egész nemzedékek nőttek fel keze alatt, és nagyon sok polgára van Jászárokszállásnak, akik tudásukat s a közösség iránti érzelmeiket neki köszönhetik. Aktív politikával sohasem foglalkozott, de népellenes tevékenységet sem fejtett ki sohasem. Hivatásának élő, becsület magyar tanítónak bizonyult mindenkor.

Fia, Thiel Miklós már koránál fogva sem kapcsolódhatott bele a politikai életbe. Szorgalmas, jó tanuló fiúként ismeretes.

Mindezek alapján tisztelettel kéri a Nemzeti Bizottság Külgügyminiszter urat, a gyermek szabadon bocsátása érdekében a szükséges lépéseket megtenni szíveskedjék, hogy ezáltal egy érdemes család nyugalmat megtalálhassa, s az ország számára biztosítsák egy értékesnek ígérkező magyar ember.

Jászárokszállás, 1945. évi január hó 27-én.

A Nemzeti Bizottság megbízásából.

MNL OL KÜM XIX-J-1-q 172.292/1946.

SZ.E.B.-nek

Budapest

A M. KÜM XIX-J-1-q. t[isztelet]tel kéri a Szeb. szíves közbenjárását aziránt, hogy Til [így – B. G.] Miklós tanuló hazaszállíttassék.

Nevezett 1927-ben született Szolnokon és németes hangzású neve folytán lett annak idején a Vörös Hadsereg alakulatai által elszállítva. Jelenlegi címe: Sztalino, 15. sz.tábor.

13 Thiel Bernát (1887-1960). Életéről bővebben: Jászvidék, 2012. október 26.

14 Thiel Miklós (1927-1994). A Jászárokszállási Gimnázium igazgatója, majd az egri Eszterházy Károly Főiskola tanszékvezető tanára.

Miután Til Miklós magyar nemzetiségű polgári személy, aki az illetékes szovjet hatóság álláspontja szerint szabadon bocsájtandó, a KÜM XIX-J-1-q hálás lenne a Szob.-nek, ha ez ügyben soron kívül intézkedni szíves volna.

Til Miklós személyi adatait tartalmazó kérdőív csatolttatik.

B[uda]pest, 1946. III. 13.

Budapest, 1946. május hó 22.

Igen tisztelt Követ Úr!

Hivatkozva beszélgetésünkre kérem, hogy szíveskedjék közbenjárni, hogy Til Miklós tanuló, aki magyar nemzetiségű, csupán a neve német, és akit, mint gimnáziumi tanulót német hangzású neve miatt Szolnokról a Vörös Hadsereg alakulatai elszállították, jelenlegi tartózkodási helyéről (Sztalino, 15. számú tábor) hazaengedjék. Nevezett annak a hölgynek gyermeke, aki valamikor, fiatalkoromban, menyasszonyom volt.

Szívésségéért előre is köszönetet mondva, fogadja Követ Úr őszinte tiszteletem kifejezését.
Gyöngyösi s.k.

G. M. Puskin Úrnak, rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter,
BUDAPEST.

MNL OL KÜM XIX-J-1-q 173.458/1946.

„A gyermek elfogatása valószínűleg valakinek személyes bosszújából eredő árulás következtében történt”.

JÁSZBERÉNY

A jászberényi hadifogolytáborok működésével, az oda szállított, majd onnan elvitt személyekkel kapcsolatos levelek.

G. Kovács Béláné levele, 1945. március 12. (betűhív közlés)

MNL JNSZML IV. 422 72/1945.

M. kir. Belügyminisztérium,

Debrecen

Alulírott G. Kovács Béláné rákóczi falvai lakos tisztelettel kérem, hogy férjemet, mint polgári egyént az oroszok bevonulása alkalmával az orosz hadsereg összeszedett és a Jászberényi méntelepre elszállított, szabadon bocsájtani méltóztassék.

Négyhetes gyermekem van, a férjem keresetéből tartotta fenn a családot. Mivel kisgyermekemtől házonkívül munkát vállalni nem tudok, így teljesen kereset nélkül állok.

Tisztelettel kérem azért férjemet, mint család fenntartó haza bocsájtani kegyeskedjék.

Rákóczi falva 1945 Március 12

Mély tisztelettel: G. Kovács Béláné

Filemon Katalin

72 fi/1945.

Tárgy: Elfogott polgári egyén szabadon bocsátása

T. G. Kovács Béláné!

Rákóczi falva.

Belügyminiszter Úrhoz intézett és hozzám benyújtott kérelmére értesítem, hogy férje ügyében úgy tudna a leghatékonyabban eljárni, ha a jászberényi fogolytábor parancsnokságához fordul jogorvoslatért, személyesen.

Sz[olnok], 1945. III. 14.

főispán

MNL JNSZML V. 73. b. 508/1945.

A Magyar Vöröskereszt főmegbízott-helyettesének és a Magyar Vöröskereszt Somogy vármegyei választmánya elnökének levele Jászberény polgármesterének, 1945. május 25. 22/1945. v.k. szám.

Polgármester Úrnak Jászberény.

Felkérem, szíveskedjék velem közölni, nincs-e tudomása arról, hogy Jászberényből állítólag múlt évi december hó 22. napján elszállított fogolytábort hova szállította az orosz parancsnokság. Ugyanis azok között a foglyok között volt Lendvai Imre, 1912. évbéli születésű, anyja Kovács Borbála, bodrogi lakós, kiről hozzátartozói azóta semmit nem tudnak. Kérve szíves mielőbbi értesítését, vagyok hazafias üdvözzel!

Kaposvár, 1945. évi május hó 25-én.

Takáts Lajosné levele, 1945. június 4.

Bp. 1945. jún. 4.

Mélyen tisztelt Polgármester Úr!

Egy szerencsétlen anya kéri az Ön segítségét. Az én fiam Takáts Gábor orvostanhallgató (1926. szül. Budapesten, anyja Horváth Gizella) mint orosz fogoly került Jászberénybe, előzőleg Gödöllőre vitték, ott jelentkezett katonának, így vitték őket a jászberényi „öreg laktanyába”, ott sajnos a fiam igen magas lázt kapott, és tifuszgyanúval 1945. márc. 21-én egyedül egy teherautóval kórházba vitték. Azóta semmi hír róla.

Miután a fogolytábort és a fogolykórházat is feloszlatták, és itt Budapesten azt tanácsolták, hogy forduljak az Ön hivatalához, talán tudnak valamit a fiam további sorsáról.

Nagyon kérem, hogy hallgasson meg és írasson számomra bármi csekély és jelentéktelennek látszó irányt is, ahol megtalálhatnám a fiamat.

Nem akarom a kegyetlen sorsomat ecsetelni, sem azt, hogy a fiam egy ártatlan 18 éves gyerek, aki kitüntetéssel érettségizett a Bencés gimnáziumban, mert tudom, hogy sokan, nagyon sokan vagyunk így, csak arra kérem, hogy segítsen rajtam.

A jószágos Isten megáldja érte.

Szíves fáradozásukat előre is hálásan köszönöm, kiváló tisztelettel

özv. Takáts Lajosné

Budapest IV. Vámház körút 6. I.

4633/1945 ki. sz.

Jászberény m. város polgármesterétől.

özv. Takáts Lajosné

Budapest

IV. Vámház körút 6. I. em.

Levelére válaszolva közlöm, hogy Jászberényben hadifogolytábor már nincs. Azt, hogy a kérdéses személy volt-e Jászberényben vagy sem, arra nézve felvilágosítással szolgálni nem áll módomban, mert a fogolytábor parancsnokságok érdeklődésre semmiféle felvilágosításal nem szolgálnak.

Jászberény, 1945. július 7.

polgármester

H. Pethe Károlyné levele, 1945. június 15.

Büdszentmihály, 1945. június 15.

A tekintetes Városi Tanácshoz

Jászberény.

Férjem, H. Pethe Károly földműves kisbirtokos, büdszentmihályi lakos (szül. Büdszentmihályon, 1909. évben, apja néh. H. Pethe Károly, anyja néh. Kovács Julianna, ev. ref.) mint honvédelmi munkaszolgálatos teljesített szolgálatot az I. hegyi dandár légvédelmi gépágyú pótüteg-parancsnokságnál Berentén, legutoljára pedig f. é. április havában kaptam tőle értesítést, hogy hadifogságban van Jászberényben, fogolytáborban. Azóta tőle semmi értesítés nem érkezett, sorsáról semmit sem tudok. Azt sem írta, hogy orosz, avagy román hadifogságban van-e?

Nagyon kérem a tek. Városi Tanácsot, kegyeskedjenek megállapítani, hogy a szóban forgó hadifogolytábor ott van-e még Jászberényben, avagy mikor és hová távozott onnan, s magyar hadifoglyokat, köztük férjemet, ott lehet-e még találni, vagy mikor és hová továbbították őket?

S tisztelettel kérem, kegyeskedjenek engem erről mielőbb értesíteni, hogy a kutatást a kapott nyomon tovább folytathassam.

Szívességüket előre is hálásan megköszönve, vagyok teljes tisztelettel

H. Pethe Károlyné

Cím: H. Pethe Károlyné
Büdszentmihály Brassó u.1.
5020/1945. kisz.

Jászberény m. város polgármesterétől.

H. Pethe Károlyné
Büdszentmihály

Brassó u.1.

Levelére válaszolva közlöm, hogy Jászberényben hadifogolytábor ez idő szerint már nincs. Azt, hogy házastársa az itt lévő fogolytáborok melyikében volt, megállapítani nem áll módomban, mert a fogolytábor parancsnokságok a felvilágosítás adása elől elzárkóznak.

Jászberény, 1945. július 9.

polgármester

Pintér Mihályné levele, 1945. június 24.

Ménfőcsanak, 1945. június 24.

Tekintetes Polgármester hivatal!

Alulírott azon alázatos kéréssel fordulok a polgármesteri hivatalhoz, mint aggódó feleség, hogy legyen szíves a hivatal engem értesíteni az alábbi címen, hogy férjem, ki állítólag a hatósága területén levő fogolytáborban lakik, ott van-e vagy pedig elköltöztek onnét! ha igen, hova. Amennyiben a száma ismeretes volna, úgy azt is kérném velem közölni. Tekintettel arra, hogy férjemet haza szeretném hozatni. Kérésem megisméltése mellet maradok mély tisztelettel. Férjem neve ifj. Pintér Mihály, ki ménfőcsanaki születésű és lakos, földműves foglalkozású.

Pintér Mihályné

JÁSZDÓZSA

Jászdózsai hozzátartozók kérelme elvitt szeretteik érdekében, 1945. évi április 15.

MNL OL KÜM XIX-J-1-q 129.792/1945.

Magyar Honvédelmi Miniszter Úr!

Alulírottak azon alázatos kérelemmel járulunk Honvédelmi Miniszter Úr színe elé, hogy az alább felhozott indokainkkal támogatott panaszunkat meghallgatni, és azt, amennyiben lehetséges, soron kívül orvosolni kegyeskedjék.

Panaszunk a következő:

Az orosz megszállással kapcsolatosan a Jászdózsa községben 1944. évi november hóban működött orosz csendőrség a mellékelt névjegyzékben felsoroltakat elfogta és előttünk teljesen ismeretlen helyre elszállította. Ugyanúgy teljesen ismeretlen előttünk az az ok, amiért férjeinket és gyermekeinket letartóztatták.

Panaszunk tárgyát továbbá az képezi legjobban, hogy most, amikor minden gondolat és minden cselekedet arra irányul, hogy ne maradjon megmunkálatlan egy talpalatti földterület sem, nélkülöznünk kell a kenyérkeresőt és a munkabíró munkásgyermeket. Sokan vagyunk több gyermekes anyák, akiknek férjei kimondottan földmunkával keresték meg az évi eltartáshoz szükséges keret és a ruházatra való pénzt. Itt van a legnagyobb munkaidő. Minden ember azon igyekszik, hogy az eltartáshoz szükséges élelmiszert, ruházatot, téli fűtőanyagot stb. biztosítsa. Nekünk tétlenül és tehetetlenül kell mások igyekezetét nézni, és bárhová fordulunk, egy biztató szót vagy segítséget senkitől sem kaphatunk, mert mindenki a maga megélhetési gondjaival van lekötve. Községünk elöljárósága teljesen tehetetlenül áll, mert az érdeklődésére kitérő, vagy egyáltalán választ nem kapott, és így nekünk sem tud felvilágosítást adni.

Határozottan merjük állítani, hogy férjeink és gyermekeink sem politikai, sem erkölcsi kifogás alá nem esnek és nem estek. Olyan cselekedetet nem követtek el, mely letartóztatásukat előttünk indokoltá tenné. Ezért vagyunk bátrak Honvédelmi Miniszter Úrhoz fordulni panaszunkkal és egyben kérni arra, kegyeskedjék kenyérkeresőink hollétét megtudni, és amennyiben lehetséges szabadságolásukat kieszközölni, mert nem lehet államérdek annyi kenyérkeresőt, azok feleségeit és gyermekeit a bizonytalanságnak és a nyomornak kitenni. Alázatosan kérjük Miniszter Urat, kegyeskedjék panaszunkat meghallgatni és annak alapján férjeink és gyermekeink szabadságolását, illetve szabadon bocsájtását kieszközölni.

Jászdózsa, 1945. évi április hó 15-én
Jászdózsa község elöljáróságától.

Kimutatás az orosz csendőrség által Jászdózsa községből elhurcolt egyénekről.

Neve	Születési éve	Anyja neve	Mikor vitték el?
Alexi István	1910	Forgó Amália	1944.11.28.
Alexi István	1912	Fodor Júlia	1944.11.28.
Bácsalmási Lajos	1903	Révfy Etel	1944.11.20.
Bollók János	1910	Szabó Rozália	1944.11.30.
Bolya Ferenc	1910	Palcsó Klára	1944.11.29.
Bozóki György	1903	Sedon Rozál	1944.11.19.
Breszkó Miklós	1911	Ludmerszki Erzsébet	1944.11.19.
Bugyi Mihály	1901	Nagy Erzsébet	1944.11.19.
Csajbók József	1915	Puskás Mária	1944.11.26.
Rédei László	1904	Sedon Mária	1944.11.19.
Drapos József	1893	Lőrík Erzsébet	1944.11.28.
Földi János	1914	Fehér Franciska	1944.11.25.

Gulyás Cs. István	1907	Bolya Ismér	1944.11.19.
Gulyás Ferenc	1896	Béres Karolin	1944.11.19.
Gulyás Ferenc	1901	Turi Anna	1944.11.19.
Gyurkó András	1916	Bordás Julianna	1944.11.30.
Gyurkó Bonaventura	1919	Bordás Julianna	1944.11.19.
Gyurkó János	1910	Kiss Mária	1944.11.26.
Gyurkó László	1915	Bordás Julianna	1944.11.30.
Herédi Miklós	1920	Bodonyi Erzsébet	1944.11.19.
Juhász András	1909	Rédei Mária	1944.11.19.
Juhász B. István	1916	Fodor Erzsébet	1944.11.28.
Juhász József	1907	Ugróczy Anna	1944.11.19.
Juhász K. Béla	1914	Béres Szidónia	1944.11.19.
Juhász K. József	1912	Radeles Borbála	1944.11.19.
Kiss Balázs	1911	Csomor Terézia	1944.11.19.
Kiss István	1920	Turi Erzsébet	1944.11.19.
Kiss István	1920	Ludmerszki Margit	1944.11.19.
Kocsis István	1909	Kocsis Anna	1944.11.19.
Kövér István	1920	Bugyi Anna	1944.11.26.
Lencse József	1911	Gutai Erzsébet	1944.11.19.
Lőrík Antal	1913	Csomor Mária	1944.11.30.
Maráci János	1910	Burgely Erzsébet	1944.11.19.
Molnár László	1909	Bozóki Amália	1944.11.19.
Nagy Béla	1910	Seres Mária	1944.11.28.
Nagy István	1906	Maráci Erzsébet	1944.11.28.
Palcsó István	1915	Deák Júlia	1944.11.19.
Papp Ferenc	1905	Papp Ilona	1944.11.19.
Papp István	1920	Szabó Mária	1944.11.19.
Papp János	1910	Papp Rozál	1944.11.27.
Rédei Gyula	1901	Bollók Anna	1944.11.19.
Rédei József	1921	Budai Rozália	1944.11.28.
Szentes László	1910	Bolya Mária	1944.11.19.
Szepesti István	1913	Csomor Mária	1944.11.19.
Szerencsés István	1915	Vraskó Marcella	1944.11.19.
Tábori Béla	1911	Koós Erzsébet	1944.11.28.
Tábori Miklós	1912	Nagy Etelka	1944.11.19.
Tábori Miklós	1912	Nagy Etel	1944.11.20.
Tóth Ferenc	1908	Szőke Anna	1944.11.19.
Tóth István	1910	Tábori Erzsébet	1944.11.19.
Turi Ferenc	1910	Vajda Apolló	1944.11.27.

Vajda Ferenc	1905	Bendó Erzsébet	1944.11.20.
Zsidei László	1918	Herédi Erzsébet	1944.11.29.
Zsidei Sándor	1901	Bollók Mária	1944.11.30.

MNL OL KÜM XIX-J-1-q 129.354/1945.

Béres Benedek	1924	Krista Ilona	1944.11.27.
---------------	------	--------------	-------------

1945. május 29.

JÁSZFÉNYSZARU

Jászfényszaru főjegyzője a jázsági felső járás főszolgabírójának, 1945. március 14.
MNL JNSZML V. 615. b. 177/1945.

Jász-Nagykun-Szolnok vármegye. Jázsági Felsőjárás.

177/1945. k.i. szám.

Rendeletszám: 369/k.i. 1945.

Tárgy: Visszatért katonákról kimutatás.

Mell: 1 drb.

Főszolgabíró Úr!

Jászberény.

Fenti rendeletre az előírt kimutatást betérjesztem. Jelentem egyidejűleg, hogy a bevonuló orosz csapatok 1944. november hó 17-én a visszatért katonák közül 12-öt még azon a napon magukkal vittek. 1944. december hóban ugyancsak az orosz hadsereg egyik politikai tisztje 27 visszatért katonát szintén elszállított.
Jászfényszaru, 1945. március hó 14.

Rövidítések jegyzéke

Levéltári rövidítések

MNL JNSZML Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltára

IV. 407. Jász-Nagykun-Szolnok vármegye alispánjának iratai

IV. 409. Jász-Nagykun-Szolnok vármegye tisztii főorvosának iratai

- IV. 422. Jász-Nagykun-Szolnok vármegye főispánjának iratai
V. 273. Kisújszállás város polgármesterének közigazgatási iratai
V. 343. b. Mezőtúr város polgármesterének iratai, Közigazgatási iratok
V. 607. Fegyvernek nagyközség iratai
V. 621. c. Kenderes nagyközség iratai, Közigazgatási iratok
V. 615. Jászfényszaru nagyközség iratai
XV.3. e. Politikai és jóvátételi vonatkozású iratok gyűjteménye, Mezőtúr
XVII. 26. Karcagi Nemzeti Bizottság iratai
XVII. 53. Tiszasasi Nemzeti Bizottság iratai
XVII. 61. Túrkevei Nemzeti Bizottság iratai
MNL OL Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára

KÜM XIX-J-1-Q XIX-J-1-q Külügyminisztérium Hadifogolyosztály, 1945-1949

OSZK Országos Széchényi Könyvtár
BFL Budapest Főváros Levéltára

VII. 101. p. A jogszolgáltatás területi szervei. Budapesti Királyi Országos Gyűjtőfogház (1947-től Budapesti Országos Büntetőintézet, 1951-től Budapesti Országos Börtön) iratai. Elítéltek törzslapjai.

ÁBTL Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára

4.11. A Szovjetunióban elítélt személyek rehabilitációs okmányainak fénymásolatai

Szakirodalmi rövidítések

BOGNÁR, 2012

Bognár Zalán: Hadifogolytáborok és (hadi)fogolysors a Vörös hadsereg által megszállt Magyarországon 1944-1945. Budapest, 2012.

BORUS, 1971

Borus József: Szolnok megye felszabadítása: 1944. okt. 7.-nov. 17. Szolnok, 1971.

CZIBULKA, 2004

Czibulka Zoltán (szerk.): A magyarországi németek kitelepítése és az 1941. évi népszámlálás. Budapest, 2004.

DUPKA, 2012

Dupka György: A mi Golgotánk. A kollektív bűnösség alkalmazása a kárpátaljai magyarokkal és németekkel szemben. (A 4. Ukrán Front Katona Tanácsa határozatainak végrehajtása NKVD-jelentések tükrében 1944-1946). Ungvár – Budapest, 2012.

FÜZES, 1994

Füzes Miklós: Embervásár Európában. Hadifogoly magyarok a második világháborúban. Pécs, 1994.

KRAUSZ, 2001

Krausz Tamás (szerk.): GULAG. A szovjet táborrendszer története. Budapest, 2001.

PALÁSTI, 1948

Palásti László: Mi a meztelen igazság Dolly Hopkins körül? In: Képes Figyelő, 1948. 16.

POLJAN, 2004

Pavel Poljan: Against Their Will. Budapest–New York, 2004.

RÓZSÁS, 2000

Rózsás János: Gulag lexikon. Budapest, 2000.

STARK, 2006

Stark Tamás: Magyar foglyok a Szovjetunióban. Budapest, 2006.

SZÁMVÉBER, 2002

Számvéber Norbert: Páncélosok a Tiszántúlon. Budapest, 2002.

SZEBENI, 1991

Szebeni Ilona: Merre van a magyar hazám?... Kényszermunkán a Szovjetunióban 1944-1949. Budapest, 1992.

TÁJÉKOZTATÓ GYORSFELVÉTEL, 1946

Tájékoztató gyorsfelvétel a községek, városok közérdekű viszonyairól. In: Magyar Statisztikai Szemle, 1946. 1-6. sz. 9-20.

UNGVÁRY, 2005

Ungváry Krisztián: A magyar honvédség a második világháborúban. Budapest, 2005.

VARGA, 2009

Varga Éva Mária: Magyarok szovjet hadifogságban (1941-1956). Az oroszországi levéltári források tükrében. Budapest, 2009.

VIDA, 2005

Vida István (szerk.): Iratok a magyar-szovjet kapcsolatok történetéhez 1944. október – 1948. június. Dokumentumok. Budapest, 2005.

ZIELBAUER, 1989

Zielbauer György: Magyar polgári lakosok deportálása és hadifogsága, 1945–1948. In: Történelmi Szemle 1989/3-4. 270-291.

Metykó Béla

„AZ ASSZONYSZÍVEK DIPLOMÁCIÁJÁNAK NAGYMESTERE”¹

Gróf Apponyi Albertné (1867–1942) élete a korabeli sajtó tükrében

Ennek a tanulmánynak a célja emléket állítani gróf Apponyi Albert feleségének. A grófnő születésének 150. évfordulóját ebben az évben ünnepeljük. Férjéről megszámlálhatatlan tanulmány, doktori disszertáció jelent meg, parlamenti és közéleti beszédei számos kiadványban megtalálhatók. E csodálatos asszony felmenői a legmagasabb rangú francia és német arisztokrata családokból kerültek ki. Házasságkötés után első dolga az volt, hogy –követve férje nemzeti identitását – tökéletesen megtanult magyarul. Gróf Apponyi Albertné még személyesen ismerte Ferenc Józsefet, IV. Károly királyt, Clémanceaut – francia miniszterelnököt és külügyminisztert –, VII. Edward királyt, akivel egyébként unokatestvérek is voltak. Ebben a cikkben megpróbáljuk felidézni a grófnő számtalan nemes cselekedetét, amelyet férje oldalán, majd később kilencévi özvegysége idején fáradhatatlanul a magyarokért tett.

Családjáról

Apai ágon felmenői a Mensdorff-Pouilly nemesi családok voltak, akik a Lorraine (a mai Lotaringia) -hercegségből származtak. Ez a hercegség ma Franciaország északkeleti részén található, a megye mai neve Meurthe-et-Moselle² és központja Nancy nevű város. A család neve is innen származik, ma is egy kis település viseli ezt a nevet: Pouilly-sur-Meuse. 1790-ben a francia forradalom alatt Albert Louis de Pouilly (1731–1795) – Apponyi feleségének dédnagyapja – a jakobinus terrortól való félelem miatt emigrált a családjával a mai Németország területére. Fiai, Albert és Emmanuel meg is változtatták a nevüket Mensdorff-Pouilly családnévre. A nagyapa, Emmanuel gróf az osztrák birodalom császári és királyi hadseregének magas rangú tisztje volt. Helyettes kormányzó volt Mainz-ben, amely ma Németországban a *Rajna-vidék-Pfalz* tartomány székhelye. A két testvér harcolt a napóleoni háborúban Franciaország ellen, ahol Albert elesett, míg az Emmanuel nagyapa a hétéves háborúban elért sikeres katonai eredményeiért megkapta a Mária Terézia katonai érdemrendet (Military Order of Maria Theresa). 1848-ban altábornagyi (feldmarschalleutnant) rangban vonult vissza a katonai életből.

Édesapja, Alexander gróf (1813–1871) diplomata és politikus volt, két évig a külügyminiszteri feladatokat is betöltötte (1864–1866) a Monarchia legválságosabb éveiben, a porosz–osztrák hadjárat esztendeiben. Majd egy rövid ideig miniszterelnöke is volt Ausztriának. Első unokatestvére Viktória angol királynő volt. Édesanyjuk testvérek voltak.

Apponyi grófnő anyjának a leánykori neve Alexandrine Marie von Dietrichstein, akinek a családja az egyik legprominensebb nemesi család Ausztriában. A nemesi rangjukat még a Német–Római Birodalom időszakára vezették vissza.

1 Halálakor írták a nekrológiájában

2 A Meurthe-et-Moselle megyét 1871. szeptember 7-én hozták létre, amikor a frankfurti békeszerződéssel Franciaországhoz kerültek a Meurthe és Moselle megyék. Forrás: Wikipédia

Gyermekkora és fiatalkori évei (házasság előtti tevékenységei)

1867. december 23-án Bécsben született két katolikus hercegi család sarjaként, ahogy korábban már említettük egyrésről apai ágon a Mensdorff-Pouilly és anyai ágon pedig Dietrich zu Nikolsburg családból. Ennek megfelelően leánykori neve Clotild Mensdorff-Pouilly-Dietrichstein volt. Klotild hercegnőnek két idősebb testvérbátyja is volt, Hugo (1858–1920) és Albert (1861–1945).³ Klotild fivére, Albert is a diplomáciai pályán működött, tíz esztendeig a Monarchiát Londonban képviselte nagykövetségként. Csak közvetlenül a Nagy Háború kitörésekor hagyta el állomáshelyét.

Gyermekkoráról elég kevés ismerettel rendelkezünk. A korabeli dokumentumokból az pontosan tudható, hogy a családon belül „Clo-Clo”-nak becézték. Klotild hercegnő fiatal koráról még az a tény olvasható, hogy megkapta a „*Dame of the Star-Cross*” (Csillagkeresztes Hölgy) kitüntetést. Hogy konkrétan milyen jószolgálati tevékenységért kapta, az nem ismert, de későbbi tettei fényesen bizonyítják, hogy ezt a kitüntetést nemcsak származása, hanem már fiatalkori éveiben is aktív tevékenységei eredményeként adományozták a grófnőnek.

Fiatalkori képe

Megismerkedésük, házasság (1897)

Apponyi gróf az 1890-es évek közepén ismerkedett meg Klotild grófnővel. Első találkozásukra egy pozsonyi főúri esküvőn került sor, amelyet azután több találkozó is követett. A *Pesti Napló* 1897. január 31-i száma adta először hírül, hogy Apponyi Albert vőlegény. Az eljegyzési hírt az újság bécsi tudósítója adta ki, amely a jegyesek rangjához méltóan nagy szenzációt keltett nemcsak Budapesten, de Bécsben is. A nőtlen gróf sokáig a magyar parlament hölgykarzatának nagy kedvence és a magyar szónoklás kiemelkedő mestereinek egyike volt. Az eljegyzés 1897. január 30-án történt a menyasszony szüleinek bécsi Dietrichstein palotájában.

Az eljegyzésnek a legjobban Apponyi Albert édesapja örült, akinek már régóta az volt a legfőbb kívánsága, hogy fia megházasodjék. Ezt az örömet nyolcvanhét éves korában érte meg. De ahogy a korabeli újság fogalmazott: „*a család örömeiben osztozik az egész ország is*”. A beavatott körökben már régóta tudták, hogy hamarosan megtörténik a leánykérés.

³ <https://www.geni.com/people/Albert-von-Mensdorff-Pouilly/600000009977136418>

⁴ Kerekesházy József: Apponyi Publio 2012

A bécsi Dietrichstein palota

A menyasszony családja – ahogy már korábban említettük – a legmagasabb bécsi előkelőségekhez tartozott, másrészt a vőlegény magyarországi politikai szereplése folytán az esküvő iránt Bécs legmagasabb arisztokrata köreiből is nagy érdeklődés nyilvánult meg. Az eljegyzésről Apponyi gróf Bécsből küldött táviratával értesítette barátját, a Nemzeti Párt elnökét, Horánszky Nándort.⁵ A *Budapesti Hírlap* telefonos tudósítása még több részletet is elárult. Édesapja nagy betegsége miatt egyszer már elhalasztották az eljegyzést. „Apponyi gróf eddig Budapesten rangjához és vagyonához képest szerény háztartást vezetett, de az esküvő után állásának és felesége rangjának megfelelően nagy háztartást fog berendezni” – írta az újság egyik bécsi tudósítója.

Az ifjú pár esküvője 1897. március elsején Bécsben volt. Ünneprontás nélkül mondhatjuk, hogy fiataloknak már nem nagyon lehetett nevezni őket, hiszen Apponyi gróf akkor már 51 éves volt – túl számtalan szerelmi kalandon⁶ –, míg kedves jegyese, Klotild grófnő 30 éves. Magyarországról igen sok üdvözlő távirat érkezett. A politikus gróftól Horánszky Nándor és Beöthy Ákos köszöntötték és tolmácsolták az ifjú párnak a Nemzeti Párt jókívánásait. Az esküvőt a már korábban említett Dietrichstein palotában tartották. Az menyegző előtti napon tartott estélyen az uralkodó Habsburg család részéről Lajos Viktor főherceg is megjelent. Jelen volt még a külügyminiszter – gróf Goluchovsky –, továbbá magyar oldalról báró Jósika Samu miniszter és még több ország nagykövete.⁷

⁵ Budapesti Hírlap. 1897. január (17. évfolyam, 1–31. szám) 1897-01-31/31.

⁶ Anka László: Gróf Apponyi Albert belpolitikai pályafutása a dualizmus korában. (Doktori (PhD) disszertáció) Budapest, 2014.

⁷ Vasárnapi Újság 1897. 3. szám

Az esküvői szertartást Szmrecsányi Pál szepesi megyéspüspök végezte. A menyasszony ruháját magyaros motívumok díszítették. A szertartást végző püspök megható beszédet intézett az új párhoz, és a következő szép mondást idézte: „*Követlek téged mindenüvé, ahová te mégy; a te istened az én istenem, a te néped az én népem.*” Az esküvő után az ifjú pár Weidlingauba, a Dietrichstein hercegek ősi kastélyába utazott. A házassággal Apponyi gróf az egyik legbefolyásosabb osztrák főúri családdal került rokonsági kapcsolatba.⁸

Aktív közéleti tevékenysége férje oldalán

Apponyi Albertné grófné első hazai látogatása 1897 márciusában volt. Férjével Éberhárdból⁹ érkeztek, ahol Apponyi gróf édesapját látogatták meg, aki ekkor már nagyon beteg volt. A rövid budapesti látogatás célja: Apponyi gróf részt vett Horánszky Nándor politikus barátjának tiszteletére rendezett díszvacsorán. Neje nem vett részt a lakomán, hanem a Royal-szállóban bérelt lakásukban várta be férjét.¹⁰

1897. május 17-én napra pontosan 180 évvel Mária Terézia születésének évfordulóján Pozsonyban szobrot avattak a császárnőnek. Az ünnepség pátoszát növelte, hogy negyedszázada koronázták magyar királlyá Ferenc József császárt. Fadrusz János volt az a kitüntetett szobrász, aki elkészítette a magyar főnemesek által rajongva tisztelt császárnő szobrát. Ezen a pompás hangulatú nagy és ünnepélyes rendezvényen jelen volt az alig két hónapja házasodott Apponyi Albert és felesége.

1898-ban a Jászberényi Ipartestület közgyűlésén úgy döntöttek, hogy az új ipartestületi zászló felszentelése alkalmából a zászlóanyai feladatok ellátására Apponyi Albertné grófnőt kéri fel. Ez lett volna Apponyi nejének, mint új magyar nagyasszonynak az első nyilvános fellépése. A zászlószentelést pünkösd után tartották meg, amikor is a gróf Jászberény képviselőjeként beszámolt parlamenti tevékenységéről. 1898 májusában Apponyi Albert meg is érkezett Jászberénybe, de a felesége „*közbejött akadályok folytán nem jelenhetett meg, így csak képviseltette magát*”. A gróf nem árulta el, hogy felesége, Klotild már előrehaladott áldott állapotban volt és a hosszú utat nem vállalhatta. 1898. június végén megérkezett a „trónörökös”, akit Apponyi II. György Alexander névre kereszteltek.

Az Apponyiak ősi eberhardi kastélyában ezek az évek nagyon mozgalmasok voltak. Öröm és bánat váltotta egymást. 1898-ban érkezett a trónörökös, majd a következő évben meghalt gróf Apponyi György. A *Pesti Napló* májusi száma írta: „... *csak nemrég vitték örök nyughelyére Apponyi Albert édesapját, beköltözött újra az öröm, gróf Apponyi Albertnének kisleánya született. A gróf most családja körében tartózkodik, amelynek immár két tagja van: a gróffü és a grófkisasszony. Az első egyéves, a másik egynapos.*”¹¹

1900-ban Párizsban tartották a világiállítást. Az Apponyi házaspárt is meghívták a hivatalos ünnepségekre. Apponyi Albert először a nagy hírű Sorbonne egyetemen tartott előadást. Ünnepi beszéde előtt érkezett a hír, hogy I. Umberto¹² olasz királyt egy anarchista

8 Apponyi gróf korábbi szerelmi kapcsolatai megtalálhatók Anka László PhD disszertációjában.

9 Ma Szlovákiához tartozó településen volt az Apponyi család kastélya és kápolnája. Az Apponyiak voltak a község utolsó nagybirtokosai. Trianon után Apponyi Albert gróf 1921-ben a földreform értelmében eladta birtokait az 1918-ban megalakult Csehszlovák Köztársaságnak.

10 Budapesti Hírlap. 1897. március (17. évfolyam, 60–90. szám) 1897-03-23/82. szám

11 Pesti Napló. 1899. május (50. évfolyam, 120–149. szám) 1899-05-30/148. szám

12 Gaetano Bresci, egy Egyesült Államokban élő anarchista végzett az uralkodóval. Tervét 1900. július 29-én

meggyilkolta. Több helyen szólalt fel, de hallgatóságát mindenütt elkápráztatta tökéletes francia tudásával. Ekkor fordult elő az az eset, amikor többen azt kérdezték: „*Ki ez a francia aki most beszél? ... Mais il n'est pas Français, c'est un Hongrois, (hisz ez nem francia, hanem magyar) mondogatták a jelen lévő franciák egymásnak.*” A gratulációk után Apponyi gróf szerényen azt vallotta, hogy franciául előadott beszédének nagy sikerét feleségének köszönheti, aki mindig gondosan átnézte felszólalásait és alaposan megbírálta.¹³

Gróf Apponyi Albert és felesége Párizs után Londont is meghódította, és óriási hatást gyakorolt az angol közvéleményre. Az interparlamentáris konferencián vettek részt, ahol a banketten tartott beszédével az angol újságok is részletesen foglalkoztak. A *Daily News* írta: „*Apponyi beszéde nagy benyomást gyakorolt nemcsak tartalmával, hanem csodálatosan szép kifejezésmódjával.*” Egy másik befolyásos újság megjegyezte cikkében: „*Gróf Apponyi Albert és Briand¹⁴ ma tagadhatatlanul a világ legnagyobb szónokai.*” Edward angol király – hivatalos nevén VII. Eduárd – a gróftól külön kihallgatáson fogadta, Alexandra királynő pedig Apponyi Albertnének látta vendégül.¹⁵

Apponyi Albertné jótékonyági tevékenységei

Apponyi Albertné 1901-ben kérték fel először jótékonyági feladatra, hogy vállalja el a „*Klotild Egyesület*”¹⁶ elnöki feladatát. Az egyesületet 1895-ben hozták létre azzal a céllal, hogy az úrinők munkáit közvetítse és a női kézimunkákat értékesítse. Az egyesület igazi nemes célja volt, hogy „*segítsen azokon a szemérmes úri nőkön, kiknek sokkal nehezebb a megélhetés, mint igazán szegénysorsú embertársaikon, mert palástolniuk kell a nyomort*”.¹⁷ Az egyesület 1903. évi közgyűlésén részletesen beszámoltak az előző év működéséről. Az éves adatok alapján 554 fő szegénynek adtak állandó foglalkoztatást és 1680 darab készruhát adtak el. Bevezettek egy teljesen házilag kezelt sorjátékot is, és ennek eredményeképpen az egyesület szép eredményt ért el.

Apponyi Albertné újabb jótékonyági akciót indított, amikor Budapest I. kerületében melegező szobákat rendezett be 1903 hideg januárjában. Az itt meghúzódnak szűkölködők között rendszeresen meleg levest osztottak ki. A grófné pozitív cselekedetének a híre gyorsan elterjedt a fővárosban. A VII. kerületben Heidelberg Mórny ingyen engedte át ott lévő lakásának egy részét az elesettek számára, ahol a fűtött helyiségek mellett teát és levest osztottak ki.

A következő akcióban a Keleti pályaudvar közelében nyitottak melegező szobákat. Chorin Ferenc főrendi házi tag, aki a Horthy-rendszer egyik legismertebb és legbefolyásosabb üzletembere volt a salgótarjáni kőszénbánya-részvénytársulat elnöke is volt, a melegező szobák fűtéséhez ingyen szénét biztosított.¹⁸

Monzában hajtotta végre. Három lövést adott le Umberto királyra, aki még aznap behalt sérüléseibe. Forrás: Wikipédia

13 Budapesti Hírlap. 1900. augusztus (20. évfolyam, 209–238. szám) 1900-08-06/214. szám

14 Aristide Briand hat alkalommal volt Franciaország miniszterelnöke. Miniszterelnöksége alatt 1921. június 7-én hagyta jóvá a francia parlament a trianoni békeszerződést. 1926-ban a nemzetközi együttműködés, a Népszövetség és a világbéke érdekében tett erőfeszítéseire való tekintettel Gustav Stresemann német politikussal közösen elnyerte a Nobel-békedíjat. Forrás: Wikipédia.

15 Pesti Hírlap. 1906. július (28. évfolyam, 179–209. szám) 1906-07-27/205. szám

16 Az egyesület felett a védnökséget Klotild főhercegnő vállalta, aki József császári főherceg felesége volt.

17 Pesti Hírlap. 1904. november (26. évfolyam, 302–330. szám) 1904-11-29/330. szám

18 Budapesti Hírlap. 1903. január (23. évfolyam, 1–31. szám) 1903-01-23/23. szám

Az egyesület karitatív akcióival a főváros más részén is támogatta a szegényeket az újonnan megnyitott melegedő szobákkal. A IX. kerületben (Haller u. 3. szám alatt) a kerületi nőegylettel közösen, de gróf Apponyi Albertné jelentős anyagi támogatásával a fenti helyiségekben fűtött szobákat rendeztek be, és a kerületben tartózkodó fázó és éhező embereknek meleg hajlékot és napi egy alkalommal tápláló ingyen ebédet is biztosítottak.¹⁹

Apponyi grófnének rendszeresen jelentek meg cikkei a gyermeknevelésről. A *Nemzeti Nőnevelés*²⁰ című folyóirat számos írását leköszölte. A nagy műveltségű grófné néhány év alatt szóban és írásban is tökéletesen elsajátította a magyar nyelvet. Első hosszabb írásának címe: „*Mi mindent tudhatnak a gyermekek?*” Ezt olyan szép hibátlan magyarsággal és velős belső tartalommal írta meg, amit sokan ajánlottak a szülők számára megszívlelésre.²¹

1908-ban két főúri hölgy kezdeményezte az „Általános jótékonyági egyesület” támogatásával egy olyan szanatórium létrehozását, amely az alkoholizmus ellen vette fel a harcot. Ezt a fontos célt két nagynevű asszony, gróf Csáky Albinné és gróf Apponyi Albertné felismerték és tettek is ellene, hogy „*szembe kell szállni az alkoholizmus ördögével, a tömegnyomor előidézőjével. A két főúri hölgy nemes idealizmusa azonban a legszebb reményekre jogosít bennünket*” – írták a *Néptanítók* lapjában „*Az alkoholisták gyógyítóháza*” címmel.²²

A magyar kultúra (Petőfi-emlékház) támogatásában tett nemes cselekedetei

1907. május 17-én nagy ünnepséget szerveztek Árpádházi Szent Erzsébet születésének 700. évfordulója alkalmából. A szent királyleánynak nemcsak Magyarországon volt – és van ma is – nagy kultusza, hanem az egész keresztény Európában is. A jubileumi ünnepségen megjelent a császári/királyi udvar három prominens tagja is. Az ünnepséget a budai királyi palotában tartották. Gróf Apponyi Albertné az ünnepi emelvényen foglalt helyet a vendégeket fogadó személyek között a főpolgármesterrel és Zichy Nándor gróffal együtt. Mindenkire nagy hatást tett Izabella királyi hercegasszony magyarul megtartott beszéde. Nagy éljenzés közepette így fogalmazott: „*Mert lehetetlen elfelednünk azt, hogy a nagy, jóságos asszony magyar királyleány volt, a ki szent életében az Árpádház dicsőségének fényét növelte.*”²³

1909 novemberében nyitották meg a Petőfi Múzeumot. Herczeg Ferenc²⁴ és gróf Apponyi Albertné volt az a két neves személyiség, akik talán a legtöbbet tették a Petőfi Múzeum megnyitásáért. Az egyik legnagyobb magyar költő emlékének megörökítéséért két olyan nagyszerű ember segédkezett, akik születésükkor és gyermekkorukban nem is tudtak magyarul. Egy konkrét példa, hogy e két ember mit tett a múzeum érdekében. „*A magyar nők Petőfijéről*” címmel a Petőfi Társaság a vármegyeháza dísztermében egy előadást szervezett azzal a céllal, hogy minél hatékonyabban szólhasson a befolyásos magyar hölgyekhez a tervezett Petőfi Múzeum mihamarabbi megnyitása érdekében. Herczeg Ferenc, a társaság elnöke volt a rendezvény szervezője. A Petőfi Társaság már korábban egy fontos lépést tett, megvásárolta Feszty Árpád Bajza utcai házát, amelyet a művész műteremnek használt.

19 Pesti Hírlap. 1907. február (29. évfolyam, 28–51. szám) 1907-02-03/30. szám

20 Első alapítója, szerkesztője és számos cikk szerzője Zirzen Janka volt.

21 Budapesti Hírlap. 1903. november (23. évfolyam, 300–329. szám) 1903-11-12/311. szám

22 Néptanítók lapja. 41. évfolyam, 1908-12-24/52. szám

23 Budapesti Hírlap. 1907. május 17.

24 Franz Herzog néven született Versecben, író, színműírő, újságíró, az MTA tagja és másodelnöke, 1904-től 1919-ig a Petőfi Társaság elnöke

A berendezésre és a fenntartásra szánt összeg ekkor még hiányzott. A társaság először úgy gondolkodott, hogy méltóbb Petőfihez, ha az ő dicsőségét hirdető ház az érte rajongó olvasó közönségének fillérjeiből tevődik össze. De hát akkor is sok pénz kellett a kultúrára – ma is –, és még közel 100 000 koronára volt szükség. A rendezvény elsődleges célja az volt, hogy befolyásos magyar nőket nyerjenek meg – ami szerencsére sikerült is – további anyagi támogatás reményében. Ebben nagyszerű partnerre találtak gróf Apponyi Albertné személyében. Ez a nagyszerű asszony így fogalmazott Petőfiről: „Nemcsak a költők költője ő, hanem a szabadság és a hazaszeretet legendás bajnoka.”²⁵

Az Apponyi házaspár 1902. évi nevezetes jászberényi látogatása

Gróf Apponyi Albert, a képviselőház elnöke, aki Jászberény városának immáron 24 év óta országgyűlési képviselője volt, számtalan alkalommal járt képviselői/választói körzetében. Miért volt olyan fontos ez a látogatás, hogy az országos sajtó, például a *Vasárnapi Újság* 1902. június 1-jei száma első oldalon részletes cikkben és fényképekkel illusztrálva számolt be az eseményről?

Jászberényiek gyülekeznek Apponyi gróf beszédéhez (1902)

A neves fővárosi lap úgy fogalmazott: „Különösen kedvessé és érdekessé tette a kirándulást, hogy Apponyi magával vitte és bemutatta a jászberényieknek nejét, Klotild grófnőt.” Emiatt a jászberényiek is nagy lelkesedéssel fogadták a házaspárt. Felesége bemutatása mellett egy nagy fontosságú nyilatkozat bejelentését is tervezte a politikai helyzetről, ezért kísérte el az országgyűlés 35 képviselője (!) és számos neves befolyásos újságíró választókerületébe.

²⁵ Pesti Hírlap. 1907. február (29. évfolyam, 28–51. szám) 1907-02-15/40. szám

A jászberényi nők küldöttsége, akik átnyújtották Klotild asszonynak a jász főkötőt

A jászberényi küldöttség már Hatvanban fogadta a közel 60 fős neves delegációt. A jászberényi vasútállomáson pedig nagyszámú helyi közönség várta, és nagy lelkesedéssel üdvözölték az érkező híres vendégeket. Száznál több (lovas)kocsiból álló menet vonult végig a zászlókkal fellobogózott jászberényi utcákon. A fogatokat a „*Nádor huszárok*” kék színű ezüst sujtásos egyenruhában kísérték végig. A helyiek diadalkaput is építettek. Apponyi gróf a város főterén mondta el híres és nevezetes beszédét számottevő hallgatósága előtt. A szónoki emelvény a mai Bathó-palotával szemben állott, és ennek erkélyéről hallgatta végig Apponyi grófné férje beszédét. A jászberényiek kedveskedésük jeléül készítették a grófról egy olajfestésű arcképet, amelyet az akkor Párizsban élő fiatal művész, Polgáry Géza festett meg. Apponyiné Klotild asszony már szinte folyékonyan beszélt magyarul, és a helyi nőegyesület meg is választotta tiszteletbeli elnökének. A jászberényi asszonyok egy aranyhímzésű jász-főkötővel²⁶ ajándékozták meg. Erről a nevezetes eseményről a fővárosi lap fényképen is beszámolt.

Az ünnepélyes vendéglátás a Lehel-szállóban volt, ahol 1200 fős díszebéden szolgálták ki a vendégeket és a meghívottakat, és ahol a grófnő már az ajándékként kapott főkötőben jelent meg. A grófi pár és kísérete még aznap este vonattal visszautazott Budapestre. A *Vasárnapi Újság* részletes cikke arról is beszámolt, hogy ezen a nevezetes napon itt járt Herman Ottó, a kiváló természettudós, de ő nem vett részt az ünnepségeken. „*Egész nap a jász népet, a jász építkezést tanulmányozta. Női népviseletet hiába keresett, azt már nem találta Jászberényben, régen kiszorította a »nájmodi«, az urasan szabott selyem és bársony ruházat.*”²⁷

²⁶ Ezt a nevezetes főkötőt később Klotild asszony férje halála után a jászberényieknek ajándékozta, és az a Jász Múzeumnak ma is meglévő becses darabja.

²⁷ Vasárnapi Újság. 1902. június 01. 22. szám 49. évfolyam

Gróf Apponyi Albert a jászberényi kaszinó előtt

*Részvétele a nők választói jogáért és egyetemi oktatásban való egyenjogúsításáért törté-
dő harcban (A magyar feminista mozgalmakban való tevékenysége)*

A nők küzdelme az általános választójog megszerzéséért az 1860-as évektől indult el Angliából. Eleinte békés szervezkedéssel, petíciókkal próbálkoztak, később harciasabb módszereket választottak a jogukért harcoló nők. 1903-tól Emmeline Pankhurst²⁸ vezetése alatt kibontakozott szüfrazsett mozgalom hatalmas demonstrációkat szervezett, és tömeggyűléseken követelte a nők választójogát.²⁹ A magyarországi nőket tömörítő szervezetek első hulláma a reformkort megelőzően, illetve azzal egy időben az arisztokrata nők részvételével indult el. Először 1861-ben alakult meg a „*Magyar Gazdasszonyok Országos Egyesülete*”, aminek alapítója és vezetője az egyik aradi vértanú özvegye, Damjanich Jánosné volt. A következő lépcső az első független magyar miniszterelnök özvegyének, gróf Batthyány Lajosnénak a vezetésével sikeresen kapcsolta össze a nemzeti ügyet az anyai programmal, és mindkettőt a hagyományos jótékonyági feladatokkal. 1896-ban alakult meg az „*Országos Katolikus Nővédő Egyesület*”, a kenyérkereső nők anyagi és szellemi támogatásának programjával. Ezek a konzervatív jótékonyági feladatot is ellátó egyesületek céljait az anyai keretben fogalmazták meg. Náluk a fő hangsúlyt a nők anyai, családmegtartó szerepére helyezték.³⁰

28 Emmeline (Goulden) Pankhurst feminista mozgalom elindítója Angliában

29 A magyar Feminista Hálózat történetéből Forrás: <http://alfoldiandrea.hu/2013/08/13/a-magyar-feminista-halozat-tortenetebol/>

30 Pető Andrea és Szapor Judit: A női esélyegyenlőségre vonatkozó női felfogás hatása a magyar választójogi gondolkodásra 1848–1990. In: Befogadás és eredetiség a jogban és a jogtudományban. Forrás: <http://tbeck.beckground.hu/filo/htm/7/705.htm>

Az ebben a mozgalomban résztvevő szervezetek szerepüket pártok felettinek tekintették, és minél több szövetségi partner támogatásának megnyerésére is törekedtek. Így alakult meg például a „Magyarországi Nőegyesületek Szövetsége”, amelyet gróf Apponyi Albertné vezetett hosszú éveken át. Ez a szervezet 1904-ben jött létre, és Apponyiné férje segítségével is lobbizott a női ügyek érvényesítése érdekében.

1913. június 15–20 között a *Nemzetközi Női Választójogi Kongresszust* Budapesten tartották meg, ahol többek között a résztvevők a küzdelem pártsemlegességéről is határoztak. Ugyanennek az évnek decemberében a *Magyarországi Nőszervezetek Szövetsége* Szombathelyen tartotta meg országos gyűlését Apponyi Albertné elnökletével. Egyik legfontosabb döntésük az volt, hogy akciót indítottak a jogi fakultás nők számára történő megnyitása érdekében. 1914-ben a *Magyarországi Nőegyesületek Szövetsége* levelben fordult Jankovich Béla³¹ miniszterhez azt kérve, hogy nyissák meg a jogi kart és a műegyetemet a nők előtt. A kérvényt gróf Apponyi Albertné is aláírta. A kérelmet első lépésben elutasították azzal az indoklással, hogy ezekből a szakokból az egyetemen már túlképzés folyik. Egy igen aktív sajtókampány is elindult, de az időközben kirobbant Nagy Háború következtében ez a kérdés pár évre „elaludt”.

1917-ben került a téma ismét napirendre. Gróf Apponyi Albert volt az illetékes miniszter, és előterjesztést tett a minisztertanácshoz, hogy egy királyi rendelettel nyissák meg az összes egyetemet a nők előtt. Azonnali igenlő válasz azonban most sem érkezett. Az ügy 1926-ban került újra napirendre. A kérvény ezúttal gróf Klebelsberg Kunó kiemelkedő kultuszminiszter asztalára került, aki azonnal megküldte az összes egyetemnek. A vidéki egyetemek – Szeged, Debrecen és Pécs – rögtön igent mondtak, a pesti egyetemek közül a Pázmány Péter Tudományegyetem – az ELTE jogelődje – viszont határozottan elutasította. A sok huzavona végeredménye az lett, hogy a kultuszminiszter felismerte, csak törvényben lehet ezt a kérdést véglegesen rendezni. Az 1926. évi XXIV. tc. kimondta: a női és a férfi középiskolai érettségi között nincsen különbség, és azok egyformán jogosítanak az összes egyetemre való bejutáshoz. Ezzel befejezést nyert a nők egyetemi egyenjogúsítása.

Apponyi gróf feleségével és három gyermekével

31 1913–1917 között Magyarország vallás- és közoktatásügyi minisztere volt, az általa vezetett szaktárca számos tanügyi reformot vezetett be vagy készítet elő.

Férje halála utáni tevékenysége

Férjének halála előtti végső napjai nagyon megviselték az érzékeny, szerető feleséget, aki mindvégig tudta, hogy alig van már remény és „*ebben a korban mindenre el kell készülni.*”³² Gróf Apponyi Albert Genfben bekövetkezett halála Európában minden jelentős és befolyásos újság címlapjára került. Az egész világ osztozott a gyászban. Részvétáviratok és kondoleáló levelek tömegesen érkeztek az özvegyhez. Természetesen Magyarországról jött a legtöbb távirat: egyszerű emberek, különböző közületek, képviselők és egyesületek ezrei irtak és fejezték ki részvétüket.

Férje halála után teljesen kimerült Klotild asszony. Orvosai utasítására Genfből Montreuxbe utazott és ott tartózkodott majd egy hónapig teljes visszavonultságban. A grófnő csak a legközvetlenebb ismerőseinek látogatását fogadta. Az újságírók beszámolója szerint csak a magyar főtisztviselőkkel találkozott. Folyamatosan tájékoztatták az özvegyet azokról a cikkekről, amelyek a világsajtóban megjelentek Apponyival kapcsolatosan. Az újságíróknak csak a leányával sikerült néhány szót váltani: „*Az izgalommentes montreux-i napok, hála Istennek jót tettek édesanyámnak, nyugalom és a jó levegő most már remélhetőleg hamarosan rendbe hozza. ...remélhetőleg annyira jól érzi magát, hogy újból folytathatja régi tevékeny életmódját és visszautazhatunk Pestre.*” Leánya beszámolójából kiderült, hogy az özvegyet meglátogatta Habsburg Ottó királyfi is.³³

A *Népszava* 1933. februári száma azt írta (amely valótlan hírek bizonyult), hogy a jászberényiek a megüresedett országgyűlési képviselői mandátumot az özvegyének, gróf Apponyi Albertnének akarták felajánlani. Természetesen még nem vették fel a kapcsolatot az özvegygel, de remélték, az özvegy nem fog elzárkózni a felkérés elől. Aztán ez csak pletyka lett, mert már korábban eldőlt, hogy Imrédy Béla lett a Jászság új országgyűlési képviselője.³⁴

Férje halála után három hónappal ismét öröm köszöntött az Apponyi családra. Júlia leánya – gróf Pálffy Ferencné – egészséges fiúgyermeknek adott életet. Édesanyja, özv. gróf Apponyi Albertné végig a leánya mellett tartózkodott.³⁵ A gyászoló grófnő jó félévvel férje halála után Vas vármegyének adományozta Apponyi Albertnek a koronázás alkalmából viselt díszruháját, lószerszámát és nyergét.

1935 augusztusában Szegeden a nyári szabadtéri játékokon „*Az ember tragédiája*” előadást akarta megnézni az özvegy grófnő. Vasárnap este indulva az előadásra, útközben rosszul lett és vissza kellett vinni a szállodai szobájába. A kihívott orvos tanácsára beszállították a szegedi egyetem sebészeti klinikájára. A klinika vezetője, Vidákovich Kamil nagy tekintélyű orvosprofesszor éppen nem tartózkodott Szegeden, de a helyettese az azonnali műtét mellett döntött, mivel a vizsgálat „*vakbél irritációt*” állapított meg. A grófnő kérésére telefonon értesítették a Budapesten tartózkodó fiát – gróf Apponyi Györgyöt –, aki azonnal intézkedett. Ádám Lajos budapesti sebész professzorral haladéktalanul kocsiba ültek és éjfél tájban megérkeztek Szegedre. A professzor még az éjszaka folyamán megműtötte a grófnőt. A *8 Órai Újság* beszámolója szerint a műtét hosszadalmas volt, de jól sikerült. Fia, György állandóan édesanyja betegágya mellett tartózkodott.³⁶

32 8 Órai Újság. 1933. február (19. évfolyam, 26–48. szám) 1933-02-07/30. szám

33 Magyarország. 1933. február (40. évfolyam, 26–47. szám) 1933-02-22/43. szám

34 Népszava. 1933. február (61. évfolyam, 26–48. sz.) 1933-02-09/32. szám

35 Az Est. 1933. május (24. évfolyam, 99–122. szám) 1933-05-25/118. szám

36 8 Órai Újság. 1935. augusztus (21. évfolyam, 173–197. szám) 1935-08-13/183. szám

Felgyógyulás után tevékeny időszakok

A genfi Katolikus Kör díszbédjének szónoka özv. gróf Apponyi Albertné volt. A kör történetében első ízben volt asszony a vezérszónok, amelyre a népszövetségi közgyűlés tagjait is meghívták. Érdekes az özvegy szavait felidézni: „*Gyakran hallunk a nemzetek válságáról beszélni, ... a szociális, a közegészségügy, a szellemi együttműködés terén a Nemzetek Szövetsége megbecsülhetetlen eredményeket tud felmutatni.*” Ekkor már jó tíz éve dolgozott a népszövetségben. Beszéde végén felhívta a keresztény kör figyelmét, hogy Budapestet, a magyar fővárost érte az a hatalmas megtiszteltetés, hogy itt fogják tartani a legközelebbi eucharisztikus kongresszust.³⁷

Özv. gróf Apponyi Albertné a Népszövetség 1937. szeptemberi genfi tanácskozásán

Még 1930 szeptemberében gróf Apponyi Albertné volt az első nő, akit a népszövetségi főbizottság elnökségébe is beválasztottak. A Népszövetség tanácsa 1937 szeptemberében tartotta közgyűlését Genfben. Magyarországot Tánczos Gábor,³⁸ gróf Apponyi Albertné és Velics László³⁹ delegátusok képviselték. Az őszi ülésszak napirendi pontja kiemelkedő volt, mivel a világ békéjére is kiható kérdések kerültek megvitatásra.

³⁷ Budapesti Hírlap.1937. szeptember (57. évfolyam, 198–222. szám) 1937-09-24/217. szám

³⁸ 1930-tól gróf Apponyi Albert mellett Magyarország fődélegátusa a Népszövetségben, szeptembertől mindketten részt vettek a Commission d'Etude pour l'Union Européenne munkájában. Forrás: Wikipédia.

³⁹ lászlófalvi Velics **László** rendk. követ és megh. miniszteri címmel és jelleggel felruházott I. oszt. követségi tanácsos volt Svájcban 1934–1937 között.

Utólag sajnós tudjuk, hogy négy év múlva kirobbant a II. világháború. A Népszövetség nem sokat tudott segíteni a világ konfliktusainak megoldásában. Hivatalosan nem szerepelt a közgyűlés napirendjén a magyar egyenjogúság és a magyar kisebbségi kérdés. A kisantant miniszterei a csehekkel az élen mindent elkövettek, hogy ez a kérdés ne is kerüljön tárgyalásra. De a remény már felcsillant, hogy a tárgyalások Genfben folytatódni fognak, és előbb utóbb a megértőbb viszony kerül előtérbe.

A Magyar Nők Szentkorona Szövetsége kegyelettel áldozott IV. Károly, az utolsó magyar király emlékének. A Szent Kereszt kápolnában özv. gróf Apponyi Albertné – aki a szövetség elnöke volt – tartotta a beszédet, és utána elhelyezték a szövetség koszorúját a kereszt lábánál. Az ünnepséget IV. Károly születésének 50. évfordulója alkalmából rendezték meg 1937-ben.

A szövetség megalakulásában kiemelkedő szerepet játszott Apponyi grófné. 1926. február 16-án alakult meg, és a célja az ezeréves eszme, a Szentkoronához való hűség, a jogfolytonosság és az önkéntes öröklési rend szerinti törvények ébrentartása volt. Megalakulásától haláláig Klotild grófnő töltötte be az elnöki tisztséget 16 éven keresztül.⁴⁰

Az Országos Kaszinóban tartották Apponyi „*serlegvacsoráját*”. Természetesen a nagyszámú előkelő társaság között ott volt özv. gróf Apponyiné, fia, gróf Apponyi György, gróf Eszterházi Móric és még számos neves közéleti személyiség. Az ünnepi beszédet Kornis Gyula, a képviselőház volt elnöke tartotta „*Az élő Apponyi*” címmel. Ebben a rövid tanulmányban nem részletezzük a méltató beszédet, csak néhány gondolatot emelünk ki Jászberény Európa-szerte híres és tisztelt volt országgyűlési képviselőjéről. „*A nagyvilág Apponyiban a magyar nemzeti lélek megtestesítőjét szemlélte a nemzetközi fórumokon. (...) Mély vallásosságával egybeszövődött egyetemes humanizmusa a második fő eszme, amelyről a mai nemzedékeknek nem szabad megfeledkeznie. (...) A harmadik eszme, amelyet a mindenkor élő Apponyi lélekünkre köt, a nemzeti élet lényegének és erejének a közkerölcsiségben való szemlélése. (...) A közkerölcs elvéből már folyik a negyedik eszme, a népbarát politika. (...) Apponyi nemcsak eszméivel, hanem politikai jellemével is örök szuggesztívok eleven forrása. (...) Mindig aktuális ember maradt. Egyetemes friss érdeklődésének, folytonos fejlődőképességének, csodálatos szellemi expanziójának köszönhetette, hogy 87 éves koráig mindig aktuális ember maradt nem csak kis hazája, de az egész világ számára.*”⁴¹ Kornis Gyula nagyhatású beszédét a közönség lelkes éljenzéssel és tapsal fogadta.

Magyarország Nőegyesületeinek Szövetsége 1942 májusában tartotta közgyűlését. Gróf Apponyi Albertné elnökként ekkor lépett fel utoljára nyilvánosan. Megnyitó beszédében áttekintette a szövetség eddigi működését. Talán érezte, hogy számára nem csak a széles körű közéleti tevékenysége, de a földi élet is hamarosan véget ér. Háborús idő lévén a közgyűlés javaslatára elfogadta a hadiárvak megsegítéséről szóló indítványt.⁴²

Halála előtt 4 hónappal egy nagyobb interjút készítettek az özvegy grófnéval, amelynek fő témája az volt, mi lesz a sorsa férje hátrahagyott kéziratának. Még 1931-ben az országgyűlés megbízta a néhai grófot, hogy hosszú életének tapasztalatait emlékiratban rögzítse.

40 Az országban sok helyen alakult meg vidéki szervezete, 1937-ben 1790 fő volt a tagság száma. A Sztójai kormány betiltotta, és végül 1946-ban Rajk László mint belügyminiszter oszlatta fel a szervezetet. Forrás: Magyar Katolikus Lexikon

41 Pesti Hírlap. 1940. február (62. évfolyam, 25–48. szám) 1940-02-09/31. szám

42 Pesti Hírlap. 1942. május (64. évfolyam, 98–122. szám) 1942-05-13/108. szám

Apponyi gróf el is fogadta a megtisztelő felkérést – akkor volt 84 éves –, elvonult Gyöngyöspatára a családi birtokára és szorgalmasan jegyzetelte, rendezgette a feljegyzéseit. Még életében emlékiratainak csupán az első kötete jelent meg, amely az eseményeket 1907-ig tárgyalta.

Apponyi 1933 év elején meghalt, így emlékiratainak folytatását már nélküle kellett megoldani. Az özvegy elmondása szerint, amikor férje Genfben hirtelen meghalt, ő maga is súlyos beteg volt, és akkor nem tudott törődni az óriási írásbeli hagyatékokkal. Később – amikor már jobban lett – átadta a kéziratokat Berzeviczy Albertnek, a Tudományos Akadémia akkori elnökének. Egy nagy ládában volt elkészítve Apponyi Albert összes beszédének teljes szövege a nagyon fontos kísérő megjegyzésekkel együtt. A pénz is hátráltatta akkor a munkát, nem volt kiadó, és időközben Berzeviczy Albert is meghalt. Az a kiadó cég, amely eddig megjelentette Apponyi munkáinak egy részét, különböző tulajdonosváltásokon esett át. Az özvegy várta, hogy a kiadó mikor lesz kész arra, hogy férje összegyűjtött munkája könyv formájában az olvasók kezébe kerüljön.⁴³

Halála és emlékezés

Gróf Apponyi Albertné, a néhai magyar államférfiú özvegye 1942. szeptember folyamán meghalt. Évtizedeken át széles körű kulturális, jótékonyági és népegészségügyi mozgalmakban vett részt. Munkáját mindenütt általános elismerés követte.⁴⁴ Koporsóját a Farkasréti temető kápolnájában ravatalozták fel, ahol a kápolnát zsúfolásig megtöltötte a gyászoló közönség. A kormányzat részéről részt vett a temetésen Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter, Szinyei Merse Jenő közoktatási miniszter és Bárczy István miniszterelnökségi államtitkár. Többen jelen voltak gróf Apponyi Albert volt minisztertársai és munkatársai közül is. Képviselték magukat azok az egyesületek, amelynek tevékenységében vezető szerepet töltött be az elhunyt grófnő. Mikes János⁴⁵ szombathelyi püspök végezte az egyházi szertartást. A főváros által adományozott díszsírhelyen helyezték örök nyugalomra.⁴⁶

Kilenc esztendeig volt özvegy. „*Nagy idők nagy tanúja*” volt. Apponyi grófné rokoni kapcsolatban állt az angol királyi családdal, de sohasem beszélt erről a familiáris kapcsolatról. Ilyen volt, szerény, egyszerű és mégis nagyúri. A család jó ismerője nyilatkozta a halála után: „*Amikor utoljára láttam kevéssel halála előtt, még beteg sem volt. Oly friss és olyan halovány – elefántcsontszínű homloka szinte egybefolyt hófehér hajával.*”⁴⁷

Amikor gróf Apponyi Albert 1933-ban meghalt, akkor a hamvait ideiglenesen a Mátyás templom kriptájában helyezték el. A nagy magyar államférfinak még életében az volt a kívánsága, hogy holttestét családi birtokának felszabadulása után szállítsák a Pozsony megyei Éberhárdra, mert ott szeretné aludni örök álmát. Gróf Apponyi Albertnét a Farkasréti temetőben hantolták el. Halálának egyéves évfordulóján holttestét exhumálták és a gyászmise után férjével együtt hamvaikat Éberhárdra szállították. A gyászmisén, amelyet a Mátyás templomban tartottak, a kormány részéről ott volt Kállay Miklós miniszterelnök

43 Pesti Hírlap. 1942. május (64. évfolyam, 98–122. szám) 1942-05-09/105. szám

44 Népszava. 1942. szeptember (70. évfolyam, 197–221. sz.) 1942-09-02/198. szám

45 A tekintélyes arisztokrata család, a gróf zabolai Mikes család sarja. Szombathelyi püspök volt 1911–1935 között.

46 Népszava. 1942. szeptember (70. évfolyam, 197–221. sz.) 1942-09-04/200. szám

47 Új Idők. 1942. (48. évfolyam, 27–52. szám) Tanulmányok, bírálatok, ismeretterjesztő cikkek, útirajzok, kisebb elbeszélések (Kerekesházy József).

és Radocsay László igazságügy-miniszter is. Gróf Apponyi György országgyűlési képviselő, az elhunyt fia vezetésével az Apponyi család minden tagja megjelent a gyászmisén. A szertartáson Kátay Béla pápai kamarás, a budavári koronázó templom plébánosa mondott beszédet.

A hamvak beszentelése után a koporsókat gépkocsival szállították Éberhádra.⁴⁸ Ez a nagyszerű asszony a kiegyezés évében született, és 2017-ben ünnepeljük születésének 150. évfordulóját. Talán nem mesterkélte az a következtetés, hogy ez az ősi francia, német és osztrák főnemesi családok sarja milyen csodálatosan tudott azonosulni férjének hazájával, a magyar néppel, a magyar étellel és a magyar kultúrával. Őrizzük meg emlékét!

48 Pesti Hírlap. 1943. szeptember (65. évfolyam, 197–221. szám) 1943-09-02/198. szám

Pollmann Ferenc

BUKÁS A GYŐZELEM KÜSZÖBÉN

Részlet Ladány Pál, a szolnoki 68. közös gyalogezred tartalékos zászlósának első világháborús naplójából

A budapesti Hadtörténeti Múzeum Kéziratos emléktárában gyűjteményében őrzött közel fél százezer dokumentum között szép számmal találhatóak a száz esztendővel ezelőtt vívott I. világháborúhoz kapcsolódó iratok. Ezek döntő többségéről azonban a kutatók viszonylag szűk rétegén kívül a nagyközönség minden valószínűség szerint soha sem szerez tudomást, kivéve, ha – terjedelmétől függően – részben, vagy egészben nyilvánosságot nem kap valamely nyomtatott vagy internetes kiadványban. Az a korabeli hadinapló, amelynek részletét a következőkben az olvasó szíves figyelmébe ajánlom, a fentebb említett gyűjteményben található (leltári száma: 82 228). Érdekessége abban áll, hogy az egykori Osztrák–Magyar Monarchia első világháborús szereplésének egyik meglehetősen kevésbé dicsőséges periódusában íródott, méghozzá az eseményekkel egy időben, azaz nem visszaemlékezésről van szó.

Ez az időszak az 1914. évi osztrák–magyar–szerb–montenegrói hadjárat, vagy ahogyan az érdeklődő olvasók inkább ismerik: a Potiorek-offenzívák legvégű egy hónapja. Szerzője – Ladány Pál tartalékos zászlós – annak a közös gyalogezrednek volt a szakaszparancsnoka, amelyben a járszági hadköteles férfiak többsége harcolta végig a Nagy Háborút: a szolnoki császári és királyi 68. (Bárá Reichner gyalogsági tábornok nevét viselő) gyalogezrednek. Ladányról sajnos keveset tudunk. Bár az ezred emlékalbuma a fényképén kívül azt is közli róla, hogy kétszer tüntették ki. Megkapta a bronz és az ezüst Signum Laudist (azaz Katonai Érdemérmét) is, ám a budapesti Hadtörténeti Levéltárban sem személyi anyaga, sem a kitüntetési előterjesztések nem maradtak fenn. A mozgósításkor még tartalékos zászlós 1915-ben tartalékos hadnaggyá, 1917-ben pedig tartalékos főhadnaggyá lépett elő, közben többször kapott az uralkodótól legfelső dicsérő elismerést, azaz kétségekívül jó katona lehetett.

Az itt közölt naplórészlet az 1914. december 1. és december 31. közötti bejegyzéseket tartalmazza teljes terjedelemben. Történelmi háttéréről annyit érdemes elmondani, hogy a már említett Potiorek-offenzívákban a Monarchia csúfos vereséget szenvedett katonailag jóval gyengébb ellenfelétől, Szerbiától (Montenegró mindvégig támogatta szláv szövetségését, így a győzelemben is jogosan osztozott vele). Hogy miként volt lehetséges, hogy a közel 52 milliós Ausztria–Magyarország alulmaradjon a 4 és fél milliós Szerbiával szemben, az csupán első látásra tűnhet érthetetlennek. Hiszen a nagyságbeli különbséget legalábbis kiegyenlítette az a tény, hogy a Monarchia déli szomszédját a 162 milliós Oroszország (illetve az egész antant) támogatta, így a dualista birodalom eleve csupán hadereje egy részét küldhette Szerbia ellen. Az osztrák–magyar vezérkar főnökének (Conrad gyalogsági tábornok) számításai szerint ugyan 20 hadosztálynak elegendőnek kellett volna lennie a 10 szerb hadosztállyal szemben a győzelemhez, ám ez a 2:1-es erőfölény valójában soha sem létezett, mivel a Monarchia csapatai túlnyomó többségét az orosz haderővel szemben volt kénytelen bevetni. Conrad tábornok úgy okoskodott, hogy amennyiben az oroszok nem hagyják magára balkáni protezsáltjukat, úgy Ausztria–Magyarországnak meg kell elégednie azzal, ha megakadályoz-

za a szerbeket déli határai átlépésében. Ehhez 8 hadosztálynak is elegendőnek kell lennie, így a maradék 40 talán képes lehet az oroszok túlerejét ellensúlyozni, amíg a Németország által ígért segítség megérkezik.

A régi hadtudományi bölcsesség szerint persze a haditervek érvényessége az első puska lövésig terjed, és a háborúban minden másként alakul. Az osztrák–magyar hadvezetés súlyos stratégiai hibái miatt a valóságban sem a galíciai fronton az oroszok, sem a Balkánon a szerbek ellen nem sikerült a szükséges erőt felvonultatni. Tetézte a bajt, hogy a balkáni főparancsnok az a Potiorek tábornok lett, aki nem csupán halálos ellenségeként tekintett Conrad vezérkari főnökre (amiért az utóbbi, és nem ő maga kapta ezt a legfontosabb katonai posztot még 1906-ban), de ráadásul hadvezéri és emberi tulajdonságai miatt egyáltalán nem volt alkalmas a szerb hadjárat levezénylésére. Potiorek ott ült abban a gépkocsiban, amelyben 1914. június 28-án Gavrilo Princip lövései halálra sebeztek Ferenc Ferdinánd trónörökösét és hitvesét, ráadásul mindenki tudta, hogy a merénylők az elégtelen biztonsági intézkedések miatt hajthatták végre tetteiket.

Potiorek a szerb hadjáratot személyes bosszúként értelmezte: akkor is támadó háborút erőszakolt ki, amikor pedig világosan értésére adták, hogy csupán a határok megvédése a feladata. Természetesen Conradé a felelősség, amiért végül jóváhagyta a támadó háború tervét, bár kétségkívül igaz, hogy nem szívesen húzott volna nyíltan ujjat bosszúért lihegő alárendeltjével. Miért? Mert érezte, hogy Potioreknek erős támaszai vannak az udvarban, akik révén még azt is sikerült elérnie, hogy átmenetileg az uralkodó önállósította őt az osztrák–magyar hadsereg-főparancsnokságtól. Conrad tehát jobbnak látta, ha hagyja Potioreket a saját feje után menni, aki élt is a lehetőséggel. Igaz, az augusztusi első nekifutás a szerb problémának csúfos fiaskóval zárult, de azon néhány fáradt és tapasztalatlan cseh ezredet bűnbakká téve viszonylag könnyen túl lehetett lépni.

Szeptemberben aztán maguk a szerbek tettek keresztbe az újabb próbálkozásnak azzal, hogy antantbeli szövetségeseik nyomására maguk léptek fel támadólag, és betörték előbb Dél-Magyarországba, majd Boszniába. Potioreknek sok fáradozásába került, míg kiverte a betolakodókat, hogy aztán hozzákezdhesen az újabb offenzívához. Ez azután november folyamán ha lassan is, de sikerre vezetett. Legalábbis a szerbek hátrálni kezdtek, és fokozatosan vonultak vissza az ország belseje felé.

Közeledett december 2-a, Ferenc József trónra lépésének évfordulója, és Potiorek arra készült, hogy a nevezetes napot valami világraszóló sikerrel teszi emlékezetessé az uralkodó számára. A szerbek időközben előkészületeket tettek fővárosuk kiürítésére, majd vissza is húzódtak déli irányba. Potiorek pedig a kiürített város megszállását diadalmasan jelenthette! Ennek persze súlyos ára volt. A csapatok egyre messzebb kerültek utánpótlási bázisaiktól (a szerbek meg egyre közelebb...), fáradtak voltak, halálosan kimerültek, szinte mindenben hiányt szenvedtek. Potiorekhez egyre-másra érkeztek a beosztott parancsnokok vészjelzései a csapatok állapotáról és a pihenés szükségességéről. A győzelem lázában égő hadvezér azonban ezeket nem hallotta meg, vagy ha meghallotta, elvből nem hitte el: a beosztottak csak siránkoznak, és rendre felnagyítják a nehézségeket – ez volt a meggyőződése. Pedig valójában a végsőig elcsigázott szerbekkel szemben egy legalább annyira végsőig elcsigázott osztrák–magyar sereg állt szemben. Min múltott a siker vagy a vereség? A szerbek a hazájukat védték és utolsó erőfeszítésükkel sikerült Aranyelovánál áttörni a frontot. Alig két hét telt el a diadalmas belgrádi bevonulás után, mikor kiderült, hogy az osztrák–magyar

csapatok nem tudnak megállni: a visszavonulás pánikszerű meneküléssé változott, és csakhamar minden katonánk ismét hazai földön állt...

Ladány Pál naplójának kiválasztott részlete éppen ezt a tragikus fordulatot mutatja be: hogyan lesz a szinte biztosra vett győzelemből súlyos vereség.

„1914. XII. 1. kedd

Este 9 óra, hideg tiszta esténk van. Boždarevacon¹ egy falusi házban ülök lámpafény mellett. Most értünk ide egész nap nyomulván előre Belgrád felé. Az éjjelt nyugodtan átaludtuk s 5-kor keltünk. Még süttött a hold s minden meg volt fagyva. A belgrádi országúton állva kaptam nagy öröömre postát. Egy ideig az országúton haladtunk előre üresen maradt Deckungok² mellett Stepoljevac-ig. Innen hegyen-völgyön keresztül Lukovac-on és Vk Borak-on keresztül térdig sárban gázolva idejöttünk. Egész csapat foglyokkal jöttünk szembe s érdekes képet nyújtottak, amint fehér zászlós ökörfogataikon másztak föl a hegyekre. Ellenségnek nyoma sincs s Belgrádtól már csak 25 kilométernyire vagyunk. A 29. divízió hajtotta ki a szerbeket e pozíciójukból s rettenetes fejvesztetten menekültek, mindenüket elhajítva. Széjjel-szörva csatangolnak a hegyek között s éjjel látni tüzeiket, melyekkel csapataikat koncentrálni igyekeznek. Ha Isten megsegít, hamarosan Belgrád is a mienk lesz.

1914. XII. 1. szerda

Délután 2 óra, gyönyörű verőfényes az idő. Banevo déli szélén ülök egy parasztházban egy domb tetején s gyönyörködöm a szép panorámában, mely elem tárul. Az ellenség hír szerint kiürítette Belgrádot s Kragujevac irányába vonul vissza. Úgy tudom mi is irányt változtattunk. Ma útközben kaptam postát nagy öröömre. Tegnap este írtam haza. Ellenségnek nyoma sincs s nyugodtan hatolunk előre. Isten segíts tovább is meg!

1914. XII. 3. csütörtök

Délután 2 óra, gyönyörű verőfényes az idő. Parcani-ban Belgrádtól délre egy parasztházban ülök a Belgrád–Konstantinápolyi vonal közelében. Az Avalát³ magunk mögött hagytuk, mivel a szerbek Belgrádot bekerítés veszélyétől tartva földadták. Pedig milyen kitűnő előre elkészített pozíciójuk volt s mily tökéletes drótakadályok védték azokat. A vidék csodaszép, nem lehet vele eléggé betelni. Hatalmas szép vashíd van a falu mellett, melyen a vonat a völgyet átszeli. Ellenállásra sehol sem találtunk, egész nap lovagoltam. Tegnap este írtam haza. Itt van egész divíziónk a faluban s itt éjjelezünk. Isten segíts!

1914. XII. 4. péntek

Délután 2 óra, hideg, ködös az idő. Babe-ban egy falusi házban melegszen. Délelőtt 10 órakor indultunk el Parcani-ból s hirtelen oly köd ereszkedett le, hogy egyáltalán nem láttunk. Hideg volt s meredek hegyekre kapaszkodtunk. Ellenségre nem találtunk, de nyugati irányból puska és ágyútűz hallatszik. A tegnap délutánt pihenéssel és evéssel ütöttem agyon. Írtam haza egy kártyát is. Fűtött szobában ágyban aludtam. Hamarosan ütközetre kerül a sor. Isten segíts!

1914. XII. 5. szombat

Déli 12 órakor írom e soraim Beljina-n, a 21. Div. Kommandón.⁴ Még hajnalban elküldtek, hogy a 8. hadtesttel összeköttetést létesítsék. 10 órakor értem ide 5 óras kimerítő mászkálás után. A Div. Kommandó meghívott ebédre. A tegnap éjjel nem sikerült. Letele-

1 Szerbiai település Belgrádtól dél-délnyugatra

2 Deckung: fedezék (német)

3 Avala: 511 m magas hegy Belgrád központjától 18 km-re

4 Hadosztály-parancsnokságon Divisionskommando: hadosztály-parancsnokság (német)

pedtem, postát kaptam és intéztem el, de le nem feküdhettem, mert este 9-kor alarmíroztak bennünket s kivittek Stojnik fölé egy dombot megszállni. Beástuk magunkat s éjjél után volt már, mire lefeküdtem. Hajnali 5-kor kaptam a parancsot. Most megvárom a Div.⁵ jelentését s indulok vissza. Itt egész délelőtt dörögtek az ágyúk s ropogtak a puskák. Mire visszamegyek, ezredem már tűzvonalba lesz. Isten segíts!

1914. XII. 6. vasárnap

Délután 3 óra, az idő borult, esőt várunk. Ducina-tól északra erdőben fekszünk Schwarmliniában mint Regimentsreserve. Szemben velünk a falutól délre egy magaslaton az ellenség. Szorgalmasan eresztgeti közénk shrapneljeit. Délután 2 órakor találtam csak meg ezredem. 6-kor hajnalban indultam el Beljina-ból, hol az éjjelt töltöttük, s azóta talpon voltam. Most írok haza. Isten segíts!

1914. XII. 7. hétfő

Délután 2 óra, gyönyörtű verőfényes az idő. A délután folyamán impozáns tüzérpárvialban gyönyörködhattunk. Most csak puskaropogás zavar e szép hangulatos idő élvezésében. Ma reggel előrenyomultunk az erdő széléig s itt ástuk be magunkat. Balszárnyunknak sikerült ma egy kissé előrenyomulni a heves ágyúzás dacára. Tegnap délután erősen beborult s egy szakadó esős Mikulás esténk volt. A szerbek erősen reflektoroztak bennünket. Reggelre fagyott. Repülőgép kóválygott ma a fejünk fölött, úgyszintén tegnap délután. Az ellenség állásait ment földeríteni. Egy sebesültünk volt. Most irtam egy kártyát haza. Az ellenség körülbelül 1000 lépésnyire van tőlünk s tisztán látni, amint ide-oda szaladgálnak Deckungjaikba. Ágyúik villanásait is jól látni. Isten segélyével innen is előrekerülünk!

1914. XII. 8. kedd

Délután 2 óra, csodaszép verőfényes az idő. Kozmanj-tól északra, mely már a mi kezünkben van, egy út árkanak sarában guksolok shrapnel és puskatűz ellen meghúzódva. Idáig kergettük a szerbet, ki most délnyugati irányba egy dombra húzódott s onnan üdvözöl bennünket ágyúival. De kezdem a műsort sorrendben. Délután parancs jött, hogy 5-kor általános előrenyomulás lesz. Gyönyörű csillagos estében lopva mint a párduc ereszkedtünk le a dombtetőről s egy patakon átgázolva nesztelenül kúsztunk föl a hegyre, honnan az ellenség ellépett már jókor. Három szerbet elcsíptünk. Lázasan fogtunk Deckungok csináláshoz számítva a bekövetkező hajnali ágyú- és puskafofogatásra. Éjjél után ½1-kor dültem le, hogy kissé pihenjek. Az este kaptam 1 kártyát hazulról. Hajnali 5 órakor még holdvilág mellett ismét megindultunk a következő domb ellen. Direktió⁶ Kozmaj⁷ volt. A dombtetőt megszállva találtuk s az álmukban meglepett rációk ijedten szállták meg üres deckungjaikat, miközben kényelmesen vadásztunk rájuk kellő sikerrel. Közben oldalirányból történt előrenyomulás következtében a szerbek eszeveszett futásnak eredtek s mi nagy sikerrel arattunk közöttük, majd utánuk indultunk. Ez alkalommal sikerült egy Deckungban 10 szerbet elfognom. Szép vadászszákmány! Az üldözést folytattuk, de megakasztottak bennünket s ágyúikkal nagyon kellemetlenkednek nekünk. De talán innen is kipszkaljuk őket. Isten segíts!

1914. XII. 9. szerda

Dél van, verőfényesen süt a nap, de fázunk. Épp most repült el felettünk a szerb hadállás felől jöve egy repülőgép. Mi a tegnap elért út mentén ástuk be magunkat s innen tüzelünk kölcsönösen egymásra. A szerbek folyton ágyúznak míg a mieink egy lövést le nem adnak.

⁵ Division: hadosztály (német)

⁶ Direktion: irány (német)

⁷ Kosmaj: 626 m magas hegy Belgrádtól délre

Tegnap balszárnyunkon estefelé roppant erős puska és ágyútűz volt. Szabad szemmel láttuk, mint húzódnak kelet felé nagyobb szerb csapatok lőtávolonkunk kívül. Érdekes látvány volt. Ma jött az örvendetes hír, hogy a 38-asok elfogtak 6 ágyút, 2 gépfegyvert a *Kozmajon szemtelenkedő Scheinwerfer*⁸ s körülbelül egy baont.⁹ Mindennap ily eredmény s meg lehetünk elégedve. Ma délelőtt kaptam postát Jolánkántól, s hazulról, melyekre rögtön válaszoltam is. Ez állásban meg kell maradnunk, míg egyik szárnyunk nem kergeti meg vis a vis-ukat.¹⁰ Isten segíts!

1914. XII. 10. csütörtök

Délután 4 óra, szép tiszta, de hideg az idő. Belgrádtól délre a Vis mögött egy kunyhóban ülök. Visszavonultunk s az itteni magaslatokat szálljuk meg, melyeket védeni fogunk. Állítólag annyira előrementünk, hogy átkaroltatás veszélyének voltunk kitéve. Potiorek¹¹ hátramaradt munitió és élelempótlás nehézségei miatt. A tegnap délután elég meleg volt, egész shrapnel¹² és gránát esővel árasztottak el bennünket. Délután jött a parancs, hogy 5-kor visszavonul divíziónk s a mi bataillonunk és a Landsturm¹³ egy Baonja visszamarad s éjjel 11-ig bármily körülmények között is fedezni kell a visszavonulást s aztán jöjjünk, amint tudunk. A csapatokat – elég ügyetlenül – még nappal vonták ki, amit a szerbek rögtön észrevettek. Csak a legerősebb tüzrelvvel tudtuk őket távol tartani de este 8-kor áttörték köztünk s a Landsturm között a ritka vonalat s a hátunkba kerültek. Rettenetes pillanat volt, legborzalmas[abb] mit háborúban átéltem. „Hurrah” „Haide napred”¹⁴ stb. kiáltásokkal jöttek felénk s bakáinkkal birokra keltek s egy párat el is fogtak közülük. Nem volt habozás, rohantunk vissza egymáson keresztül bukva. Megbotlottam s beleestem egy patakba. Visszavonultunk arra a dombra, melyen 7-én éjjel voltunk s ezt megszálltuk. Ijedten vettük észre, hogy csak 30% jött el. ½12-ig éjjel virrasztottunk s aztán megindultunk oly gyorsan, ahogy csak tudtunk. A szerbek fel-felvillanó tüzeiből láttam, mint vannak nyomunkban. Már leszámoltam velem, hogy Nisben fogok jó ideig lakni.¹⁵ De sikerült egérutat vennünk s hajnali ¼2-kor Babeban voltunk, hol megtaláltuk sok elveszettnek hitt emberünket, köztük Dienesem is. Baonunk 348 embert számlált az egykori 1100 fő helyett. Ennyire apadtunk a folytonos harcokban kiegészítés híján. Itt találkoztam ismét Szabó Gyulával. Utunkat sietve folytattuk s reggel 9-re ezredünk-nél voltunk. Már mindenki elveszettnek hitt bennünket. Itt most lázas munka folyik. Assák a Deckungokat s vonatják föl az ágyúkat. Már jött felénk szerb gránát, de még messzire. Repülőgépek hamar fejjük fölött volt, de megjelent a mienk és elzavarta. Mi Brigadereserve¹⁶ vagyunk egyelőre. Érdekes napok közelednek, most mi védjük Belgrádot. Isten segíts!

Ma délután egész csomó postát kaptam hazulról és Jolántól! Jolán vasgyűrűt küldött.

8 Scheinwerfer: fényszóró (német)

9 Battalion (rövidítve Baon): zászlóalj (német)

10 Vis-à-vis: szemben(i) (francia). Itt: a szemben lévő csapatok

11 Oskar Potiorek tábornagy (Bleiberg, 1853. november 20. – Klagenfurt, 1933. december 17.) osztrák–magyar tábornok. Az események idején a Monarchia balkáni haderőinek főparancsnoka.

12 apró ólomgolyókkal töltött tüzérségi gránát

13 Landsturm: a népfelkelés ausztriai megfelelője

14 хайде напред: rajta, előre (szerb)

15 Nisben fogok jó ideig lakni: értsd: a nisi hadifogolytáborban, ahova a legtöbb osztrák–magyar hadifoglyot elszállították a szerbek.

16 Brigadereserve: dandártartalék (német)

1914. XII. 11. péntek

Délután 3 óra, kellemes tavaszi szellő fújdogál, kezd beborulni. Még délelőtt alarmíroztak bennünket, mert a szerbek túlerővel támadtak a 11. századra. Rettenetes ágyútűz volt a shrapnelek és gránátok valóságos záporával árasztottak el. A támadást visszaverték, de mi legalább is egyelőre búcsút mondhatunk jó Deckungjainknak. A tegnap este kellemesen telt el fűtött konyhóban. Egész csomó kártyát írtam, majd nagyúri módon újságot olvastam, úgyszintén ma délelőtt. Most írtam egy kártyát haza. Csináltatom a Deckungot éjjelre, bár nem tudom, pihenhetek-e benne?! Isten segíts!

1914. XII. 12. szombat

Délután 1/3 óra, a nap csodás melegséggel süt, de nekünk mégis borult az ég. Az egész vonalon visszavonulunk. Potioreket megverték s a tőlünk jobbra (nyugat) lévő 21. Divíziót is visszavetették. Ezredünk a Vist¹⁷ tartja megszállva s a mi Bataiilonunk tőle nyugatra van. Feladatunk ellentállani az utolsó percig s aztán északkeletre visszavonulni. Új ezredesünk van Oberst¹⁸ Kofron¹⁹ személyében. Még az este ezredparancsban tudatta, hogy ez lesz téli pozíciónk. Az éjjel gyanúsán csendes volt, csak a jobb szárnyon volt élénk puskaropogás. Ott túlerővel sturmoltak²⁰ a szerbek s reggel visszavetették a Divíziót. Reggel fölkelve meglepetten láttam, hogy tüzeink egymásután hagyják el pozíciójukat. Rosszat sejtettem s ez – sajnos – beteljesedett. Belgrádot hamarosan föl kell majd adnunk s félek, hogy hamarosan viszontlátom Magyarországot, de másképp, mint azt reméltük. Alapos shrapnel és gránáttűzben vagyunk s amíg lehet, tartjuk magunkat. Minden reményem elfoszlott már s miként északon, úgy itt is elvesztjük majd a játszmát. Munitió nélkül ily elgyöngült ezredekkel hódítani, háborút megnyerni nem lehet. Isten segíts! Most szállt el fejük felett egy repülőgépünk s déli irányban eltűnt a szerb állások fölött.

1914. XII. 14. hétfő

Délelőtt 10 óra, borús, szeles az idő. Az Avalától északnyugatra a Topčiderska reka²¹ mellett a 220-on a Pulvermagazintól²² kissé délre egy erdőben ássuk be magunkat. Szégyenteljes visszavonulás után itt e magaslaton állt meg Divíziónk egy része. Tartani kell a vonalat s Belgrádot, mert lenéz bennünket a világ is. Kétségbeejtő, rémes perceket éltünk át, csoda, hogy mindnyájan oda nem veszünk. Tragikusan megfordult a háború szerencséje, Potiorenk egész serege vereséget szenvedett. A szerbek belgrádi, még harcban nem volt Divíziójukat tűzvonalba helyezték Arangyelovácnál²³ s evvel sikerült offenzívába lépniök. Taktikájuk kitűnően sikerült. Maguk után csaltak be országukba s mikor már teljesen ki voltunk merülve s elgyengülve, hirtelen ránk csaptak. Valjevót²⁴ már 10-én voltunk kénytelenek 20 kilométernyire elhagyni. Obrenovac elesett, a 13 Korps Ub-nál kapott ki csúfosan s állítólag Sabac ostroma folyik. Ily körülmények között kellett 9-én a visszavonulást megkezdenünk.

17 Vis: a 418. sz. magaslat Parcani település mellett

18 Oberst: ezredes (német)

19 Kofron Ferenc ezredes (később vezérőrnagy) valószínűleg csak ideiglenes megbízatásként vette át a 68-asok parancsnokságát: később a kecskeméti 38. (Mollináry) ezredet vezette.

20 sturmol: rohamoz (német)

21 Topčiderska reka: a Száva 30 km hosszú jobboldali mellékfolyója

22 Pulvermagazin: löporraktár (német)

23 Arangyelovac: szerb város 75 km-re, délre Belgrádtól

24 Valjevó: fontos vasúti csomópont Észak-Szerbiában

De kezdem szombat délutánál. Bataillonunk a Vis nyugati oldalára lett kiküldve, hogy ezredünk jobb szárnyát meghosszabbítsa.

Századomat a Baon elé küldték egy magaslatra, hogy átkarolás ellen védje az ezredet. Este 5-ig tartottuk magunkat erős gránát és srappeltűzben túlnyomó ellenséggel szemben, de fel kellett adni állásunkat s visszahúzódtunk délre a következő magaslatra. A szerbeknek sikerült a III. Baonból 1 századot s körülbelül 50 embert elfogni. Következő állást a Vis-re vezető úron foglaltuk el, melyet 2 Baon 79-es erősítés dacára is kénytelenek voltunk hajnali 4 órakor föladni. A Belgrád felé vezető úton vonultunk vissza a szerbek fényszórója által üldözve. Ily helyzetben kaptam egy nagy csomó postát. Ripanjtól délre a magaslatokat szálltuk meg, mikor már hajnalodott. Agyoncsigázva mint Brigadreserve egy vízszakadékban húzódtunk meg, de a szerb tüzérség innen is elűzött. Délelőtt 11 órakor jött a parancs újabb visszavonulásra. Ripanjon keresztül a vasútvonalat átszelve húzódtunk vissza s már délután volt, amikor az Avala oldalán voltunk. Lihegve, teljesen kimerülve értük el az utat s a szerb gránátok már oda is követtek. Egész tréniünk vonult már vissza s a mi feladatunk az Avala tartása volt. Közben este lett s megeredt az eső. A hajdani dicső Nándorfehérvár aljában vitéz ősök megvert maradékai igyekeztek ellentállni. A szemközti magaslatokon már égtek a szerbek jelző máglyái, melyek mind veszedelmesebben közeledtek felénk. Este 10 órakor parancs jött, hogy a belgrádi úton visszavonuljunk. Az út azonban már meg volt szállva s csak erős tűz után tudtuk magunkat áttörni s futva menekülni. Szégyenteljesebb percem még nem volt. A III. Baon gépfegyverosztályának parancsnokát leszúrták és egy fegyverét elvették, az egész IV. Baon eltűnt s még most sincs meg s a mi 4. századunk is hiányzik. Sok foglyot ejtettek a szerbek s az úton sok 68-as baka holtteste hevert. Teljesen széjjelzüllyve ért ezredünk ma hajnali 2 órakor Topcsider²⁵ faluhoz. Belgrád kivilágítva volt előttünk s a Szávában csodásan tükröződtek vissza lámpásai. Tehát megláttuk ismét a Szávát, de hogyan. Tüzeket gyűjtöttünk s ledültünk egy kissé. 6-kor jöttünk az állásokba s alighogy kivilágosodott már fejünk fölött lebegett egy ellenséges monoplán. Épp most jött az értesítés, hogy az ellenség nagyobb erővel húzódik jobbszárnyunk ellen. Támadás esetén ellentámadást intézünk. Isten segíts!

A vasúti híd mellett 2 fahídat csináltak pionírjaink²⁶ s nehéz trainünk²⁷ ma elindult Surcinba.²⁸ Szép kis kecsetetés! Ide kerültünk a mi vezetésünkkel!

1914. XII. 16. szerda

Déli 12 óra, hideg borús az idő. A zimonyi Prinz Eugen kaszánya egyik szobájában egyelőre még itt guksolunk gyalázatosan megvert hadsereg, de visszavonulunk Péterváradig,²⁹ hol talán tartani tudjuk magunkat. Rettenetes állapotban vagyunk. A legénység teljesen demoralizált, egy puskalövessel széjjel lehet ugrasztani mind. A város borzasztóan sivár képet nyújt. Bokáig érő sár mindenütt. A lakosság mind elmenekült, mindenfelé kóborló katonák. 14-én délután egyszerre csak megfutamodik a 8. Landwehrregiment.³⁰ Fegyverrel kényszerítettük őket vissza, de egy félóra múlva ismét jöttek úgy, hogy nekünk kellett a Schwarmlinia³¹ba mennünk. Rettenetes gránáttűzet kaptunk, ilyenbe még nem volt részem.

²⁵ Topcsider: ma már Belgrád része

²⁶ Pionir: utász (német)

²⁷ Train: trén, szállítóoszlop (német)

²⁸ Surčin: magyarországi szerb település

²⁹ Pétervárad: Újvidékkel átellenben lévő város a Duna jobb partján

³⁰ 8. Landwehrregiment: 8. Landwehrezred

³¹ Schwarmlinie: rajvonal (német)

A pulvermagazinra könnyen belőtték magukat a szerbek s a helyzet tarthatatlannak látszott. 5-kor este parancs jött, hogy vonuljunk vissza, cél a belgrádi hídfő. Borzasztó hatást keltett s mindenki fejveszetten rohant. Banjica-n elértük az ezredtörzset, s itt megtörtént, hogy saját csapataink lőttek ránk ijedtükben. Megindultunk a vak sötétségben s vezetőnk a Laudon sánccról³² világító reflektorunk volt. Így vettem át útközben szakadó esőben a IV. Baon parancsnokságát, mely 52 emberből állott. Előttünk a train végtelen sora állott térdig érő sárban. Ezeket kellett fedeznünk. Hajnali 2 órakor azonban otthagytuk őket, hogy legalább magunkat megmentsük. Így értük el Belgrádot, melynek pályaudvara egy romhalmaz volt. A vashídon jöttünk át s csodás érzés vett rajtam erőt, mikor hajnali ¼-kor ismét magyar földön voltam. A pályaudvaron rendbe hoztam őket s 66 emberrel vonultam be Zimonyba. Szomorú menet volt, soha el nem felejttem. Szeptemberben is itt voltunk, de kissé más hangulatban. Bevonultunk a felső kaszárnyába, hol átvettem a 34 emberből álló 4. századot, mely a visszavonulás alatt több mint 50 embert veszített. Idejött egy Marschbaon³³ is, melynek 500 emberét elfogták a szerbek. Mindenütt rengeteg a veszteség. A nagy trainnak 100 kocsi-ját vették el s 1 Batteriet³⁴ is. A Franzstalban³⁵ helyeztek el bennünket s este 8-kor szakadó esőben, dörgés és villámlás közt jöttünk be ide a kaszárnyába. Borzasztó képet nyújt egy ilyen megvert sereg, nehéz talpra állítani. Mit hoz a jövő? Isten segíts!

1914. XII. 17. csütörtök

Este 5 óra, hideg borús az idő. Bent ülök a kaszárnyában egy sétáról visszatérve a városból. Minden teljesen kihalt, csak itt-ott lézeng egy-egy civil. Az üzletek mind zárva. Minden csöndes, csak tegnap este dolgoztak monitoraink. Századom a telefon őrzésére volt kirendelve. Ma hallottam meg, hogy csomagjaimat a visszavonulásnál elégették Belgrádban. Ma kaptam postát és írtam is haza. Egyelőre maradunk mint Grenzsicherung.³⁶ Isten segíts!

1914. XII. 18. péntek

Este 6 óra, a kaszárnya tisztai szobájában ülök egy gyertya fénye mellett. Nyugalom van. Ma mutatkozott be új ezredesünk (Bischitzky).³⁷ Körülbelül 2 hétig maradunk itt. Örömhír jött ma. A németek állítólag bekerítettek 900.000 orosz s 500.000-et tönkre tettek. Ha ez igaz, hamar vége a háborúnak. Ma végre kufferomhoz jutottam s 2 hónap után alsóruhát váltottam. Egész megújodva érzem magam. Mese ebédünk volt. A Ritz volt szakácsa főz s remekel. Tegnap este elmentem a Grand Hotelbe s éjfélig ültem ott. Alig lézengett bent egy pár ember. Jól lehetett unatkozni. Ma írtam haza egy kártyát. Isten segíts!

Este ½7.

Most jött az örömhír, hogy Varsó elesett.

1914. XII. 19. szombat

Délután 3 óra, hideg borult az idő. Most ért véget a szemle, melyet az ezredes a parkban tartott. Nyugodt minden, csak itt-ott hallatszik a Száváról puskaropogás. Holnap Rasttag³⁸ s holnapután indulunk Ó-Pázuára. Egész csomó karácsonyi üdvözetet küldtem az otthoniak-

32 Laudon sánc: a Belgrádot körülvevő, egykoron még Savoyai Jenő által építtetett védővonal nyugati szakaszának szerb neve

33 Marschbaon: a Marschbattalion (menetzászlóalj) rövidítése (német)

34 Batterie: üteg (német)

35 Franzstal: Zimony egyik városrésze

36 Grenzsicherung: határbiztosítás (német)

37 Bischitzky Siegfried alezredes az 1914. évi sematizmusban már az ezred állományában szerepel.

38 Rasttag: pihenőnap (német)

nak. A mi karácsonyunk bezzeg sivár lesz. A mai szolgálat elmarad. Isten segíts!

1914. XII. 20. vasárnap

Délután 3 óra, gyönyörű napsütéses az idő. Ma töltjük itt utolsó napunkat. Holnap reggel indulunk s állítólag Boszniába megyünk. Ma írtam haza egy levelet. Isten segíts!

1914. XII. 21. hétfő

Este 5 óra. Ó-Pázuán egy parasztházban ülve írom e sorokat. Délután 4-kor értem ide. Fárasztó út volt bokáig érő sárban. Egész úton lovagoltam. Reggel ½8-kor indultunk Zimonyból. Délben Batainicán voltunk, hol hosszabb pihenőt tartottunk. Majd folytattuk utunkat Új-Pázuán keresztül. A régi híres 14. brigád ismét együtt volt. Szinte föllélegeztem, mikor hátrafordulva eltűnt már az Avala. Tegnap este még egy búcsúsétát tettem Zimonyban. Postát is kaptam s írtam is mindjárt haza. Talán itt pihenhetünk egy pár napig. Isten segíts!

1914. XII. 22. kedd

Délután 4 óra, vigasztalan esős az idő. Ma újabb kiegészítést kaptunk s délután iskoláztam az új emberekkel. Délelőtt tiszt gyűlés volt s előkészítettek bennünket egy újabb szerb expedícióra. Már a térképeket is megkaptuk. Ma láttam mozgó vasutat és úthengerlő gépet. Alig ismertem meg őket. Postát kaptam hazulról s rögtön válaszoltam is. Talán a karácsonyt itt töltjük, de soká e gyöngyélet nem tart. Isten segíts!

1914. XII. 23. szerda

Este ½6, csúnya szélvihar dühöng kint. Csöndes nap volt. 5 hónap óta ma fekédttem először rendesen levetkőzve ágyba. Délelőtt templomba vezettem a legénységet. Ma 31 lapot kaptam s rögtön válaszoltam rájuk. Egyelőre nyugalomra van kilátás. Isten segíts!

1914. XII. 24. csütörtök

Este 5 óra, hűvös, de tiszta az idő. Karácsony estét ül ma ezredünk tisztikara. A legénységnek már délután osztotta ki az adományokat Dr. Fényes.³⁹ Sivár karácsonyest lesz, de segíteni ezen nem lehet. Még tegnap este kaptam postát s ma is. Ma lefényképeztettem magam. Otthon most talán épp utánam szomorkodnak. A jó Isten óvja meg őket.

1914. XII. 25. péntek

Este 6 óra, szép csillagos az est. Épp most kaptam egy csomagot 9-ről, s rögtön írtam is haza. Ismét hazait láthatok, bár nem sokáig. A tegnapi karácsony est éjfél után 1 óráig tartott. Ma Reg. Insp. Off.⁴⁰ vagyok. Délelőtt gyönyörű zenés misét hallgattam. Mi is kaptunk egy pár csekélységet ajándékul. Isten segíts!

1914. XII. 26. szombat

Este 5 óra, hideg kissé borús az est. Most érkezett egy újabb Marschkompanie⁴¹ s egy hadnagy Komp. Komm.⁴² jött. Semmi különös nem történt. Egy csomó postát kaptam, melyre rögtön válaszoltam is. Elmúlt a karácsony is, szomorúan, siváran. Kíváncsian várjuk a jövő titkait. Isten segíts!

Ma élénk ágyútűz hallatszott. Potioreket nyugdíjazták, főparancsnokunk Jenő főherceg⁴³ lett. Vezérkari főnök Kraus⁴⁴ lett.

39 Talán Fényes László újságíró, aki „benyomásokat szerezni” járt az ezrednél

40 Regiments-Inspektionsoffizier: ezredügyeletes tiszt (német)

41 Marschkompanie: menetszázad (német)

42 Kompaniekommandant: századparancsnok (német)

43 Jenő főherceg tábornagy (Gross Seelowitz, 1863. május 21. – Merano, 1854. december 30.) osztrák–magyar hadvezér

44 Alfred Krauss gyalogsági tábornok (Zara, 1862. április 26. – Bad Goisern, 1938. szeptember 29.) osztrák–ma-

1914. XII. 27. vasárnap

Este ½5 óra, most jöttem haza a lovaglásról. Szép napsütéses tavaszias időnk volt. Csönd van. Ma kaptam postát s rögtön válaszoltam is. Még unalmas az élet a harci zaj után. De lesz hamarosan szórakozás megint. Isten segíts!

1914. XII. 29. kedd

Délután 3 óra, szép hideg napsütéses téli nap van. Csöndes, unalmas a hangulat. Ma írt Mariska, hogy lejönne s rögtön sürgönyöztem neki. Tegnap Inspizierung⁴⁵ volt, ma pedig Off.Besprechung.⁴⁶ Tegnap is, ma is kaptam postát s írtam is. Ma azt hallottam, hogy a szerbek betörték Boszniába.⁴⁷ Véletlenül összejöttem ma a Gábor bácsi lánya férjével. Mariskát szeretném már látni. Isten segíts!

1914. XII. 30. szerda

Délután 3 óra, csúnya hideg borús az idő, szemel az eső. Most jött haza a legénység eskütételről, hogy a kolera ellen védekezendő csak artézi v. forralt vizet iszik. Ma írtam haza egy express levelet Mariskának. Remélem megkapja és lejön. Változatlanul unalmas az élet, semmi szórakozás. Csak már itt lennének hazulról. Isten segíts!

1914. XII. 31. csütörtök

A gyászos év utolsó napja befejezése. Még egy pár óra s megszületik az 1915. év. Vajon mit hoz ez nekünk? Vérrel fogjuk felavatni? Adja az Isten, hogy ez új esztendő békésebb, boldogabb legyen!”

gyar hadvezér és teoretikus

45 Inspizierung: szemle (német)

46 Offiziersbesprechung: tisztai megbeszélés

47 A hír alaptalan volt.

Sebők Balázs

AZ ÚJRAKEZDÉS NEHÉZSÉGEI JÁSZBERÉNYBEN

(1957–1959)

Az alábbiakban két dokumentumot közlünk Jászberény múltjából. Mindkettő a pártállami időkben készült, és az 1956-os eseményeket követő időszakot mutatja be, amikor az MSZMP-nek többször nehéz dolga akadt a konszolidáció során, majd a szocializmus építésének útján. Ezeket az éveket – az állampárt szempontjából – bátran nevezhetjük az újrakezdés időszakának, hiszen a megelőző rezsim idején az MDP sok mindent elrontott, ami végül a forradalomhoz vezetett.

Az első dokumentum 1957. február 8-án keletkezett Jászberényben, az MSZMP Jászberény Városi Ideiglenes Intézőbizottságának ülésén. Nem sokkal vagyunk az 1956-os forradalom és szabadságharc leverése után, a város utcáin még karhatalmisták járőröztek. A széthullott MDP utáni állampárt, az MSZMP helyzete még bizonytalan volt, helyi szinten is próbálták a pártot újjaalakítani, megszilárdítani.

A fenti VB ülésről Kapus Ferencné felszólalását idézzük, aki korábban részt vett a párt megyei elnökségének ülésén, és az ott kapott instrukciók alapján számolt be a jászberényi helyzetről. Kapus Ferencné, született Nagy Julianna ekkor már régi, megbízható tagja volt a jászberényi pártapparátusnak, aki – ahogyan akkoriban fogalmaztak – 1956-ban sem ingott meg, majd az újjaalakuló városi pártsejt szűk magjához tartozott. Maga Sarkadon született agrárproletár családban, majd – férjével együtt – 1950-ben érkezett Jászberénybe, ahol a pártbizottságon kezdett el dolgozni. Megbízottként – alig több, mint 30 évesen – hamarosan a városi pártbizottság titkári pozíciójában találhatjuk, amelyet egy évig töltött be. Lényegében ő volt az első nő a város történetében, aki ilyen magas pozíciót foglalhatott el. A tanácselnökkel, Kapás Rezsővel tulajdonképpen ő irányította a várost, amely időszakban igen népszerűtlen intézkedéseket is végre kellett hajtani a központi elvárások alapján (ebben az esetben nagyon fontosnak számított, hogy nem volt helyi kötődése). 1951 áprilisában már Komlón kapott pártmegbízatást – ahová ismét férjét követve került. Egy hosszabb dél-dunántúli kitérőt követően 1955 májusában költözött vissza Jászberénybe, ahol újfent a pártbizottságon kapott munkát. Az 1956-os forradalmi események idején végig a városban tartózkodott. Átélt meleg pillanatokot is, például 1956. november 2-án, amikor Altordai Sándor behívatta a rendőrségre, hogy – mint agitprop-felelős – adja át a pártbizottsági iratokat, amit ő elmondása szerint megtagadott. 1956. november 4-én állítólag ő volt az utolsó, aki elhagyta a pártbizottság épületét, amikor oda behatoltak a forradalmárok. 1956. november 5-én reggel már azzal keresték a pártbizottság tagjai egy szovjet tiszt társaságában, hogy csatlakozhatna a párt újjaaszervezését megkezdő csoporthoz. Aznap a Városi Tanács épületében össze is ült az a szűk vezetőség, akik megkezdték a helyi kommunisták sorainak rendezését: közöttük ott találjuk a korábbi vezetőket, többek között Szörös Istvánt és Dobosi Imrét is.

Érdemes még néhány szót szólni a jászberényi pártbizottság akkori első emberéről. Az MSZMP helyi intéző bizottságának elnöke ekkor Dobosi Imre volt, aki a város kommunistáinak irányítását Tóth Mihálytól vette át. A pártbizottság ezt megelőző vezetőjének, Szörös

Istvánnak pedig a helyetteseként dolgozott. Emlékeztetőül: a forradalom alatt is Szörös István vezette a helyi pártbizottságot, amelyet egészen 1956 decemberéig irányíthatott. Dobosi Imre Rákóczi falván született 1924-ben, ahonnan 1949-ben került Jászberénybe mint a DÉFOSZ járási titkára. Ezután Szolnokra, majd Budapestre helyezték, ahonnan ismét Jászberénybe vezetett az útja, így 1954 márciusától 1956 szeptemberéig a városi pártbizottság másodtitkári pozícióját töltötte be. Közvetlenül a forradalom előtt egyéves pártiskolára küldték Budapestre, ahonnan már a forradalmi események alatt kalandos körülmények között kerülhetett vissza Jászberénybe. Dobosi elmondása szerint 1956. november 2-án a Széna téren fel akart lépni egy ÁVH-s törzsörmester bántalmazói ellen, amikor elfogták, elvették a párttagsági könyvét, de amint kiderült, hogy vidéki, mégis elengedték. Így került vissza Jászberénybe, ahol még aznap felvette a kapcsolatot Szörössel. A forradalomból hátralévő két napban nem mozdult lakásáról, majd miután a szovjet csapatok felszámolták az ellenállást a városban, ismét aktivizálta magát, és tagja lett az újjáalakuló pártsejt szűk magjának.

A közzétett dokumentumban az olvasói tűrészatárt jelentősen túllépő helyesírási és gépelési hiba miatt igyekeztünk olvashatóvá tenni az anyagot, ami semmilyen tartalmi változtatással nem járt. Viszont valamennyi korabeli stilisztikai jegyet nem kívántunk átírni a ma használatos formátumra. Kapusné a felszólalásában sok témát érintett, sok problémát vetett fel. Ekkoriban kezdtek el szervezni országszerte a Munkásörseget, amelyet egy ideig – a csehszlovák minta, a Népi Milícia alapján – még munkásmilíciónak neveztek a jászberényi pártbizottságon is. Jellemző, hogy az 1956-os események fő okozójának az értelmiséget állítja be, noha a résztvevők döntő többsége egyszerű munkásember volt (utóbbi miatt viszont magyarázkodni kellett volna). Az igazság kimondásától azonban a párt berkeiben sem zárkóztak el minden esetben. Ezt jól mutatja, hogy elhangozhatott, miszerint a proletárdiktatúra nagy vereséget szenvedett Magyarországon. Szintén a pártállammal kapcsolatos kritikus megjegyzések közé tartoznak a karhatalmisták túlbuzgóságáról szóló mondatai, akik túl akarták teljesíteni az elvárásokat. Érdekes, hogy ugyan meg akarták válogatni a formálódó MSZMP tagságát, és a mennyiség helyett inkább a minőségre helyezték volna a hangsúlyt, viszont burkolt fenyegetésként is felfogható a korábbi MDP-tagokkal kapcsolatban, hogy aki időben nem lép be az új pártba, annak nem fogják 1945-től igazolni a párttagságát. Hogy az 1956-os eseményekkel kapcsolatban még nem volt teljesen kiforrott a hivatalos álláspont (legalábbis vidéki szinten), azt jól mutatja, hogy egy helyen maga is forradalomról beszélt. Mondatai között jelentős túlzásnak tűnik, amikor a megelőző évek nacionalista hangulatáról esik szó. Érdekes viszont, hogy elmondása szerint a szűk körű pártmegbeszélések témáját akár másnap megtudhatta az utca embere is, tehát voltak, akik nem tudtak titkot tartani, fecsegték, így kiszivárogtak a bizalmas információk. Kapus Ferencné emiatt pártfegyelmiiket sürgetett. Már ekkor szóba hozta a helyi munkástanácsok leépítésének, felszámolásának programját, amelyet aztán egy későbbi ülésen, 1957. május 23-án a Fémnyomó- és Lemezárugyár kapcsán már részletesen meg is tárgyaltak.

Nem maradnak el a korszakra olyannyira jellemző, egyes személyek viselt dolgairól szóló megnyilatkozások sem, így például terítékre került a forradalmi eseményekkel kapcsolatban Bacsa Ferenc és Dudás Béla neve is, akiket próbált a védelmébe venni. A forradalmi események idején mindketten diszpécserként dolgoztak a Fémnyomóban, és 1956. október 27-én szerepük volt a gyári munkásoknak a szovjet emlékmű ledöntéséhez történő toborzásában (az emlékmű ledöntésében végül megelőzték őket). Dudás később részt vett a gyár

Munkástanácsának szervezésében is. A Kapusné felszólalásának idején még szorult helyzetben lévő Bacsa Ferencről annyit érdemes megjegyezni, hogy hamarosan éppen ő került a városi pártbizottság élére: 1958 októbere és 1961 júniusa, majd kis szolnoki kitérőt követően 1965 januárja és 1970 májusa között töltötte be a városi elsőtítkári tisztséget. Ezt a kisiklását megbocsátották neki, sőt később már úgy beszéltek róla, mint aki „*az ellenforradalom alatt megállta a helyét és harcolt a termés beindításáért*”. Közvetlenül a forradalom utáni időszakban pedig Jászberény élmezősi biztosaként dolgozott. A felszólalásban még megemlítték Czirják Imre az Aprítógépgyár mérnökeként vállalt szerepet a forradalmi eseményekben, míg Bándi Erzsébet a Tanítóképzőben töltötte be a Forradalmi Diákbizottság elnökhelyettesi tisztségét. Az idézett forrásban a tanuló édesapját indokolatlanul megrágalmazták. Aztán a megtorlás is utolérte, hiszen hamarosan az ország összes középiskolájából kizárták. Nehéz idők voltak ezek, amikor csak kevésen múltott, hogy kinek nézik el ugyanazt, amiért másokat egy életre „elkaszáltak”.

Jegyzőkönyv.¹

Készült Jászberény 1957. február 8-án a városi MSZMP helyiségében a megtartandó Ideiglenes Intéző Bizottsági ülésen.

Az ülésen jelen vannak az Intéző Bizottság tagjai és a Járási Ügyészségtől Tóth Sándor járási ügyész elvtárs.

Tóth Mihály elvtárs az Intéző Bizottság elnöke üdvözlöi a megjelent elvtársakat és bejelenti a napirendi pontokat.

Napirendi pont:

- 1) Kapus Ferenczné tájékoztatója a Megyei Elnökségi értekezlet alapján.*
- 2) A február 12-i szabad pártnap megszervezésével kapcsolatos megbeszélések.*
- 3) Intéző Bizottság munkatervének ismertetése.*

Kapus Ferenczné elvt. szóbeli tájékoztatója.

A rend és a fegyelem országsszerte kezd megszilárdulni. A párt és a kormány tekintélye növekedett, politikai felvilágosító munka folyik a kormány tagjai részéről is, állandóan járnak különböző helyekre pártnapokat tartani. Nem szabad megfélemleni arról, hogy az ellenség is dolgozik nagyon is, például most március 15-re készülnek, éppen ezért nekünk is készülni kell és ezt tudatosítani is kell velük. Utóbbi időben Miskolc, Salgótarján környékét a nyugati kapitalisták megszórták kémekkel. Nyugati határaink meg kell mondani még nem a legbiztonságosabbak.

Megyei Elnökség közölte velünk, hogy „munkásmilícziát” hoznak létre, becsületes jó párttagokból és pártonkívüliekből, ezt már most lehet szervezni.

Az értelmiségiekkel kapcsolatban: látni kell azt, hogy október 23-i eseményeket ők vezették és ők kezdeményezték. Itt az a feladat, hogy az ellenséget leplezzük le és azokat az értelmiségieket akik nem vettek részt konkrétan, meg kell nyernünk, illetve magunk mellé kell állítani. Az írókkal kapcsolatban, a kormány nem udvarol nekik, hanem az ellenséges írókra lesújtott és le is sújt, ez ismeretes az elvtársak előtt, erre bővebben nem akarok kitérni.

Meg kell mondani őszintén, hogy hazánkban a proletárdiktatúra nagy vereséget szenvedett. De ezen már bizonyos értelemben túl vagyunk.

¹ Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltára. XXXV-4-1-6.ó.e./1956–1957. Az MSZMP Jászberény Városi Ideiglenes Intéző Bizottsága 1957. február 8-án megtartott ülésének jegyzőkönyve. Kapus Ferencné tájékoztatója a megyei elnökségi értekezlet alapján.

Tudni kell azt, hogy a proletárdiktatúrának két oldala van: az egyik a demokrácia a dolgozók felé, és a másik a diktatúra az ellenség felé. Az utóbbi időben azt tapasztaltuk, hogy az MSZMP-tagságon belül is megy a harc, illetve magyarosan kijelentve a fúrás, ez helytelen és le kell szögezni azt, hogy ez nem is megengedhető. Tegnap voltunk a Fémnyomóban és azt tapasztaltuk, hogy például Dudás ellen indult meg egy ilyen nyírás a karhatalmisták részéről, vagyis a karhatalomban van egynéhány olyan elvtárs, aki pápább akar lenni a pápánál, és magukat hősöknek tüntetik fel. Ezek az elvtársak azt javasolják, hogy a Dudás Bélát vezessék ki az üzemből. Lényegében a Dudás elvtárs november 5-ig kint volt az üzemben és az az ember 12 évig dolgozott a pártnak, amit tett 27-én, vagyis abban az időben, azt muszáj volt megcsinálni, mert olyan kényszerítő körülményben volt. Ugyanezt teszik a Bacsza elvtárssal is, pedig ez az elvtárs egy igen tapasztalt párttag, többet érne ha nem elridegítenék, hanem felhasználnák és dolgoztatnák. De így csak a kedvük megy el. Ezeknek az elvtársaknak, inkább arra kellene venni az irányt, hogy elbeszélgetnének a volt MDP-tagokkal. Nem arról van szó, hogy ne bíráljanak, de az ilyesmi ártalmas. Arra kell törekedni, hogy menjen a munka. Én a magam részéről a Dudás elvtárs személyében nem találok különösebb dolgot, mindenesetre kérem az elvtársakat, hogy mondják el véleményüket.

A megyében kb. 9000 MSZMP-tag van. Városunk területén is elértük a 450 főt. A megyei elnökség a párttagok belépésénél rövidesen megszabja azt az időt, amittől kezdve igazolják visszamenőleg az elvtársak belépésüket, vagyis ha valaki csak márciusban akar belépni, lehet, hogy nem fogják neki 1945-től igazolni a tagsági idejét. Azonban ezt a döntési jogot a városi elnökségnek meghagyták. Úgy gondolom, hogy a szervezés érdekében helyes lesz még egyszer elbeszélni azokkal az egyszerű, becsületes tagokkal, akikre számíthatunk. Vezető funkcióban lévő személyeknél azonban az nem fontos véleményem szerint, mert ezek a személyek általában politikai kérdésben már annyira tájékozottak, hogy tudják azt, tagok legyenek-e, vagy sem.

Minden hónapban fogunk tartani pártnapot, ebben a hónapban, majd a Marosán elvtárs beszámolója alapján fogjuk megtartani, most az emberek valóságosan éhesek politikailag és úgy várják, hogy mondjunk valamit, hiszen a külpolitikában is és a belpolitikában is rengeteg új és érdekes dolog van, ami érdekli az embereket, például a proletárdiktatúra kérdése, az osztályharc és a gazdasági helyzet kérdései.

Nagyobb üzemeiknél, például az Aprítógépgyárban, a Fémnyomóban úgy néz ki a helyzet, hogy különösebb probléma nem mutatkozik, a pénzügyi tervüket teljesítették és fogják is ebben a hónapban is, az energiával is most már sokkal jobban állnak, ha anyag lesz akkor tudnak dolgozni. A Fémnyomónak van anyaga és vannak megrendelése is. Az Aprítógépgyárnak például az 1957-es évre 97 millió Ft értékű megrendelése van.

A dolgozó paraszttal kapcsolatban az a véleményem, hogy a földrendezés kérdését sürgősen rendezni kell, mert különben a mezőgazdasági munka gátolva lesz.

A kapitalisták azt hangoztatják, hogy az október 23-i forradalomban a munkások vettek részt a diákokkal és az értelmiségiekkel együtt. Lényegében az értelmiségiek részt vettek, de ezenkívül részt vettek a diákok és a börtönből kiszabadult csöcselék. Az értelmiségiek miért vettek részt? Illetve az egyetemisták? Azért mert az utóbbi években nagy volt a nacionalizmus, a beképzeltség. Értelmiségieknek érzik magukat és mivel régen az értelmiségiek voltak a vezető erők, úgy gondolták, hogy most is annak kell lenni. El kell érni, hogy az iskolákban ne legyen a nacionalizmus olyan nagyfokú. Az értelmiségieknek meg kell mondani, hogy ha

nem viselkednek rendszeresen, el lesznek bocsájtva, sőt le lesznek tartóztatva, különösen ha észreveszünk valamilyen szervezkedést, röpczedula terjesztést stb.

Pártvezetésről: lassan szilárdul meg a pártvezetés, nem találjuk meg azt a módszert amivel dolgozni kell, hogy érvényesüljön a párt szava egyéb más területen is. Megnőtt a liberalizmus, a párt ügyét még most is sok esetben az utcán tárgyalják, előfordul, hogy amit bizalmasan tárgyalunk, azt már másnap az utcán tárgyalják. Le kell szögezni, hogy amit itt tárgyalunk, azt nem lehet kivinni és ha mégis kimegy, azt megfelelően kell büntetni. A pártfegyelmi-re soha nem volt olyan nagy szükség, mint most.

Nekünk az az elképzelésünk, hogy rendet teszünk az üzemben (Fémnyomóban), taggyűlést hívunk össze és ezen a taggyűlésen előkészítjük azt, hogy a munkástanácsból az oda nem való elemeket megfelelő módon eltávolítsuk.

Minden esetben azonban az ilyesmit megfelelően elő kell készíteni, úgy hogy be is tudjuk bizonyítani, mert bizonyíték nélkül nem érünk el semmit. November hóban is, amikor az ellenforradalmárokat letartóztatták, rövid idő múlva szabadlábra is helyezték őket, mert nem volt a bíróság szerint tárgyi bizonyíték.

A héten tudomásunkra jutott, hogy a Tanítóképzőben megalakult a Diákszövetség 400 taggal és ennek a vezetője egy fasiszta tanítónak a lánya, Bándi Erzsébet, aki még november hóban is olyan kijelentést tett a „Kossuth” rádióra, hogy még mindig vannak olyan aljasok, mocskosok, akik ezt a hazug rádiót hallgassák? A forradalom ideje alatt pedig fegyverrel járkált az utcán. Az elmúlt eseményekről van már birtokunkban egy-néhány jegyzőkönyv, amit az ellenforradalom tagjai készítettek, most az kellene, hogy az elnökség valamennyi tagja is leírja azt, amit azokban a napokban tapasztalt. Az ilyen Bándi Erzsébet-féle diákokat ki kell vágatni az iskolából, meg kell nekik mondani, hogy vegyék tudomásul, hogy a középiskola az nem kötelező. Az elmúlt években a párt vezetésében igen gyakori volt a jobb, vagy a baloldali elhajlás, jelen esetben inkább legyünk baloldaliak.

Mezőgazdasági kérdésekhez még csak annyit, hogy: a parasztok, az ÁG-ok és Tsz-ek takarmányt az államtól nem fognak kapni, a szükségletet maguknak kell megtermelni. Az állam a szerződéses lekötéseket továbbra is fontos dolognak tartja. Az állami gazdaságoknál az 1957-es évben bérrendezésre nincs lehetőség. Az illetmény földterületet is rendezik, az ÁG-tól pedig teljes egészében megvonják. Visszatérve a bérkérdésre, a minisztérium az 1956. évi bért fogja kifizetni, amennyiben a gazdaság kevesebb munkavállalóval oldja meg a szezon munkáját, úgy annak arányában részesülnek a jövedelemből.

Feladat:

Megmagyarázni a 23-i eseményeket az embereknek, a munkafegyelmet meg kell szilárdítani, különösen a munkástanácsoknak. A Párt további szervezéséről: meg kell nézni, hogy kit veszünk fel a pártba, a minőségre nagyon vigyázni kell. Az ellenség most megint be akar furakodni a pártba. Az utóbbi időben nagyon megszorodtak a kivizsgálások például az ilyen Dudás-, Czirják-féle ügyekben. Ezeknek az embereknek az ügyeit több oldalról is meg kell nézni, mert ha nem így járunk el, sokszor megtévesztésre ad okot az egyoldalúság. A Czirjákra például azt mondták az emberek, hogy elégette a tagsági könyvét, közben gyönyörű szép tisztán megvan neki. El is mondtotta Czirják beszélgetésünk alkalmával, hogy lehet, hogy nem vagyok fehér, de feketének sem érzem magam, lehet, hogy szürke vagyok: és valószínűleg lehet, hogy csak szürke, és lehet, hogy nem kerül internálótáborba. Meg kell mondani,

hogy Czirják egy igen udvarias művelt, okos ember, a munkásokkal mindig jól bánt azelőtt is és most is. A munkát, a munkafegyelmet megköveteli és ő maga is jól dolgozik, ezenkívül végeredményben proletár származású. Tehát még egyszer csak annyit, hogy nagyon fontos az, hogy az emberek ügyeivel emberségesen foglalkozunk.

A második közölt dokumentum keletkezésekor éppen három esztendő eltelt az 1956-os forradalom óta. A szocialista rendszer konszolidációja jól haladt, az MSZMP elég erősnek érezte magát ahhoz, hogy belevágjon a mezőgazdaság teljes kollektivizálásának végrehajtásába. Abba a nehéz folyamatba, amelybe még az 1956-ot megelőző MDP-féle vezetésnek is „beletörött a bicskája”. Forrásunk 1959. október 24-i keltezésű, ekkor ült össze ugyanis Szolnokon az MSZMP megyei végrehajtó-bizottságának ülése, ahol napirenden kívül tárgyaltak egy számukra kellemetlen jáászberényi eseménysort. Tudni kell, hogy Szolnok megye – ahogyan akkor fogalmaztak – „élen járt” a mezőgazdaság kollektivizálásában, hiszen az ország megyéi közül először éppen Szolnok megyében sikerült gyakorlatilag az összes földet közösségi tulajdonba venni (ez 1959 év végén megyei szinten a földek 96,1%-át jelentette, szemben az országos átlag 38,6%-ával). Jáászberény már 1959 kora tavaszán szövetkezeti városnak mondhatta magát, hiszen a földterület több mint 80%-a közösségi tulajdonban volt.

Azonban még mindig maradt egy igen jelentős, „makacs” réteg, aki semmiképpen sem akart belépni a tsz-be. Közben pedig homokszem is került a kommunista gépezetbe, hiszen egy országgyűlési képviselő, a korábban kisgazdapárti Z. Nagy Ferenc körül a földek elvételével elégedetlen parasztok kezdtek gyülekezni. Z. Nagy Ferenc ekkor hiába volt az országgyűlés mezőgazdasági bizottságának elnöke, a Központi Népi Ellenőrző Bizottság elnökhelyettese, valamint a Hazafias Népfront Országos Tanácsának alelnöke, a kommunisták berkeiben mégis kívülállónak számított, amit jól mutat, hogy az akkori Szolnok megyei első titkár, Czinege Lajos is úgy tudta, hogy a kulákok a zászlóvivőjüknek tartják. Hogy a jáászberényi parasztok reménye hamis illúzió volt, miszerint a földek visszaadásával valaki majd igazságot szolgáltat nekik, az nem kétséges. Pontosan nem ismerjük az események eredőjét, az viszont biztos, hogy paraszti sérelmekkel küldöttség utazott Budapestre, amelynek következtében 1959. október 25-én népgyűlést is meghirdettek Jáászberény főterére.

A városi pártbizottság nem vette komolyan és nem követte nyomon az eseményeket, amelynek híre eljutott a megyei pártvezetéshez is. Ennek következtében a megyei elsőtitkár nem fukarkodott a kritikus megjegyzésekkel, hozzászólásában a város vezetését például rendkívül gyengének minősítette. A városi elsőtitkár, Bacsa Ferenc pozíciója ekkor megrendült, azonban a megyei vezetés valószínűleg nem akart ismét személycserét, hiszen már addig is túl sűrűn váltogatták egymást a vezetők a városi pártbizottság élén. A nagygyűlés összehívása a kommunistáknak több szempontból sem volt szerencsés (sikeres kollektivizálás, október 23-hoz túl közei dátum), ennek ellenére teljesen nem fújták le, hanem egy héttel elhalasztották, hogy fel tudjanak készülni a nem várt fejleményekre. A halasztás indokaként a jól csengő „nagy őszi munkákat” adták meg. Az így nyert egy hét során fokozták a politikai munkát, megkezdték a Budapestre elutazott küldöttség szervezőinek, a „bujtogatóknak” a felkutatását, illetve elrendelték a Munkásórség összetartását. Abban kisebb vita alakult ki, hogy polgári ruhában vagy egyenruhában jelenjenek-e meg a munkásörök a mezőgazdasági nagygyűlésen, amely lehetőségek közül természetesen az utóbbi került ki győztesen. A Munkásórséget ugyanis éppen a hasonló jellegű szervezkedések csírájában való elfojtására szervezték, igaz, itt elegendőnek bizonyult egy demonstratív felvonulás – a mihez tartás végett.

A reménykedő parasztok előtt egyenruhában, zárt alakzatban, teljes fegyverzetben elvonuló munkásörök mindenkire megfelelő benyomást tettek – ezt előre tudták a megyei pártbizottságon is. Akkoriban ugyanis olyan idők jártak, hogy a mezőgazdaságban dolgozók számára nem létezhetett más út, csak a szocialista átalakulás útja. Vagy így, vagy úgy.

Jegyzőkönyv.²

Készült Szolnokon, 1959. október 24-én megtartott megyei párt-végrehajtóbizottsági ülésről.

Jelen voltak:

Czinege Lajos, Csáki István, Horváth Imre, Vácsi Sándor, Szekeres László, Oláh György, Cserta Miklós, Sipos Károly, Kőrösi György, Borsányi János, Bede János, Fodor Mihály, Gila Pál, Kökény István, Ladányi Gyula.

Napirenden kívül: A Jászberény városban október 25-ére szervezett nagygyűléssel kapcsolatos kérdések.

Előadó: Horváth Imre elvtárs (Meghívott: Csótó István elvtárs)

Czinege Lajos elvtárs:

Az utóbbi időben bizonyos anarchikus jelenségekkel találkozunk a megyében. Néhány héttel ezelőtt a Hazafias Népfrent párhatározattal ellentétes intézkedését kellett leállítanunk. Most tudunk nélkül nagygyűlést hívtak össze Jászberénybe vasárnapra, amelynek előadója Z. Nagy Ferenc. Az előzményekről Csótó és Csáki elvtársak tudnak. Tegnap este megbízást kaptak Csótó és Horváth elvtársak, hogy a helyszínen vizsgálják meg a helyzetet. Szükséges, hogy miután az elvtársak tájékoztatják a végrehajtó bizottságot, egységes álláspontot alakítsunk ki a tennivalókat illetően.

Csótó István elvtárs:

A keddi VB-ülés után jelentették Bacsa és Bányai elvtársak, hogy hétfőn délelőtt mintegy 80-100 ünneplőbe öltözött paraszt gyűlt össze a városi tanácsháza előtt. Amikor megkérdezték tőlük, kire várnak, azt válaszolták, hogy jönnek a minisztériumból, a Népi Ellenőrzési Bizottságtól igazságot tenni, a földet visszaadni. A párt- és tanácsi vezetők erről nem tudtak semmit. Kiderült, hogy 19 tagú küldöttség szombaton felment Budapestre Z. Nagyhoz, ott jegyzőkönyvet vettek fel a panaszukról, megígérték, hogy hétfőn lejönnek Jászberénybe és igazságot tesznek. Az elvtársak úgy határoztak, hogy felhívják K vonalon Z. Nagyot, s megkérdezik tőle, hogy miért nehezíti az amúgy is nehéz munkájukat. Z. Nagy tiltakozott, s elmondotta, hogy a küldöttséget nem ő, hanem Seregély elvtárs fogadta, valóban vettek fel a panaszról jegyzőkönyvet, amelynek lényege, hogy 20 km-re akarják adni a csereingatlant, felgyújtják a kukoricaszárat a traktorok előtt, a szántás végett stb. Z. Nagy nagyon tiltakozott az ellen, hogy a küldöttséget fogadta, megbízott azzal, jelentsem a végrehajtó bizottságnak ezt. Hajlandó lejönni és tisztázni a jászberényiekkel, hogy nem azt mondta, amit állítanak, s kijelenteni nekik, hogy a termelőszövetkezeti az egyetlen helyes út.

Ezek után született meg az a gondolat, hogy vasárnap Z. Nagy jöjjön le Jászberénybe, s a városi tanács nagytermében a meghívottakkal beszéljen ilyen értelemben. Abban nem tör-

² Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltára. XXXV-1-III. 1959/89.ö.e. 16.d. MSZMP Szolnok Megyei Bizottság archívuma. A megyei párt-végrehajtó bizottság üléséről készített jegyzőkönyv a napirendek irataival. 1959. október 24. Napirenden kívül: A Jászberény városban október 25-re szervezett nagygyűléssel kapcsolatos kérdések.

tént megállapodás a város vezetőivel, hogy ilyen nagy port vernek fel, plakatirozzák, stb. A következménnyel magam sem számoltam megfelelően, ugyanis vásár lesz, s nem okos dolog minden keret nélkül parasztnagygyűlést összehívni, amikor sok a sértett ember, sok a probléma. Abban én is egyetértettem az elvtársakkal, hogy Z. Nagy jöjjön le és tisztázza a dolgot. Z. Nagy arra hivatkozott, hogy kell valami bajnak lenni, ha 19 tagú küldöttség megy Budapestre. Megmondtam neki; nyilvánvalóan nem lakodalmos menet a mezőgazdaság szocialista átszervezése. Az a véleményem, hogy helytelenül csináltuk, amikor a termelősövetkezetek megszilárdítása mellett minden erővel azon is voltunk, hogy a még egyéni parasztek elvessék a kenyérgabonát. Egyébként Jászberényben a parasztek nem hajlandók elfogadni a csereingatlant, a város legjobb területein kellene nekik. Nem tudjuk erőltetni az egyéni búzavetését, kb. 1000 kh. búzavetésről le kell mondanunk. A városban a termelősövetkezetek – még a legrosszabbak is – arra törekednek, hogy minél több földterületet tudjanak megszerezni. Ezt a törekvést bizonyos mértékben vissza kell szorítani, egészséges mederbe kell terelni. Az egyéni parasztek egyébként a közel 2000 hold vetésből eddig még csak 100-120 kh-t vetettek el. Megfelelő munkát kell végezni a vetés biztosítása érdekében, de nem úgy, ahogyan eddig csináltuk.

Horváth Imre elvtárs:

Jászberényben a helyzetet ismerjük. Az átszervezés munkája sok tényező folytán – szőlő- gyümölcs-kultúra, a város lakosságának összetétele, politikailag nem rendelkezünk olyan erővel, mint egyéb területen, stb. – rendkívül nehéz volt, mégis elértük, hogy a földek nagyrészt szövetkezeti tulajdonba kerültek. Visszamaradt egy nagyon makacs réteg, amely a politikai munkára is úgy reagált: történjék bármi, nem lépnek be a tsz-be. Ezeknek száma Jászberényben igen jelentékeny, 1000 felett van, földterületük pedig kb. 4-5000 kh. A földrendezés során a kisebb területek – 0,5-1 kh – kijelölése viszonylag jó helyeken történt, de a szövetkezeti táblák kialakítása során számos parasztot már csak a város külső részein tudnak elhelyezni. A párt-, tanácsi vezetés a föld azonos minőségét sem tudta mindig biztosítani. Meg kell mondani azt is, amennyiben a dolgozó parasztek megfelelő minőségű földet kaptak volna, az bomlasztólag hatott volna a termelősövetkezetekre.

Azt mondani, hogy a városban nem végeznek politikai munkát – nem lenne helyes. A hiba ott van, hogy a politikai munka nem elég hatásos.

Azok, akik gyengébb minőségű csereingatlant kaptak, feltételezhető, hogy bizonyos szervezés után indultak el Budapestre. Megismétlődött a tiszasasi eset. Azóta Budapesten járt a népi ellenőrzésnél egy másik küldöttség is, azonban nem fogadták őket, azt mondták nekik, hogy keressék fel panaszukkal a jászberényi tanács vezetőit. A város vezetői úgy gondolták, hogy a problémákat parasztyűlésen – amelyen Z. Nagy lenne az előadó – meg tudják oldani. A plakátot közösen a város párt- tanácsi vezetői nyomtatták ki, a legjobb szándékkal. Bácsa elvtárs elmondja: elsősorban ott követte el a hibát, hogy a nagygyűlés megtartását nem jelentette a megyebizottságnak, azonban az ezzel kapcsolatos rendelkezésünket nem ismerte, ami viszont nem mentés számára. A nagygyűlés megtartásának időpontja azért is szerencsétlen, mert ezen a napon lesz a jászsági vásár. Mire mi kimentünk Jászberénybe, ott az elvtársak – elemezzék a helyzetet – olyan következtetésre jutottak, hogy a nagygyűlést – tekintettel a vásárra – nem tartják meg. A plakátokat részben összeszedik, átragasztják, másrészt a hangosbeszélőn közlik, hogy a nagygyűlés elmarad. A nagygyűlés színhelyére plakátot tesznek ki, amelyen közlik az elmaradását, másrészt néhány jó népevelőt küldenek oda, akik elbeszélgetnek az

emberekkel, ha összejönnek, választ adnak a problémáikra. Össze fogják szedni az elvtársak azok névsorát, akik Budapesten a küldöttségben voltak, hogy megismerjék, kik voltak ezek, másrészt el fognak velük beszélgetni. Mi javasoltuk, az elvtársak próbálják megkeresni a küldöttség-szervezés góciát. Fontosnak tartjuk, hogy meggyorsítsák az elvtársak a birtokbaadást. Amennyiben egyesek nem veszik át a földet, akkor hatóságilag ki kell jelölni a rendelet értelmében, ugyanakkor közölni fogják az illetővel, hogy mennyi a kenyérgabonavezési kötelezettsége. Azt javasoltuk az elvtársaknak, hogy ez a beszélgetés az érdekeltekkel két megbízható személy jelenlétében történjék, lehetőleg városi tanácsstagok vegyenek rajta részt. Ha panasszal fordulnak az érdekeltek felsőbb szervekhez, úgy legyen tanú arra, hogy a föld kijelölése megtörtént. Milyen veszély fenyeget bennünket – ami ellen hosszú időn keresztül sikerült nem kis eredménnyel küzdeni? A földek ablakossá válnak, lesz olyan paraszt, aki a földet megműveli, ezzel szemben olyan is, aki nem veszi át, elhagyja. Tavasszal, amikor a kényszerhasznosítás ideje elérkezik, nem összefüggő táblákat kapunk, s ez nagyon komoly problémákat fog jelenteni a következő esztendőben. A fő feladatnak azt tartjuk – amennyiben ezzel a végrehajtó bizottság egyetért – el kell érni az elvtársaknak, hogy senki ne mondassa, hogy nem kapta meg a földjét, tehát minél előbb befejezzék a birtokbaadást. Az igazság kedvéért meg kell azt is mondani, hogy a munkát a rosszabb földekkel kezdték, abból az elgondolásból, hogy nem fogadják el a rossz földet, lemond róla, s ezen keresztül a közös terület bizonyos mértékben növekedni fog. Azonban ezek az emberek se nem mondanak le róla, se át nem veszik. Ezért van szükség a hatósági kijelölés megejtésére.

A nagygyűlést illetően azt javasoltuk még az elvtársaknak, hogy bizonyos biztonsági intézkedéseket még így is tegyenek. Felvetődött, hogy a munkásörség tagjai egyenruhában mozognak. Mi azt javasoljuk, hogy polgári örséget adjanak, vigyázzanak, nehogy valami történjék. Javasoltuk továbbá, hogy fokozzák a politikai munkát. Változatlanul törekedjenek arra, hogy a még kívülálló egyéni parasztok belépjenek a TSZ-be. Bacsza, Baráth elvtársak arról tájékoztattak bennünket, hogy forrásban van a városnak az a része, ahol nagyobb számban vannak kívülállók, s remélik, hogy a politikai munka fokozásával újabb belépők lesznek a TSZ-ekbe. A politikai munkásoknak a föld átvételére és a búzavetésre kell mozgósítani a parasztokat. Azt javasoltuk, hogy e kérdésekkel együtt beszéljenek az öt éves terv irányelveiről; mit ad az öt éves terv, ugyanakkor mit kér a mezőgazdaságtól a népgazdaság, nem hazafias dolog a vetési kötelezettséget nem teljesíteni, stb.

Csáki István elvtárs:

A Népi Ellenőrzési Bizottság egy jegyzőkönyvet küldött le, s abban jelezték a dolgot. Csótó elvtárs ezt követően felhívta Z. Nagyt, aki azt mondta, lejön és beszélget az emberekkel. Juhász né elvtársnővel viszont mi abban állapodtunk meg, hogy nem kell elsietni a vizsgálatot, a mezőgazdasági osztállyal együtt folyamatosan kell végezni. Le kell vonnunk egyébként azt a következtetést, hogy minden kis összefogás programját aprólékosan meg kell beszélnünk, össze kell állítanunk, különben ilyen félreértések lesznek belőle. Egyébként egy nagygyűlést megtartása esetleg nagyon káros is lenne. Nehezíti a jászberényi helyzetet az is, hogy a vezetésben dolgozó elvtársak a fejlesztéssel kapcsolatos feladatokat nem képesek megoldani. Javasolom, hogy a helyi erők segítségére megyei szintről egy erős brigádot küldjünk ki a városba Tsz-fejlesztési munkára.

Váci Sándor elvtárs:

Javaslom, ne tartsuk meg a gyűlést, mert esetleg felhasználják arra, hogy további embereket sorakoztassanak a hangadók maguk mellé. Különösen azt kell figyelembe venni, hogy ugyanakkor a városban vásár lesz.

Kőrösi György elvtárs:

Amellett, hogy a gyűlés elmarad, néhány intézkedést is kell tenni. Azzal nem értek egyet, hogy a munkásörtség polgári ruhában teljesítsen szolgálatot. Mi megvizsgáljuk a helyzetet, s azt, hogy részünkről milyen intézkedésekre van szükség. Ami a munkásörtséget illeti, inkább legyen összetartás, s adott esetben felhasználni az elvtársakat. Z. Nagy, mint országgyűlési képviselő menjen le más napon – hétköznap – beszélgetni az emberekkel.

Váci Sándor elvtárs:

Azt tartom helyesnek, hogy a munkásörtségnél összetartás legyen.

Czinege Lajos elvtárs:

Abból kell kiindulnunk, hogy a város vezetése rendkívül gyenge. Sajnos nem képesek a helyzet megfelelő értékelésére. Az pl. eszükbe sem jutott, hogy egy ilyen helyzetben a gyűlést felhasználhatják politikai tüntetésre, a népi demokrácia elleni támadásra. Z. Nagyot illetően úgy néz ki a helyzet, mintha mi nem tudnánk mit tenni, arra van szükség, hogy csináljon ő rendet. Ha egy kis politikai érzéke lenne, nem is vállalkozna ilyesmire, mert őt a kulákok zászlóvivőjüknek tartják. Azt javaslom, hogy a későbbi napokban hívjuk le Z. Nagyot, de írja le, s mutassa be, hogy mit mond el az embereknek, akikkel elbeszélget.

Czinege Lajos elvtárs javaslata alapján a megyei pártvégrehajtó bizottság a következő határozatot fogadta el:

1. *A Jászberény városban tartandó gyűlést egy héttel későbbi időpontra halasztja. A gyűlés zárt keretben folyjon le, arra az érdekelteket kell meghívni, ezenkívül nem nagy számban a legértelmesebb dolgozó parasztokat.*

A gyűlés elhalasztásának indoka: a nagy őszi munka. A korábbi időpontra szóló plakátokat le kell szedni, vagy le kell ragasztani.

2. *A gyűlés előkészítésére egyes határrészekre megfelelő elvtársakat kell kiküldeni. Együttal dolgozzanak a csereingatlanok elfogadása, a parasztok TSZ-be való beléptetése érdekében.*

3. *A politikai munka erősítése céljából mintegy 20-25 főből álló brigádot küldjünk ki Jászberénybe, akik segítenek az ott dolgozó helyi elvtársaknak.*

4. *A munkásörtségnél el kell rendelni az összetartást. Napközben a munkásörök zárt rendben vonuljanak el a tervezett nagygyűlés színhelyén.*

5. *A megyei párt-végrehajtó bizottság megbizzza Kőrösi György elvtársat, folytassanak vizsgálatot a küldöttség megszervezését illetően. Javasoljuk, hogy az esetleges bujtogatókat emeljék ki.*

6. *A megyei párt-végrehajtó bizottság megbizzza Csótó István és Horváth Imre elvtársakat, hogy az elkövetkezendő 2-3 napban, valamint a nagygyűlés tervezett napján tartózkodjanak Jászberény városban, segítsenek a helyi elvtársaknak.*

7. *A járási, városi pártbizottságok titkárainak legközelebbi értekezletén felhívja figyelmüket arra a megyei párt-végrehajtó bizottság, hogy a jövőben meggondoltabban cselekedjenek, ne állítsák a végrehajtó bizottságot kész – és nehéz – helyzetek elé.*

Szerző Dorina

ADATOK A JÁSZSÁG ÓVODÁINAK TÖRTÉNETÉHEZ

Az ország első kisdedóvó intézményének megalapításához képest közel ötven év telt el, mire a Jászság területén megalakult egy kisdedóvó intézmény. 1876-ban Gubicz Andrásné Polderman Júlia alapított óvodát Jászjákóhalmán. Az óvoda fenntartója a férje, Gubicz András alapítványa volt. Ekkor a kisdedóvó 50 gyermek befogadására volt alkalmas. A kisdedóvó kihasználtsága rövid időn belül elérte és el is hagyta a 100%-ot, ahol egy óvónő felügyelte a gyerekeket. Ekkoriban még ennek a kisdedóvónak a gyermekfelügyelet és a gyermekétkeztetés volt a fő funkciója, különösebb oktatás, fejlesztés nem volt jellemző.¹

Ezt követően 1880-ben létesült óvoda Jászberényben. Ezt a kisdedóvót a Keresztény Nőegylet alapította, az intézmény működését a katolikus egyház finanszírozta. A kisdedóvó 1880. 06. 14-én nyitotta meg kapuit a város gyermekei számára.²

A következő óvoda 1886-ban Jászárokszálláson létesült. Herbert János 1992-ben így ír a témában: „*Iskolaköteles korig legnagyobb részét otthon tartózkodnak, az 1886-ban létesített községi óvodát aránylag kevesen látogatják. Az óvodát a téli időszakban nem is tartják nyitva, mert a sár miatt az odajutás nagyon nehéz lenne.*”³

1889 novemberében Jászapátin is megnyílt az első óvoda, ahová 57 gyermek került beíratásra. Az óvoda épületének Vágó Eszti úrnő ajánlotta fel az egyik tulajdonában lévő házat csekély bérleti díj fejében. Az óvónő kunszentmártoni születésű, Szolnokról jött Jászapátira a tisztség betöltésére. Ekkor az óvodáztatás még nem volt ingyenes, havi 1 forint tandíjat kellett fizetniük a szülőknek minden beíratott gyermek után.⁴ A tandíj fizetése elriasztotta a legszegényebb családokat a gyermekek óvodába iratásától, és így Jászapátin Jászberénnyel és Jászjákóhalmával ellentétben az óvoda nem a legszegényebb réteget, hanem a tehetősebb családokban nevelkedő gyermekek felügyeletét célozta meg.

Ezt követően 1890-ben Jászsalsószentgyörgyön Horváth Erzsébet kisasszony magánóvodát nyitott. Az óvoda először a helyi leányiskola egyik tantermében kapott helyet, ahol egy képzett óvónő foglalkozott a gyermekekkel, majd a XX. század elejére épült fel az óvoda épülete, ahol egy nagy tanterem állt az óvodások rendelkezésére. Az első óvoda kihasználtságára vonatkozóan nem találtam adatot.

1895-ben Jászkisén is megalakult az első óvoda, amely magánóvodaként működött 1 csoporttal, és egy képesített óvónő látta el a gyermekek felügyeletét.⁵

Még a következő óvoda is a századforduló előtt, 1898-ban alakult Jászladányon. Orbay Antal főorvos a hagyatékát, egy házat ingyen a katolikus egyháznak adományozott, és óvodaépületnek ajánlott fel.

1 Simon B. szerk. (1992) Szülőföldem a Jászkunság. Szolnok. Axel Springer Magyarország Kiadó Kft.

2 Kiss E. (2006) Jászberényi múltidéző. Jászberény. Pro Domine Bt.

3 Herbert J. (1992) Jászárokszállás nagyközség monográfiája. Budapest. Akadémiai nyomda (106. o.)

4 Agócs et al. (2008) Jászapáti óvodáinak története képekben 1889-től napjainkig. Jászapáti. Repro Nyomda

5 Gál A. (1998) Az iskola 50 éve. Jászkisér. Jászkisér Gyermeki Alapítvány – Teleház

Jászapáti első óvodaépülete 1889-ben

Ezt követően még ebben az évben megalapították itt a település első óvodáját.⁶

A következő óvoda alapítása 1925-ben Alattyánon történt, amely községi fenntartású óvodaként működött egy csoporttal és egy óvónővel.⁷

Az óvodákra vonatkozó első jogszabály kiadására csak az első magyarországi óvoda megalapítása után több mint 60 évvel került sor. 1891-ben adták ki az 1891. évi XV. törvénycikket a kisdedovásról. A törvénycikk részletesen leírja, hogy az óvodák fő feladata azoknak a gyermekeknek az óvása, akiknek a szülei munkára kényszerülnek, és a gyermekfelügyeletet nem tudják biztosítani napközben. A kisdedóvók feladata még a gyermekek ápolása, gondozása, a rendre és tisztaságra szoktatás, valamint a gyermekek ügyességének, értelmének és kedélyének fejlesztése.

A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár községi adattárában 1925-től 1935-ig részletes statisztika található a jászági óvodákra vonatkozóan. A statisztika adatai alapján elmondható, hogy 1925-ben a Jászágban 8 településen összesen 10 óvoda működött: Jászberényben 3, a többi településen csak 1-1. Jászladányon volt a legkevesebb óvodába járó gyermek, 47 fő, de ez is igen nagy teher volt egy óvónőnek. A többi településen csak a fent említettnél több gyermek jutott egy óvónőre. A legkritikusabb képet Jászárokszállás vonatkozásában kapjuk, ahol 248 gyermek járt 1 óvodába, és mindössze 1 óvónő foglalkozott a gyermekekkel.⁸

1926-ban Jászberényben megnyitotta kapuit a negyedik óvoda, ahol szintén egy óvónőt alkalmaztak. Ekkor itt az óvodába beiratott gyermekek száma 292-ről 362-re nőtt egy év alatt, ami 32%-os növekedést jelent.

6 Gaál I. (1999..) Jászladány története II. kötet. Jászladány. Dankó István polgármester

7 Tóth T. szerk. (1980) Adatok Szolnok Megye történetéből I. kötet. Szolnok. Szolnok Megyei Levéltár

8 MNL JNSZML Jász-Nagykun-Szolnok Megye községi adattára csom. 7/1926.

És ezáltal az egy óvónőre jutó gyermekek száma is csak mérsékelten csökkent 97-ről 90-re.⁹ 1928-ban Pusztamonostoron is megnyílt az első óvoda, ahol egy okleveles óvónő fogadta az érkező gyermekeket. Az első nevelési évben 62 gyermek részesült óvodai ellátásban a településen.

1929-ben Jászárokszálláson további két óvoda nyitotta meg a kapuit, így már az 1929/1930-as nevelési évet három óvodában, három óvónővel kezdték meg a jászárokszállási gyermekek. Ebben a nevelési évben 298 gyermeket írtak be az óvodába, így a helyzet javult, mert az egy óvónőre jutó gyermekek száma 248-ról 99-re csökkent, de még mindig óriási feladattal kellett az óvónőknek megküzdeniük nap mint nap.¹⁰

A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltárban megtalálható jászvári óvodák statisztikájában egy általános, a jászvári településekre jellemző drasztikus csökkenés figyelhető meg az óvodás gyermekek vonatkozásában az 1931/1932-es nevelési évben. A csökkenés minden településen érzékelhető, viszont nem egyforma mértékben. Az óvodás gyermekek létszámának csökkenése 10% alatt volt Jászapátin, Jászkiséren, Jászfákóalmán és Pusztamonostoron, viszont Jászsószentgyörgyön 16%-kal csökkent az óvodás gyermekek száma, és ezenkívül drasztikus csökkenés tapasztalható Jászberényben (32%), Jászladányon (45%), Jászárokszálláson (46%) és Alattyánon (54%). Vélelmezhetően az 1929–1933-as nagy gazdasági világválság hatása ekkorra érte el a Jászvári területét, és a szegénység növekedésével párhuzamosan csökkent az óvodába járó gyermekek aránya. Az 1931/1932-es gyermeklétszám-visszaesés 1935-ben már nem tapasztalható, általánosságban inkább a növekedő tendencia jellemző.

1934. 04. 23-án Márkus Mária magánóvodát nyitott Jászfényszaru egy családi házában. Pontos számadatok nem ismertek, hogy hány gyermekkel kezdte meg működését a Jászfényszaru óvoda, viszont azt tudjuk, hogy Márkus Máriának nem volt képesítése, de a későbbiekben, 1940-ben megszerezte óvónői oklevelét.¹¹

Az 1936. évi XXIII. törvény a kisdédóvásról szóló 1891. évi XV. törvénycikk némely rendelkezéseinek módosításáról szól. A törvény lényege tulajdonképpen az, hogy a kisdédóvas felügyelete és igazgatása eddig a vallás- és közoktatásügyi miniszter feladatai közé tartozott, de a továbbiakban ezen feladatokat a belügyminiszter fogja ellátni. Ez a törvény az óvodák működését különösebben nem befolyásolta.

Az ezt követő időszakból, kb. 10 évről szinte nincs adat az óvodák vonatkozásában. Valószínűsíthetően a háború miatt kevés idő és energia volt a pontos dokumentációra, valamint 1944-ben hazánkat és a Jászvári területét is elérte a front.

Közismert, hogy a német és szovjet katonák nagy pusztításokat végeztek. Több feljegyzés is olvasható arról, hogy a különféle dokumentumokat az istállóknál lovak alá dobták szalma hiányában. Ha volt az óvodákról erre az időszakra vonatkozó statisztika, akkor azok vélelmezhetően így veszték el.

Jászapáti óvodájával kapcsolatban tudható, hogy a háború ott is nagy pusztításokkal járt. Maga az óvoda épülete nem sérült meg, de nagyon rossz és hiányos körülmények között kellett újra kezdeni a működtetését.

9 MNL JNSZML Jász-Nagykun-Szolnok Megyei községi adattára csom. 7/1926.

10 MNL JNSZML Jász-Nagykun-Szolnok Megyei községi adattára csom. 7/1926.

11 Tóth T. (2014) Jászfényszaru Kulturális és Természeti értékei. Jászfényszaru. Fényszaruiak Baráti Egyesülete

Óvodaiünnepély 1944-ben Jászapátin

Játékszer csak nagyon kevés volt, ezért a gyerekek gyakran hoztak magukkal otthonról játékot.¹²

A II. világháborút követően minden visszaemlékezésben a háború pusztításairól olvashatunk, amelyek a jászszági óvodák épületeit és berendezési tárgyait sem kímélték. Ha az óvoda épülete megúszta a komoly támadásokat és nem történt benne jelentős kár, akkor a belső burkolatok, berendezések károsodtak súlyosan. Több óvodában nem is tudta kezdetét venni az óvodai nevelés a háborút követően a keletkezett súlyos károk, a felújítási, javítási munkálatok miatt. Szegénység volt az országban, a háború felemészített minden pénzt, így az ország költségvetési volumene is erősen redukálódott.¹³

A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltárban fellelhető adatok alapján 1946. novemberől Jászladányon és Jászfákóhalmán sem működött az óvoda a tüzelőanyag hiánya miatt. Ezt követően 1946. december 22-én szintén ez okból a jászapáti óvoda is bezárta kapuit. Az 1947. év elején zárva tartott a jászberényi Szent Imre herceg úti óvoda, a jászárokszállási II. számú óvoda, és az alattyáni óvoda is. Több intézmény csak a tavasz eljötté és a felmelegedést követően tudta megnyitni újra kapuit a gyermekek előtt.¹⁴ A nehéz időkről árulkodik az is, hogy az óvodák kényszer zárva tartásának időszakában az óvónők folyamatosan tartották a kapcsolatot a családokkal látogatások formájában. A pusztamonostori óvónő feljegyzésében olvashatjuk, hogy 1947-ben 7 gyermeket mentettek meg az éhhaláltól. Az óvónő ugyanis ruhaadománnyal segítette a családokat, így a gyermekeknek volt ruhájuk, már tudtak óvodába járni, ahol kaptak ételt.¹⁵

12 Agócs et al. (2008) Jászapáti óvodáinak története képekben 1889-től napjainkig. Jászapáti. Repro Nyomda

13 MNL JNSZML IV. 409. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Tisztifőorvosának iratai 91/1947

14 MNL JNSZML IV. 409. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Tisztifőorvosának iratai 194/1947.

15 MNL JNSZML IV. 409. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Tisztifőorvosának iratai 91/1947.

A jászágói óvoda

A jászárokszállási II. számú óvodában azt vezették be, hogy a gyermekek ebédjéért a hozzátartozóknak kellett elmennie, és így az óvónő bízni tudott abban, hogy az óvodás gyermekek napi egyszeri étkezése biztosítva van.¹⁶ Ugyanebben az évben Jászapátin a szegény gyermekeknek a járási szociális felügyelőség húskonzervet osztott, hogy élelmezésük – ha csak egy rövid időre is – de biztosítva legyen. 1947 márciusában Jászkiséren kanyarójárványról tesznek említést. A járvány miatt a község orvosa javasolta a járási főjegyzőnek a zárlat elrendelését, és be is zárták az óvodát 14 napra.¹⁷ A Jászág területén több település kapcsán olvasható olyan feljegyzés, hogy a gyermekek azért nem járnak óvodába, mert nincs megfelelő ruházatuk, esetleg cipőjük. Adományozásra Jászkiséren és Pusztamonostoron került sor, az előző községben 40 gyermeknek tudtak cipőt adni, az utóbbiban pedig nem csak cipőt, de ruhát is kaptak a rászoruló gyermekek. A fenti sorok is sajnálatos módon a háború utáni szegénységet, a rossz életkörülményeket tükrözik. Egy jászárokszállási óvónő 1947 márciusában az alábbiakról tesz említést: „*A fűtés nagyon fontos az óvodában, mert az óvodába járó gyermekek a lakosság legszegényebb rétegeiből származnak, ruházatuk hiányos, és rosszul tápláltak.*”¹⁸

1947-ben Jánoshidán is megkezdődött az óvodai nevelés, noha nem volt külön óvodaépület, de az iskola nagytermében biztosították a helyet az óvodás gyermekek részére. A korábbiakban már voltak törekvések a 3-6 éves gyermekek gondozására, de ez csak rövid ideig tartott. A jánoshidai óvoda elődjének tekinthető az 1929-től 1931-ig működő nyári menedékház, amelyben az óvodás korú gyermekek felügyeletét, gondozását biztosították a nyári időszakban.¹⁹

16 MNL JNSZML IV. 409. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Tisztifőorvosának iratai 2/1947.

17 MNL JNSZML IV. 411. Közigazgatási Bizottság Általános Irata 4188-959-6 XII-5.

18 MNL JNSZML IV. 409. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Tisztifőorvosának iratai 7/1947.

19 Eszes et al. (2010) Jánoshida. Jánoshida. Jánoshida Községért Oktatási, Kulturális és Sport Közalapítvány

1948-ban a jászdózsai óvoda is megkezdte működését, ahol 1 képesített óvónő látta el a feladatokat.²⁰ Ezt követően 1949-ben Jászfelsőszentgyörgyön is megnyitották az első óvodát. A férőhelyek száma szerint 30 gyermek befogadására volt kapacitása az intézménynek, de ez kevésnek bizonyult, mert sokkal nagyobb volt az igény, a helyhiány miatt el kellett utasítani az óvodás korú gyermekek egy részét.²¹ 1949-ben Jászteleken is megalakult az első óvoda. A jásztelki óvoda elődjének tekinthető az 1947-től működtetett napközi otthon a régi iskola épületében, aminek a feladata szintén a gyermekek felügyelete volt, viszont szakképzett óvónő hiányában csak gyermekszerető asszonyok látták el a gondozási feladatokat. Ezt követően 1949-től az óvoda már egy új épületben kapott helyet, ahol egy okleveles óvónő és egy dajka végezte a gyermekek körüli teendőket.²²

1953. 06. 01-én a Jászszentandrási óvoda is megnyitotta kapuit a falu óvodásai előtt. A települési óvoda 40 gyermek befogadására volt alkalmas, 1 képzett óvónő, és 1 dajka gondozta a gyermekeket.²³

Az 1952. évi óvodai jelentésekből már az is kiderül, hogy az óvodákban milyen bontásban foglalkoztak az óvónők a gyermekekkel. A kisebb népességszámú településeken, ahol kevés volt az óvodás korú gyermekek száma, és még azok közül sem járt valamennyi óvodába, ott mindenhol vegyes életkorú csoportokkal dolgoztak az óvónők. A magasabb lélekszámú településeken magasabb volt az óvodás korú és óvodába járó gyermekek aránya is. Ilyen esetben volt lehetőség arra, hogy az óvodán belül a gyermekeket életkoruk szerint bontsák csoportokba, vagyis ún. tiszta csoportokkal dolgozzanak az óvónők.

1952-ben 4 óvodában fordul elő tiszta csoport. Az ilyen módon kategorizáltak esetében az jellemző, hogy a 3-4 éves gyermekekből alakítják ki a kiscsoportokat, és az 5-6 éves gyermekek alkotják a nagycsoportot. Egyedül egy jászberényi óvodában található 1 középső csoport, amelyet 4-5 éves gyerekek alkotnak. A személyi és tárgyi feltételek sem voltak alkalmasak minden esetben ahhoz, hogy az óvónők a gyermekeket életkoruk alapján csoportokba osszák. Még a mai társadalom számára sem eldöntött kérdés, hogy melyik az előnyösebb a gyermekek számára, a tiszta vagy a vegyes életkorú csoport.²⁴

A Jászság óvodai helyzete 1953-ban

1953	Beírt gyermek	Bejáró gyermek	Óvónők száma	Dajkák száma	Egy óvónőre jutó gyermek
Alattyán (1 óvoda)	61	37	1	1	37
Jánoshida (1 óvoda)	30	26	1	1	26
Jászsalsószenygyörgy (1 óvoda)	104	83	1	1	83

20 Gulyás J. (2001) A Jászság és Dósa. Jászdózsa. Jászdózsa községért alapítvány

21 Hibácskó H. (1991) Egy jászsági falu története. Jászfelsőszentgyörgy. (kézirat)

22 Sárközi J. (2003) Mihálytelek-Jásztelek története. Jásztelek. Kapitális Nyomdaipari Bt.

23 MNL JNSZML Szolnok MT. VB. Művelődési Osztály Óvodák Statisztikai Adatok 1952–1953.

24 MNL JNSZML Szolnok MT. VB. Művelődési Osztály Óvodák Statisztikai Adatok 1952–1953.

Jászapáti (2 óvoda)	150	101	4	2	25
Jászárokszállás (3 óvoda)	149	123	4	3	31
Jászberény (6 óvoda)	501	341	10	9	34
Jászdózsa (1 óvoda)	40	37	1	1	37
Jászfelsőszentgyörgy (1 óvoda)	29	16	1	1	16
Jászfényszaru (1 óvoda)	47	28	1	1	28
Jászkóhalma (1 óvoda)	82	61	2	2	30
Jáskisér (1 óvoda)	65	67	2	2	33
Jászládány (3 óvoda)	186	108	3	3	36
Jászszentandrás (1 óvoda)	40	20	1	1	20
Jásztelek (1 óvoda)	36	35	1	1	35
Pusztamonostor (1 óvoda)	20	13	1	1	13

A fenti táblázat mutatja, hogy az évek múlásával jelentősen javult az egy óvónőre jutó gyermekek száma. A kistelepüléseken nagyon kedvező volt a helyzet, amelyet némely mai óvoda is megirigyelne. Például Pusztamonostoron 13 gyermek járt óvodába, míg Jászfelsőszentgyörgyön 16 gyermek felügyeletét, gondozását, fejlesztését kellett az óvónőnek biztosítania ebben a nevelési évben. Jászsószentgyörgy is mutat némi javulást, mert 1925-ben egy óvónőre még 112 gyermek jutott, 1953-ra ez a szám 83-ra csökkent, ami még mindig rengeteg. A többi településen mondhatni az országos átlagnak megfelelően 20-40 gyermek jutott egy-egy óvónőre. A fenti táblázat alapján elmondható az is, hogy a szocializmus térhódítása a Jászságot is elérte. Elkezdődött az iparosítás, melynek hatásait elsősorban a nagyobb településeken, így Jászberényben, Jászárokszálláson és Jászfényszarun érezhették. Ezekben a helységekben gyárakat létesítettek, amelyek munkalehetőséget biztosítottak a lakosságnak. A korábbiakhoz képest ekkor már a nők is munkára kényszerültek, ami a szocialista társadalom alapvető elvárása volt. A fent említett településeken – mivel mind a két szülő munkára kényszerült, és nem volt, aki a gyermekek felügyeletét biztosítani tudta volna – a szülők képtelenek voltak óvodába iratni gyermekeiket.²⁵

25 Simon M. (1977) Óvodahálózatunk fejlődése 1950–1974. Budapest. Egyetemi Számítógéppont

A jászberényi Kuckó Óvoda

Az 1953. évi III. törvény a kisdedóvással kapcsolatban készült. Ez a törvény az óvodát már hozzárendeli az iskolához, a törvényben benne foglaltatik, hogy az óvoda adja a gyermekek számára azt az alap felkészültséget, amely elengedhetetlen az iskolakezdéshez. A törvény és a törvényt követő Módszertani Levelek kiadása megkövetelte óvodai szinten is a kommunista eszmék terjesztését. Egy durva példaként szeretném megemlíteni, hogy a kiscsoportos óvodás gyermekeknek már képről fel kellett ismerni Sztálint, Lenint és Rákosit, a nagycsoportos gyermekeknek pedig már meg is kellett nevezniük, hogy kik is ők.

A Módszertani Levélben foglaltakat idézve az óvónőnek azt kellett mondania, hogy: „*ők a mi vezetőink, akik nagyon szeretik a gyerekeket.*”²⁴ A szocializmus hatásának tudható be az is, hogy évről évre egyre több gyermeket irattak be az óvodákba a nők tömeges munkábaállási kényszere miatt. A szocialista rezsim hatására jelentek meg a kötelező foglalkozások is az óvodákban, amelyek során a gyermekek tanítása, oktatása, jó állampolgárrá nevelése volt a feladat. A szabad foglalkozás, szabad játék sem lehetett igazán kötetlen, mindezeknek az óvónő irányításával kellett történnie.²⁶

Az 1960-as évektől lendül fel igazán az óvodák fejlődése Magyarországon és a Jászság területén is. 1961-ben kezdte meg működését Jászdózsán a II. számú óvoda, mivel az első óvoda épülete már kevésnek bizonyult a gyermeklétszámhoz viszonyítva. Ezt követően 1962-ben Jászfényszarun is megnyitották a II. számú óvodát, hasonlóan a hely- és kapacitáshiány miatt. Ugyanebben az évben Jászboldogházán megnyílt az első óvoda. Ezt követően 1963-ban Jásziványon is megnyitotta kapuit az első óvoda a 3-6 éves korosztály számára.

²⁶ Pukánszky B. (2005) A gyermekekről alkotott kép változásai az óvoda történetében. *Educatio* 2005/IV. szám 703–714. o.

Ekkor már csak Jászágó az egyetlen település a Jászságban, ahol nem üzemel óvoda, csak nyári napközi otthon, amelyet a helybeli szülők a sok idejüket lekötő nyári mezőgazdasági munkák idején vettek igénybe.²⁷

1965-ben már 17 jászági településen összesen 36 óvoda működött, ahol összesen 1980 gyermek részesült óvodai nevelésben. Az óvodákban összesen 100 óvónő dolgozott, akik közül 89 fő oklevéllel, míg 11 fő csak érettségi vizsgával rendelkezett, óvónői képesítés nélkül került alkalmazásra. A dajkák száma együttesen 80 fő volt.²⁸

Az ezt követő időszakban is sorra nyíltak az újabb óvodák a Jászság területén. 1969-ben a jászberényi Mártírok úti óvoda nyitotta meg kapuit, majd 1970-ben a jászárokszállási Széchenyi úti óvoda kezdte meg működését. 1971-ben Jászberényben a Kossuth úton megnyílt az első üzemi fenntartású óvoda is, amelynek üzemeltetését a Lehel Hűtőgépgyár finanszírozta. Ide elsősorban a Hűtőgépgyárban dolgozó szülők gyermekei nyertek felvételt, amely 1971-ben 80 gyermekkel, 6 óvónővel, 2 dajkával 3 tiszta életkorú csoportban kezdte meg működését. Ezt követően 1972-ben kiteljesedett a Jászság óvodahálózata. Jászágón is megalapították az első óvodát, és ezzel már minden jászági településen működött óvoda. A jászágói intézménybe 1972-ben összesen 25 gyermek nyert felvételt, akikkel 1 képesítés nélküli óvónő és 1 dajka foglalkozott 1 vegyes életkorú csoportban.

1973-ban Jászkiséren is megalapították az első üzemi óvodát a Felsőállomás településrészen, amelybe elsősorban a vasútnál dolgozó szülők gyermekei nyertek felvételt. Ebben az évben összesen 34 gyermek kezdte itt meg az óvodát 1 vegyes életkorú csoportban 3 óvónő és 2 dajka alkalmazásával.

1973-ban Jászberényben a Hűtőgépgyár melletti lakótelepen egy újabb üzemi óvoda kezdte meg működését. 1973. szeptember elsejétől üzemel a MACI Óvoda, amelybe ebben a nevelési évben 89 gyermek járt, 3 csoportban 8 óvónő és 4 dajka látta el a feladatokat. A következő évben, 1974-ben Jászberényben ismét egy újabb óvoda nyílt meg az Ady Endre úton, amelyben 64 gyermek kezdte meg az óvodai életet 1 kis- és 1 nagycsoportban, az óvodai feladatokat 3 óvónő és 2 dajka látta el.

1975-ben a Jászberény külterületi részét képező, Portelek elnevezésű egybefüggő tanya-világ központjában is megnyílt az óvoda. Az ott élők számára ez nagyon nagy előnyt jelentett, mert nem kellett 10 km-t utazni ahhoz, hogy a gyermekek óvodába járhassanak. A porteleki óvodában azonban az étkeztetés nem volt megoldható. 1 nagycsoportban 23 gyermek kezdte meg az óvodát, nevelésüket, gondozásukat 1 okleveles óvónő látta el. Ugyanebben az évben Jászberény belterületén, a Tanács körúton is létesítettek egy új óvodát. 1977-re Jászboldogházán már nagyon kevés óvodába járó gyermek volt, a fenntartási költségek viszont jelentős összeget igényeltek, ezért a helyi óvodát bezárták. Ez a jelenség folytatódott a Jászság további településein is. 1978-ban a jászkiséri II. számú óvodát is megszüntették.

A folyamat ellenkezője ment végbe Jászberényben, ott újabb óvoda megnyitásra került sor a Fürst Sándor utcában. 1980-ban Jászapátin a Vasút utcában is további óvoda létesítésére került sor. Ugyanebben az évben a nagy gyermeklétszámra való tekintettel a jászboldogházai óvoda ismét megkezdte működését.²⁹

27MNL JNSZML Szolnok MT. VB. Művelődési Osztály Statisztikák, óvodai összesítő jelentések 1957–1972.

28 MNL JNSZML Szolnok MT. VB. Művelődési Osztály Statisztikák, óvodai egyedi jelentések 1978–1981.

29 MNL JNSZML Szolnok MT. VB. Művelődési Osztály SZN. IR. Statisztikák, Óvodai intézmények címjegyzéke, Adatok 1960–1984.

A rohamos óvodai növekedéssel párhuzamosan nem tudták kiképezni a megfelelő pedagógusi létszámot az ország óvónőképző intézményeiben. 1960-tól rohamosan emelkedett az óvodák és az óvodába járó gyermekek száma, és az óvónőképzés ezzel nem tudott lépést tartani. A Jászság területén 1965-ben csak 10 érettségivel rendelkező nő dolgozott óvónőként (megfelelő képesítés nélkül). Ezt követően 1970-re nőtt az óvodák iránti igény, újabb és újabb óvodák nyitották meg kapuikat a 3-6 éves korosztály előtt, viszont nem volt elegendő képesítéssel rendelkező óvónő. A legtöbb képesítés nélküli óvónőt beiskolázták, és munka mellett tanulták a szakmát, viszont ennek is volt egy hosszabb átfutási ideje.

Az óvónőképzés formája is változásokon ment keresztül, először még 4 éves volt az oktatás, majd ezt háromra, az 1960-as évektől 2 évre csökkentették.³⁰

Az óvodás korú népesség arányára 1984-ből találtam feljegyzést. Ez alapján nagyon jól összehasonlítható, hogy mennyi a 3-6 év közötti gyermekek száma egy-egy jászsági településen, és az óvodás korú gyermekek közül valójában hányan részesültek óvodai nevelésben.

Az óvodai tankötelezettség teljesülése a Jászságban 1984-ben

1984	Óvodás korú népesség (fő)	Óvodába járó gyermekek száma (fő)	Óvodába nem járó gyermekek száma (fő)
Alattyán	99	99	0
Jánoshida	143	137	6
Jászsalsószentgyörgy	232	191	41
Jászapáti	580	371	209
Jászágó	36	36	0
Jászárokszállás	395	351	44
Jászberény	1338	1223	115
Jászboldogháza	97	83	14
Jászdózsa	118	108	10
Jászfelsőszentgyörgy	110	84	26
Jászfényszaru	299	259	40
Jászivány	Nincs adat	31	Nincs adat
Jászkákóhalma	171	130	41
Jáskisér	321	337	-
Jászladány	299	262	37
Jászszentandrás	119	110	9
Jásztelek	101	94	7
Pusztamonostor	100	95	5
Összesen:	4558	4001	6040

2. számú táblázat

30 MNL JNSZML Szolnok MT. VB. Művelődési Osztály Statisztikák, óvodai egyedi jelentések 1982–1985.

A 2. számú táblázat mutatja, hogy egy-egy járszági településen az óvodás korú gyermek közül hány fő járt óvodába és hány fő nem. 1984-ben két „tisztá” település van, ahol az óvodás korú gyermek száma megegyezik az óvodába járó gyermekek számával, ez a két település Alattyán és Jászágó. Jászkisér az egyetlen település, ahol több gyermek jár óvodába, mint az óvodás korú gyermekek száma a településen. Itt vélelmezhetően az merülhet fel, hogy a 3 év alatti és a 6 év feletti gyermekek is megjelennek az óvoda statisztikájában, és ebből adódik a számok különbözősége. A Jászságban több településen is volt rá példa, hogy bölcsőde hiányában az óvoda felvette a 2. életévét betöltött gyermekeket is, így valószínűleg Jászkiséren is ez volt a helyzet ebben az évben. A legrosszabb adat Jászapátin tapasztalható, ahol az óvodás korú gyermekeknek csak 64%-a vesz részt óvodai nevelésben, és a 3-6 éves korosztály 36%-át be sem írták az óvodába.

Az 1985/1986-os óvodai nevelési évben született meg az úgynevezett rugalmas beiskolázás. Végre figyelembe vették a gyermek és gyermek közötti egyéni különbségeket. Ha valaki 6 éves korában még nem volt iskolaérett, akkor az iskolai oktatás megkezdése nem volt kötelező számára, a gyermek még egy évet maradhatott az óvodában.

A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltárban található óvodai jelentések érdekessége, hogy az 1985. évi egyéni óvodai jelentésekben az óvónőknek már fel kellett tüntetniük a cigány gyermekek számát is.

Köztudott, hogy a Jászságban nem nagyon volt olyan település, ahol ne éltek volna cigány nemzetiségű családok. A magyar normarendszert viszont ők nem tudták elfogadni, beilleszkedésük még a mai napig folyamatban van. Vélelmezhetően a cigány gyerekek többsége nem járt óvodába, mert nagyon zárt nagy családi közösséget alkotnak, ahonnan a gyermekeket nem szívesen engedik el a szülők.

A statisztikával nyilvánvalóan azt akarták kiszűrni, hogy a cigány gyerekek hány százaléka jár, illetve nem jár óvodába, és talán az ország vezetőinek tervei között szerepelt az is, hogy kötelezővé tegyék az óvodát minden gyermek számára. A cigány gyerekek esetében különösen fontos lenne az óvodai nevelés, mert ők más kultúrából érkeznek, más náluk a szocializációs folyamat, amelyen az óvodai közösség sokat tudna javítani, így az iskolába kerülés, az iskolai beilleszkedés könnyebbé válna e gyermekek számára.

1989-ben megtörtént a rendszerváltás, a kommunista időszak véget ért hazánkban. A rendszerváltás után még 1989-ben megszületett az új óvodai nevelési program, amely rövidítve csak TONEP, jelentése a továbbfejlesztett óvodai nevelési program, amelynek az alkalmazása minden óvoda számára kötelező volt. Az óvodai nevelési program felépítése hasonlított a már meglévőhöz, de a demokrácia jegyében egy politikailag független nevelési program készült el.

Ezt követően jelent meg az 1993. LXXIX. törvény a közoktatásról. A törvény kimondja, hogy az óvoda továbbra is a közoktatás része, és az óvodai nevelés ingyenes, mindenki számára elérhető. A törvény magában foglalja azt is, hogy az óvoda 3 éves kortól fogadja a gyermekeket, az óvodai nevelés 5 éves kortól kötelező, vagyis minden gyermeknek legalább 1 évig óvodába kell járnia az iskola megkezdése előtt. A törvény bővíti az óvodák szabadságát is, ugyanis megadja azt az autonómiát az óvodák számára, hogy minden óvoda maga készítheti el a helyi, saját nevelési tervét. 1996-ban adták ki az ONOAP mozaikszóval illetett Óvodai Nevelés Országos Alap Programját, amely már csak az alapvető elvárásokat tartalmazta az óvodákra vonatkozóan.

A jászberényi Angyalkert Óvoda

Az ONOAP csak egy keret jellegű dokumentum, a továbbiakat, mint például nevelési terv, SZMSZ, minden óvoda önállóan maga határozhatja meg, és ezzel még nagyobb szabadságot ad az óvodaintézmények vezetésének.

A XX. század utolsó éveiben ismét teret kapott a reformpedagógia hazánkban. Egymás után jelentek meg az alternatív pedagógiát alkalmazó óvodák, amelyek Montessori, Waldorf vagy Freinet nézeteit tartották szem előtt a munkájuk során. Érdekeség, hogy az alternatív pedagógiát gyakorló óvodák közül a Jászágban csak kettő működött.

Egy még ma is működő óvoda van Jászberényben, ahol Freinet által elképzelt pedagógiai módszert és technikát részesítik előnyben és alkalmazzák munkájuk során az óvodapedagógusok. A másik alternatív pedagógiát alkalmazó óvoda Jásziványon működött, de az alacsony gyermeklétszám miatt 2007-ben megszűnt.

1980-tól az ország népessége folyamatos csökkenésnek indult, és ezzel párhuzamosan az óvodás korú gyermekek száma is fogyatkozott. A rendszerváltást követő időszakban már az országos statisztikák is jól tükrözik, hogy csökken a gyermekszám, mert redukálódik az óvodai férőhelyek, gyermekcsoportok és az óvodába járó gyermekek száma is.³¹ Az ezredfordulót követően ezen okból sok óvónőt bocsátottak el az állásukból, akiknek a későbbiekben át kellett képezniük magukat, hogy megállják a helyüket a munkaerőpiacon.

Az ezredforduló adatai alapján pozitívként említhető, hogy sok óvodában már alkalmaznak fejlesztő pedagógust, logopédust és gyógypedagógust, így helyben elérhető a segítség, ha az egy-egy gyermek vonatkozásában szükséges.³²

31 Gradovszky V. szerk. (1991) Statisztikai Tájékoztató Óvodák 1990. Budapest. Művelődési és Közoktatási Minisztérium

32 Boros et al. (2000) Jász-Nagykun-Szolnok Megye Közoktatási Intézményei a millennium évében. Szolnok. SZOLTISZ Kft.

2000-ben Jászberényben – a legnagyobb lélekszámú jászsági településen – van a legtöbb óvoda (13). Ezen kívül Jászfényszaru 2, Jászapáti 3, Jászárokszálláson 4 óvoda működött az ezredfordulón, a többi településen pedig csak 1-1 óvoda üzemelt. Ez az adat is jól mutatja azt, hogy a gyermekek száma folyamatosan csökken, így már kevesebb óvodaépülettel, kevesebb csoportszámmal is tudják biztosítani a gyermekek számára a megfelelő óvodai nevelést.

2016-ban a Jászság 18 települése közül 17 helységben 34 óvoda működik. Jászivány az egyetlen község, ahol nincs óvoda, mert a település lakossága összesen 372 fő. Közülük csak néhány fő az óvodás gyermekek száma, így a település nem tudja fenntartani az óvodát. Jelenleg a néhány jásziványi óvodás gyermek Jászszentandrára jár óvodába. Jászberényben napjainkban 11 óvoda működik és áll a gyermekek rendelkezésére. A legtöbb településen az óvodai intézmény fenntartója a települési önkormányzat. Jászágón, Jászfelsőszentgyörgyön és Jászkóhalmán a Felsőjászsági Óvodai Intézményfenntartói Társulás tartja fent a három működő óvodát. Ehhez hasonlóan a jászszentandrási óvoda fenntartója is egy társulás, amelynek neve Jászszentandrás és Jászivány Óvodai Intézményfenntartó Társulás. Ezeken kívül még három kirívó példa említhető Jászberény területén. Itt működik a Református Gólya Óvoda, amelynek fenntartója a református egyház. 1993-ban a rendszerváltást követően volt lehetőség a megalapítására. Szintén Jászberényben található a Jászság egyetlen alapítványi óvodája is, ez a MACI Óvoda. Az óvoda épületében 1973. szeptember 1-jétől kezdődött meg az óvodai nevelés, de ekkor még a Hűtőgépgyár volt a fenntartó. Szintén a rendszerváltást követően, 1993-ban jött létre a MACI Alapítvány, amely 1993-tól az óvoda üzemeltetője. Jászberény harmadik érdekessége, hogy 2016. szeptember elsején megnyitotta kapuit az Angyalkert Óvoda, amely a település első olyan intézménye, amelynek fenntartója a katolikus egyház.

Az önkormányzatok, a társulások és az egyházak által fenntartott óvodák mind ingyenesen igénybe vehetőek. A MACI Alapítványi Óvoda az egyetlen a Jászság területén, ahol térítési díjat kell fizetni, de az elérhető szolgáltatások messze meghaladják a többi óvoda szolgáltatásait. Sokkal több képzett szakember áll a gyermekek, családok rendelkezésére, valamint az átlagosnál sokkal kisebb gyermeklétszámú csoportokkal van lehetőség dolgozni. Az óvoda felvállalja a beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézségekkel küzdő gyermekek, a tartósan beteg gyermekek és a sajátos nevelési igényű gyermekek nevelését is, és a lehetőségekhez mérten részben vagy teljes mértékben integrálják őket az óvodai csoportokba.

A Jászság területén működő valamennyi óvoda felvállalja a sajátos nevelési igényű gyermekek gondozását, nevelését. Ma már a Jászság legtöbb településén a heterogén összetételű csoportokat alkalmazzák, és az óvónők elmondása szerint ez sokkal pozitívabb, mint a homogén csoportok. Számítalan előnye mellett kiemelendő, hogy hozzájárulnak a gyermekek megfelelő fejlődéséhez, megfelelő szocializációjához.

Szintén a rendszerváltás után, a rohamos munkanélküliség és az ezáltal romló életkörülmények következményeként jelent meg és terjedt el hazánkban a hátrányos helyzet és a halmozottan hátrányos helyzet. Ennek pontos definícióját az 1997. évi XXXI. Törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról még nem tartalmazta, de a 2013. évi törvénymódosítás már igen. A törvénymódosítás szerint jelenleg hátrányos helyzetű az a gyermek, akinek szülei legfeljebb általános iskolai végzettségűek, vagy tartósan munkanélküliek, vagy elégtelen (félkomfortos/komfort nélküli) lakókörnyezetben élnek. Halmozottan hátrányos helyzetű az a gyermek, akire a fent említett 3 kritériumból legalább kettő igaz.

A hátrányos helyzet és a halmozottan hátrányos helyzet alakulása napjainkban

	Összes gyermek	Normál gyermek	HH vagy HHH gyermek
Alattyán	50 fő	20 fő	30 fő (60%)
Jánoshida	102 fő	85 fő	17 fő (17%)
Jászsalsószentgyörgy	82 fő	74 fő	8 fő (10%)
Jászapáti	322 fő	214 fő	108 fő (34%)
Jászágó	17 fő	14 fő	3 fő (18%)
Jászárokszállás	247 fő	213 fő	34 fő (14%)
Jászberény	978 fő	804 fő	174 fő (18%)
Jászboldogháza	32 fő	31 fő	1 fő (3%)
Jászdózsa	57 fő	52 fő	5 fő (9%)
Jászfelsőszentgyörgy	65 fő	28 fő	37 fő (57%)
Jászfényszaru	193 fő	152 fő	41 fő (21%)
Jászivány	0	0	0
Jászkisér	192 fő	147 fő	45 fő (23%)
Jászladány	243 fő	105 fő	138 fő (57%)
Jászszentandrás	72 fő	68 fő	4 fő (6%)
Jásztelek	72 fő	32 fő	40 fő (56%)
Pusztamonostor	46 fő	41 fő	5 fő (11%)

3. számú táblázat

A 3. számú táblázattal szeretném szemléltetni, hogy az óvodás korú gyermekek körében mennyi a hátrányos helyzetű gyermekek száma és aránya a normál gyermekekhez viszonyítva. A fő probléma az, hogy általában a hátrányos helyzetű és halmozottan hátrányos gyermekek szocializációja nem megfelelő, és sokkal nagyobb hátrányokkal indulnak már az óvodai nevelés kezdetekor is, mint a normál családból származó kortársaik. A kötelező óvodáztatás segítheti a hátrányok leküzdését, de ehhez a szülők együttműködése és az óvodapedagógus kitarító munkája is szükséges.

Jelenleg a csoportlétszámok már normalizálódtak, az egy csoportban lévő gyermekek száma átlagosan 16 és 28 között van, az egy óvónőre jutó gyermekek száma átlagosan 7-16 gyermek. Ezenkívül szinte minden óvodában alkalmaznak logopédust – legalább részmunkaidőben –, így a szülők és a gyermekek helyben igénybe tudják venni ezt a szolgáltatást.

A személyi feltételek kedvező módosulása mellett a tárgyi feltételek alakulásáról is csak pozitívumokat lehet megemlíteni, ha az elmúlt 140 évre visszatekintünk. A legjelentősebb fejlődést a tornaszobák, tornatermek kialakítása jelentette, amely mára már szinte minden óvodában elérhető. Egyre több pályázat irányult arra, hogy az intézményeket dotálja a tornaterem vagy tornaszoba létrehozásában, ezzel is segítve a gyermekek egészséges életmódjának megalapozását. Ezen kívül néhány területi óvodában már sószoza is a gyermekek rendelkezésére áll, amely hatékonyan elősegíti egészségük megőrzését, immunrendszerük erősítését.

Egyre több óvodában jelennek meg a különböző sportok, foglalkozások az óvodai nevelési időn túlmenően. A leggyakoribb elérhető foglalkozások: néptánc, furulya, angol, hittan, lábtorna, manójóga, szivacskezilabda. Ezek a szolgáltatások többnyire ingyenesek, de vannak közöttük térítési díj ellenében igénybe vehető képzések is.

Kutatásom egy hiánypótlás kezdeti jegyzetének is tekinthető, mert e témában még nem készült átfogó értékelés. Az oktatással foglalkozó dolgozatoknak mindig az iskola volt a favorizált témaköre, amelyről több könyv is készült a Jászság vonatkozásában, viszont az óvodák tárgyköre háttérbe szorult. Ez vajon minek köszönhető? Talán annak a ténynek, hogy sokáig nem volt kötelező az óvodába járás, vagy mert a szülők ragaszkodtak a tradíciókhoz, és inkább otthon nevelték gyermekeiket az iskolakezdésig? Ezt nem lehet tudni, viszont az bizonyos, hogy e téma még senki érdeklődését nem keltette fel komolyabban.

A jelenkor társadalma – felismerve a korábbi évek hiányosságait – már nagy hangsúlyt fektet az óvodai nevelésre. Napjainkban szinte 100%-os a gyermekek óvodai nevelésben történő részesítése, csak nagyon ritkán és nyomós indok alapján mentenek fel valakit az óvodai tankötelezettség alól. Nem csak országosan, de a Jászságban is nagyon kedvezőek az óvodai feltételek, amelyek minden gyermek és szülő igényét kielégítik. Ezen kívül a 3 éves kortól kötelező óvodai nevelés valóban pozitív hatással van azokra a gyerekekre, akiknek a hatékony szocializációját a szülők az otthoni környezetben nem tudják megfelelően biztosítani. Csak bízni tudok abban, hogy az óvodás korú gyermekek számára betartandó érvényű intézményi nevelés erősíti bennük a tankötelezettség érzését, és nemcsak az általános iskolát fogják majd sikeresen befejezni, hanem esélyük lesz akár egy szakma megszerzésére is. Megítélésem szerint ezen jogszabály bevezetése egyértelműen pozitív lépés volt a magyar kormány részéről, amely a továbbiakban a magyar társadalom fejlődésének egyik meghatározó generátora lehet.

Vincze János Farkas

A JÁSZLADÁNYI ÖNKÉNTES TŰZOLTÓ EGYESÜLET KÖNYVTÁRA ÉS A TAGOK MŰVELŐDÉSE 1945 ÉS 1978 KÖZÖTT

A jászladányi tűzoltó egyesületnek is lehetett könyvtára a második világháború előtt, ahogyan a településen működő más szervezeteknek is. Azonban 1944 decembere és 1945 márciusa között a település lakossága a belterületről a szovjetek által kilakoltatásra került, így a településen maradt iratok is jelentős károkat szenvedtek. „*Leírni nem lehet a képet, mely élénk tárult!*”¹ Fogalmazta meg Kiss Imre, a település plébánosa a világháború során történt kilakoltatás mértékét. Hasonlóképpen járt a katolikus iskola könyvtára is, amely teljes egészében megsemmisült, az ingó- és ingatlanállománya pedig 85%-os kárt szenvedett.² 1949-ben, a tűzoltó egyesület államosítását követően a csoport múltjára vonatkozóan információkat kértek be. Ebből tudjuk meg, hogy „*korai történetre vonatkozóan iratok nem maradtak fenn. Az irattárunk a kilakoltatás során eltűnt.*”³ A háború előtt bármi is állt rendelkezésükre a helyi lánglovagoknak, az már az enyészeté lett. Innen vesszük górcső alá az Önkéntes Tűzoltó Egyesület könyvtárának lassú gyarapodását.

Alapvető fontossággal bírt, hogy a megfelelő szakmai kiadványok bekerüljenek a könyvtárba. 1949. április 11-én megtörténik a tűzoltó újság előfizetése is.⁴ Az egységkönyv iktató részébe csak *tűzoltó újság*-ként beírt folyóirat nagy valószínűséggel az 1949 áprilisában indult és Csillag Gyula által szerkesztett *Magyar Tűzoltó* volt. Az újság következő felbukkanása az 1951. március 13-ai gyűlésen merült fel, legalábbis az egységkönyv szerint. Ekkor egyhangúlag megszavazták a lap újbóli előfizetését.⁵ Az egységkönyv egy különálló része a *szakkönyvleltár* is. Az 1949 és 1951 közötti időszak első és egyetlen bejegyzett kötete Marinovich Endre és Török Antal *A Tűzoltóság és tűzrendészet* című munkája, amelyből 2 példány volt megtalálható az őrszobán.⁶

Ezt követően az egyesületi könyvtár fejlesztésével kapcsolatban 1959-ből vannak értesülések. Ekkor az egységkönyv fejléce már megváltozott: a korábbi *szakkönyvleltárt* felváltja a *szakmai, ideológiai és szépirodalmi könyvek leltára* cím. Nagyon izgalmas betekintést nyerni abba, hogy mit is olvasott a *szocialista tűzoltó*, milyen irodalmat kellett beszerezni egy vidéki tűzoltóságnak az államszocializmus időszakában.

Szakmai könyvek terén ebből az időszakból 6 különbözőt nevezhetünk meg összesen 20 példányban. Ezek a tűzoltási alapismeretekre, a mezőgazdasági tüzesetekre, a kismotoros fecskendő használatára és a légóttalomra vonatkoztak, valamint 15 példányban volt megtalálható az irodán az Önkéntes tűzoltó testület felelősök kézikönyve.⁷ A könyvtár 1959.

1 Kiss (2015) 38.

2 MNL JNSZML MMGY. 37. d. 770/46.

3 GIHK Tűzoltóság iratai. 11. Egységkönyv 1948–1951. 27/1949.

4 GIHK Tűzoltóság iratai. 11. Egységkönyv 1948–1951. 17/1949.

5 GIHK Tűzoltóság iratai. 11. Egységkönyv 1948–1951. Jegyzőkönyv az 1951. március 13-ai tűzoltó gyűlésről

6 GIHK Tűzoltóság iratai. 11. Egységkönyv 1948–1951. Szakkönyvleltár

7 GIHK Tűzoltóság iratai. 13. Egységkönyv 1958–1965. 479. o.

február-márciusban bővült szépirodalmi és ideológiai könyvekkel.⁸ Az ideológiai indíttatású könyvekkel kapcsolatban egyedül Alekszandr Maliskin (1892–1938)⁹ könyve, az *Istenhá-tamögötti emberek* említhető, amely a Szovjetunió '20-as és '30-as éveiről, a szocializmus előretöréséről szól. Jermilov szerint Maliskin ezzel teremtette meg a szovjet társadalmi regény műfaját.¹⁰ 1960-ban ebből a regényből még egy példányt beszereztek. Részben sorolható az ideológiai könyvekhez Darvas József (1912–1973) *Egy parasztszalád története* című szociográfiája, amely 1939-ben jelent meg először. Darvas munkája elsősorban a paraszti társadalom rétegződését, a tanyasi életet és a korabeli falusi világ kilátástalanságát taglalja. (1932-ben elhatározta, hogy Budapestre utazik és író lesz, szocialista író.¹¹)

A szépirodalmi műveket hazai vonatkozásban Dobozy Imre (1917–1982) a *Mindennapi történetek című munkájával*, aki a *Tizedes meg a többiek* című film forgatókönyvét is írta,¹² Szőnyi Sándor (1910–1989) 1955-ös *Megújhódás*-a¹³ és Tamási Áron (1897–1966) *Világ és holdvilág* munkái reprezentálták. Szőnyi irodalmi munkássága a világháború előestéjén kezdődik, mikortól a Népszavában jelennek meg tárcái,¹⁴ a Megújhódás főhőse pedig a háború utáni új világba való beilleszkedést éli át. Tamási Áron, bár 1949–1953 között mellőzött személy lett a magyar irodalmi életben, 1954-től visszatérhetett, művei megjelenhettek,¹⁵ az 1958-ban kiadott novellás válogatása pedig egy évvel később a ladányi tűzoltók egyik olvasmánya lett. A szépirodalom külföldi vonatkozásban az orosz realizmus két mestere, Lev Nyikolajevics Tolsztoj (1828–1910), ahogyan az egységkönyve lejegyezték: *Karenina Anna* című munkájával és Anton Pavlovics Csehov (1860–1904) *A csinovnyik halála* művével szolgálta a tűzoltók kikapcsolódását. A szépirodalmi és ideológiai könyvek érdekessége, hogy a tárolásuk nem a tűzoltóság irodáján, hanem a tűzoltóknál volt megoldva, akiknek a nevei a művek mellé feltüntetésre kerültek.

A könyvvállomány gyarapodásáról újabb információink 1966 decemberéből származnak. December 20-án a szolnoki illetőségű Járási és Városi Tűzrendészeti Parancsnokságtól érkezett Jászladányra 32 mű, összesen 37 példányban.¹⁶ Az 1966–1972-es időszak folyóirat előfizetéseire vonatkozóan mindösszesen két iktatókönyvi bejegyzés található. 1966-ban a *Tűzoltó* folyóirat megrendelését adták meg,¹⁷ míg 1969-ben a *Magyar Tűzoltó* szaklap előfizetését.¹⁸ Ez utóbbi azonban még ebben az évben megszűnt.

Vegyük ismét sorjában a *szakmai, ideológiai és szépirodalmi könyvek leltárát*. Ideológiai műnek tekinthető Ilja Grigorjevics Ehrenburg (1891–1967) *A béke útja* című munkája. Ehrenburg részt vett az 1905-ös forradalomban, tagja volt a bolsevik pártnak, majd aktív résztvevője a spanyol polgárháborúnak és a második világháborúnak is. A Szovjetunióban elismert és tisztelt publicistaként tevékenykedett. 1922-től az irodalmi konstruktivizmus úttörője.¹⁹

8 GIHK Tűzoltóság iratai. 13. Egységkönyv 1958–1965. 478. o.

9 Zöldhelyi (1997) 241.

10 Jermilov (1955) 51–53.

11 ÚMIL I. 401.

12 Uo. 450–451.

13 ÚMIL III. 2020–2021.

14 MÉL 875.

15 ÚMIL III. 2039–2041.

16 GIHK Tűzoltóság iratai. 14. Egységkönyv 1966–1972. 478–479. o.

17 GIHK Tűzoltóság iratai. 14. Egységkönyv 1966–1972. 18. o. 1966/85.

18 GIHK Tűzoltóság iratai. 14. Egységkönyv 1966–1972. 48. o. 1968/17.

19 Zöldhelyi (1997) 237, 251–254.

Julius Fučík (1903–1943) cseh kommunista újságíró többször járt a Szovjetunióban, ahol riportokat készített. Csehszlovákia német megszállását követően illegalitásba vonult, a földalatti sajtó vezéralakja lett. Miután elfogták, még a börtönből is kijutottak riportjai. Fučíktól az Üzenet az élőknek művet olvashatták a tűzoltók.

A szovjet kolhozosításról szól Janka Brill (1917–2006) belorusz író-nőnek a szocreál jegyében fogant könyve a *Pirkad Zabolotye felett*.²⁰

Magyar vonatkozásban a Kossuth-díjas Illés Béla (1895–1974) neve mellett említi a leltár a *Felszabadult ország* című művet, amelynek témája a háborús Magyarország volt. Azonban ez egy válogatás, amelyben 21 mű kapott helyet, köztük kettőt (*A háború célja; Találkozás a pincében*) Illés Béla jegyez. ²¹ A mű két példányban is szerepel a leltárban. A könyvvállományban szintén helyet kapott az 1949-ben megjelent *Fegyvert s vitézt énekelek* kötete is. Korábbi művei a tanácsköztársaságról szóltak, a második világháború során részt vett szovjet oldalon Budapest ostromában. Illéshez tartozó érdekesség Guszev kapitány alakjának kitalálása, aki-ről már az ötvenes években megállapították a történészek, hogy fiktív személy.²²

Földes Péter (1916–2005) kétszeres József Attila-díjas író a *Feledhetetlen május* kötetével került az állományba. Művei elsősorban történelmi témájúak voltak.²³

Propagandisztikus célt szolgált minden bizonnyal az egyébként kiváló szakmai munka, Karsai Elek (1922–1986) és Pintér István (1929–) *Darutollások* című műve is.

Aranyossi Magda (1896–1977) a *Hősök voltak* kötetrel szerepelt a könyvtár állományában, de ahogy Illés Béla esetében itt is egy válogatásról beszélhetünk. Aranyossi *A jövő embere* és a *Nem tehettem másként...* novellákkal szerepel a kötetben. Tagja volt az ismert Gallilei Körnek, majd 1919-ben a pedagógus szakszervezet tisztviselője lett. Aranyossi a két világháború közötti idő javát emigrációban töltötte, részt vett több ország kommunista mozgalmaiban.²⁴

Konsztantyin Alekszandrovics Fegyin (1892–1977) két műve is bekerült az őrszobára: az *Európa elrablása* és *Az Arkturusz szanatórium*. Gorkij barátjaként a szovjet szocialista realizmus egyik jelentős alakjává vált. Hősei a munkásosztály forradalmi szereplői lesznek.²⁵ A jóval híresebb Makszim Gorkij (1868–1936) azonban csak egyetlen válogatással került be a gyűjteménybe.

Alekszej Fjodorovics Fjodorov (1901–1989) Ukrajnában volt területi pártbizottságok titkára, majd a második világháború alatt az ukrán partizánmozgalom egyik legjelentősebb alakja.²⁶ Műve, a *Partizánok élen* jól illeszkedik a második világháború utáni szovjet memoárok közé.

Borisz Leontyevics Gorbátov (1908–1954) szovjet-orosz novellista, aki a donyecki régióban született. Már a 30-as években csatlakozott a kommunista párthoz. Ezek adták alapját a legismertebb művének, a *Donyeci bányászok*-nak.²⁷

20 Szakolczay (2006) 21.

21 ÚMIL II. 858.

22 Vörös (2006) 214–225.

23 ÚMIL I. 614–615.

24 Uo. 62.

25 Zöldhelyi (1997) 242. és https://en.wikipedia.org/wiki/Konstantin_Fedin (megtekintve 2017. augusztus 12.)

26 https://en.wikipedia.org/wiki/Oleksiy_Fedorov (megtekintve 2017. augusztus 13.)

27 https://en.wikipedia.org/wiki/Boris_Gorbátov (megtekintve 2017. augusztus 13.)

Az orosz szépirodalom vonatkozásában *A csinovnyik halála* mellé odakerült Csehov *Három nővér*-e is.

Megjelenik a gyűjteményben Ivan Alekszandrovics Goncsarov (1812–1891) is az orosz realizmust képviselendő. A ladányi tűzoltók olvashatták a *Szakadék* és a *Hétköznapi történet* című munkáit. Utóbbiból két példány is megtalálható volt.

Az orosz realizmuson kívül jelen volt Honoré de Balzac (1799–850) francia realista regényíró *Betti néni*-je is.

Alois Jirásek (1851–1930) cseh regényíró gyakran foglalkozott történelmi témákkal. A tűzoltóság könyvtárában található *Sötétség* is egy ilyen műve, amely a cseh ellenreformációról szól.²⁸

Egyfajta átmenetet jelent Gábor Andor (1884–1953) két műve, a *Bécsi levelek* és az *Összegyűjtött versek*, mivel Gábor Andor szocialista újságíróként gyakran kritizálta korát, de művei szépirodalmi felhangot is megütnek.²⁹

Egyértelműen a szépirodalmi részleget gyarapította Gárdonyi Géza *Egri csillagok*, Jókai Mór 8 kötete (*Kárpáti*(sic!) *Zoltán*, *A mi lengyelünk*, *Rab Ráby*, *Fekete gyémántok*, *Enyém tiéd övé* (sic!), *Nincsen ördög*, *Eget vívó asszonyszív*, *Egy magyar nábob*), utóbbiból 2 példány is, és József Attila összes művei szintén két példányban. Persze József Attilát az államszocialista időszak kedvelte ifjúkori tettei és némely verseinek témája végett, de szépirodalmi munkássága tagadhatatlan.

Szintén a magyar szépirodalmi alkotásokhoz kapcsolható Kisfaludi Sándor (1916–1986), akihez a leltár a *Jászkunság* című művet kötötte. Azonban itt meg kell jegyezni, hogy a *Jászkunság* folyóirat II. számáról van szó, amelyben szerepel József Attiláról szóló tanulmánya. Nevéhez köthető a folyóirat elindítása is.³⁰

Újra beszerezték Tamási Áron *Világ és holdvilág* kötetét is.

Az akkori kortárs irodalmat képviselte Goda Gábor (1911–1996) *Farkasok között* című elbeszélése. Goda a háború utáni Budapest kulturális életének egyik fellendítője volt. Többszörös József Attila-díjas író.³¹

A következő év végéig még két kötettel bővült a könyvtár, mindkettő egy-egy már meglévő újabb példánya: Csehov csinovnyikja és Tamási novellásgyűjteménye.³²

Az utolsó bejegyzés 1969-ből való, ekkor a *Szerelési szabályzat* elnevezésű szakmai kiadványra tettek szert.³³

Egyrészt jól látható, hogy a különböző egységkönyvek csak az állománygyarapítást taglalják, nem tüntetik fel a már meglévő gyűjtemény példányait, másrészt pedig kitűnik, hogy a falusi tűzoltóság könyvtára mennyire lassan és akadozva gyarapodott, mígnem ez a gyarapodás meg is szűnt. Az utolsó feltüntetett könyv beszerzésének ideje 1969, az egységkönyvet pedig az iktató és a működési napló szerint rendszeresen vezették 1972-ig, tehát ha állománygyarapodás történt volna, minden bizonnyal bejegyezték volna. Az 1975–1978 közötti egységkönyvben pedig már teljesen üres a könyvek leltára.³⁴

28 Szalantai (1964) 64–65.

29 ÚMIL I. 637–638.

30 Kaposvári (1986) 27–29.

31 ÚMIL I. 684.

32 GIHK Tűzoltóság iratai. 14. Egységkönyv 1966–1972. 479. o.

33 GIHK Tűzoltóság iratai. 14. Egységkönyv 1966–1972. 479. o.

34 GIHK Tűzoltóság iratai. 16. Egységkönyv 1975–1978. 478–479. o.

A tűzoltó egyesület könyvtárára vonatkozóan további feljegyzések, iratok nem állnak rendelkezésre, így csak feltételezhető, hogy alkalmanként azért újabb szakirodalmat vagy egy-két szépirodalmi művet is beszereztek vagy kaptak.

Összességében szakmai vonatkozást tekintve nem nevezhető komolynak az állomány, hiszen mindösszesen egy folyóirat-előfizetése és néhány könyve volt a tűzoltóságnak. A politikai propagandára építő művek száma pedig ha kevéssel is, de többnek bizonyul a szépirodalmi művek számánál. Bár a könyvállomány nem nevezhető jelentősnek, napjainkra egyetlen kötet sem maradt meg.

Források:

Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok megyei levéltára:

MNL JNSZML MMGY. 37. d. 770/46.

Gaál István Helytörténeti Kör, Jászladány:

GIHK Tűzoltóság iratai. 11. Egységkönyv 1948–1951.

GIHK Tűzoltóság iratai. 13. Egységkönyv 1958–1965.

GIHK Tűzoltóság iratai. 14. Egységkönyv 1966–1972.

GIHK Tűzoltóság iratai. 16. Egységkönyv 1975–1978.

Online források:

https://en.wikipedia.org/wiki/Boris_Gorbatov (megtekintve 2017. augusztus 13.)

https://en.wikipedia.org/wiki/Oleksiy_Fedorov (megtekintve 2017. augusztus 13.)

https://en.wikipedia.org/wiki/Konstantin_Fedin (megtekintve 2017. augusztus 12.)

Felhasznált irodalom:

Jermilov (1955)= Jermilov: Alekszandr Maliskin munkásságának fő vonásai. In: Irodalmi Figyelő I. évf. (1955) 51–53.

Kaposvári (1986)= Kaposvári Gyula: Kisfaludi Sándor (1916–1986). In: Jászkunság 1986.12. 27–29.

Kiss (2015)= Kiss Imre: Historia Domus: A jászladányi háztörténet Kiss Imre plébánossága idején. Underground Kiadó, Bp. 2015.

MÉL= Magyar Életrajzi Lexikon (1978–1991) A–Z. (szerk. Barabás Éva et al.) Akadémiai Kiadó, Bp. 1994.

Szokolczay (2006)= Szokolczay Lajos: Jövőkép – gyerekszemmel. Beszélgetés Haris László fotóművésszel. In: Magyar Napló XVIII. évf. (2006) 10. sz. 9–21.

Szalantai (1964)= Szalantai Rezső: A cseh irodalom története. Gondolat, Bp. 1964.

ÚMIL I.= Új Magyar Irodalmi Lexikon 1. A–Gy. (Péter László főszerk.) Akadémiai, Bp. 1994.

ÚMIL II.= Új Magyar Irodalmi Lexikon 2. H–Ö. (Péter László főszerk.) Akadémiai, Bp. 1994.

ÚMIL III.= Új Magyar Irodalmi Lexikon 3. P–Zs. (Péter László főszerk.) Akadémiai, Bp. 1994.

Vörös (2006)= Vörös Boldizsár: Illés Béla „Guszev-ügye” – avagy hogyan lett az írói kitalációból történelmi tény 1945 és 1951 között. In: Múltunk 51. évf. (2006) 3. sz. 214–225.

Zöldhegyi (1997)= Zöldhegyi Zsuzsa (szerk.) Az orosz irodalom története a kezdetektől 1940-ig. Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp. 1997.

Wirth Lajos

A JÁSZAPÁTI MAKÓ CSALÁDOK SZÁRMAZÁSA, ÉS MAKÓ PÁL SZŰKEBB CSALÁDJA

A Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság Turul című közlönyének XIV. (1896) kötete négyrészes tanulmányt közöl Makay Dezső tollából: *A Csanád nemzetség Waffa és Bogyoszló vonala* címmel (p. 27., 75., 124., 178.). Tanulmányát Makay a nemesszegei Makó család lezármazására vonatkozó hipotézisének ismertetésével zárja, amely szerint a Makó családok ezen ága is a Csanád nemzetségből, annak Bogyoszló ágából eredeztethető.

Számunkra ez annyiban érdekes, hogy P. Makó Lajos Bécsben élő családtörténész évtizedes kutatásai alapján tudjuk, hogy a kerekgedei Makó családok – beleértve a valaha Jászapáti is – a nemesszegei Makó családból származtathatók. Ennek megfelelően a jászapáti születésű, nemzetközi hírű jezsuita tudós, Kerekgedei Makó Pál is ebből az ágból származott. Az alábbi családtörténeti összeállításnak a szakirodalmon és az oklevelek tanulmányozásán alapuló része Makó Lajos évtizedes, egyelőre publikálatlan kutatási eredményeire támaszkodik. Felhasználásukra P. Makó írásban is engedélyt adott: *„Ezen adatokat felhasználhatod, amennyiben szükséged van rá, és hivatkozol kutatási munkám eredményeire. Az irodalom tele van hibákkal, amit csak úgy tudok megérteni, hogy az eredeti okleveleket nem látták, illetve más témákkal foglalkoztak, és ezeket csak úgy mellékesen feljegyezték. Remélem, hogy ezzel is segítségedre tudok lenni.*

Bécs, 2016. április 11.”

A jászapáti anyakönyvek adatait Szikszai Mária nyugalmazott könyvtárigazgató összeállítása alapján közlöm, aki ugyancsak hozzájárult eredményeinek az írásomban való felhasználásához.

Makay tanulmánya szerint a nemesszegei előnevet nyilván később felvevő család ősi birtoka a Moson megyei Nezsideren (Neusiedel) volt, ezt 1560-ban eladták Thurzó Bernátnak. Egyéb birtokaik Bihar, illetve Pozsony vármegyében voltak. A Pozsony megyei nemesszegei kúria első, név szerint ismert tulajdonosa I. Makó Ferenc királyi jegyző volt, aki kúriájára 1548-ban I. Ferdinándtól új adományt is kapott. Mind Makay Dezső, mind Makó Lajos a nemesszegei vonal megalapítójának két fiát említi, II. Ferencet és Pétert. Nem kizárt, hogy II. Ferenc azonos azzal a Makó Ferencel, aki sógoraival együtt az alábbi nemeslevelet kapta. Címeres nemeslevél: *„Zakál. (Körmendi.) Adta: II. Rudolf, Pozsony, 1578. április 11. Kapta: Körmendi Zakál János, neje Sbardelat Anna és gyermekei: továbbá sógorai: Kermendy János, Markasiny Ferencz, Teötösy Tamás, Makó Ferencz és Burján István. (Címerhatározó/Makó címer; Makó 1578).”* A fennmaradt iratok tanúsága szerint a nemesszegei kúriával kapcsolatos ügyekben 1561-ben és 1564-ben II. Ferenc intézkedett, míg a tizenhatodik század végén Makó György és Albert zálogba adta azt Szabó Jakabnak.

Az anyakönyvezés a történelmi Magyarországon csupán 1625-től tekinthető viszonylag általánosnak, és csak az északi megyékben, és csak a katolikusoknál. Az ország többi területén csak a török kiűzése után indulhatott meg (Jászapáti például 1698-ban).

Ilyen módon a családkutatók csupán a nemesi oklevelekre, adománylevelekre és fennmaradt bírósági periratokra kénytelenek támaszkodni.

Az unokatestvérek közül Rudolf császár 1595. február 1-jén Prágában a már nemesi szabadságban élő nemesszeგი Makó Györgynek és általa Albert nevű testvérének, továbbá atyai unokatestvéreinek („patruelibus suis, qui etiam antea nobilibus parentibus orti et libertate nobilitari semper gravisi esse dicuntur”), I. Jánosnak és III. Ferencnek, valamint utódaiknak, általánosságban említett érdemei jutalmául magyar nemességet adományozott, és ezzel egyidejűleg a következő címet adta nekik: kék színű címerpajzsban, zöld mezőben zöld hármashalom, amelynek közepéből zöld szárú, zöld levelű hármashalomszilva emelkedik, amely felé egy természetes színű, balra néző szarvas hág. A sisak feletti koronából egy aranyszínű griff emelkedik, jobbáiban arany karddal, elhárító vágással. Foszladék: kék-arany, vörös-ezüst. (Rexa Dezső: *A törvényhatósági levéltárak címeres levelei*. 1909., I. füzet, 113.)

Szakály Ferenc: *Magyar intézmények a török hódoltságban* című munkájának (MTA Történettudományi Intézete, 1997. Budapest) 125. oldalán olvasható 253. lábjegyzete szerint: „1578. május 19-én a jászapáti Makó István és a kunágotai Tóth Benedek adta el – tetemes mennyiségű áruért és pénzért – azt a nagyszombati házat, amelyet Borsos Mihálytól, annak kifizetetlen adósságai miatt, perrel nyertek el.” (Levéltári jelzet: **SOAVT**, Nagyszombat város levéltára, tanácsülési jkv. 1569–1586. év, fol: 159/r). A hatvani szandzsák 1550-es és 1570-es adóösszeírásában még nem fordul elő a Makó név a Jászságbán. Adat hiányában nem tudható, de lehetséges, hogy nemesszeგი Makó István (Albert testvére) élt akkor Jászapátián.

A kerekgedei Makó ág eredetét 1606-tól, a bécsi békétől számíthatjuk. Több forrás, köztük a Makókkal rokonságban lévő kechkeméti Pethes család feljegyzései szerint is a Makó család Kerekgedét a bécsi béke után szerezte meg. Ebből a megfogalmazásból nem derül ki egyértelműen, hogy megvásárolták, birtokcsere révén jutottak-e hozzá, vagy királyi adományként kapták. A magam részéről adománylevéllel, vagy a rá való határozott utalással nem találkoztam.

1635. november 22-én II. Ferdinánd Bécsben címeres nemeslevelet adományozott Makó Albertnek, feleségének, Torma Zsófiának, Imrének, feleségének, Gazda Annának és kisfiuknak, Lőrincnek, Pálnak és feleségének, Dósa Annának, fiának, Györgynek és leányának, Orsolyának a majdan születendő gyermekeikkel együtt.

Az adományozott címer leírása: kék színű pajzsban zöld hármashalmon álló, balra forduló, szárnyait kiterjesztő fehér galamb, csőrében három búzakalászt tart. A sisakon lévő koronából egy, a pajzsban levővel megegyező galamb emelkedik ki. Foszladék: kék-arany, vörös-ezüst.

Az armális túlélte az évszázadok viszontagságait, jelenleg egy kerekgedei (hodejováci) magánszemély tulajdonában van. Fénymásolatát – és a címeréről vászonra, olajfestékkel készített másolatot – Makó Lajos a XX. Jász Világtalálkozó alkalmával Jászapáti városnak adományozta. Az oklevél szövege nem tartalmaz egyértelmű utalást arra nézve, hogy Makó Albert és Makó Imre között milyen vérségi viszony állt fenn, testvérek voltak, vagy apáról és fiáról van szó. Makó Lajos az Országos Levéltár oklevéltani szakembereivel is konzultált a kérdéssel, és a szakértők egyöntetű álláspontja szerint – szemben az irodalomban, például Forgón Mihálynál (*Gömör–Kishont vármegye nemes családjai*, Méry Ratio, 2001., 442. reprint) és Áldási Antalnál (*A Magyar Nemzeti Múzeum címeres levelei*, Bp., 1937., 3. köt., 271.) olvasható fordításokkal – a helyes értelmezés az, hogy Makó Imre Makó Albert fia, a fiúcska, Makó I. Lőrinc pedig az unokája volt.

Most érkezünk el tulajdonképpen a jászapáti, és az innét a Jászságba és távolabbi vidékekre továbbköltözött kerekgedei Makó családok történetéhez. Az 1635. évi oklevélen szereplő, és 1635-ben, vagy röviddel előtte született Makó Lőrinc, kerekgedei Makó Pál dédapja, mindannyiuk őse.

Forgon Mihály: *Gömör–Kishont vármegye nemes csalá dai* című munkájában az olvasható, hogy „*Makó Boldizsár és Lőrinc testvérek a XVII. század második felében gyermekeikkel együtt a Jászságba költöztek. Makó Boldizsár azonban visszajött lakni az ősi kerekgedei jószágra, míg Makó Lőrinc Jászapáti n telepedett le*”. A Pethes-féle feljegyzésben az áll, hogy a testvérek 1695-ben költöztek Apátira, ahol Lőrinc 1698-ban bíró lett, Boldizsár pedig a Rákóczi szabadságharc idején költözött vissza. Gyermekei közül Mátyás Jászapáti n született (a plébánia keresztelési anyakönyve szerint 1704. 02. 24-én), de Albert már Kerekgedén. A Pethes-féle feljegyzés szerint Albert II. Boldizsár nevű fia 1739-ben született Kerekgedén. Esetleg ő lehetett az az esküdt, akinek 1776-i pecsétjéről a Forgon Mihály által leírt oroszlanos címert rekonstruálták, bár ezt más forrásból nem sikerült megerősíteni. A Forgon Mihály által leírt címer: „*Kardot tartó oroszlán. Sisakdíz: két szárny között növekvő, kardot tartó oroszlán.*” Természetesen, ha ennek a címernek köze van a kerekgedei Makó családhoz, akkor azt 1635 után kellett a család valamely tagjának kapnia. Érdeemes megjegyezni, hogy egyrészt az itt leírt címer megegyezik a Siebmacher's Wappenbuch IV. kötete 293. tábláján látható Makfalvy címerrel, másrészt, hogy nagyon hasonló a Borsod megyei Szendrőn élő Makó Balázs által kapott címerhez, de ez utóbbinál a koronából egy, a jobbában kardot tartó, kalpagos vitéz emelkedik ki.

Mivel Boldizsár családjával visszaköltözött Kerekgedére, ezért csak Lőrinc, két fia, menyei és unokái maradtak Jászapáti n.

Egyelőre olyan forrás nem ismert, amelyből Makó Boldizsár életrajzi adatai megállapíthatók lennének, mindenesetre az gyanús, hogy a Jászapáti n költözött két testvér esetében Lőrinc legidősebb unokája idősebb, mint Boldizsár legidősebb gyermeke, és I. Lőrincnek II. Lőrinc nevű dédunokája egyidős volt I. Boldizsárnak II. Boldizsár nevű unokájával. A családtörténeti kutatás egyik jövőbeni feladata ennek a helyzetnek a tisztázása. Lehetséges, hogy a testvéri kapcsolat igaz – például Boldizsár igen későn nősült –, legfeljebb a nagy különbségek miatt szokatlan, de a magam részéről nem zárom ki annak lehetőségét sem, hogy Boldizsár Lőrincnek nem testvére, hanem a fia volt, és egyben Jánosnak és Pálnak a fivére. Ezt feltéve több kérdés is más megvilágításba kerül.

Mindenesetre, ha hihetünk az irodalmi forrásoknak – azaz Makó Lőrinc és Boldizsár testvérek voltak –, akkor Lőrinc valamennyi unokája jászapáti n születésű. Ezt egyedül Makó Gergely esetében nem lehet a születési anyakönyvvel igazolni, aminek az oka abban rejlik, hogy Jászapáti n 1698-ban kezdődött meg az anyakönyvezés, Gergely viszont 1697-ben született. Ezt a temetési anyakönyv igazolja, amely szerint 1777. január 3-án, életének 80. évében hunyt el.

Mint azt korábban említettem, a kerekgedei családok jászapáti n családfájának összeállítása Szikszai Máriának, a városi könyvtár nyugalmazott igazgatójának a munkája. Ennek egy részletét közlöm az alábbiakban, kiegészítve azzal a hipotézissel, hogy Boldizsár nem testvére, hanem fia volt I. Lőrincnek. Csatoltam továbbá a Pethes-féle feljegyzésben olvasható, Boldizsár családjára vonatkozó adatokat a családfához.

I. Makó Lőrinc járszapáti fiúági leszármazottai a dédunokákig

I. Lőrinc (*1635–†1705) ∞ (nem ismert)

I. János (*1664– †1731. 03. 20) ∞ Balajthy Dorottya (*1672–†1732)

Gergely (*1697– †1777. 01. 03.) ∞ Sike Judit (*1700–†1768)

III. Pál (*1723. 07. 09 – 1793. 08. 19)

Ilona (*1725. 12. 16. – ?) ∞ Birkás Mátyás

Klára (*1729. 10. 23. – ?) ∞ Antal József

V. János (*1733. 01. 10. – ?)

Anna (*1735. 10. 15. – ?) ∞ Koczka József (*1731–†1791)

Zsuzsanna (*1738. 01. 19. – ?)

II. Lőrinc (*1739. 08. 21. – †1807. 08. 13.) ∞ Dósa Anna (*1745 – †1808)

Zsuzsanna (*1742. 03. 05. – † ?) ∞ Lóczi Mihály (*1738–?)

Erzsébet (*1744. 07. 17. – ?) ∞ Kolmán János

II. János (*1698. 10. 03. – †1705. 06. 06.)

Anna (*1706. 06. 30. – †1740. 06. 10.)

I. Pál (*1669 – †1729. 06. 19.) ∞ 1. Fekete Katalin (nem ismert)

Katalin (*1700. 12. 23. – ?)

Erzsébet (*1707. 03. 10. – †1774. 05. 04.)

I. András (*1709. 12. 01. – † 1782. 06. 14.) ∞ Bertóthy Judit (*1716. 01. 11. – †1786. 05. 31.)

IV. Pál (*1732. 04. 04. – †)

II. András (*1736. 11. 17. – †Nagyiván, Tiszaörs)

Katalin (*1739. 03. 12. – †1777. 10. 17.) ∞ Holló András (nem ismert)

Anna (*1741. 04. 16. – †) ∞ Borbás István (nem ismert)

Judit (*1743. 03. 17. – †) ∞ 1. Madarassy János (nem ismert)

∞ 2. Adam János (nem ismert)

Madarassy Ferenc (*1762. 09. 29 – †1838. 07. 28.)

Ilona (*1745. 03. 28. – † 1823. 09. 15.) ∞ Birkás Mihály (nem ismert)

V. Pál (*1747. 12. 10. – †nem ismert)

Mátyás (*1751. 02. 20. – †1752. 06. 04.)

István (*1753. 08. 17. – †1831. 09. 30.)

Borbála (*1756. 01. 20. – †1830. 03. 07.) ∞ Busai Mihály (nem ismert)

II. Pál (*1713. 11. 20.)

III. János (*1716. 12. 11. – †Polgár)

I. Pál (mint fentebb) ∞ 2. Méhes Erzsébet (nem ismert)

Béla (*1718. 04. 18.)

Imre (*1722.07. 03. – †Polgár)

Judit (*1726. 02. 03)

IV. János (*1727. 12. 11. – †Polgár)

I. Boldizsár ∞ Feir Anna

Mátyás (*Jászapáti 1704. 02. 24. – †?)

Miklós

Albert (* Kerekgede, 1704 (?) – †?)

II. Boldizsár (*Kerekgede, 1739 – †?)

Gergely

Mihály

A feljegyzésben az szerepel, hogy Boldizsár 1703-ban költözött vissza Kerekgedére, és Albert nevű fia 1704-ben született, már Kerekgedén. Ez a két adat nem lehet helyes, mivel a jászapáti keresztelési anyakönyv bejegyzése szerint Makó Mátyás 1704. február 24-én született, így a Kerekgedére való visszaköltözésre csak ezt követően kerülhetett sor. Albert esetében is valószínűleg elírás az 1704-es születési dátum, főként, ha a fiúk születési sorrendben szerepelnek a felsorolásban, és így még Miklós is idősebb Albertnél.

Néhány adat Makó Pállal és családjával kapcsolatosan

A jászapáti plébánia keresztelési anyakönyvében olvasható bejegyzés szerint III. Makó Pál, a későbbi kiváló tudós 1723. július 9-én született. Édesapja Makó Gergely, aki 1747-ben bíró, 1759–64 között főbíró (Rusvai Lajos: Jászapáti története. 2003), több évig tanácsnok, és a Nádor huszárok kapitánya volt, édesanyja Sike Judit (*1700 – †1768), keresztszülei pedig Kiss Márton és Szabó Erzsébet voltak.

Makó Gergely nagy gondot fordított fiai taníttatására, mai szóhasználattal élve mindkettő diplomát szerzett. Pál az egri gimnázium elvégzése után – hivatását követve – belépett a jezsuita rendbe, majd a jezsuiták képzési rendszerének megfelelően elvégezte a nagyszombati egyetem bölcsészeti fakultását, azt követően Grazban a négyéves teológiát. Öccse, Lőrinc a jogi pályát választotta. Az ő életútjának részletes összefoglalását megtaláljuk Sugárné Koncsek Aranka: *Jász történelmi arcképcsarnok* (Jászberény, 2003) című munkájában. A fiatal, tehetséges jogász szülővárosában jegyzőként kezdte pályafutását, majd jászkerületi esküdt, utóbb helytartói táblabíró, a kerületek önállóságának visszanyerése után nádori táblabíró lett. Három országgyűlésre választották meg a Jászkerület második küldöttének, 1801-ben pedig József nádor kinevezte nádori alkapitánnyá.

Makó Pál tágabb rokonságából még egy jeles, ugyancsak jászapáti születésű személyiséget említsünk meg, Gojzesti Madarassy Ferencet (*1762. 09. 29. – †1838. 07. 28.). Ő Makó Pál másod unokahúgának, Makó Juditnak a fia volt, és szintén a papi pályát választotta. Egyetemi tanulmányait nagybátyja vigyázó tekintete által kísérve folytatta, mivel Makó Pál volt a bölcsészeti kar igazgatója. Felszentelése után előbb vadkerti, majd rimóci káplán volt, ezt követően Budán helytartótanácsi könyvvizsgáló lett. Emelkedő pályájának állomásai: esztergomi szentszéki ülnök, szentszéki házasságvédő, egri kanonok, pozsonyi prépost és főesperes, majd szeptemvir, kancelláriai tanácsos, végül ansari választott püspök és királyi belső titkos tanácsos. Érdekességként megjegyezzük, hogy Makó Pál egyik utolsó, fennmaradt levelét éppen neki írta, 1793. július 13-án, „*Admodum Reverende Domine Nepos*” megszólítással.

Bagi Tibor – Bódisné Görbe Krisztina – B. Kiss András

JÁSZBERÉNY LEGNAGYOBB IPARÚZÉSI ADÓFIZETŐI

A magyar adórendszerben a helyi adózás kétszintű jogalkotás eredményeként áll elő. Az önkormányzatok törvényben meghatározott keretek között dönthetnek a helyi adók bevezetéséről, az adómértékek és az adókedvezmények alkalmazásáról, figyelembe véve a helyi sajátosságokat, a gazdálkodás követelményeit és az adóalanyok teherviselő képességét.

A helyi adóbevételek az önkormányzat működési bevételeinek részét képezik, ebből állami elvonás nincs. A helyi adózás struktúrája három fő rendszerlemből áll, úgymint a helyi iparüzési adóból, a vagyoni típusú adókból (építményadó, telekadó) és a kommunális jellegű adókból (magánszemély kommunális adója, idegenforgalmi adó). Valamennyi közhatalmi bevétel 5 éves alakulását az 1. számú táblázat, és százalékos megoszlását a 2. számú táblázat foglalja össze.

1. sz. táblázat Közhasznú bevételek összege 2013–2017 években ¹

	2013	2014	2015	2016	2017
	Bevétel (eFt)	Bevétel (eFt)	Bevétel (eFt)	Bevétel (eFt)	Bevételi terv (eFt)*
Helyi iparüzési adó	1 815 221	2 138 394	2 347 800	2 419 070	2 347 000
Építményadó	292 311	303 793	318 166	329 027	331 000
Telekadó	58 174	57 385	74 757	58 177	64 000
Magánszemély kommunális adója	42 899	21 568	21 506	21 155	22 000
Idegenforgalmi adó	0	0	0	3 614	5 000
Talajterhelési díj	11 402	10 217	11 920	12 241	10 000
Bírságok, egyéb és pótlék bevételek	11 250	8 009	7 515	6 162	5 000
Mezőőri járulék	5 231	4 981	5 840	3 891	4 500
Gépjárműadó	118 940	116 138	120 497	115 754	122 000
Termőföld bérbe- adásából származó jöv. adó	301	585	283	187	200
Összesen	2 355 729	2 661 070	2 908 284	2 969 278	2 910 700

¹ Forrás: 2016 évi zárás Jászberény PH Adóigazgatási Iroda

2. sz. táblázat ² Közhatalmi bevételek megoszlása 2013–2017. években

	2013	2014	2015	2016	2017
	%	%	%	%	% terv ³
Helyi iparüzési adó	77,1%	80,4%	80,7%	81,5%	80,6%
Építményadó	12,4%	11,4%	10,9%	11,1%	11,4%
Telckadó	2,5%	2,2%	2,6%	2,0%	2,2%
Magánszemély kommunális adója	1,8%	0,8%	0,7%	0,7%	0,8%
Idősgenforgalmi adó	0,0%	0,0%	0,0%	0,1%	0,2%
Talajterhelési díj	0,5%	0,4%	0,4%	0,4%	0,3%
Bírságok, egyéb és pótlék bevételek	0,5%	0,3%	0,3%	0,2%	0,2%
Mezőéri járulék	0,2%	0,2%	0,2%	0,1%	0,2%
Gépjárműadó	5,0%	4,4%	4,1%	3,9%	4,2%
Termőföld bérbé- adásából származó jöv. adó	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Összesen	100%	100%	100%	100%	100%

Helyi iparüzési adó

A helyi iparüzési adót Jászberény város illetékességi területén az állandó vagy ideiglenes jelleggel vállalkozási tevékenységet végző gazdasági társaságok, egyéni vállalkozók, östermelők a törvényi előírásnak megfelelően számított adóalap után fizetik. A helyi iparüzési adó mértéke az állandó jelleggel végzett iparüzési tevékenység esetén az adóalap 1,9%-a, ideiglenes jelleggel végzett iparüzési tevékenység esetén 5000 Ft/naptári nap.

A helyi iparüzési adó az önkormányzati adóbevételeken belül meghatározó súlyú és szerepű, a legnagyobb bevételt jelentő adónem. Az adónemek közötti 80%-os arányával alapvetően befolyásolja az éves adóbevétel összegét.

A 20 legnagyobb adófizető 2017-ben jelentősen, 62%-ban vette ki részét az iparüzési adó köztelherviseléséből.

² u.o.

³ Költségvetési terv

A 20 legnagyobb helyi iparüzési adóbefizető a befizetés mértéke szerinti csökkenő sorrendben:

1. ELECTROLUX LEHEL KFT.
2. JÁSZ-PLASZTIK KFT.
3. FERRO-PRESS KFT.
4. DOMETIC ZRT.
5. PALMI-TOP KFT.
6. TREND KFT.
7. FORTACO ZRT.
8. SAMYANG EP MAGYARORSZÁG KFT.
9. SCINTILLA KFT.
10. SZATMÁRI KFT.
11. *Nem járult hozzá a megjelenéshez*
12. SIGNAL-PRINT KFT.
13. CO-OP STAR ZRT.
14. JÁSZ-PLASZTIK AUTÓCENTRUM KFT.
15. SZERENCSJÁTÉK ZRT.
16. ILPEA-PROFEXT KFT.
17. ELEKTRO-ART KFT.
18. ÉMÁSZ HÁLÓZATI KFT.
19. SZATMÁRI MALOM KFT.
20. KÓD KFT.

Jan Lundvik

VISSZAEMLEKEZÉSEK MAGYAROSZÁGRA

1998 áprilisában svéd nagyköveti minőségemben meghívást kaptam Jászfákóhalma polgármesterétől egy huszárfelvonulásra. Ez utóbbi káprázatos színjátéknak bizonyult, amely nemcsak arra emlékeztetett, milyen fontos szerepet töltött be a lovasság a magyar hadtörténetben, hanem eszembe juttatta a „*Jó estét kívánok, megjöttek a fehérvári huszárok*” kezdetű nótát is. Ez volt az első magyar dal, melyet 1960-ban megtanultam, miután a budapesti svéd követség újdonsült attaséjaként Budapestre érkeztem akkori feleségemmel, és az étteremben játszott cigányzene felkeltette érdeklődésemet a magyar zene minden formája iránt.

1960-ban Magyarországra költözni olyan volt, mint egy ismeretlen világba érkezni, melyre továbbra is erősen rányomta a bélyegét az 1956-os forradalom utáni diktatúra. A külföldi diplomátákat szoros megfigyelés alatt tartották, és korlátozott volt a lehetőség a magyarokkal való kapcsolattartásra. A svéd követségnek biztonsági okokból nem volt magyar alkalmazottja a gondnokot és a sofőrt leszámítva, és mivel én többek között finnugor nyelvekkel is foglalkoztam egyetemi tanulmányaim során, hozzám került minden olyan feladat, amelyhez szükség volt a magyar nyelv ismeretére. Ez azt jelentette, hogy én fogadtam a telefonhívásokat, minden nap elolvastam a Népszabadságot és a Népszavát, és megválasztam a magyar lakosságtól érkező kérdéseket. Munkám különösen nagy részét tette ki a vízumot kérelmezők fogadása, akik rendszerint rokonlátogatásra készülő idősebb nők voltak. Röviden összefoglalva igen változatos és inspiráló munkám volt, mely bepillantást engedett a magyarországi viszonyokba, és életre szóló érdeklődésem alapjául szolgált minden iránt, ami magyar.

Megbízólevelem átadása után koszorúzás A Hősök téren (1994 február 4.)

Az idegen világ érzetét jelentős mértékben felerősítette a kommunista társadalmi renddel való találkozás, melyet most először volt alkalmam közelebbről megfigyelni. Diplomataként ugyan kimondottan privilegizált helyzetben voltam, a nehézkes hétköznapi megannyi abszurditása és komplikációja azonban folyamatosan újabb és újabb meglepetések forrásául szolgált az első hónapokban mind a magam, mind a feleségem számára. Lassacskán megtanultuk, hogyan is működik a gyakorlatban az úgynevezett létező szocializmus, és hogy mit jelent a „protekcio”. A mindenhol jelen lévő politikai viccek sokat segítettek, és a Ludas Matyi új, lelkes olvasót üdvözölhetett személyemben. A magyar nyelvben jelen lévő, széles körben használt számtalan udvariassági kifejezés is igencsak elnyerte tetszésemet.

Abban az időben nem volt ajánlott a lakosság számára, hogy nyugati követségekkel tartsa a kapcsolatot, így annak a lehetősége, hogy szolgálaton kívül találkozzam magyarokkal, nagyon korlátozott volt. Egy Budapest környéki falu katolikus papja – akit a finnugor nyelvek, többek között a Svédország legészakibb részén beszélt lapp/számi iránti érdeklődése révén ismertem meg – azonban nem hagyta elrettenteni magát. Nagyon érdekes kirándulásokat szervezett többek között egy palócföldi faluba, ahol az asszonyok vasárnap még mindig népviseletben jártak, illetve egy alföldi borászhoz, de intézett találkozót a székesfehérvári püspökkel is. Manapság ez talán nem tűnik olyan különlegesnek, de a rendszer és a katolikus egyház összeütközésének korában ez a találkozás a segítsége nélkül nem jöhetett volna létre.

Budapest a magánéletünket tekintve is különleges helyet foglalt el a szívünkben, mivel ott nőtt fel a fiunk, és beszédes takarítónőnknek köszönhetően első nyelvként sajátította el a magyart. A „tessék” volt az egyik első szó, amit megtanult. Jancsinak hívta a fiunkat, ami ezt követően is rajta maradt becenévként.

Két év elteltével végéhez közeledett budapesti szolgálatom, és elérkezett a hazatérés ideje. Két rendkívül tanulságos év volt, mely alatt minden tekintetben megtaláltam a helyem Magyarországon. Azonban amikor megpróbáltam összefoglalni a tapasztalataimat, rádöbbentem, hogy ebben a hivatalosan kommunista országban egyetlen emberrel sem találkoztam, aki hitt volna a marxista-leninista ideológiában, azt az út mellett stoppoló szovjet kiskatonát leszámítva, akit egyszer felvettünk. Először megrémült, amikor rájött, hogy egy nyugati diplomata autójába és – ahogy fogalmazott – „igazi, élő kapitalisták” társaságába került, aztán rendkívül kíváncsi lett, vajon milyennek láthatják ezek a lények a világot.

Harminc évvel később nagy örömünkre visszatérhettünk feleségemmel Magyarországra, mivel budapesti nagykövetnek neveztek ki. Már megtörtént a rendszerváltás, és egy látszólag erősen megváltozott és modernizált Budapestet láttunk viszont. A városközpont utcáinak képét az erős forgalom és a választékos üzletek határozták meg, de az alapvető társadalmi struktúrák egyelőre nem változtak nagyobb mértékben. Mikor felkerestük korábbi kedvenc éttermünket a Thököly úton, a Svéd Nagykövetség akkori épületének közelében, úgy találtuk, hogy semmit nem változott az elmúlt 30 évben. Meg is említettem ezt a cigányzenekar primásának, aki rávágta: „akárcsak a fizetésünk, az is változatlan.”

A primás ezzel rá is mutatott a rendszerváltás központi problémájára, mely nagyköveti szolgálatom öt éve alatt a magyar kormány politikájának fő kérdését jelentette: hogyan valósítható meg az átmenet a tervgazdaságból a piacgazdaságba Magyarország gazdasági forrásaival úgy, hogy ez ne rójon kibírhatatlan terheket a lakosságra? Nem volt előképe ennek a folyamatnak, és nagy volt a bizonytalanság a legmegfelelőbb intézkedéseket illetően. Svéd részről nagy szimpátiával követtük az Antall- és a Horn-kormány erőfeszítéseit, hogy

keresztülvigyék ezt a bonyolult átmenetet, és leküzdjék az ezzel kapcsolatban felmerülő számtalan problémát. Mi pedig mindent elkövettünk, hogy megkönnyítsük a magyar OECD- és EU-tagság megvalósulását. A magyar gazdasági élet átstrukturálásáról szóló jelentések készítése, valamint a svéd és magyar iparvállalatok közötti kapcsolatfelvétel elősegítése a nagykövetség fő feladatai közé tartozott nagyköveti szolgálatom idején.

Magyarország gyorsan fejlődő kapcsolatai a külvilággal és benne Svédországgal folyamatosan növekvő megterhelést jelentettek, ugyanakkor lehetőséget adtak a magyar társadalom különböző rétegeivel történő kapcsolatfelvételre. Mindenhol segítőkészséget és vendégszeretetet tapasztaltunk, a legnagyobb problémát az időhiány jelentette, amely miatt nem tehattünk eleget valamennyi kedves meghívásnak. Az időhiányt tovább fokozta, hogy Magyarország mellett az akkor függetlenné váló Moldova svéd nagyköveti feladataival is megbíztak, mely ugyanazokkal a rendszerváltás okozta problémákkal küzdött, mint Magyarország, csak egy sokkal rosszabb kiindulópontból. Magyarország hamar állandó külképviseletet hozott létre Moldvában, én pedig hálás voltam azért a gyakorlati támogatásért, melyet ottani magyar kollégáim nagyvonalúan nyújtottak.

A 90-es évek második felének legnagyobb ügye kétségtelenül az ún. Gripen-üzlet volt. Svédországban hadrendbe állt a magas követelményeket is kielégítő újratervezett Gripen vadászpilóta, melyet a gyártó, a Wallenberg-csoportba tartozó SAAB exportálni szeretett volna, ehhez pedig megkapta a svéd kormány támogatását is. Magyarország nehéz gazdasági helyzetben volt, és nagy szüksége volt külföldi befektetésekre. A magyar légierő kizárólag elavult szovjet felszereléssel rendelkezett, amire alaposan ráfért a modernizáció. Kirajzolódtott egy mindkét oldal számára előnyös megállapodás lehetősége, melynek feltétele az volt, hogy a finanszírozást Magyarország számára elfogadható módon sikerüljön megoldani. Ez azt jelentette, hogy a svéd fél olyan mértékű befektetéseket eszközöl Magyarországon, amelyek lehetővé teszik az ország számára a repülőgép-beszerzést.

Nehezítő körülmény volt, hogy egyik oldal sem rendelkezett komolyabb tapasztalatokkal az ilyen jellegű üzleti megállapodások terén. A SAAB korábban még nem adott el harci repülőgépet más országoknak, Magyarország pedig a korábbi szovjet függés miatt sosem vásárolt felszerelést a légierő számára a világpiacon. A svéd kormány mindent elkövetett, hogy létrejöhessen a Gripen-üzlet, de magát a megállapodást eladóként a SAAB-nak és vevőként Magyarországnak kellett megkötnie. Mindemellett komoly konkurenciát jelentettek az amerikaiak és a franciák, akik szintén szerettek volna harci gépeket szállítani Magyarországnak. Ezen felül fontos faktor volt az is, hogy Magyarország mihamarabb be akart lépni a NATO-ba, melynek Svédország nem tagja.

Mielőtt a magyar hatóságok készen álltak volna a magyar légierő repülőgép-tenderének kiírására, több éven át tartó előkészületekre, kapcsolatépítésre, tárgyalásokra, légi bemutatókra és miniszteri látogatásokra volt szükség mindkét oldalról. Svéd részről komoly közvetítő szerep hárult a budapesti Svéd Nagykövetségre, ennek a munkának a részeként hoztuk létre a magyarországi Svéd Kereskedelmi Kamarát is. Az, hogy a magyar kormány 2001 őszén a svéd ajánlatot fogadta el, nem utolsósorban azon is múlt, hogy az abba tartozó átfogó ipari befektetési csomag jóval túlszárnyalta a konkurencia ajánlatát.

A svéd befektetési csomag fontos szereplője volt az Electrolux. Az egész világra kiterjedő vállalatcsoport már 1991-ben, a magyarországi privatizáció korai szakaszában megszerezte a Lehel Hűtőgépgyárat.

A háztartási gépgyártás nemzetközi piacán komoly konkurenciaharc dúlt, az Electrolux pedig a terjeszkedés és a hosszú távú racionalizáció révén próbálta megszilárdítani piacvezető helyzetét. A befektetési csomagban szereplő kötelezettségvállalása alapján a cég jelentős termelési forrásokat csoportosított át Svédországból és más országokból részben a jászberényi gyárba, részben egy új, nyíregyházai létesítménybe, melynek következtében az Electrolux háztartási gépeinek nagy részét jelenleg Magyarországon gyártják. Az Electrolux szerint a hazai vállalat bevétele 2015-ben meghaladta a 275 milliárd forintot, így az Electrolux Lehel Kft. a legnagyobb magyar vállalatok körében a 25., az export volumenét tekintve pedig a 17 lett.

Egy másik nagy projekt, melyre ezekben az években a követség nagy energiát fordított, Magyarország 1100 éves jubileuma volt 1996-ban. Magyar részről nyilvánvalóvá tették, hogy örömmel fogadják más országok részvételét, feleségem pedig, aki zenészként jó kapcsolatokat ápolt a magyar zenei élet képviselőivel, kitalálta, hogy megszervezi a

Stockholmi Opera vendég szereplését Svédország jókívánóságainak kifejezésekképpen. Az ötlet kedvező fogadtatásra talált Stockholmban, a finanszírozás azonban akadályokba ütközött. Végül a Wallenberg-csoport magyarországi érdekeltséggel rendelkező cégei vállalták magukra a vendégjáték költségeit, mely gálaelőadás formájában valósult meg a budapesti Operaházban a stockholmi Opera társulatának zenés, énekes, táncos produkciójával Göncz Árpád köztársasági elnök jelenlétében. A nagyszerű előadásra Szent Iván napján, június 24-én került sor *Szent Iván-éji álom* címmel.

Több Budapesten szolgálatot teljesítő nagykövet is beszélt magyarul, így finn kollégánk kezdeményezésére megalakítottuk a Magyarul Beszélő Nagykövetek Klubját, aminek a szomszédos országokon kívül tagja volt néhány más ország képviselője is: jómagam, a finn, az orosz, a brit és a kínai nagykövet is. Rendszeres összejöveteleinken magyar politikusokkal találkoztunk, kirándultunk Magyarország különböző tájaira, ahol nagy vendégszeretettel volt részünk, és alkalmunk nyílt megismerkedni a helyi viszonyokkal.

Az uniós tagság előkészítéseként Magyarország számos részén rendeztek ún. Európa-napokat EU-nagykövetek részvételével, ahol a helyi politikusokkal és szervezőkkel körüljártuk, mit is jelent az EU-tagság. Mindenhol nagy érdeklődéssel figyeltek a mondanivalónkra, a tagságot övező lelkesedés egyértelműen érezhető volt. A mai napig őrzök egy szentesi pólót a VIZEK HÁTÁN AZ UNIÓBA felirattal, mely arra az optimizmusra emlékeztet, ami akkoriban jellemezte Magyarországot.

„Beszélgetés az Elnökkel.” Göncz Árpád köztársasági elnök meglátogatja a Svéd Kereskedelmi Kamarát.

Budapest 1995. október. A svéd és magyar honvédelmi államtitkárok, Lagerblad és Fehér aláírják a svéd–magyar adatvédelmi szerződést.

A jugoszláv háború komoly problémát jelentett Magyarország számára, ugyanakkor lehetőséget biztosított a NATO-val való szoros együttműködésre. Ennek folyományaként az északi országok és Lengyelország által küldött békefenntartó misszióba tartozó svéd katonák állomásoztak Pécssett a NATO boszniai nemzetközi katonai műveletének részeként. A nagykövetség részéről ez közeli együttműködést jelentett a magyar hadsereggel, nekem pedig alkalmam volt megtekinteni, amint a pécsi székesegyháznál tartott díszszemlén egy svéd egység NATO-zászló alatt vonul egy német tábornok előtt. Számomra, aki munkám során az egész világon sok éven át a szigorú svéd semlegességi politikát képviseltem, új és különleges élményt jelentett mindez.

Svéd vámtisztek is teljesítettek szolgálatot Magyarországon, hogy segítsenek fenntartani a Szerbia elleni nemzetközi blokád, ennek köszönhetően pedig egy alkalommal megtekinthettem a szegedi határőrszázad felvonulását, ahol hangos *Jó napot kívánok, határőrök!* köszöntéssel üdvözöltem őket. Ekkoriban óriási méreteket öltött a benzincsempészet, és a röszkei határátkelő környékén mindenhol erős benzinszag terjengett.

A rendszerváltást követően feltámadt Magyarországon az érdeklődés a hadtörténeti hagyományok és ezek más országokkal, így Svédországgal is meglévő érintkezési pontjai iránt. Budapesten hosszú évek óta emléktábla jelzi, melyik házban szállt meg XII. Károly 1714-ben, amikor a Nagy Péter cártól elszenvedett poltavai vereséget követő, a jelenleg Moldova területén található Benderben töltött ötéves tartózkodása után lóháton tért vissza Svédországba. A lovaglás magyar szerelmesei azt találták ki, hogy megismétlik XII. Károly útját a romániai Pitestiből a Balti-tenger partján fekvő Stralsundig, egy 2150 kilométeres szakaszt, melyet 14 nap alatt tettek meg annak idején, azaz átlagban napi 150 kilométert tölthettek

lőhátan. Felkértek a projekt támogatására, melynek örömmel tettem eleget, és elfogadtam a meghívást a Jászákóhalmán megrendezett huszárparádéra 1998 áprilisában. Nagykövetként ez volt az egyik utolsó hivatalos szereplésem Magyarországon.

Miután visszatértem Svédországba, felkérést kaptam, hogy vegyek részt a Raoul Wallenberg sorsát feltáró vizsgálatban, melynek köszönhetően a rákövetkező években több látogatást is tettem Budapesten. Szemináriumokon vettem részt, és közreműködtem a svéd, illetve a magyar történészek és levéltárosok kapcsolattartásában. Ez azonban egy külön téma, mely nem fér ennek a visszaemlékezésnek a keretei közé.

Nyugdíjasként visszatekintve Magyarországon töltött éveimre örömet és hálát érzek, hogy először megismerkedhettem a régi, mezőgazdaság által meghatározott Magyarországgal, majd közelről figyelhettem a rendszerváltást, ahogy kiépül egy demokratikus jogállam szabad sajtóval és működő piacgazdasággal, ami átveszi a második világháború után az országra kényszerített, működésképtelen kommunista rezsim helyét. Ahogy a többi kelet-közép-európai országban, az átállási folyamat itt is gazdasági hanyatlással járt, mely hatalmas terheket rótt a lakosságra, mielőtt a reformok eredményre vezettek és az életszínvonal emelkedni kezdett.

A magyar társadalom megreformálásának és modernizációjának szükségessége nem zárta ki – amikor erre lehetőség nyílt – a régi hagyományok felélesztésére irányuló nosztalgikus törekvést. Éreztem ez iránt egyfajta szimpátiát, mivel a hatvanas évek Magyarországot sokkal magyarosabbnak éreztem, mint a most létrejövő újat. Vonatkozott ez nem utolsósorban a konyhaművészetre, mely véleményem szerint jobb volt annak idején a hagyományos magyar fogásokkal, mint a magyar éttermeket most jellemző nemzetközi gasztronómia elterjedésével. De még ha szeretnénk sem tudjuk visszafordítani az idő kerekét, és visszatérni ahhoz, ami már elmúlt.

Sajnos a 90-es évek jövővel kapcsolatos reményei közül sok eltűzöttnek bizonyult. Az EU-bővítés nagy előrelépést jelentett egy békés és demokratikus Európa felé, azonban ismét felütötték a fejüket nacionalista és protekcionista áramlatok. A nézeteltérések békés megoldását célzó átfogó szabályok megalkotására irányuló próbálkozások nem tudták útját állni az újabb fegyveres konfliktusok kialakulásának. A globalizáció mindannyiunkat olyan kihívások elé állít, melyeknek még nem látjuk a megoldását. Mindezek ellenére szilárd meggyőződés, hogy az Európai Unió keretein belül folytatott, a demokratikus jogállamiság alapjain nyugvó további, magasabb szintű együttműködés mind Magyarországnak, mind Svédországnak javára fog válni.

Pethő László

MODELLEK A DÖNTÉSEK HÁTTERÉBEN

Interjú Molnár Sándor informatikus professzorral

– Jászfelsőszentgyörgyön a ma hétvégi házként használt, egykori szülői házban beszélgetünk. Kérjük, idézd fel helyi kötődéseidet!

– Jászfelsőszentgyörgyön születtem 1948-ban. Apám géplakatos volt Jászberényben, később Pesten dolgozott. A háborúban a légierőnél szolgált repülőgépszerelőként. Később kereskedőként dolgozott. 1956 őszén ő vezette a helyi TŰZÉP-telepet, ahonnan deszkákat adott a szétlőtt jászberényi Nagytemplom tornyának befedéséhez. Édesanyám, Turjányi Mária egy módosabb középbirtokos családból származott, felmenői közül került ki a falu egyik bírása. Két testvérem volt, sajnos már mindketten elhunytak. Nővérem a Pénzügyi és Számviteli Főiskolán végzett, a húgom abbahagyta a gimnáziumot és könyvkötéssel foglalkozott.

– Hol jártál iskolába, hol érettségiztél?

– A falu régi olajospadlós-szeneskályhás általános iskolájába jártam, az új éppen akkor készült el, amikor nyolcadikos lettem. Az iskolával szemben volt a szülői házunk. Az osztályban harminchárman voltunk, a többség megállta helyét az életben, a társaság egyharmada főiskolát vagy egyetemet végzett. 1962 és 1966 között a Lehel Vezér Gimnázium tanulója voltam. A fizikát szerettem a legjobban, de a matematika, a biológia és a történelem is kedvenc tantárgyaim közé tartozott. Kiváló matematikatanárunk volt Szikszai József személyében, akit harmadik-negyedik osztályban az ELTE-n végzett Benedek Sándor váltott. Már az általános iskolában is gyakran szavaltam, amit a gimnáziumban sikerrel folytattam.

– Mikor és hol kezdted, majd folytattad egyetemi tanulmányaidat?

– 1966-ban előfelvételt nyertem a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem matematika-fizika szakára. A tanulmányok megkezdése előtt katona voltam Vácott, ahol a híradós ezred programját a továbbtanulók érdekei mentén szervezték. Rendszeresen jártak ki hozzánk tanárok az ELTE-ről, a Műszaki Egyetemről, sőt az akkor Marx Károlyról elnevezett Közgázról is. Emellett aktív kulturális életet éltünk, zenekart szerveztünk, kapcsolatban voltunk a Váci Fonógyár ifjúsági klubjával, Katonáskodásunk ennek ellenére konfliktussal végződött, mert egy gúnyolódó póló felirata miatt visszarendeltek bennünket egy hónapos továbbszolgálatra, és valamennyiünket le is fokoztak.

– Milyen emlékeid vannak egyetemi tanulmányaidról?

– Alapjában jól éreztem magam Debrecenben, de egy affér miatt váltanom kellett és átkértem magam az ELTE-re. Debrecenben koncentráltabban, együtt szervezték a két szak óráit,

Pesten pedig nagyobb hangsúlyt helyeztek az egyes szakágak és szakirányok differenciálására. Én például bejártam az Analízis II. Tanszék belső szemináriumaira, és ott Czách László tanár úr óráin legalább kétszerannyi funkcionálanalízist hallgattam, mint a normál matematikusszak hallgatói. Czách tanár úr igen okos és jó pedagógiai érzékkel megáldott tanár volt, nem mellesleg Kantorovics tanítványa. Kantorovics egy kiváló szovjet-orosz matematikus volt, akinek a lineáris programozásban elért eredményeit közgazdasági Nobel-díjjal ismerték el.

Meg kell említenem a teljesség igénye nélkül még Fényes Imre professzor urat, aki kutatási feladatokat adott nekem. Fényes meglehetősen különc és szórakozott ember volt. Nem hordott például órát. Megtörtént, hogy a 10 órára kitűzött vizsgáztatásáról megfeledkezett és délután 2-kor kellett telefonon tapintatosan figyelmeztetni kötelezettségére. Velem egyszer az is előfordult, hogy ő vizsgázott le helyettem. Elkezdtük a vizsgát, s egy ponton közbevetőleg én kérdeztem tőle. A kérdésemet olyannyira fontosnak tartotta, hogy tűzbe jött, s minden részletre kitérve fejtette ki érvelését. Amikor a gondolatmenet végére ért, mély lélegzetet vett és jelest ajánlott nekem.

– Ezek szerint az egyetemen kapott impulzusok hatására kerültél a tudományszervezés és alkalmazott tudomány területére?

– Az ELTE-n 1974-ben fejeztem be tanulmányaimat. Kósa András és Czách László segítségével kerültem egy minisztériumi számítástechnikai intézetbe, ahol különféle matematikai alkalmazások kidolgozása lett a feladatom. Az első feladataim egyike egy DÖNTS nevű, menedzserek részére kidolgozott stratégiai játék elkészítése volt.

– A későbbiek során még inkább konkrét gazdasági feladatok megoldása lett a feladatod.

– Hosszú ideig dolgoztam az 1200 kutatót és más alkalmazottat foglalkoztató Központi Bányászati Fejlesztési Intézetben, ahol a hazai liász- és az eocén programot menedzselték és emellett például Mongóliában a wolfram bányászat fejlesztésének kérdéseivel foglalkoztak.

Ma itthon a bányászat jelentősége lecsökkent, de tény, hogy az ország fosszilis energiahordozókészletei 2-300 évig biztosították volna az erőművek ellátását – Hasonlóan jelentősnek minősíthető a recski rézvagyon helyzete, ami nemzetközi jelentőségű, de nem könnyen ki-bányászható mennyiséget képezett.

– *Akkor miért nem folyik ma nálunk réz- vagy jelentősebb lignitbányászat?*

– Az eocén program sokáig sikeresnek bizonyult, de a vezető geológus szakértők nem pontosan adták meg a szén- és lignitvagyon elhelyezkedését, így előbb a dunántúli, majd a fővárosi karsztvíz források veszélybe kerültek, ráadásul a karsztvíz kiszivattyúzása nagyon költségesnek bizonyult. Nekünk, matematikusoknak megfelelő teljesítményű geostatisztikai szimulációs modellt kellett kidolgoznunk. Egyik oldalon összegeztük a kiszivattyúzendó karsztvíz mennyiséget, majd vizsgálataink eredményeként kimutattuk a várható kockázati tényezőket.

– *Egyik fontos kutatási területed a játékelmélet. Megvilágítanád olvasóink számára a játékelmélet lényegét?*

Szívesen, hiszen az első megalkotók között a magyar Neumann Jánost tartjuk számon, aki kimondottan döntési problémákat, illetve azok megoldását helyezte középpontba. Igen egyszerű probléma a víz felhasználása, amit akár ipari, akár háztartási vagy akár mezőgazdasági célra alkalmazunk, egyaránt konfliktusos helyzeteket generál. Itt alkalmazható a játékelmélet, melynek segítségével feltárjuk és bemutatjuk a szereplők interakciójának lehetséges és várható következményeit. Közbevetőleg megjegyzem: a mesterséges intelligencia számos esetben játékelméleti alapokra támaszkodik. A játékelmélet terén kiemelkedő tudósnak számított Harsányi János, akinek eredményeit közgazdasági Nobel-díjjal ismerték el. Szidarovszky Ferencsel közösen írt játékelméleti tárgyú könyvünk először 1986-ban jelent meg, majd átdolgozott formában 2011-ben jelentettük meg ismét.

– *Az alkalmazott matematikai modellek és az ezekre alapozott becslések komoly gazdasági megtakarításokat vagy ellenkező esetekben komoly profitot eredményezhetnek?*

– A kőolajkutatás egyik legköltségesebb területét a kutatófúrások képezték és képezik. A hagyományos eljárásokkal ez akár több száz igen költséges mélyfúrást jelent. Ezzel szemben matematikai eljárásokra alapozott becslésekkel akár néhány vagy néhány tucat fúrás adatait elemezve hasonló pontossággal megbecsülhető a várható vagyon mennyisége és elhelyezkedése. Azt talán nem kell részleteznom, hogy néhány komolyabb számítógép sokkal kevesebbe kerül, mint akár egyetlen fúrótorony.

– *Pályafutásod, előrehaladásod szempontjából komoly jelentősége van annak, hogy viszonylag hamar tettél szert külföldi tapasztalatokra, és bekapcsolódtál a nemzetközi tudományos életbe.*

– Külföldön 1981-ben – ami akkoriban meglehetősen ritka lehetőségnek számított – az USA-ban dolgozhattam először, ahova többször visszatértem. A Chicagói Egyetem Argonne Natio-

nal Laboratory kutatóintézetében 1991-ben töltöttem majdnem egy évet. A Központi Bányászati Fejlesztési Intézet közéleti kutatásaival nemzetközi elismertséget szerzett és széleskörű kapcsolatrendszert épített ki. Így kerülhettem a Denveri Egyetemre, ahol katasztrófaelméletre alapozott differenciátopológiai kutatásokkal foglalkoztam. 1990-ben JSPS ösztöndíjjal egy évig kutathattam Japánban, ahol játékelméleti és energiahasznosítási kutatásokban vettem részt. Összességében nagyon jól éreztem magam az intézetben, ahol előbb osztályvezetővé léptettek elő, majd a főosztályvezetői posztot is elnyertem. Mellette az ELTE-n tanítottam, méghozzá a korábban említett Analízis 2. tanszék oktatója lehettem.

– Hogyan alakult pályafutásod és kutatói érdeklődésed a rendszerváltás után?

– 1994-ben egy outsourcing céget alapítottam, melynek tulajdonosa és igazgatója lettem. Cégünk komoly kapcsolatot épített ki az amerikai Környezetvédelmi Minisztériummal, amelynek eredményeként több millió dolláros projektekben vettünk részt, és bejárhattuk a fél világot. Tekintélyes pozíciókat szereztünk az üvegházhatás elemzésében, az erdészeti alkalmazások területén, és rendre mi készítettük el a klímaváltozással kapcsolatos hivatalos országjelentést az ENSZ szakosított szervezete, az UNFCCC számára.

Fontos kutatásokat folytattunk az Arizonai Egyetemen közösen, ahol a Kísérleti Közgazdaságtan Labor vezetőjével, a később Nobel-díjat kapott Vernon Smith-szel közös projektjeink voltak. Mindeközben folyamatosan tanítottam, később a BME-n habilitáltam és végül a gödöllői Szent István Egyetemre kerültem, ahol a Gépészmérnöki Kar kebelében működő Informatikai Tanszék vezetője, majd a Matematikai és Informatikai Intézet igazgatója lettem.

A rendszerváltást követően fél szemmel már az EU felé kacsintgatva egyre jobban előtérbe kerültek a környezeti problémák: a levegőszennyezés, a szennyvízkezelés, a hulladékhasznosítás és feldolgozás kezelése.

– Érdeklődésed középpontjába a környezeti problémák kerültek. Jobban érvényesültek ezután a tudományalkalmazás területén szerzett tapasztalataid?

– 1994-ben elsőként vezettem be a környezetinformatikát, mint önálló tudományos diszciplínát szép hazánkban. Később az egyetemen újra visszatértem kedvenc területemhez, a rendszerelmélethez, amelynek megalapozói Kálmán Rudolf és Lev Szemjonovics Pontrjagin voltak. 1992-től dolgozom részidős státuszban az MTA Számítástechnikai és Automatizálási Kutatóintézetében a rendszerelmélettel és irányításelmélettel foglalkozó laboratóriumban, amelynek vezetője Bokor József akadémikus. Az utóbbi 8-10 évben Bokor akadémikussal együttműködve a Lie-algebrák rendszerelméleti alkalmazásával értem el eredményeket. Ezen eredményekre és egyéb jelentős tudományterületi eredményeimre támaszkodva nyújtottam be értekezésemet az MTA doktora cím odaítélésére. Oktatói és kutatói tevékenységemet 2007-ben Apáczai Csere János-díjjal, 2012-ben pedig Szent-Györgyi Albert-díjjal ismertek el.

– Végül térjünk vissza a Jászságba és Jászfelsőszentgyörgyre, hiszen velük a te kapcsolatot lényegében sohasem szakadt meg. Az egykori családi házat és annak kertjét folyamatosan gondozod.

– Budapesten lakom, és rendszeresen hazajárok. Gondozom a kertemet, nyesegetem a fáimat és ápolom a széles rokonsággal a kapcsolatot.

– *Hogyan alakul a kapcsolatot az egykori alma matereddel a helyi iskolával?*

– Nem egyértelmű a kapcsolat minősége. Nekünk Gödöllőn van 5-6 laborunk 200 számítógéppel. Egyszer felajánlottam a számunkra nem megfelelő, de még jól használható számítógépeket a felsőszentgyörgyi iskolának, sőt egy komplett labor kialakítását is vállaltuk volna. Felajánlásunkra nem kaptunk érdemi választ.

– *Befejezésül fejtsd ki véleményedet egy fontos jázsági problémáról, a Tanítóképző helyzetének alakulásáról. Te 1994-től kezdve a Szent István Egyetem komoly tudományszervezési felkészültséggel rendelkező, vezető oktatója voltál és vagy. A Tanítóképző Főiskola az integráció folyamánként 2000-ben az egyetem egyik kara lett. Hogyan alakult a kapcsolatot a karral és annak vezetésével?*

– Többé kevésbé tudták rólam, hogy innen származom, így ritkán, de megkerestek. Nem örültem annak, amikor láttam a kar vezetőinek vitáit, és az emiatt folyamatosan változó csoportdinamikát.

– *Te tagja voltál az egyetemi tanácsnak, később a szenátusnak. Onnan nézve hogyan viszonyult az egyetem vezetése Jázsberényhez? Törvényszerű volt a kar és a képzés leépülése?*

– Az egyetem vezetését igazán két dolog érdekelte. Számukra az volt a legfontosabb, hogy a jázsberényiek kiadásai ne terheljék meg az egyetem központi költségvetését. Keményen támadták a kar vezetését még azért, mert az oktatók minőségében nem tudtak megfelelő mutatókat produkálni, és a csökkenő hallgatói létszám is nyugtalanította őket. Ezekre a problémákra a helyi vezetőknek nem volt kitérési lehetőségeket felmutató megoldási javaslata, így tavaly viszonylag könnyen megváltak egymástól. Talán, ha Jázsberényben találtak volna egy karizmatikus vezetőt, vagy sikerült volna egy fejlesztési stratégiát kidolgozni és elfogadtatni, akkor más lett volna a történet vége.

Piroska Miklós

A JÁZSÁG SZEREPE ÉS LEHETŐSÉGEI AZ EURÓPAI UNIÓS ÉS A HAZAI FEJLESZTÉSI FORRÁSOK FELHASZNÁLÁSÁBAN

1. A Jászság szerepe

Jász-Nagykun-Szolnok Megye területének és lakosságának nagyságrendileg az egy negyedét fedi le a Jászság. Térségünkben 5 városi jogállású település található, azonban a tényleges városi funkciókkal – kórház és szakrendelő, rendőrkapitányság, hivatásos tűzoltóság, bíróság stb. – teljeskörűen csak Jászberény rendelkezik. A Jászság fővárosa azonban egyfajta gazdasági agglomerációt is alkot, Jászfényszaru és Jászárokszállás városokkal szervesen együttműködve a Heves megye területén található Hatvannal. Ezen térség nagy előnye Budapest közelsége és az M3-as autópálya gyors elérhetősége. A megyén belül ezen terület különböző oldalakról vizsgálva is jól elkülöníthető mind járási, mind kistérségi szempontból, mivel összefüggésben van az egységes és közös történelmi múlttal, mely a településeket szorosan összekapcsolja. Az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció alapján a Jászság mint funkcionális várostérség gazdasági potenciál vonatkozásában az országban a 22. helyen áll, csupán egyetlen hellyel marad le a Szolnoki Funkcionális Várostérség mögött. Ebből a besorolásból egyenesen következik, hogy szinte csak Jászberénynél jóval nagyobb lélekszámmal rendelkező megyei jogú városok térségei tudnak megelőzni bennünket e sorrend tekintetében. Megyénkben, illetve a megyehatáron túl is jellemzően két dolog kapcsán emlegetnek minket rendszeresen. Az egyik a jászok összetartása az önmegváltásunkkal együttesen említve, a másik a jászsági gazdaság, ipari volumen szintje, annak folyamatos fejlődése. Ezen külső szemlélők által megfogalmazott gondolatok azonban nem véletlenek, hiszen mindkét területen komoly teljesítményt produkál térségünk napjainkban is.

A rendszerváltást követő ipari, termelési kapacitások magyarországi átrendeződéséből Jászberény és térsége országos összevetésben is jól profitált, otthonom a nyertes városok közé sorolható. Ezen túlmenően a hagyományaink megélése és folyamatos ápolása szintén nagy jelentőséggel bír még az elszármazott jászok esetében is. Azonban a szerepünket elsősorban a gazdaság oldaláról szeretném megvilágítani, így röviden kitérnék a jelenleg kialakult helyzetre. A régi állami vállalatok – elsősorban a Hűtőgépgyár és Aprítógépgyár – alapjain elindulva, a privatizációt követően nagyvállalatok kezdték meg termelésüket a Felső- Jászságban. Ennek volt köszönhető, hogy számottevő termelési volumenű és jelentős létszámot foglalkoztató beszállítói hálózat alakulhatott ki napjainkra magyar tulajdonú közép- és nagyvállalatok formájában. Mára a térség gazdasági ereje és termelési kibocsátása megkérdőjelezhetetlenül a megye élére helyezi ezen a területen a Jászságot, mely kapcsán ki kell emelnünk három termelési centrumot: Jászberényt, Jászfényszarut és Jászárokszállást. A nettó árbevétel tekintetében ezt jól szemlélteti a 2015-ös adat, mely szerint ezeken a településeken működő társaságok állítják elő a teljes megyei volumen cirka 55 százalékát. Amennyiben a teljes Jászságot vesszük figyelembe, úgy ez a részarány az összes megyei árbevételhez viszonyítva 2015-ben 62,7 százalékot tett ki és érdemben nem változott 2016-

ra sem. Az említett 3 településen kívül azonban meg kell említenünk a Jászság további két városát is, Jászapátit és Jászkisért. Jászapátit, mint járási központot a meglévő turisztikai funkció fejlődése hosszabb távon emelheti ki a térség többi kisvárosa közül ezen városi szerep tekintetében. Jászkisér esetében pedig kiemelten kell kezelni a település méretéhez képest jelen lévő állami vállalatot, mint nagyfoglalkoztatót. Jól látható ezen adatokból, hogy a megyei kibocsátáson belül nagy részarányt képviselnek a Jászság területén működő vállalkozások, melyet az alábbi táblázat is jól szemléltet.

Kistérség megnevezése	Nettó árbevétel		Foglalkoztatottak	
	MFt	Részarány Jász-Nagykun-Szolnok megye	Fő	Részarány Jász-Nagykun-Szolnok megye
Kunszentmártoni	52 569	2,23%	3 191	4,81%
Mezőtúri	46 821	1,99%	3 532	5,33%
Tiszafüredi	53 432	2,27%	2 953	4,45%
Törökszentmiklósi	84 107	3,57%	3 032	4,57%
Karcagi	94 485	4,02%	4 865	7,34%
Jászberényi	1 474 780	62,68%	24 464	36,89%
Szolnoki	546 798	23,24%	24 273	36,61%
Összesen	2 352 992		66 310	

Forrás: TOP 50 - 2016.

A táblázatban szereplő összesített adatokon túl érdemes kiemelni konkrétan néhány olyan gazdasági társaságot, amelyek a foglalkoztatottak volumenében és/vagy az árbevétel tekintetében meghatározó súlyt képviselnek Jász-Nagykun-Szolnok megye egészének figyelembevételével. Hosszú évek óta a legnagyobb munkaadó a térségben és a megyében egyaránt az Electrolux Lehel Hűtőgépgyár Kft. a közel háromezer fős létszámával, azonban folyamatosan felzárkózik a Jász-Plasztik Kft. és a Samsung Electronics Magyar Zrt. is. Napjainkra ezen nagyvállalatoknál közel 2800, illetve a dél-koreai vállalat esetében 2200 fős létszámot foglalkoztatnak. A jászsági nagyfoglalkoztatók közül a teljesség igénye nélkül érdemes még kiemelni a jászárokészítési Rosenberger Magyarország Elektronika Kft-t közel 1800 fős foglalkoztatottal, valamint a MÁV FKG Felépítménykarbantartó és Gépjavító Kft-t több mint 1400 fővel. Az árbevételi rangsor szintén nem változott az utóbbi években, hiszen tartósan a Samsung, az Electrolux és a Jász-Plasztik hármasa vezeti a megyei rangsort, mely pozitívnak mondható térségünk szempontjából. Az alábbi táblázat részletesen tartalmazza a Jászság szereplőinek adatait az első 20 legnagyobb árbevételű produkáló „megyei” társaság között, valamint reprezentálja a jelentős jászsági túlsúlyt.

Vállalkozás neve	Rangsor		Értékesítés nettó árbevétele (MFt)		Átl.statisztikai létszám (fő)	
	2014	2015	2014	2015	2014	2015
Samsung Electronics Magyar Zrt.	1.	1.	704 593	758 585	1802	2203
Electrolux Lehel Hűtőgépgyár Kft.	2.	2.	267 631	275 211	3099	2918
Jász-Plasztik Kft.	3.	3.	66 303	65 763	2758	2732
Szalmári Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	11.	9.	21 488	25 222	400	423
Faurecia Emissions Control Technologies Hungary Kft.	10.	11.	21 631	22 537	324	311
MÁV FKG Felépítménykarbantartó és Gépjavító Kft.	9.	12.	22 392	21 323	1486	1406
Jász-Plasztik Autócentrum Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	16.	13.	13 871	18 314	115	123
Co-op Star Kereskedelmi Zrt.	14.	14.	16 955	16 887	949	903
Carrier Magyarország Hűtőberendezéseket Forgalmazó és Gyártó Kft.	13.	16.	17 324	16 162	384	370
Rosenberger Magyarország Elektronikai Kft.	23.	19.	9 406	11 972	1 534	1 771
Samyang EP Magyarország Kft.	20.	20.	10 898	11 810	67	67

Forrás: TOP 50 - 2016.

A táblázatból is jól látható, hogy ipari termelési centruma vagyunk a teljes megyének, a megyei legnagyobb foglalkoztatók közül az első 3 nálunk működik. A Samsung Electronics Magyar Zrt. magasan a többi vállalkozás fölé emelkedik termelékenység tekintetében, de a Jászberényben található, második helyen álló társaság gazdasági súlya is jelentősen meghaladja az utána következőkét. Az első 3 helyezett a megyében működő gazdasági társaságok összesített üzleti forgalmának közel felét produkálta 2016-ban is. A helyi gazdaság teljesítménye viszonylag kiegyensúlyozottnak mondható, azonban kockázatokat is rejt magában. Az említett nagyvállalatok, közülük is különösen kiemelném a külföldi tulajdonban levőket, nagyobb kockázatot jelenthetnek a térség jövője, a térség jövőbeni továbbfejlődése szempontjából. Ezért is fontos feladat a térség diverzifikálása oly módon, hogy a már működő társaságoknak a lehető legmagasabb szintű szolgáltatásokat (közigazgatás, oktatás, egészségügy, kultúra stb.) nyújtsuk, fejlesztéseiket minden eszközzel támogassuk. Ezen túl a térségi gazdaságot, az infrastrukturális feltételrendszert tovább kell fejlesztenünk, hiszen így lesz lehetőségünk megnyerni új befektetőket, akár magasabb hozzáadott értékkel termelő vállalatokat is.

A fentiekben részletezett területen túl azonban nem mehetünk el szó nélkül az úgynevezett közszféra szervezetek mellett sem, melyek számottevő volument képviselnek a munkavállalók foglalkoztatását tekintve, illetve a „térségi szolgáltatási kínálatot” is nagymértékben meghatározzák, legyen szó államigazgatásról, oktatásról, egészségügyi ellátásról, kulturális vagy más szabadidős tevékenységről, illetve egyéb szolgáltatási kínálatról. A megyeszékhely mint megyei jogú város ebben az első helyet foglalja el, azonban az nem kérdés számunkra, hogy Jászberény kistérségi vezető szerepe által a második helyet folyamatosan tudjuk tartani megyénkben. Természetesen ezen összefoglaló és egyben általános megfogalmazás részletesebb átgondolásához szükséges a jászberényi, jászvári helyi közszféra szervezetek mélyebb ismerete. Néhány példát kiemelve azt kell hogy mondjuk, legyen szó egészségügyi ellátásról, alap vagy középfokú oktatásról, bizonyos területen felsőoktatásról, a szükséges szolgáltatási kínálat nagyrészt rendelkezésre áll. Az infrastrukturális és egyéb, úgynevezett „soft” típusú fejlesztések ezeken a területeken is folyamatosak. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Önkormányzat (továbbiakban: Önkormányzat) megbízásából készített SWOT-analízis a Jászvárra, mint önálló megyén belüli fejlesztendő térségre vonatkozóan jól szemlélteti és bemutatja az eddigiekben részletezett kérdéskört, mind az erősségek és gyengeségek, mind a lehetőségek és veszélyek tekintetében. Az analízis röviden felsorolja azon területeket is, melyet külön nem említettem, azonban mind térségi mind megyei szempontból jelentőséggel bírnak. A tételes listázás 4 évvel ezelőtti készítése óta bekövetkezett változások a SWOT-analízisen általam átvezetésre és módosításra kerültek.

Erősségek	Gyengeségek
<ul style="list-style-type: none"> • Budapest közelsége, többirányú kapcsolódás a Budapesti nagyváros térséghez (M3-as autópálya és 32-es, illetve 33-as főút), • súlyponti elhelyezkedés, • nemzetközi transzferfolyosók találkozási pontja, • a Jászság mint ipartérség jól megragadható gazdasági arculattal rendelkezik, nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű, komoly termelési hagyományokkal és szakmai kultúrával rendelkezik, a korszerű ipari termelőágazatok, multinacionális tőke markáns jelenléte biztosított Jászberény térségében, • jó minőségű termőterületek, • jelentős mezőgazdasági termelési és élelmiszeripari hagyományok, • színvonalas középfokú oktatási intézmények megléte, Neumann János Egyetem Gazdálkodási Kar, • folyamatosan korszerűsödő oktatási-képzési kínálat, • térségi identitás jelenléte, térségi szemlélettel való azonosulási készség, erős önszerveződő-képesség, • kulturális hagyományok, adottságok, rendezvények, • területi egyetértés, együttes érdekérvényesítés, • felsőfokú képzés lehetősége az Eszterházy Károly Egyetem Jászberényi Campusán. 	<ul style="list-style-type: none"> • az Alföldet feltáró gyorsforgalmi közúti folyosók a megyén kívül épültek ki, • a megye nagytérségi közúti kapcsolatrendszerének fejlesztése kis lépésekben, lassan halad, és még sokáig el fog húzódni, • a megyében nincsenek jelentős vonzást, kisugárzó energiájú nagyvárosok, • a szomszédos Pest megye és Hajdú-Bihar megye elszívó hatásával szemben a megye nem tudja felvenni a versenyt, • a kelet-nyugati átjárhatóság erősen korlátozott (Tisza hidak, útkapacitások), • a közúthálózat több területen még leromlott • az alsó-jászsági területeket nagyobb részt gyenge népességmegtartó és tökevonzó képességű települések alkotják, • kevés a felsőfokú képzettségű lakos, gyenge a felsőfokú képzés súlya, • az innovációs potenciál alacsony, • gyenge a mezőgazdaság foglalkoztatási és jövedelemtermelő képessége, • a hagyományosan erős állattartó ágazat részesedése radikálisan lecsökkent a rendszerváltás óta, • városok hozzájárulása a turizmushoz minimális, • a gyógyfürdők települési környezete kevésbé atraktív, • több település nem rendelkezik megfelelő szolgáltatás-infrastruktúrával.

Lehetőségek	Veszélyek
<ul style="list-style-type: none"> • a kormányzat gazdaságpolitikai és térszerkezet-alakítási elképzelései a megye pozícióját erősítik („növekedési motorok”, Budapest tehermentesítése a belső ipari-logisztikai gyűrű kialakítására való törekvéssel, • EU 2020 stratégia célkitűzései összhangban vannak a térség érdekeivel (megújuló energia, szegénység mérséklése stb.), • városi agglomeráció szintű együttműködések lehetősége: a jászsági városok–Hatvan–Gyöngyös együttműködésének lehetősége, • a korszerű iparágakban adottak a feltételek a klaszterek kialakulásához, erős beszállító lánchoz, • a tudatos gazdaságfejlesztéssel a meglévő ipari nagyvállalatokra fókuszálva kiépíthető egy elektronikai-gépipari beszállító vállalkozói réteg, • a megújuló energiaforrás-potenciáljának kihasználása a következő EU költségvetési ciklus egyik kiemelt prioritása lesz, a térség ehhez pedig jelentős földhő-, illetve termálvagyonnal bír, • az alsó-jászsági vidék felzárkóztatása a Felső-Jászszághoz, • civil, önkormányzati kezdeményezések, új típusú együttműködések a jászsági identitásra támaszkodva, akár a TOP forrásaiból, • történelmi városokban meglévő termál- és kultúrturisztikai potenciál, • a fenntartható fejlődés szellemisége új távlatokat nyit a tanyarendszer számára (környezetkimélő helyi infrastruktúra és gazdálkodási rendszerek), • a jászsági ipari háromszög jelentős gazdasági erőt képvisel. 	<ul style="list-style-type: none"> • tervezett gyorsforgalmi útfejlesztések tovább késlekednek, a következő ciklusban korlátozott forrás lehet erre, • az Alsó-Jászszág nagyobb mértékben történő leszakadása, • etnikai konfliktusok fokozódása, • ágazati és térségi együttműködések híján esélytelenné válik a nagyhatékonyságú, valódi áttörést eredményező komplex térség- és vidékfejlesztési programok megvalósulása, • az uniós ciklusonként újraépülő terület- és vidékfejlesztési intézményi rendszerek nem tudják a korábban kiépült rutinokat, felhalmozott tapasztalatokat kamatoztatni, • az intézményhálózat koncentrációja a közlekedési kapcsolathányokkal, a közúthálózat, továbbá a vasúti infrastruktúra és szolgáltatások romlásával egyidejűleg a lemaradó alsó-jászsági térség leszakadását felgyorsíthatja, • az agrárium átszerveződésével jelentős foglalkoztatók mehetnek tönkre, a korszerű és fenntartható üzemméret hiánya pedig erodálja a mezőgazdasági kibocsátás ágazati szintű versenyképességét, • a mobil, képzett rétegek elvándorlása, valamint a kiépült infrastruktúra és intézményi kapacitások működési nehézségeinek fokozódása, • az új finanszírozási és működési környezetben a megyei felsőfokú oktatási intézmények ellehetetlenülhetnek, • a közoktatás és felsőoktatás állandó reformja miatt nem kerül fókuszba a kereslet szempontú oktatási és képzési környezet kialakítása, ami jelentősen veszélyeztetheti a környék gazdasági potenciálját, • a térségben jelenlevő multik esetleg felszámolhatják tevékenységüket, ha úgy ítélik meg, hogy a gazdasági környezet nem kedvező számukra.

Az elmúlt néhány évben bekövetkezett változások az elemzés megállapításait nagy részben nem befolyásolták, azonban azt kijelenthetjük, hogy a megye megőrizte 2 felsőfokú oktatási intézményét, a jászsági közúthálózat fejlődése folyamatosan halad, valamint a multinacionális vállalatok termelési volumenüket tartják, esetenként növelik, sőt Jászfényszaru folyamatban van egy összességében 30 milliárd forint összeget meghaladó beruházás megvalósítása egy „új” multinacionális vállalat által.

Tehát a Jászság szerepe kapcsán kijelenthetjük, hogy az eddigi országos és megyén belüli pozíciónkat megtartottuk és egy-egy területen még fejleszteni is tudjuk.

2. Gazdaságfejlesztési eredmények és lehetőségek (2014–2020)

A Magyar Kormány kiemelt célja, hogy a rendelkezésre álló 2014–2020-as EU-s források allokációja során elsődleges prioritással a gazdaságfejlesztés legyen támogatott. Ezzel összefüggésben a kezdeti célt – 10 év alatt egymillió új munkahelyet kell teremteni – napjainkra felülírta az élet, és egyszerűen a „teljes foglalkoztatás” lett az elérendő. Azok az eredmények, miszerint mára a közmunkaprogrammal együtt országosan hétszáz ezerrel is több ember dolgozik, mint 2010-ben, megkérdőjelezhetetlenek. A további feladat azonban az eddig elért eredményeken és az idei, 2017-es évre várt 4 % közeli gazdasági növekedésen túl továbbra is az, hogy a gazdaság még inkább dinamizálódjon, a megkezdett munkahelyteremtő programok, beruházások folytatódjanak és továbbiak induljanak. Az Önkormányzat tisztviselőjeként két-három részre bontva mutatom be az ezen célokhoz megítélésem szerint nagymértékben hozzájáruló támogatásokat, illetve azok minket érintő részét. Az első pontban az Önkormányzatunk által koordinált Terület- és Településfejlesztési Operatív Program (továbbiakban: TOP) oldaláról közelítek, az ezt követő részben pedig a lényegesebb egyéb EU-s támogatásokat veszem számba – esetenként hazai forrásokkal kombinálva.

Természetéből adódóan gazdaságfejlesztés elsődlegesen a Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program (továbbiakban: GINOP) keretein belül kerülhet támogatásra, és a kiemelten kezelt beruházások esetében akár hazai forrásból is (Jászfényszaruon a Tyssenkrupp beruházás kormányzati támogatása 10,6 milliárd forint összeggel). Emellett mindannyian tudjuk és ismerjük a gazdaságfejlesztés alapvető összefüggéseit, melynek köszönhetően egyéb prioritások is rendelkeznek ennek másodlagos támogatására lehetőséget adó forrásokkal, legyen ez főutak fejlesztése, a TOP-on belüli ipari park fejlesztése, bölcsőde építése vagy a munkába állás támogatása.

2.1. TOP fejlesztések és lehetőségek a Jászságban

A TOP fejlesztések megyénkben összesen 13 intézkedésen belül kerülnek felhasználásra – melyet további alintézkedésekre bontottunk megyei szinten – az 1612/2016. (XI.8.) számú Kormányhatározat szerint Jász-Nagykun-Szolnok megye 77 településén. Ezen keret nem tartalmazza a megyei jogú városra rendelkezésre álló TOP forrás összegét. A Kormányhatározat az Önkormányzat javaslatára az alábbi kereteket határozza meg összesen 53,78 milliárd forint összegben. Ezen TOP-os források pályázati felhívásainak teljes körű közzétételére a 2017-es évet határozták meg annak érdekében, hogy a 2020-ig rendelkezésre álló források lehívása és felhasználása lehetőség szerint maradéktalanul megtörténhessen megyei és országos szinten.

1. Térségi gazdasági környezet fejlesztése a foglalkoztatás elősegítésére		20,098 milliárd Ft
TOP 1.1	Helyi gazdasági infrastruktúra fejlesztése	7,701 milliárd Ft
TOP 1.2	Társadalmi és környezeti szempontból fenntartható turizmusfejlesztés	4,803 milliárd Ft
TOP 1.3	A gazdaságfejlesztés és a munkaerő mobilitás ösztönzését szolgáló közlekedésfejlesztés	3,443 milliárd Ft
TOP 1.4	A foglalkoztatás segítése és az életminőség javítása családbarát, munkába állást segítő intézmények, közszolgáltatások fejlesztésével	4,151 milliárd Ft
2. Vállalkozásbarát, népességmegtartó településfejlesztés		9,952 milliárd Ft
TOP 2.1	Gazdaságélénkítő és népességmegtartó településfejlesztés	9,952 milliárd Ft
3. Alacsony széndioxid kibocsátású gazdaságra való áttérés kiemelten a városi területeken		13,535 milliárd Ft
TOP 3.1	Fenntartható települési közlekedésfejlesztés	5,069 milliárd Ft
TOP 3.2	Önkormányzatok energiahatékonyságának és a megújuló energiafelhasználás arányának növelése	8,466 milliárd Ft
4. A helyi közösségi szolgáltatások fejlesztése és a társadalmi együttműködés erősítése		4,160 milliárd Ft
TOP 4.1	Egészségügyi alapellátás infrastrukturális fejlesztése	1,449 milliárd Ft
TOP 4.2	A szociális alapszolgáltatások infrastruktúrájának bővítése, fejlesztése	1,151 milliárd Ft
TOP 4.3	Leromlott városi területek rehabilitációja	1,560 milliárd Ft
5. Megyei és helyi emberi erőforrás fejlesztések, foglalkozás-ösztönzés és társadalmi együttműködés		6,041 milliárd Ft

TOP 5.1	Foglalkoztatás-növelést célzó megyei és helyi foglalkoztatási együttműködések (paktumok)	4,463 milliárd Ft
TOP 5.2	A társadalmi együttműködés erősítését szolgáló helyi szintű komplex programok	0,581 milliárd Ft
TOP 5.3	Helyi közösségi programok megvalósítása	0,997 milliárd Ft

Ezen prioritásokból ki kell emelnünk a mellékutak felújítására fordítandó forrásokat, valamint a megyei foglalkoztatási paktumot, hiszen ezeket nem a helyi önkormányzatok, civil szervezetek, hanem az elsőt a Magyar Közút Nonprofit Zrt., illetve az utóbbit Önkormányzatunk pályázhatta csak meg, így a helyi szervezeteknek az összesen rendelkezésre álló forrás cca. 48 milliárd körüli keretet jelent nagyságrendileg. A gazdaságfejlesztéshez kapcsolódó TOP forrásokat a területi kiegyenlítési elvek figyelembevételére okán azokra a térségekre súlyozták nagyobb mértékben (55 % és 45 % arányban), ahol ez irányú fejlesztésekre nagyobb indokoltsággal van és volt szükség a finanszírozási ciklus előkészítése idejében felmért adatok és információk alapján.

A következőkben bemutatott táblázatokban a már támogatási szerződéssel rendelkező Jászságot, a jászberényi országos egyéni választókerületet – Újszász városa és Tiszasüly kivételével – érintő projekteket mutatom be röviden.

<i>Ipari parkok, iparterületek fejlesztése</i>		
<i>Sorszám</i>	<i>Támogatási kérelem címe</i>	<i>Támogatási összeg (Ft)</i>
1	Jászapáti Ipari és Logisztikai Park Fejlesztése	700 000 000
2	Ipari és Dózsai út fejlesztése, parkolók kialakítása, valamint a szennyvíztisztító telephez vezető út felújítása, a meglévő Dózsai út csapadékvíz-elvezetőárok tisztítása	275 885 402
3	Jászfényszaru Ipari Park fejlesztése a megközelíthetőség javításával, I. ütem	300 538 870

<i>Helyi gazdaságfejlesztés</i>		
1	Helyi gazdaságfejlesztés Jászfákóhalma és Jásztelek településeken	83 000 000

<i>Társadalmi és környezeti szempontból fenntartható turizmusfejlesztés</i>		
1	Turizmusfejlesztés Jánoshida, Alattyán és Jászalsószentgyörgy településeken	450 000 000
2	Turizmusfejlesztés Jászapáti és Jászivány településeken	170 000 000
3	Társadalmi és környezeti szempontból fenntartható turizmusfejlesztés Jászberény és Jászdózsa települések összefogásával	299 990 000

<i>A foglalkoztatás és az életminőség javítása családbarát, munkába állást segítő intézmények, közszolgáltatások fejlesztésével</i>		
1	Óvodafejlesztés Alattyán településen	25 000 000
2	A Cifrapalota Óvodai és Bölcsődei Intézmény bölcsődei férőhelyeinek megduplázása és az intézmény infrastrukturális fejlesztése Jászalsószentgyörgyön	45 000 000
3	Óvodai és Bölcsődei Szolgáltatások fejlesztése Jászladányban	170 000 000
4	Jászárokszállás Gondozási Központ Bölcsőde bővítése	66 252 382
5	A jászberényi Szivárvány Óvoda és Városi Bölcsőde egy óvodai intézménnyé való átalakítása és fejlesztése	78 000 000
6	Új, 6 csoportos városi bölcsőde kialakítása Jászberényben	292 000 000
7	A Jászberényi Református Egyházközség Gólya Óvodájának bővítése új bölcsődei épületszárny építésével	80 000 000
8	Három csoportos bölcsőde építése Jászfényszarun	250 000 000
9	Jászteleki Százszorszép Óvoda bővítése	32 000 000
10	Óvodafejlesztés Pusztamonostor településen	60 000 000

<i>Barnamezős területek rehabilitációja</i>		
1	Malom Konferencia és Rendezvényközpont fejlesztése Jászberényben	800 000 000
<i>Zöld város kialakítása</i>		
1	Zöld város kialakítása Jászapátiban	50 000 000
2	Városi környezetjavító intézkedések és gazdaságfejlesztési beavatkozások Jászberényben	782 800 000
3	Jászfényszaru főúti- és a kapcsolódó zöldterületeinek rehabilitációja a település lakosságának megtartása, a fenntartható fejlődésnek és a közterületek környezet-tudatos család- és klímabarát megújítása jegyében	156 600 000
<i>Települési környezetvédelmi infrastruktúra-fejlesztések</i>		
1	Belterületi vízvezető-hálózat fejlesztése, rekonstrukciója Jászsószentgyörgyön	170 000 000
2	Belvízvédelmi fejlesztés Jászapátiban	100 000 000
3	Jászfelsőszentgyörgy község települési környezetvédelmi infrastruktúra-fejlesztések a TOP-2.1.3-15 kódszámú pályázati konstrukció keretében megvalósítandó települési belvízvezető rendszer létesítésére	189 016 206
<i>Fenntartható települési közlekedésfejlesztés</i>		
1	Kerékpárosbarát fejlesztés kerékpárút kiépítésével Jászsószentgyörgyön	150 000 000
2	Kerékpárút építése Jászladányban	197 000 000
3	Közlekedésfejlesztés Jászszentandrásán	74 999 704
4	Kerékpárosbarát fejlesztések megvalósítása Jászárokszálláson	203 791 619

5	Kerékpárosbarát fejlesztések Jászberényben	325 000 000
6	Fenntarthatóság és biztonság a kerékpározásban - kerékpárút építése Jászfényszaru a munkába járás megkönnyítése érdekében	250 000 000

<i>Önkormányzati épületek energetikai korszerűsítése</i>		
1	Épületenergetikai fejlesztések Alattyan településen	85 127 387
2	Az Egészségház, a Polgármesteri Hivatal és a Könyvtár épületének energetikai korszerűsítése Jászsószentgyörgyön	100 861 664
3	Épületenergetikai fejlesztések Jászapáti településen	77 957 494
4	Épületenergetikai fejlesztések Jászivány településen	35 946 169
5	Korszerű energetikai beruházások Jászkiséren	140 651 256
6	Épületenergetikai fejlesztések Jászladány településen	30 000 000
7	A jászszentandrási önkormányzati hivatal és egészségügyi központ energetikai korszerűsítése	74 218 454
8	Épületenergetikai beruházás Jászágó községben	49 776 183
9	Önkormányzati épületek energetikai korszerűsítése Jászárokszállás városában	72 214 320
10	Bercsényi úti általános iskola épületének energetikai korszerűsítése Jászberényben	183 520 418
11	Gróf Apponyi Albert általános iskola épületének energetikai korszerűsítése Jászberényben	153 000 000

12	Komplex energetikai fejlesztés a jászboldogházi közintézményekben	109 825 765
13	Önkormányzati tulajdonú épületek energetikai korszerűsítése Jászfelsőszentgyörgyön	101 864 459
14	Önkormányzati épületek energetikai korszerűsítése Jászfényszarun	79 648 500
15	Épületenergetikai fejlesztések Jászkóhalma településen	54 982 800
16	Épületenergetikai Fejlesztések Puzstamonostor Településen	80 000 000

1 A helyi energiaforrások kiaknázására irányuló fejlesztési programok
Termásvíz komplex hasznosítása Jászapátin

350 000 00

Egészségügyi alapellátás infrastrukturális fejlesztése

1	Egészségközpont létrehozása Jászdózsa községben	110 000 000
2	A jászteleki Egészségház felújítása	50 000 000

Szociális alapszolgáltatások infrastruktúrájának bővítése, fejlesztése

1	Szociális alapszolgáltatások fejlesztése Jászladyban	83 000 000
2	Fogyatékkal élők nappali otthonának kialakítása új épület építéssel	120 000 000
3	A Jászsági Családsegítő és Gyermejjóléti Szolgálat épületének felújítása	10 000 000

Helyi foglalkoztatási együttműködések

1	Foglalkoztatási együttműködések Jászapáti járásban	279 630 000
---	--	-------------

2	Helyi foglalkoztatási együttműködés, paktum megvalósítása a Jászberényi járásban	433 100 000
---	--	-------------

<i>A társadalmi együttműködést szolgáló komplex programok</i>		
1	Jászapáti szegregált lakókörnyezetében élők életminőségének előremozdítása társadalmi integrációs törekvéseken keresztül	100 000 000
2	A társadalmi együttműködés erősítését szolgáló helyi szintű komplex programok Jászberényben	100 000 000

Támogatási szerződéssel rendelkező TOP fejlesztések összesített áttekintése

Sorszám	Intézkedés megnevezése	Jászsági támogatott projektek száma	Megítélt támogatás összesen (Ft)
1	TOP-1.1.1 Ipari parkok, iparterületek fejlesztése	3	1 276 424 272
2	TOP-1.1.3 Helyi gazdaságfejlesztés	1	83 000 000
3	TOP-1.2.1 Társadalmi és környezeti szempontból fenntartható turizmusfejlesztés	3	919 990 000
4	TOP-1.4.1 A foglalkoztatás és az életminőség javítása családbarát, munkába állást segítő intézmények, közszolgáltatások fejlesztésével	10	1 098 252 382
5	TOP-2.1.1 Barnamezős területek rehabilitációja	1	800 000 000
6	TOP-2.1.2 Zöld város kialakítása	3	989 400 000
7	TOP-2.1.3 Települési környezetvédelmi infrastruktúrafejlesztések	3	459 016 206
8	TOP-3.1.1 Fenntartható település közlekedésfejlesztés	6	1 200 791 323
9	TOP-3.2.1 Önkormányzati épületek energetikai korszerűsítése	16	1 429 594 869

10	TOP-3.2.2 Önkormányzatok által vezérelt, a helyi adottságokhoz illeszkedő, megújuló energiaforrások kiaknázására irányuló energiaellátás megvalósítása, komplex fejlesztési programok keretében (közcélu energia)	1	350 000 000
11	TOP-4.1.1 Egészségügyi alapellátás infrastrukturális fejlesztése	2	160 000 000
12	TOP-4.2.1 Szociális alapszolgáltatások infrastruktúrájának bővítése, fejlesztése	3	213 000 000
13	TOP-5.1.2 Helyi foglalkoztatási együttműködések	2	712 730 000
14	TOP-5.2.1 A társadalmi együttműködés erősítését szolgáló helyi szintű komplex programok	2	200 000 000
TOP összesen 2017. szeptember 10-ig:		56	9 892 199 052

A részletezett adatokból látható, hogy a már megítélt támogatások összege megközelíti a 10 milliárd forintot, ami a beruházások összetételét és jellegét figyelembe véve komoly nagyságrendet képvisel. Az Önkormányzat évek óta tartó koordinációja mellett kialakított TOP-os pályázati rendszer rendkívül szerteágazó és sokrétű beruházásokra, pályázatokra nyitott lehetőséget többségében a helyi önkormányzatoknak. Ezt jól szemléltetik a fenti összefoglaló adatok, melyek – ahogyan jeleztem a fentiek során – nem a megvalósított pályázatokat, hanem a nyertes pályázatokat tartalmazzák. Remélhető, hogy a projektgazdák a megítélt támogatást maradéktalanul képesek lesznek felhasználni.

Megjegyzendő azonban, hogy ezen a körön kívül a TOP keretein belül a Jászszágnak még további pályázatai várnak a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Közgyűlés és/vagy az irányító hatóság (Nemzetgazdasági Minisztérium) döntésére. Ezeket a projekteket mutatja be részben az alábbi összesítő táblázat.

<i>Támogatói döntésre váró járszági TOP pályázatok</i>				
Sorszám	Támogatást igénylő	Intézkedés neve	Támogatási kérelem címe	Támogatási összeg (Ft)
1	Jászszentandrás Községi Önkormányzat	TOP-1.1.3 Helyi gazdaság-fejlesztés	Helyi gazdaságfejlesztés Jászszentandrás és Jászivány településeken	50 000 000
2	Jászapáti Városi Önkormányzat	TOP-3.1.1 Fenntartható települési közlekedés-fejlesztés	Kerékpárút építése Jászapáti, Jászfákóhalma és Jánoshida településeken	95 000 000
3	Jászberény Városi Önkormányzat	TOP-3.1.1 Fenntartható települési közlekedés-fejlesztés	Fenntartható települési közlekedésfejlesztés Jászberény belvárosában	500 000 000
4	Jászfelsőszentgyörgy Községi Önkormányzat	TOP-3.2.2 Önkormányzati megújuló energiaforrás (közcélu energia)	Jászfelsőszentgyörgy település önkormányzati tulajdonú épületei energiahatékonyságának növelése megújuló energiaforrás felhasználásával	156 055 578
5	Alattyán Község Önkormányzat	TOP-4.1.1 Egészségügyi alapellátás infrastrukturális fejlesztése	Egészségügyi Alapellátás fejlesztése Alattyánban	60 000 000
Összesen:				861 055 578

Forrás: Széchenyi 2020 - www.palyazat.gov.hu

A fenti táblázat csak a pályázati információk között nyilvánosan elérhető projektek listáját tartalmazza, azonban az önkormányzatokkal folytatott egyeztetések alapján ezeken felül még több mint 10 pályázat kerül, illetve került beadásra a TOP különböző intézkedéseire, melyek együttes volumene cirka további 3 milliárd forint nagyságrendű. Amennyiben ezen projektek volumene sikeres lesz, úgy az Önkormányzatunk által koordinált TOP keretein belül nagyságrendileg 13 milliárd forint forrás felhasználása történhet meg a jász településeken. Ezen pályázatok azért is kiemelt jelentőségűek, hiszen majdnem mindegyik 100 %-os támogatási intenzitású, azaz optimális esetben nem igényelnek saját forrást a helyi önkormányzatok sokszor

szüksős költségvetéséből. Ezek alapján térségünk, pontosabban annak „közsféra szervezetei” látható eredményeket tudnak majd felmutatni ezen támogatásokból, és ezek a jáász emberek között is sikerként kerülhetnek elkönyvelésre mindannyiunk közös megelégedésére.

2.2. A Jáászág TOP-on kívüli fejlesztései

Elsőként ki kell emelnünk a térség legnagyobb volumenű fejlesztését, a Jáászfényszaru városában folyamatban lévő Thyssenkrupp Presta Hungary Kft. zöldmezős beruházását, mely összesített értékét nézve meghaladja a 30 milliárd forintot, és 500 fő foglalkoztatását irányozza elő 2019-re. A települési önkormányzatnak vitathatatlan érdemei vannak a Magyar Kormánnyal történő együttműködés keretében ezen projekt létrejöttében. A beruházást a Kormány kiemelt projektként 10,6 milliárdos támogatásban részesítette. A helyszínen általam is megtekintett beruházás láthatóan jól halad, az ütemezésben foglaltak szerint, és minden kétséget kizárva megvalósul. A két létrejövő gyáregység egyike hengerfejbe integrált vezérműtengelyeket, a másik pedig kormányrendszereket gyárt. Az anyavállalat a világ egyik vezető acélgyártással, autó-, gép-, energia- és építőipari alkatrészek előállításával, foglalkozó nagyvállalata. 77 országban több mint 155 ezer alkalmazottat foglalkoztatnak, melyből jelenleg körülbelül 1000 fő dolgozik országunkban.

A második külön kiemelendő, nagy volumenű beruházásokat megvalósító gazdasági társaság a Jáász-Plasztik Kft., mely 2015 óta 3 nagyszabású projektje keretében összesen 7,25 milliárd forint értékű fejlesztés megvalósításába kezdett bele, illetve részben fejezett be. Ezek finanszírozásához mind állami (1,42 milliárd), mind Uniós (GINOP - 0,6 és 1,19 milliárd) támogatásban is részesült Jáászberény és a megye legnagyobb magyar tulajdonú nagyvállalata. Az első egy 2015-ben megkezdett 120 fő foglalkoztatását támogató új technológiai sor beszerzése által – 2 milliárd forint értékben – valósult meg Jáászapáti városában egy 7000 négyzetméteres hulladékhasznosító csarnokban működtetve. A második szintén ehhez a tevékenységükhöz kapcsolódó, 2,4 milliárd volumenű hulladékhasznosító bázist fejlesztő projekt, amellyel 63 új munkahely létesült a társaságnál. Az utolsó és egyben legújabb, a 2017-es, összességében 2,85 milliárdos kapacitásbővítő fejlesztés pedig a Nemzetgazdasági Minisztérium nagyvállalati beruházási program keretein belüli támogatással jöhet létre. Látható, hogy a nagyvállalati fejlesztései folyamatosak, amik egyidejűleg a kor követelményeire adott reakciók is, mely által a hosszú távú és eredményes működés feltételeit igyekszik fenntartani a tulajdonosi kör.

A harmadik kiemelt projekt az Országgyűlés által 2017-ben elfogadott – 2018-as országos költségvetéshez kapcsolódóan, térségünk országgyűlési képviselője önálló módosított indítványban benyújtott – javaslat eredményeként tervezett útfelújításaink, fejlesztéseink. Ezen fejlesztést 2017. július hó 5. napján tartott sajtótájékoztató keretében jelentette be Pócs János, aki elmondta, hogy ezen beruházások együttes nagysága meghaladja a 6 milliárd forintot. Az érintett szakaszok a következők: Jáászfényszaru körforgalmától, Pusztamonostoron keresztül Jáászberény város határáig a 32-es főközlekedési út teljes szélességben, 15 kilométeres hosszúságban, a másik pedig a Jáászker–Tiszasüly útszakasz 20 kilométeres hosszúságban és szintén teljes szélességben. A 32-es megújuló szakasza a Jáászág legnagyobb forgalmú útja és egyben ütőere az M3-as autópálya felé.

Az általam második és harmadik körként – egyben – megjelölt források, úgymond TOP-os körön kívüli projektek rövid ismertetése kapcsán megjegyzendő, hogy a fentiekben kiemelteken túl ezen esetben „csak” a 100 millió forint összeget meghaladó méretű, konkrét támogatással rendelkezőket emelem ki és foglalom össze. Ennek oka több dologra is visszavezethető. Az egyik az, hogy a jelenleg nem ismert ámdé reményeink szerint a jövőben megvalósuló projektekről nincs releváns információ, illetve a másik, hogy a területi korlátokat szabnak egy ennél hosszabb kifejtésnek. Így a következő összefoglaló táblázatban egy rövid áttekintést teszek ennek megfelelően.

Sorszám	Nyertes megnevezése	Település neve	Támogatási kérelem címe vagy támogatott tevékenység megnevezése	Támogatási összeg (Ft)
1	NFP Nemzeti Fejlesztési Programiroda Nonprofit Kft.	Jászfényszaru, Pusztamonostor	Jászfényszaru Szennyvízelvezetési Agglomerációt alkotó Jászfényszaru Város és Pusztamonostor Község derogációköteles szennyvízelvezetési feladatainak megvalósítása	1 061 084 484
2	„KÁTA CNC” Ipari és Kereskedelmi Kft.	Jászberény	A „KÁTA CNC” Kft. termelő kapacitásának bővítése	499 999 974
3	HPO Hungary Gyártó és Kereskedelmi Kft.	Jászberény	Új termék gyártásának bevezetése a HPO Hungary Kft-nél	404 467 808
4	Sangjin Micron Hungary Gyártó és Kereskedelmi Kft.	Jászfényszaru	A Sangjin Micron Hungary Kft. kapacitásbővítő beruházása a beszállítói pozíció további erősítése céljából	402 123 153
5	METÁL-PLASZT Fém- és Műanyagfeldolgozó Kft.	Jászberény	Magas hozzáadott értékű termékek gyártási feltételeinek megteremtése a Metálplaszt Kft-nél	328 490 306
6	REGO-PLAST Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	Jászzákóhalma	Műanyag-alapanyag gyártás fejlesztése és új gyártótevékenységhez kapcsolódó eszközbeszerzés és ingatlanfejlesztés a Rego-Plast Kft-nél	319 367 547

7	Alattyáni Tejtermelő Kft.	Alattyán	Agrár-környezetgazdálkodás	300 863 083
8	„Tarnamenti-2000” Mezőgazdasági Termelő, Szolgáltató és Kereskedelmi Zrt.	Jászdózsa	Ökológiai gazdálkodásra történő áttérés, ökológiai gazdálkodás fenntartása	250 444 215
9	Egri Főegyházmege	Jászberény	Egri Főegyházmege épületeinek energetikai felújítása, Jászberényi Katolikus Általános Iskola és Középiskola, Liska József Szakközépiskola, Gimnázium és Kollégium Tagintézménye	250 000 000
10	Jászkiséri Laktored Termelő, Forgalmazó és Szolgáltató Kft.	Jászkisér	Agrár-környezetgazdálkodás	232 568 358
11	Önkéntes Tűzoltó Egyesület	Jászkisér	Fiatalok közösségi szerepvállalásának erősítése Jászkiséren és környékén	220 796 789
12	Magtápkér Termelő Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	Jászfényszaru	Agrár-környezetgazdálkodás	181 880 777
13	NFP Nemzeti Fejlesztési Programiroda Nonprofit Kft.	Jászszentandrás	Jászszentandrás ivóvízminőség-javító projekt	165 433 491
14	DU-NA-IPOLY NEMZETI PARK IGAZGATÓSÁG	Jászberény	Tápió mente komplex élőhelyvédelmi infrastruktúra fejlesztése (Jászberénytől Famosig húzódó Hajta-menti mocsárrendszer)	149 997 587
15	Jászberényi Tankerületi Központ	Jászberény	„Negyedszázadnyi megújulás”	142 609 438

16	AGRO-LE-HEL Mezőgazdasági Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	Jászberény	Mezőgazdasági területhez kapcsolódó fejlesztés	139 816 947
17	Hőtechnikai és Gépipari Kft.	Jászberény	Biomassza felhasználású kazáncsalád prototípus fejlesztése	129 923 327
18	AG UNION Vállalkozási és Kereskedelmi Kft.	Jászberény	Élhajlító-robot cella beszerzése	115 400 001
19	Bosmilk Szarvasmarha-tenyésztő, Növénytermesztő és Szolgáltató Kft.	Jászfákóhalma	Mezőgazdasági területhez kapcsolódó fejlesztés	105 764 228
20	STONE-CAVE Export-Import Kereskedelmi Kft.	Jászárokszállás	Prototípusfejlesztés a Stone-Cave Kft-nél, újszerű, környezetbarát, újrahasznosítható, stadionok küldőterének borítására alkalmas, nagy teherbírású járólapprendszer	102 610 158
21	Túriné Bognár Zsuzsanna	Jászberény	Ökológiai gazdálkodásra történő áttérés, ökológiai gazdálkodás fenntartása	100 285 172
Összesen:				5 603 926 843

Forrás: Széchenyi 2020 - www.palyazat.gov.hu

A fenti összesítő táblázat tartalmaz Vidékfejlesztési Program, Gazdaságfejlesztési és Innovációs-, Környezet és Energiahatékonysági-, valamint az Emberi Erőforrás Fejlesztési Operatív Program kereteiből finanszírozott projekteket. Ezek között van folyamatos beadású pályázati lehetőséget biztosító prioritás és azon belüli célterületek is vannak (rendelkezésre álló szabad keretek terhéig), melyek természetükből adódóan azt jelentik, hogy további támogatott pályázatok várhatóak a térségből a Jászságot érintően sokmilliárdos nagyságrendben.

Az eddigiekben nem szerepelnek a térségünkben 2014–2015-ben, az előző finanszírozási ciklus forrásaiból megvalósított projektek és a 100 millió forintot el nem érő volumenű beruházások. Az adatgyűjtés során azon fejlesztések sem találhatóak meg a kimutatásokban, amelyek valamely központi szervezet (Állami Egészségügyi Ellátó Központ általi kórházfej-

lesztés) által benyújtott pályázatok részeként kerülnek megvalósításra térségünkben. Egyértelműen kimaradtak azok az önerőből megkezdett fejlesztések, melyekhez a projektgazdák nem igényeltek vagy nem kaptak egyéb támogatást. Azonban ezek nélkül is jól látható, hogy a Jászság sok 10 milliárdos nagyságrendű fejlesztés megvalósításában érdekelt, esetenként már be is fejezték ezeket. Így kijelenthetjük, hogy az Európai Unió finanszírozási ciklus alatt 100 milliárdot meghaladó volumenű fejlesztési forrás kerülhet felhasználásra. Bízom abban, hogy mindezek együttesen a jászokra jellemző összetartást és folyamatos fejlődést fogják támogatni.

3. Térségi jövőkép

Az egész Jászság, de kiemelten a Felső-Jászság szemszögéből nézve fontos – ahogyan a bevezetőben is rögzítésre került – a legnagyobb erősségünk, azaz a termelési kapacitások folyamatos megléte és bővítése. A jövőkép szempontjából ebből következően (ahogyan a mondás is szól, azt a lovat kell ütni, amelyik jól húz) a legfontosabb cél a térségben a gazdaság további diverzifikálása, amely más, kiemelten fontos feladatot is a benne szereplők kihívásaként, jelen és jövőbeli feladatoként határoz meg, legyen szó bármely szolgáltatási kínálatot fejlesztő elemről. Mindezt teljes mértékben alátámasztja a Jász-Nagykun-Szolnok megyei területfejlesztési koncepció területi céljainak meghatározása is, hiszen a térségünk esetében legfőbb területi célként az alábbi határozza meg: „az ipari agglomeráció városiaságának erősítése és a gazdaság diverzifikációja a Jászságban.”

Kijelenthetjük, hogy a jövőkép szempontjából a gazdaság további erősítésének feltételei csak részben adóttak pillanatnyilag, hiszen a statisztikai mutatók a fentiekben bemutatott adatokhoz képest (például termelési volumen) jelentős lemaradást mutatnak a térség népességmegtartó képessége és a térségben élők jövedelemnövekedési szintje között. Azaz van tennivalónk.

Ezek alapján tehát kijelenthetjük, hogy a lakónépesség napjainkban is folyamatosan történő csökkenése mellett – elsősorban előregedés miatt – ezen a területen jelentős feladatok várnak térségünkre. Hiába a jelentős vállalkozói aktivitás, ha nem áll rendelkezésre további munkaerő. Napjainkra kialakult a Felső-Jászságba történő ingázás rendszere, akár 100 kilométeres sugarú körből. Két lehetőség van: vagy el kell érni, hogy a lakónépesség bevándorlási többlete, illetve a születések száma jelentősebb nagyságrendű legyen a jelenleginél, és ezáltal megálljon a lakónépesség fogyása, vagy a másik lehetséges út, hogy a meglévő foglalkoztatók, illetve az új vállalatok nagyobb hozzáadott érték mellett termelnek, melynek hatására magasabb jövedelemszint biztosítására lesznek képesek. Igaz ebben az esetben nem garantált a jelenlegi kimagasló foglalkoztatotti létszám volumenének fennmaradása. Minden területi szereplő elemi érdeke, hogy hosszabb távon ez az egyensúlytalanság kiigazodjon, hiszen a jövőben mindez befolyásolhatja a nemzetközi tőke vagy akár a hazai tulajdonú vállalatok döntéseit is mind a már meglévő termelési kapacitások fenntartása, a folyamatban lévő beruházásaik megvalósítása, mind az új termelési volumenek kialakítása kapcsán is. Mindez szolgálja a területfejlesztési koncepcióban megfogalmazott alapcél, az ipari agglomeráció városiaságának erősítését és a gazdaság diverzifikációját. Térségünk jövőjének szempontjából figyelemmel kell lennünk a környező nagy termelési volumenű és szinten

közepes méretű „szomszéd” város térségekre is, hiszen velük egymást kell erősítenünk ahhoz, hogy a jövőre nézve is befektetési célpontot jelentsen térségünk. A Jászságnak – a budapesti agglomerációval erős kapcsolatban lévő csapágy-várostérségnek – elemi érdeke a meglévő vállalatok erősebb társadalmi integrálása a Nyugat-Európában megszokottak szerint. Ez sem lehet rövidtávú cél, a jelenlegi törekvések azonban biztatóak, kiemelten a három Felső-Jászságot képviselő város esetében. A társadalmi szerepvállalás nemcsak a vállalatok, hanem a környezetükben élő lakónépesség öntudatosságát is pozitívan befolyásolja, tehát ennek további fejlesztése pozitívan hathat. A városiasság erősítése jegyében azonban szintén fontos területeket jelentenek azok a szolgáltatások, amelyek nem jellemeznek bennünket kiemelkedően sem országos, sem megyei összevetésben, de szükségesek az egyre bonyolultabb beruházási döntések meghozatalához, legyen szó szálláshely kapacitásokról, rekreációs lehetőségekről, rendelkezésre álló természeti területek által nyújtott lehetőségekről, vagy akár a magas minőségű helyi mezőgazdasági termékekhez kapcsolódó kisléptékű feldolgozó üzemek meglétéről. A gazdaság továbbépítése szempontjából fontos a szolgáltató szektor fejlesztése, hiszen megfelelő jövedelem-színvonal esetében mindez érdemben befolyásolja az itt letelepedni szándékozók jövőbeni életkörülményeit, valamint a meglévő „humánbázis” hosszú távú fenntarthatóságát. Ezáltal lehetőséget teremt a foglalkoztatás minőségének továbbfejlesztésére. Ezzel visszakanyarodtunk ismét a magasabb jövedelem szükségességére, hiszen ez egy körkörös folyamat. Akkor lehet a szolgáltatási kínálatot bővíteni, ha van hozzá elegendő ember, aki ezeket igénybe veszi, azaz megfizeti ezt. Ez újabb munkahelyteremtéssel jár, tehát egy olyan folyamatról van szó, ami öngerjesztő hatást is képes produkálni mindamellet, hogy a térséget vonzóbbá teszi.

Összegzésként tehát kijelenthetjük, hogy a szükséges közösségi összetartás, a térségi termelési kultúra, a meglévő ipari kapacitások – multinacionális vállalatok, erős beszállítói kör – és a bennük rejlő fejlesztési potenciál, illetve hajlandóság adott. Azonban a gazdasági teljesítményünk fokozásához, egy jelenlegi szintet tovább erősítő jövőképhez a szükséges munkaerőben, a jövedelemszint növelésében, az infrastrukturális feltételekben, valamint a városias szolgáltatások rendelkezésre állásának biztosításában még komoly teendőink vannak. Történelmünk során az „élet” kihívásaira jól reagáló Jászság remélhetőleg jól fog teljesíteni ezen célok elérésében is.

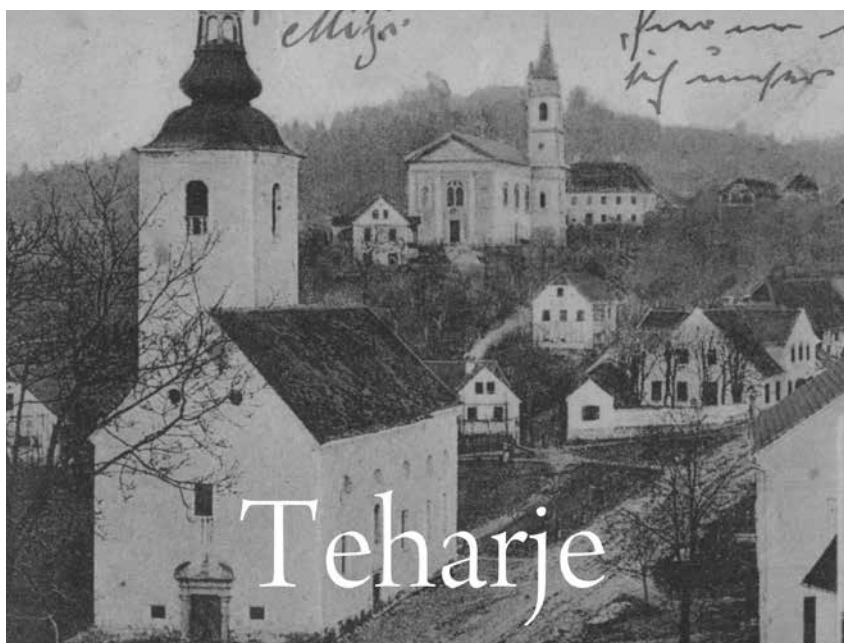
KÉPEK STOREBÓL ÉS TEHARJEBŐL

Az 1954-ben Jászberénybe érkezett Gorjanc Ignác életének első harminc évét Csepelen töltötte. Családja, felmenői ettől kevesebb ideig laktak a gyárvárosban, hiszen csak 1916-ban költöztek oda. Ők addig a Monarchia fontos ipari bázisának számító – ma Szlovéniához tartozó – Storeban dolgoztak és a szomszédos Teharjeben éltek. Ezt tanúsítja az apa német nyelven kiállított, Celjében kelt esztergályos szakmunkás bizonyítványa.

A Monarchia vas és acéliparában igen jelentős telejsítményt felmutató gyárat 1851-ben alapították. Első fénykorát a vasút terjedése idején élte, hiszen az ott gyártott síneket nagyon sok ország részben illetve tartományban használták fel. A gyár azóta több tulajdonosváltáson ment keresztül, de a mai Store Steel is számon tartja gazdag múltját. Ennek példája, hogy 2011-ben megünnepelték fennállásuk 160. évfordulóját és komoly gyűjteménnyel rendelkező múzeumot is működtetnek. (www.store-steel.si, www.zelazarski.muzej.si)

Felvételeimet 2017 tavaszán készítettem Store-ban és Teharjeben. Olyan épületeket és objektumokat igyekeztem fotózni – templomot, vasútállomást, iskolát, réginek tűnő lakóházakat – melyeket Gorjanc felmenői is láthattak. Az összeállításban szereplő, Celjében kiállított bizonyítványt a család őrizte meg, a múzeum logóját honlapjukról vettem át.

Pethő László

Régi teharjei képeslap a múzeum anyagából

Gorjanc Ignác apjának 1916-ban kelt, Storéban kiállított szakmunkás bizonyítványa

Régi lakóház

Régi, kolóniaszerű lakóházak

Középület, benne a postával

Patak a mai gyár szomszédságában

Egy régebbi lakóház

Régi lakóház 2.

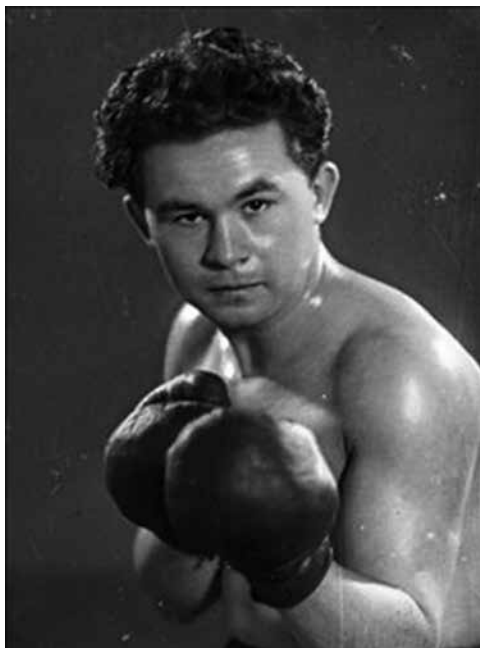
Egy központi tér, háttérben a templom

A vasútállomás épülete

Bóna Nándor

CSÍK TIBOR, A „SZÉLVÉSZ – ÖKLÖZŐ”

*Morvai Lajos fényképész 1944–45-ben készült felvétele Csík Tiborról
(Forrás: Jász Múzeum archívuma)*

1927-ben, 90 évvel ezelőtt született Jászberényben Csík Tibor olimpiai bajnok öklövívó. Szülővárosában ma is több legenda él vele kapcsolatban. Nem hétköznapi életének, főként sportpályafutásának alakulása visszaemlékezések, korabeli folyóiratok és levéltári források alapján kerül ismertetésre.

Csík Tibor 1927. szeptember 22-én született Jászberényben, római katolikus családban, Csík Kálmán és Hájos Mária gyermekeként. Édesanyjának első házasságából 4 gyermeke született: Mária, Rozália, Erzsébet és János, akik közül Rozália nem érte meg a felnőttkort. Férje fiatalon életét vesztette. Az I. világháború után Csík Kálmán vette feleségül, s második házassága során is négy gyermeknek adott életet: először István, majd 1922-ben a fiú ikerpár, József és László, végül Tibor született meg.¹ A család életét sajnos nem kerültk el a tragédiák, a nehézségek. Csík Kálmán – aki földműves volt, napszámosként dolgozott – egy szüret alkalmával leesett a diófáról, gerincét törte, és élete utolsó éveit ágyhoz kötve kellett leélnie² 1937 decemberében, 58 éves korában bekövetkezett haláláig. A II. világháború

újabb szerencsétlenséget okozott a családnak: a két középső testvér, József és László vett részt a hadműveletekben, és mindketten életüket veszítették, nevük megtalálható a jászberényi Szentkúti téren álló hősi emlékművön.

Csík Tibor – testvéreivel együtt – vallásos neveltetésben részesült, cserkész és a szivgárda tagja is volt. A 40-es évek elejétől édesanyjával és cipészként munkálkodó János bátyjával élt együtt, aki a nagy korkülönbőség miatt egyfajta apai szerepet is betöltött Tibor életében.³ Az elemi iskola 6 osztályának elvégzése után szabónak tanult tovább. 1942. október 31-től három éven keresztül dolgozott inasként Szalóki Gyula szabómesternél, akinek a műhelye a Bercsényi út 8. szám alatt működött. 1945 októberében jó eredménnyel tette le vizsgáját, s innentől már szabósegédként folytatta hivatását.⁴

¹ Szikszai Ferencné Cserta Mária, Csík Tibor unokatestvérének közlése nyomán

² Somogyvári Rudolfné (Csík Tibor volt felesége) közlése alapján

³ Szikszai Ferencné közlése nyomán

⁴ Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltára (a továbbiakban MNL JNSZML)

Jászberény és Vidéke Ipartestület iratai: tanonclajstrom 1933–49. IX/205/7; Férfiszabó szakosztály törzskönyve

Az ökölvívással 1942-ben ismerkedett meg a levente foglalkozások keretében, ahol Farkas János leventeoktató fedezte fel benne a tehetséget, s vette szárnyai alá. Nevelőedzője – aki a bokszt mellett atlétikával és sportlövészet tanításával is foglalkozott – pék volt, és a kemence befűtéséhez használt fát tanítványával vágatta, amely jó erőnléti alapot adott a sporthoz.⁵ Kiválóan tudtak együtt dolgozni, 1943 végén már tehetséges ökölvívóként tartották számon Csík Tibort. A *Jász Hírlap* utalása szerint egy országos versenyen csak bírói tévedés folytán veszítette el mérkőzését 1 pont különbséggel. Ugyanitt olvasható a Margit-szigeti Levente Otthonban megrendezett csapatmérkőzés beszámolója, ahol a jászberényi és a gyöngyösi leventék mérték össze erejüket, és Csík már az első percben kiütötte ellenfelét, így járult hozzá a 12:4-es hazai sikerhez.⁶ Néhány nappal ezután, december 8-án Budapesten a Nemzeti Sportcsarnokban ifjúsági csapattalálkozót rendeztek, ahol Budapest és Vidék ifjúsági 'A' és 'B' válogatottja is összemérte erejét. Csík Tibor a Vidék 'A' válogatott tagjaként pehelysúlyban (54-58 kg) lépett szoritóba, s pontozásos győzelmet aratott a WMTK-s Lobotka ellen az összesítésben 11:5-ös fővárosi sikert hozó megméretésen.⁷ Még ebben az évben újra Jászberényben bokszolt, s a tatabányai leventék elleni csapatmérkőzésen kiütötte ellenfelét.⁸

Igazi fordulatot jelentett pályafutásában az 1945-ben (más forrás szerint 1944-ben) lezajlott Szolnoki MÁV elleni csapatmérkőzés, ahol a válogatott és magyar bajnok Miriszlay Endrével kellett megküzdenie, s nagy szenzációt okozva a 3. menetben kiütötte híres ellenfelét. A győzelem hatására meg is kereste a szolnoki egyesület, igazoljon soraiba, ott fejlődön tovább, s válhasson egyre jobb ökölvívóvá.

Miriszlay – egyik társával, Karkecz Jánossal együtt – az utat gyalog megtéve maga ment el Jászberénybe Csíkért, aki elfogadta az ajánlatot, s leigazolta őt a Szolnoki MÁV.⁹ A háborús front elvonulása után, 1945 áprilisában újjáalakult ökölvívó gárda vezéregyénisége Miriszlay mellett Mihályi István volt, eredményes versenyzésük mellett szervezőmunkájukkal is sokat tettek azért, hogy egyesületük minél sikeresebb legyen. Csík természetesen tovább folytatta a szabómesterséget, de az ökölvívást még komolyabban vette, sokat utazott vonattal Szolnokra az edzésekre, de volt, hogy az utat futva, gyalogolva tette meg, ha éppen úgy adódott.

1945 augusztusában egyesülete már komoly harcba küldte őt, egy Vasas elleni csapatmérkőzésen Gárdos ellen nyert, ezzel együtt klubja is 12:4-re diadalmaskodott. Töretlenül fejlődött, melynek bizonyítéka a szeptember 16-án megrendezett országos juniorverseny, ahol a harmatsúlyúak (51-54 kg) között Agárdit (Vasas) és Nikolsburgert (FTC) is kiütéssel győzte le, így szerevezve meg az első helyet.¹⁰ Ezután már csak a felnőtt mezőnyben lépett a kötelek közé. Rögtön egy fontos összecsapáson az országos csapatbajnokság csoportküzdemei során a Szolnoki MÁV a Vasással csapott össze. Csík Kókai ellen szállt harcba, s ellenfelét már az első menetben úgy „összeaprította”, hogy döntő fölény címén hirdették ki győzelmét, s ezzel csapata is nyert 10:6-ra. A legjobb négy közé jutásért a csepeliek ellen kellett megküzdenie a Szolnoki MÁV öklözőinek, azonban váratlan akadályba ütköztek, hiszen a mérlegelésnél

1943–49. IX/205/24.

5 Gedei Tamásné, Farkas János lányának közlése alapján

6 *Jász Hírlap*, 1943. dec. 4.

7 *Nemzeti Sport*, 1943. dec. 10.

8 Hoffer András: 110 éves a jászberényi labdarúgás: 1906–2016 (Jászberényi SE, 2016.)

9 *Új Néplap*, 1993. aug. 2.

10 *Magyar olimpiai zsebkönyv 1948* (Testkultúra, 1948.)

Brezvai és Csík is átesett súlycsoportja felső határán, így máris 4:0-s fővárosi előnnyel indult a találkozón. Csík így csak barátságos mérkőzésen szerepelhetett, amit az első menetben kiütéssel nyert meg. A Csepel végül 12:4-re győzött, és bekerült a négyes döntőbe. A szolnoki klub viszont óvást nyújtott be a szövetség felé, mondván, jól működő mérlegen Csík nem esett volna át a súlyhatáron, valamint több bírói ítéletet is kifogásolt.¹¹ Az óvást elutasították, később Csepelre került a csapatbajnoki cím is.

1946 márciusában a Szabadság Kupa keretében Szolnoki MÁV–Budapesti Rendőrök összcsepást rendeztek, Csík Várhegyi ellen bokszolt és nyert. Ezután egyéni versenyeken indult. Az ökölvívó szövetség tavasszal több válogatót rendezett már az 1948-as olimpiára gondolva, s ezekre Csík is meghívást kapott. Első alkalommal győzött, másodjára nem kapott ellenfelet.¹² A következő állomás Debrecen volt, ahol április 14-én rendezték meg Kelet-Magyarország bajnokságát, s pehelysúlyban megszerezte az aranyérmet, ráadásul úgy, hogy egy nap alatt Oláh, Molnár és Darai is fejet hajtott előtte. Ezt a tettet ő maga is pályafutása egyik jelentős sikerének könyvelte el.¹³ Nem volt megállás, május 11–12-én Budapesten rendezték az országos egyéni vidékbajnokságot, amelyre debreceni elsőségével szerzett indulási jogot. Az elődöntőben Szűcsöt (Dombóvár), majd a döntőben a tatabányai Dudást győzte le, így újabb bajnoki címet söpört be.¹⁴ Kiváló formában várhatta tehát az országos bajnokságot, amelyet az is igazolt, hogy pehelysúlyban bekerült a májusban kihirdetett válogatott keretbe Fehér (FTC), Várhegyi (BRE) és Dobó (DVSC) társaságában.

Június második felében zajlott le az egyéni országos bajnokság, ahol súlycsoportonként 4–4 versenyző indulhatott. A pehelysúlyúak között az első ellenfele Torma I. volt, aki betegségéből nem régen épült fel. Csík nem kímélte, hatalmas rohamozása után vetélytársa már az első menet végén feladta a küzdelmet. A 2. fordulóban Várhegyit is legyőzte: az első menetben egyenes sorozataival lehengerelte ellenfelét, majd a kiegyenlítősebb 2. szakasz után a 3. menetben ismét felülkerekedett riválisán, s kétség sem férhetett hozzá, ki a jobb. Őszinte stílusával hamar a szurkolók kedvencévé vált: „A közönségnek nagyon tetszik Csík hatalmas rohamozása. Mint az orkán, mint a vihar tör ellenfeleire, és többnyire elsöpri őket. Ezért is nevezik *viharboxolónak*” – írja a Népsport.¹⁵ A bajnokság 3. fordulójában Fehér Lajos (FTC) állt vele szemben. Csík itt is az 1. menetben alapozta meg győzelmét, nagy lendületének eredményeként 7-ig padlóra is került ellenfele, majd végül pontozással nyerte meg az ütközetet.¹⁶ Országos bajnok pehelysúlyban: Csík Tibor!

A nagy siker után nem volt idő a pihenésre. Augusztus 2-án a vasutas válogatott tagjaként első nemzetközi mérkőzését vívhatta meg. A Vasutas Sport Központ jubileumi rendezvényének keretében a magyar vasutas klubok legjobbjából összeállított válogatott a lengyel bajnokcsapat, a poznań-i Warta ellen lépett szorítóba. Csík a sokszoros lengyel bajnok és válogatott Koziolékkel szemben egy nagyszerű első menet után aratott győzelmet, miután ellenfele kézsérülés miatt idő előtt feladta a küzdelmet.

A két együttes összecsapása végül 8:8-as döntetlennel zárult.¹⁷ Ezután augusztus 19-én

¹¹Népsport, 1945. okt. 28. és okt. 29.

¹²Tiszavidék, 1946. máj. 30.

¹³Magyar olimpiai zsebkönyv 1948.

¹⁴Népsport, 1946. máj. 13.

¹⁵Népsport, 1946. jún. 26., 4.

¹⁶Népsport, 1946. júl. 1.

¹⁷Népsport, 1946. júl. 15.

Csik Tibor győzelmét is hirdeti az 1948-as londoni olimpia bajnokainak emléktáblája a Wembley Stadion előterében. (A szerző felvétele)

Csik a Budapest-Vidék (11:5) válogatott mérkőzésen Kovács Istvánt győzte le kiütéssel.

A szép győzelmek, mérőföldkövek után a következő lépcsőfok a vasutas válogatott 2 hetes lengyelországi túráján való részvétel lehetett volna. Ám a Szolnoki MÁV szakosztályvezetője fegyelmi okokból nem engedte indulni a válogatón, csak a másnap megrendezett Ózdi VTK elleni barátságos mérkőzésen húzhatott kesztyűt, ahol biztosan győzött.¹⁸ Mintegy 2 héttel később újra az ózdiakkal szemben Szakács ellen nyert, majd októberben kezdetét vette a csapatbajnokság, ahol egyesülete a II. osztályba kapott besorolást. Az első fordulóban a KiSC gárdája ellen 8:8-as döntetlent ért el a Szolnok, ahol Csik Fogarassy ellen kiütéssel nyerte meg a maga ütközetét. A 2. fordulóban azonban az FTC már túl erős ellenfélnek bizonyult, 13:3-ra győztek a fővárosiak, Csik is alulmaradt Szumegával szemben, elveszítve ezzel régóta tartó veretlenségét.

A naptár ezt követően 1947-re fordult át, s az év elején Szolnoki MÁV–Debreceni VSC csapatmérkőzést rendeztek a Tisza-parti megyeszékhelyen, amely igazi rangadó volt, hiszen a II. világháborút követő évek talán két legjobb vidéki klubja mérte össze erejét. A találkozó meglepően sima végeredményt hozott, ugyanis mind a nyolc párban a szolnoki egyesület ökölvívója bizonyult jobbnak. A 16:0-val véget ért összecsapáson Csik nehéz ütközetben győzte le Oláhot.¹⁹ Nem sokkal később egy vasutas versenyen újra Oláhval mérkőzött, és másodjára simán győzte le debreceni ellenfelét. Ezután márciusban a Budapesti Vasutas Előre elleni megméretésen húzott kesztyűt, ahol Horváth ellen pontozásos győzelmet ért el. Formája azonban nem győzte meg a szövetségi kapitányt, nem kapott meghívást a tavasszal Dublinban megrendezésre kerülő Európa-bajnokság válogatójára, így a nyári országos bajnokság következett versenynaptárában, ahol címvédésre készült.

¹⁸ Tiszavidék, 1946. aug. 29.

¹⁹ Tiszavidék, 1947. feb. 6.

Csík Tibor rendőri egyenruhában 1953 körül.
(Forrás: Somogyvári Rudolfné)

első menetben rá is kellett számolni Csíkra. Ezután fokozatosan vette át az irányítást a „szélvész-öklöző” jelzővel is emlegetett jászberényi versenyző, a 3. menetben valósággal elsöpörte ellenfelét, s végül döntetlent hirdettek ki az összecsapás végén. Azonban a bajnoki cím sorsát el kellett dönteni, s mivel Tusák mérkőzésvezető Kárát csak egyszer, míg Csíkot kétszer intette meg, így a salgótarjáni sportolót hirdették ki elsőnek. A közönség hevesen tüntetett az ítélet ellen.²¹ A címvédés tehát hajszálon múlt, de teljesítménye alapján a pehelysúlyúak között helyet kapott a bővebb olimpiai keretben Kára, Fehér és Gulya társaságában. György Ferenc, a Párizsból hazatért szakember is elismerően nyilatkozott róla, mondván: Csík a magyar mezőny leggyorsabb, heves vérmérsékletű, de egyenlőre még szeles és időnként szabálytalanul ütő versenyzője, aki szerinte világviszonylatban mérve is nagy ígéretnek számít.²² Az országos bajnokság után új fordulatot vett Csík Tibor élete. Erős István ökölvívó edző – aki a háromszoros olimpiai bajnok Papp Lászlót is elindította a pályán – hívására elhagyta a Szolnoki MÁV-ot, Jászberényből Újpestre költözött, s a Magyar Pamut SC-hez igazolt át 1947 nyarán. A pamutgyárban munkához is jutott. Mestere szakmai hozzáértése mellett az élet más területein is sokat segítette Csíkot, kezdetben ő vett neki ruhát, felszerelést, nővérénél pedig szállást biztosított számára. Erős edzésein

Az ob-t júliusban rendezték meg a Nemzeti Sportcsarnokban. Csík az első fordulóban Fehért (FTC) nagy hajrával győzte le, s ezt a közvélemény meglepetésként értékelte, hiszen riválisa a májusi Európa-bajnokságon bronzérmert szerzett. Nézzük a Népsport tudósítását: „Két meneten át Fehér kemény horgokat ver testre és vezet is a csapkodó Csík ellen. A 3. menetben azonban a szolnoki öklöző lerohanja, s szinte összeapítja Fehért, aki 8-ig, majd 4-ig küzdésképtelen. A közönség tombol, de a kiütés elmarad. Fehér még utána is rogygyant...”²⁰ A 2. fordulóban újabb ferencvárosi, Szumega ellen bokszolt – aki az első forduló után visszalépő Gulya helyére ugrott be –, ráadásul a visszavágás vágya is fűthette, mert – amint fentebb olvasható – a fővárosi öklöző vetett végett Csík hosszan tartó veretlenségének 1946-ban.

A győzelem nem maradt el, a 3. menetben alaposan összecsepelte riválisát. A 3. fordulóban a szintén hibátlan mutatóval rendelkező Kára Istvánnal szemben a bajnoki cím volt a tét. A Salgótarjáni SE bokszolója erősen kezdett, olyannyira, hogy az

²⁰Sport, 1947. júl. 9., 4.

²¹Sport, 1947. júl. 16., 1.

²²Népsport, 1947. júl. 18.

nem volt megállás, nem ismert könyörületet, nagyon jól tudta fanatizálni tanítványát, aki szorgalmas volt, hiszen a jövő évi londoni olimpia lebegett a szeme előtt. Már néhány hét után látszott rajta a fejlődés, letisztult a technikája, stílusosan ütött, s ez Miklósi István szövetségi kapitány figyelmét is felkeltette. Először az augusztus 19-ei Budapest-Vidék összecsapás alkalmával bizonyíthatott, ahol az MPSC versenyzőjeként már a fővárosi válogatottban kapott helyet, ráadásul az ellenfél az a Kára volt, aki az ismert körülmények között halásztta el előle az országos bajnoki címet. Az összecsapás úgy alakult, ahogy Csík eltervezte, szédületes sorozással komoly előnybe került, majd a 2. menetben egy hatalmas horogütéssel a padlóra küldte ellenfelét. Kiütéssel nyert, hozzájárulva ezzel a 12:4-es budapesti győzelemhez is.²³

Remek formáját látva bekerült az osztrákok elleni válogatott csapatba is. Az október 10-én Bécsben megrendezett Ausztria–Magyarország (6:10) mérkőzés során először volt válogatott, s pehelysúlyban Partika ellen nagy küzdelemben pontozással győzött.²⁴ Ezután néhány nappal már a Budapest-bajnokságon húzott kesztyűt, ahol harmatsúlyban 2. helyet ért el, miután a döntőben Szumega jobbnak bizonyult nála.

November elején a Harangi Imre (az 1936-os berlini olimpia könnyűsúlyú bajnoka) megsegítésére szervezett versenyen lépett szorítóba, ahol a magyar ökölvívók színe-java részt vett az ügy érdekében. Csík Bogács László ellen vívhatott meg, akiről a dolgozat ezen részében érdemes néhány szót szólni. Az ekkor 27 esztendőes ökölvívó a Csepel színeiben ért el szép eredményeket. Főleg 1945-től a harmatsúly egyeduralmódójának számított a magyar mezőnyben, 1947-ben legnagyobb nemzetközi sikereként Európa-bajnokságot nyert Dublinban, és az Európa-válogatott tagjaként az Egyesült Államokban is szorítóba léphetett. Stílusát tekintve Abody Bélát idézzük: „*Nem lehetett megütni, ravaszul lógott a köteleken, apró, ádáz kis szabálytalanságait nem volt bíró, aki észrevette, táncolt, bujkált, villámgyors volt. (...) Sok, szelíd »púderpamacstot« ütött, mérkőzésein legfeljebb egy-két nagy erejű, biztosan célba – főként fejre – találó bombát szokott felvezetni.*”²⁵ Azonban hibájaként volt felróható, hogy a mérkőzések feléig, de akár kétharmadig is takarékoskodott erejével, hogy a 3. menet hajrájában friss legyen és ott nagy fölényt mutasson. Ez a taktika a hazai mezőnyben elég, ám ahhoz, hogy a londoni olimpián is eredményes legyen, már ütnie kell, írja róla a Sport Közlöny.²⁶ A ’48-as olimpián való indulását egészen az esztendő júniusáig úgy tűnt, nem is fenyegeti semmilyen veszély, de ezt a későbbiekben részletezzük. Visszatérve a Csík-Bogács találkozóhoz a Népsport azt rögzíti, hogy az összecsapás elején Csík nagy erővel kezdett, Bogács sokszor menekült előle, aki csak a 3. menetben szedte össze magát, és ez elégnak is bizonyult a csepeli bokszoló győzelméhez.²⁷ A Pamutipari Értesítő beszámolója szerint Csík mindhárom menetben fölényben volt, mégis Bogácsot hirdették ki győztesnek.²⁸

Az év végén dőlt el, hogy az addig leginkább – és a jelentős megméretéseken mindig – pehelysúlyban versenyző Csík 162 cm-es magasságához a harmatsúly lenne a legmegfelelőbb, tartós 54 kg alatti súlyával még gyorsabb is lehetne, még inkább elsöpörhetné ellenfeleit.

23Népsport, 1947. aug. 21.

24 Népsport, 1947. okt. 13.

25 Abody Béla: Kesztyűs kézzel, 25. (Sport, 1982.)

26 Sport Közlöny, 1948. márc.

27Népsport, 1947. nov. 3.

28 Pamutipari Értesítő, 1947. nov. 10.

Az olimpia utáni hazatérés Jászberénybe. Sógornője, Csik Istvánné Kisnémeth Erzsébet virágcsokorral köszönti a bajnokot.

(Hoffer András: 110 éves a jászberényi labdarúgás című könyvéből)

Erős István mellett a válogatott összetartásokon Adler Zsigmond szövetségi edző (Papp László mestere) is sokat foglalkozott vele, s ennek meg is lett az eredménye. Elérkezett az 1948. esztendő, Bogács Lászlónak Csik Tibor lett az első számú ellenfele a londoni olimpiára való kijutásért, de a közvélemény inkább Bogács örököséként tartotta számon, aki majd évek múltán átveheti a helyét a világvversenyeken. Csik az év első hónapjaiban csendben készült, a válogatott csapatmérkőzésein nem jutott szóhoz, a tél folyamán az országos textiles versenyen begyűjtött elsőséggel érezhette meg a győzelem ízét, klubját értékes pontokhoz is hozzásegítve. Időközben Bártfai Béla vette át a szövetségi kapitányi tisztséget, aki igen jó véleménnyel volt Csik formáját illetően, ellenben megfogalmazta, hogy Bogács nem készül elég lelkiismeretesen az olimpiára, s a két harmatsúlyú öklöző közti válogató mérkőzést helyezett kilátásba.²⁹

Bogács utóda: Csik – olvasható a Népsport tudósításának címeként. Május 29-én a Budapest–Prága (12:8) csapatmérkőzés keretében Csik Nemes ellen lépett szorítóba, s győzött ellentmondást nem tűrő módon, de érdemes az összecsapás lefolyását idézni: „*Csik hatalmas lendülettel kezd, állandóan belharc folyik. Csik magasan jobb. Az 1. menet végén Nemes megroggyan és 9-ig földön van. A gong menti meg a kiütéstől. A 2. menetben igyekszik magától távortartani a magyar fiút, de sorsa most is az, ami az 1. menetben volt. Egy perc után feladja.*”³⁰ A találkozót követően Adler Zsigmond nyilatkozatában kiemelte, hogy teljesítményét látva Csik méltó utódja lesz Bogácsnak.

²⁹ Sport, 1948. ápr. 14.

³⁰Népsport, 1948. máj. 31., 6.

Június második felében, mintegy másfél hónappal az olimpia kezdete előtt rendezték meg az országos bajnokságot, s az első fordulóban Csík Bogács ellen szállt ringbe. A mérkőzésen végig Csík irányított, állandóan rohamozott, Bogács folyamatosan csak bujkált előle, majd a 3. menetben egy jobbkezes ütés után ülve maradt, s hagyta magát kipontozni. Csík kiütéssel nyert!³¹ A 2. fordulóban a tatabányai Kerényi is biztosan győzte le, így ezzel már bajnoknak vallhatta magát, hiszen az 1-1 győzelemmel álló Bogácsnál és Kerényinél is jobbnak bizonyult. Természetesen azért a harmadik összecsapáson sem spórolt az erejével, amelynek Borsodi (FTC) látta kárát, akire az első menetben egyszer, a harmadikban pedig háromszor számoltak rá, s csak a mérkőzés végét jelző gong mentette meg a kiütéstől.³²

A magyar bajnoki elsőség nem jelentett alanyi jogon olimpiai indulást, így a londoni kiküldetésért folyó harc tovább folytatódott Csík és Bogács között is. Júniusban a sportszövetség tatabányai bázisán megkezdődött az edzőtáborozás. Az egyhangú, dolgozó napokat megtörvén július elején a Nemzeti Sportcsarnokban a mieink a morva válogatott ellen léptek szorítóba. A 13:3-as magyar sikerrel véget ért mérkőzéssorozatban belül Csík harmatsúlyban szállt ringbe, s ellenfelét, Baloczkyt már a 2. percben kiütötte egy állra elhelyezett gyilkos erejű balhorog eredményeként.³³ Ezután továbbra is szorgalmasan készült, s a minél jobb erőnlét érdekében a közös gyakorlatok előtt gyakran végzett egyéni futóedzéseket is a tatabányai körökben. Július 16-án az edzőtábor helyszínén tartották meg a végső válogatást Csík és Bogács között. Csík szokásához híven nagy erővel kezdett, Bogács csak elhajlásokkal védekezett, aki a 2. menetben feljött, de nem sokáig, fejelés miatt meg is intették, majd ismét Csík vette át az irányítást. A 3. menetben végképp kiütözött Csík jobb erőnléte, kétség sem férhetett hozzá, ki a jobb, így eldőlt, hogy az olimpián ő képviselheti a magyar színeket a harmatsúlyúak között.³⁴

A július 29-én elkezdődő olimpia helyszínére a többség repülővel jutott el, csak hat sportoló választotta inkább a vasutat és a hajóutat. Csík Tibor mellett másik két ökölvívó, Papp László és Bondi Miksa, továbbá három kardvívó, Berczelly Tibor, Kárpáti Rudolf és Rajcsányi László szállt fel Budapesten az Arlberg-expresszre. A belgiumi Ostende-ből hajóval utaztak tovább, ahol azonban emlékezetes esemény történt. Az átszállás után honfitársai nem találták Csíkot, ezért először a hajón keresték, majd mivel nem találták, Kárpáti Rudolf lerohant a fedélzetről és némi kérdezősködés után meglátta Csíkot a szenegáli Dakar városába tartó hajó fedélzetén. Sikerült időben a hajóról lehívnia, majd átrohantak a Doverbe tartó Carpen tengerjáróra, így hiánytalanul tudták az utat folytatni London felé.³⁵

Az olimpián Csík az első fordulóban az Empress Hallban a brazil Nascimento ellen szállt ringbe. A magyar ökölvívó kiválóan alkalmazta a megszokott, állandó rohamozásra épülő taktikáját, nem engedte lélegzethez jutni a brazilt, aki kétségbeesésében több alkalommal is szabálytalanul ütött, s ezt a mérkőzésvezető a 2. menetben megelégelte, leléptette, így Csík idő előtt nyerte meg az összecsapást. Lelkesedésére és jó formájára jellemző a mérkőzés utáni nyilatkozata: „*Nagyon belementem, kár, hogy ellenfelemet leléptették. Biztos voltam benne, hogy kiütöm a brazil ökölvívót.*”³⁶

31 NépSport, 1948. jún. 22.

32 NépSport, 1948. jún. 28.

33 Sport, 1948. júl. 7.

34 Sport, 1948. júl. 17.

35 Kárpáti Rudolf: Karddal a világ körül (Sport, 1965.)

36 NépSport, 1948. aug. 9., 2.

Ezután az ökölvívó verseny helyszínét a Wembley uszodába (Empire Pool) helyezték át, ahol a medence fölé egy 10 méter széles deszkaemelvényt építettek, középre helyezték el a szorítót, így a környezet amolyan bevehetetlen erőd benyomását keltette. A legjobb 16 között a perui Santiago Rivera Saenz következett. Csík szokásához híven nagy lendülettel vetette magát a küzdelembe, sorozásokkal, erős horgokkal mutatta fölényét, s a perui csak védekezni tudott, többször is szabálytalan eszközökkel sikerült kibújni nehéz helyzetéből. A 2. menet hasonlóan folytatódott, majd Saenz egy nagy, állra mért ütéssel hívta fel magára a figyelmet, ám utána Csík ismét megsorozta ellenfelét, akit fejelésért meg is intettek a menet végén. A szünetben egészen friss volt a magyar bokszoló, nem ült le, hanem állva, gimnasztikázva várta az összecsapás végső szakaszát. A 3. menet ismét Csík elsöprő rohamaival kezdődött, és habár a dél-amerikai öklöző bevitt néhány erős, tiszta ütést, nem forgott veszélyben a magyar sikere, aki az utolsó percben úgy megsorozta Saenzet, hogy csak a megszólaló gong akadályozta meg a kiütést. A legjobb 8 között az ausztrál Jimmy Carruthers lett volna a következő ellenfél, akinek az argentin Arnoldo Pares elleni mérkőzése során felszakadt a bőr a bal szemöldökén. A sebet három öltéssel kellett összevarrni, s hiába győzött, edzőjével a visszalépés mellett döntött, ezért a magyar versenyző mérkőzés nélkül készülhetett az elődöntőre.

A döntőbe jutásért augusztus 12-én a Puerto Rico-i Juan Evangelista Venegas ellen kellett megvívnia, aki gyors, formásan ütő, jól képzett ökölvívó volt, Csíknál magasabb és jobb testfelépítésűnek tűnt. Álljon itt a mérkőzés tudósítása: *„Szézületes sorozással kezdődik az 1. menet. Csík sarokba szorítja Venegast, megsorozza fejét, gyomrát, a néger is visszasoroz, több mint egy negyed percig tart a vad csata s utána tombol a közönség! Csík többet üt, s mindig ésszel fejezi be a sorozást, határozottan fölényben van. Kis szünet után, a menet végén, újabb ütészápor következik. Csík ismét a sarokba szorítja a négert, a végét is jól bírja, s a menet az övé. Zúg a »Hajrá, Csík!« a 2. menet előtt. Most is remek az iram, bár ez a menet már sokkal kiegyensúlyozottabb. Venegas szemmel láthatóan belefekszik, nagyszerű ütészorozatok következnek, egyik versenyző sem védekezik, csak üt, ahogyan tud. Mindnyájan érezzük, hogy a 3. menet lesz a döntő. Az 1. perc kiegyensúlyozott. Remek iramú küzdelem folyik. Több ütés esik ezen a mérkőzésen, mint az egész mai nap során. A 2. percben már visszaesik Venegas, Csík ezt észreveszi, rámeleg, sorozza, csépel ahol éri. Annyira benne van a harc hevében, hogy egyszer »szét« után is megüti a négert. Ezért intést kap. Egy kicsit megijedünk, de aggodalomra nincs ok, Csík – bár látszik, hogy már fáradt – csodálatos szívvel harcol a menet végén. Venegas orra vérzik és Venegas csuromvéres arccal fejezi be az utolsó menetet. Gongütés után felcsattan a taps. A közönség ünnepli a két ragyogó öklözőt. Tagadhatatlanul izgatottan várjuk, amikor a két versenyző a sarokba megy, s közben összeszedik a pontozóbírók lapjait. Végre megszólal a hangszóró: »The winner is Csík of Hungary...«”³⁷*

1948. augusztus 13-án, pénteken érkezett el a döntő napja, ahol az olasz Giovanni Battista Zuddas ellen kellett megverekedni az aranyéremért. Az előzményekhez hozzátartozik, hogy a mérkőzés előtti éjszaka előjönni kívánczó bölcsességfoga miatt kínzó fájdalom gyötörte Csíkot. A Magyar Olimpiai Bizottság elnökeként tevékenykedő Sebes Gusztáv taxit hívott, elhajtottak a fogorvoshoz, aki kihúzta Csík fogát, így a zaklatott éjjel végére elmúlt a magyar sportoló fájdalma.³⁸

³⁷ Népsport, 1948. aug. 13., 1.

³⁸Sebes Gusztáv: Örömök és csalódások (Gondolat, 1981.).

A döntőben az olasz ökölvívó kellemetlen taktikát alkalmazott: ütött egyet, majd lefogta Csíkot, így sokáig nem érvényesült a magyar bokszoló erőssége. Csík azonban olyan iramot diktált, hogy Zuddas a 2. menet végén már fáradni látszott, ekkor keményen megsorozta ellenfelét, de a döntés a végső menetre maradt. Itt adjuk át a szót a korabeli tudósításnak:

„A III. menetben irtózatos nagy harc kezdődik. Az olasz már nem áll olyan biztosan a lábán, mint Csík. A magyar fiú egy pillanatig sem engedi szóhoz jutni az olaszt, állandóan hajtja, sorozza, és kemény horgokat ver az állára. Az olasznak itt még vannak pillanatai, amikor tud védekezni, az utolsó percekben azonban Csík hengerel. Vitathatatlanul jobb volt Csík és győznie kell, mégis izgulunk, amikor a gong megszólal. Az olasz tábor »Itália... Itália...« kiáltással igyekszik befolyásolni a pontozókat, de – eredménytelenül. Megszólal a hangszóró és hirdeti, hogy »Csík!«... De tovább már nem halljuk, mert a magyar tábor fergetes tombolásba kezd. »Éljen Csík!... Éljen Csík!...« Néhány perc telik el, míg az emelvényre állnak. A magyar tábor húzza, vonszolja, ölelgeti Csíkot és úgy teszi fel az emelvény közepére. Megszólal a magyar himnusz, felhúzzák a magyar lobogót. Csík lihegve, izzadtan, de feszesen áll az emelvényen.³⁹

A bajnok szavai a mérkőzés után: „Nagyon-nagyon meg kellett küzdenem ezért a győzelemért. Nem adták ingyen. Két menetben át az olasz csak egyet-egyet ütött, aztán lefogott, birkózott, fejtelt. Nagyon nehéz volt, de a 3. menetben nem bírta az iramot, ekkor végre belemehttem. Úgy érzem, meg is vertem becsületesen. Nagyon-nagyon boldog vagyok.”

„Steve Klaus, az olaszok edzője elismerte, hogy Csík megérdemelten nyerte meg az olimpiai bajnokságot: – Zuddas tudóben annyira kikészült, hogy a 3. menetben már nem tudta lefogni Csíket és végérvényesen veszített.”⁴⁰ A nemzetközi elismerések sem maradtak el: az angol Times című lap fáradhatatlan kis tigrisként jellemezte a magyar ökölvívót. Egy amerikai újságíró pedig úgy foglalta össze Csík Tiborról alkotott véleményét, miszerint aki ilyen iramot tud diktálni, az lényegében már meg is nyerte az összecsapást.⁴¹ Egy svájci csokoládégyárosnak annyira megtetszett a teljesítménye, hogy elismerése jeléül egy aranykeresztet küldött a számára, amelyet büszkén viselve tért haza.

*Csík Tibor feleségével.
(Forrás: Somogyvári Rudolfné)*

³⁹ Sport, 1948. aug. 14., 1.

⁴⁰ Népsport, 1948. aug. 15., 3.

⁴¹ Szepesi György: Búcsú a mikrofontól (Paginarum, 1998.)

A történethez hozzátartozik, hogy ezen az olimpián további két jászberényi születésű sportoló is részt vett, még hozzá sikeresen. Gerevich Aladár (összesen 7 aranyérmével a legeredményesebb magyar olimpikon) kardvívó az egyéni versenyben aratott győzelme mellett a csapat elsőségéhez is hozzájárult, a birkózó Kovács Gyula pedig a 4. helyen végzett a kötöttfogásúak félnehézsúlyú versenyszámában. 1948. augusztus 13-án a magyar olimpiai mozgalom legeredményesebb napjaként vonult be a sporttörténetbe, ugyanis néhány óra leforgása alatt 4 aranyérmét szereztek versenyzőink. Ökölvívásban Csík Tibor mellett Papp László a középsúlyúak között végzett az élen, a kardozó Gerevich Aladár egyéni győzelme is ezen a napon történt, továbbá a tornász Pataki Ferenc műszabadgyakorlata érdemelte ki az első helyezést. Ezt követően ugyanilyen eredményes napot további két alkalommal (1952-ben és 1956-ban) vittek véghez sportolóink.

Az elmúlt oldalakon az olvasó képzeletében kialakulhatott egy kép Csík Tibor küzdőmodorát illetően, de – főként a korabeli elemzések, jellemzések tükrében – érdemes egy kicsit részletesebben is összefoglalni, milyen tulajdonságok birtokában emelkedett ki versenytársai közül az 1948-as londoni olimpia harmatsúlyú ökölvívó bajnoka.

„Tessék elképzelni egy trópusi erdőt. Ömlik, csapkod, pereg az ember arcába, elful tőle a szív, elakad a lélegzet. Ilyen volt Csík Tibor küzdőmodora. »Csak« kilenc percig támadott minden mérközésen. Végigrohamozta a három menetet, öklei úgy pattogtak – nem is mint a cséphadaró, hanem mint a legnagyobb gyorsaságra beállított légcsavar acélszárnyai. Ellenfeleire lidércnyomásként nehezedett ez az ütéssuhatag, nemcsak hogy támadni, de védekezni sem tudtak, még levegőhöz sem jutottak mellette.”⁴² – Szepes Béla *Így győztök ti* című karikatúra gyűjteményében olvasható ez az érényeit frappánsan megfogalmazó szöveg.

Mindenekelőtt ki kell emelni, hogy Csík az előírt mennyiségnél mindig többet edzett. Főként a homokzsákon való gyors sorozásokat gyakorolta fáradhatatlanul, ilyenkor egy-egy jól sikerült akció után nem állt le, hanem tovább folytatva, 2-3-szoros időtartamra növelte azt, s ezt jól alkalmazta a mérközéseken is. A szünet nélküli, állandó rohamozása következtében ellenfelei nem tudtak rendesen védekezni vele szemben, a folytonos gyötrés miatt még az alapállásukat sem igen tudták felvenni, lélegzethez sem nagyon jutottak. Ez a szüntelen rohamozás az ellenfeleket tulajdonképpen fizikailag felőrölte, főleg a 3. menetre, ha addig nem jutottak a kiütés sorsára. Ennek a taktikának az a hátránya, hogy a szüntelen támadások miatt jóformán nem is védekezik, azonban erre szinte nincs is szükség, mert az ellenfélnek nincs ideje eredményesen visszatámadni, az ütéseit nem tudja rendesen előkészíteni (tulajdonképpen támadva védekezik a versenyző). Ehhez a harcmódozhoz természetesen kifogástalan erőállapot szükséges, hiszen 9 percen keresztül folyamatosan kell az iramot diktálni és bírni.

Az olimpiáról hazatérve az ünneplések ideje következett. A hazatérő sportolókat először Budapesten a Keleti pályaudvarnál fogadták méltó módon. Az ünnepségre Csík Tibor édesanyja és unokatestvére utazott el, s a boldog viszontlátás után ők is szemtanúi lehettek, ahogy az örömtias közönség néhány tagja vállára emelte a bajnokot, s vitte őt tovább a Rákóczi úton. A Magyar Dolgozók Pártja is rendezett összejövetelt az olimpikonok számára, s itt Csík adta át Rákosi Mátyás főtitkárnak azt az ezüstdobozt, amellyel a sportolók kifejezték hálájukat, amiért a versenyre való eredményes felkészülésüket lehetővé tette.⁴³ Olimpiai győzelme után Csík Tibor először augusztus 20-án látogatott haza Jászberénybe.

⁴²Szepes Béla: *Így győztök ti*, 39. (Sport, 1957.)

⁴³Képes Sportlap, 1948. aug. 31.

A fellobogózott vasútállomásnál az ünneplő tömeg fogadta, lovas hintó vitte a belvárosba a lelkes városiakok gyűrűjében haladva. A főtéren arcképével díszített diadalkapu várta, majd a városháza közgyűlési termében Tóth György István polgármester köszöntötte őt, s adta át a város közönségének ajándékát, egy ezüst dohányszelencét.⁴⁴ Ezután Csík kiment az épület erkélyére, hogy az odakint tomboló embereket üdvözölje, s kifejezze háláját a lelkes fogadtatásért. Szaktársai, a szabó iparosok is rendeztek számára egy bensőségesebb ünnepelést a későbbi napokban, ahol a meleg szavú beszédek mellett a Bakki József vezette Palotási Dalkör is hozzájárult az esemény méltóságához.⁴⁵

Csík Tibor olimpiai győzelmének alkalmából a polgármester felterjesztésére augusztus 25-én Jászberény képviselő-testülete díszközgyűlést tartott.⁴⁶ A rendhagyó ülésen elhangzott, hogy hasonló alkalomból még nem történt ilyen esemény a Jászság fővárosában, de Csík Tibor, egy szegény paraszti család leszármazottjaként ezt kiérdemelte, aki Gerevich Aladárral és a többi olimpiai bajnokkal együtt világraszóló sikert ért el. Ezután felolvasták a Csík Tibor és Gerevich Aladár Jászberény város díszpolgárává választásáról szóló előterjesztést, amelyet a díszközgyűlés résztvevői percekig tartó tapssal fogadtak, majd egyhangúlag megszavazták a kérelmet. *„A londoni olimpia küzdelmében (...) Jászberény városát a dicsőség sugárkévéje érte két szülöttén keresztül, kik elsőik lettek a világ legjobbjai között és ezen nem csak maguknak és nemzetüknek, hanem szülővárosuknak is hírt és dicsőséget szereztek”* – áll a véghatározat megokolásában.⁴⁷ A két sportoló díszpolgárrá avatása mellett arról is döntöttek, hogy a Balta utcát, amelyben Csík Tibor nevelkedett és lakott egészen 1947-ig, nevezzék át Csík Tibor utcának. Ezen kívül Csík földhöz juttatása is napirendre került, s az előterjesztés elfogadása után felvették a kapcsolatot a Megyei Földhivatallal azon okból, hogy: *„...a jász-magyar földből kisarjadt és annak (...) dicsőséget szerzett Csík Tibor ökölvívó olimpiai bajnokot abból a jász-magyar földből, melyen szülei éltek és dolgoztak, meghaltak anélkül, hogy annak csak egy darabkáját is magukénak mondhatták volna, a lehetőségek által adott legméltóbb módon részeltesse.”*⁴⁸ A határozat megokolásában a következők szerepelnek: *„Csík Tibor mégis kimutatta (...) szülővárosa iránt és azíránt a föld iránt érzett nagy szeretetét és ragaszkodását akkor, mikor világraszóló diadalának első mámoros perceiben sem feledkezett meg a londoni rádió mikrofonja előtt, hogy ő Jászberény szülötte. Hogy azon a hanton kívül mely földmunkás édesapját már több mint 10 éve elfödi, más föld is kösse szülővárosához akkor is, amikor pályája során az élet sodra tőlünk talán távolra sodorja, szükségét látja a képviselőtestület, hogy a földjuttatásban részesüljön Jászberény földjéből.”*⁴⁹

Olimpiai bajnokunkat, mint a Magyar Pamut SC versenyzőjét és a település lakóját, Újpest városa is ünnepelte, polgármestere lakást ajánlott fel a számára, s Csík a Csányi László utcába költözött ezután. A Magyar Pamutiparban is elismerték őt, a tiszteletére megtartott rendezvényen egy ökölvívót ábrázoló bronz szobrot kapott ajándékba, felajánlották neki, hogy anyagiilag támogatják textilmérnöki tanulmányait, valamint műszaki tisztviselővé léptették elő.⁵⁰

44 MNL JNSZML Jászberény Város Levéltára, közigazgatási iratok, Csík Tibor és Gerevich Aladár olimpiai bajnokok üdvözlése, V/1/729/11666.

45 Jászkürt, 1948. szept. 11.

46 Tóth György István 1948. augusztus 31-g volt a város polgármestere, ezt követően Beszteri Mihály vette át a hivatalt.

47 MNL JNSZML Jászberény Város Levéltára, Közgyűlési jegyzőkönyv 1948-50. V/1/174. 237. kgy./1948. sz.

48 MNL JNSZML Jászberény Város Levéltára, Közgyűlési jegyzőkönyv 1948-50. V/1/174. 238. kgy./1948. sz.

49 Ugyanott.

50 Textilműködés, 1948. aug. 31.

*Csík Tibor 1975-ben, halála előtt 1 évvel volt anyósának küldött leveléhez mellékelte.
(Forrás: Somogyvári Péter)*

Jászberényben édesanyja és a vele élő János bátyja a Széchenyi utcába költözött, s az új ház megvételéhez ő is hozzájárult.⁵¹ Jász földhöz való juttatásának ügye 1949 első felében zárult le.

A földhivatal határozata értelmében egy házaspárral megosztva kapott ingatlant, de végül lemondott a maga telekrészéről, s mást iktattak be helyébe.⁵²

Az olimpia utáni időszakban sok felkészülésnek kellett eleget tennie, így edzésre nem volt módja. Ősztől megkezdte textilmérnöki tanulmányait is, amely szintén lefoglalta idejét, csak a következő év januárjától kezdett ismét komolyabb felkészülésbe. A szeptember elején megrendezett Budapest-Vidék összecsapáson lépett szorítóba utoljára 1948-ban. A Millenárison 10 000 néző zsúfolódott össze, hogy láthassák a két friss olimpiai bajnokot, Papp Lászlót és Csík Tibort, aki Dudás ellen győzött szoros mérkőzésen a végül 12:4-es fővárosi sikert hozó találkozón. Az elkövetkező hetekben több vidéki helyszínre is elutazott, hogy a sportágat és az olimpiai mozgalmat népszerűsítse, ezen alkalmakkor többször

klubtársával, Bertával vívott bemutató mérkőzéseket. Október 7-én olimpiai érmes társaival együtt kitüntetésben részesült, a Magyar Köztársasági Érdemrend arany fokozatát vehette át.⁵³ Az októberi szakszervezeti kongresszuson a Magyar Pamutipart képviselte.

1949-ben Budapesten rendezték meg a Világ Ifjúsági Találkozót, amellyel egy időben a francia alapítású nemzetközi diákszövetség (Union Internationale des Étudiants - UIE) által szervezett főiskolai világbajnokságnak is fővárosunk adott otthont. Csík fő célja a hazai rendezésű versenyen való eredményes szereplés volt, de előtte még júniusban az Európa-bajnokság várt rá, amelyet a norvég fővárosban, Oslóban rendeztek. Az év elején kezdte el a rendszeres edzéseket, első komoly mérkőzése az Eb-válogató volt Kaposváron, ahol a helyi egyesület ökölvívóját, Horváth Tibort győzte le. A tavalyi megmérteésekhez hasonlóan az Európa-bajnokságon is harmatsúlyban indult. Az első fordulóban a finn Seitola várt rá. Az összecsapás nem úgy alakult, ahogyan arra számítani lehetett, elmaradtak Csík lehengerlő sorozásai, a finn bokszoló pedig folyamatosan szabálytalankodott, többször fejtelt, tenyérrel ütött, azonban a francia mérkőzésvezető egyszer sem intette meg őt. A 3. menetben kapcsolt rá Csík igazán, de végül a győzelem elmaradt. A vereségnek több összetevője volt.

⁵¹ Szikszai Ferencné közlése alapján.

⁵² MNL JNSZML Jászberény Város Levéltára, közigazgatási iratok, Csík Tibor és Gerevich Aladár olimpiai bajnokok üdvözlése, V/1/729/11666.

⁵³ Népszava, 1948. okt. 8.

Korrekt játékvezetés mellett, ha nem maradt volna el a finn sportoló legalább két jogos intése a sok szabálytalankodása miatt, Csík győzelméhez kétség sem férhetett volna. A találkozó után az orvosi vizsgálatok fejelések és mélyütések nyomait rögzítették a magyar sportolónál, de hiába terjesztették ezt a zsűri elé. Ezen kívül formájának rovására ment, hogy az olimpia után több hónapot kihagyott, sokára kezdte el újra a rendszeres gyakorlásokat. Súlyát is nehezen tudta hozni, az edzőtáborban két hét alatt 8 kilót kellett leadnia, nem volt tökéletes erőben. Habár győzelme jogos lett volna, Csík önmagában kereste a hibát, s a tanulságokat levonva szorgalmasan készült tovább az előtte álló feladatokra.⁵⁴

Augusztus közepén rendezték a főiskolai világbajnokságot. Az ökölvívás küzdelmeit a Csepeli stadionban, szabadtéren bonyolították le. Csík a júliusi válogatón Tabányit (Törekvés) kiütéssel győzte le, majd a lillafüredi edzőtáborból is jó hírek érkeztek róla, biztató formában várhatta a budapesti versenyt, ahol harmatsúlyban indult. Az első fordulóban a lengyel József Kruza ellen káprázatos sorozásokkal kezdett, végig irányított s biztosan nyert. A 2. fordulóban a román Marguarettel szemben is hasonló magabiztossággal győzött, így a szintén két nyert mérkőzéssel álló szovjet Hanukasvili ellen vívhatta a döntőt, amely augusztus 20-ára esett. Az Országgyűlés ezen a napon fogadta el az alkotmányt, és megalakult a Magyar Népköztársaság. Hűvös, szeles időben szurkolhatta végig a Csepeli stadion közönsége a két ökölvívó egymásnak feszülését. A győztesnek Dobi István miniszterelnök – illetve ettől a naptól kezdve a minisztertanács elnöke – egy hatalmas serleget ajánlott fel. A mérkőzés előtt megmondták Csíknak, hogy legyen nagyon sportszerű a szovjet sportolóval szemben, és hagyja őt nyerni. Csík ezt határozottan elutasította, s nagy elszántsággal lépett a szorítóba. A lelátón is feszült volt a hangulat, a szovjet(ek)et sértő bekiabálások hallatszódtak. A hangadókat el akarták vinni a belügy emberei, amire verekedés tört ki. A mérkőzést Csík Tibor kiütéssel nyerte Hanukasvili ellen, ezzel főiskolai világbajnoki címet szerzett!⁵⁵ Sajnos itt nem hagyatkozhatunk a korabeli tudósításokra, mert ugyan a Népsport részletes beszámolót közölt a mérkőzésről, azonban a tudósítás egy végig szoros, 3 menetes, pontozásos végeredményt hozó összecsapásról adott hírt.⁵⁶

A főiskolai világbajnokság volt Csík Tibor utolsó versenye, utána már nem edzett olyan lendülettel, csak bemutató mérkőzéseken húzott kesztyűt. A későbbiek során többször is beszámoltak a korabeli folyóiratok arról, hogy ismét komoly felkészülésbe kezd, de a versenysporttól már távol tartotta magát. 1949 szeptemberében a főiskolai világbajnokságon elért eredményéért a Magyar Köztársaság Sportérdemérme ezüst fokozatát vehette át.⁵⁷ A Magyar Pamutipárnál ősszel fonó technikus munkakörben találjuk,⁵⁸ e mellett a SZIT (Szakszervezeti Ifjúsunkás- és Tanoncmozgalom) sportfelügyelői feladatait is ellátta a gyárban.

1950. szeptember 2-án feleségül vette Kázmér Margitot, akivel Újpesten ismerkedett meg. Az esküvőt Jászberényben, a Nagyboldogasszony főtemplomban tartották, díszpolgára ünnepségéhez a város vezetősége is hozzájárult.

1951 legelején megszűnt a Magyar Pamut SC ökölvívó szakosztálya. Az év szeptemberében Csík a Budapesti Dózsa edzéseit látogatta, ahol Adler Zsigmond foglalkozott vele.⁵⁹

54 Népsport, 1949. jún. 16.

55 Somogyvári Rudolfné közlése nyomán.

56 Népsport, 1949. aug. 21.

57 Népsport, 1949. szept. 26.

58 Pamut Újság, 1949. nov. 15.

59 Népsport, 1951. szept. 6.

1952-ben váratlan lehetőséghez jutott, otthagya a pamutgyárat, a Dózsa Sport Club Rendőr Sportszázadába került főhadnagyi rangban, s 1955-ig ott szolgált. Munkája során a fiatalokat is tanította ökölvívásra. Közben a Zuglói Alumíniumgyár ökölvívó szakosztályánál is vállalt bemutató mérkőzéseket. 1954 áprilisában egy barátságos mérkőzésen is kesztyűt húzott, Mosonmagyaróváron a helyi MOFE elleni 17:3-ra megnyert találkozón az ő neve is a győztesek között szerepel.⁶⁰ Ezekben az években Csík Tibor elismert és népszerű polgárra volt Újpestnek és Jászberény városának egyaránt. Sportteljesítménye mellett segítőkész, közvetlen, barátságos modorával is kivívta az emberek tiszteletét, szeretetét.

1955 nyarán azonban gyökeresen megváltozott az élete. Egy alkalommal, amikor hazalátogatott szülővárosába, meghallván a jászberényi nép kizsákmányolásáról, a padláslesöprésekről szóló híreket, felháborodásának hangot is adott. Ezért izgatás vádjával letartóztatták, s politikai fogolyként először Szolnokra, majd Budapestre, a Fő utcai börtönbe vitték.⁶¹ 1956 tavaszán a sportbarátok összefogásával engedték szabadon, ekkor Jászberénybe költözött vissza édesanyjához és János bátyjához. Nehezen tudta feldolgozni az őt ért igazságtalanságokat, kereste a helyét, egyre többet nézett a pohár fenekére is. A börtönben töltött időszak alatt az 1955 decemberében megszületett lányát, Krisztinát nem sokat láthatta, házassága pedig felbomlott. 1956 szeptemberében néhány társával együtt megpróbált átszökni a nyugati határon, tervük azonban meghiúsult.⁶² Jászberényben rövid ideig raktárosként dolgozott a Fémnyomó- és Lemezárugyárban (a Hűtőgépgyár elődje), de leginkább a Lehel SC ökölvívó szakosztályának edzőjeként találta meg örömeit. Ma is több tanítványa emlékezik rá jó szívvel, közülük Czigány Balázst idézzük: *„Nagyon jó sportember volt, nagyon szigorú volt, hajtott bennünket. Hirtelen gyerek volt, nagyon gyors volt mindenben, beszédben is, öklei villámok voltak. Friss, fürge ember volt. Edzésen volt, hogy nagyot odaszózott. Azt mondta, ha ezt nem csinálom veletek, akkor soha nem tanuljátok meg. Szigorú, jópofa volt a Tibi. Ha leállt az ember és nem támadott, nem engedte, mondta: »Hajtani, hajtani, hajtani! Nem kell várni, hogy téged üssenek, te üssél előre mindig!« ”*

Az 1956-os forradalom és szabadságharc kezdetétől részese volt a történelmi eseményeknek, életének erről a szakaszáról volt felesége szolgáltatva az adatokat. Csík Tibor az Újpesti Forradalmi Tanács tagjaként főként szociális, gazdasági és élelmezési területen tevékenykedett. A kerület (Újpestet 1950-ben csatolták a fővároshoz) egyik küldöttjeként jelen volt az október 25-ei, „véres csütörtök” néven is emlegetett Parlament előtti tüntetésen is, amikor sortüzet nyitottak az emberekre, s rengetegen életüket veszítették. Az ő szerencséje az volt, hogy a mögötte lévők feldöntötték, így nem érte találat. Később, amikor az újpesti városházát fegyveresek fogták körül, sikerült onnan kitörnie, de a pufajkások követték és elfogták őt. A Honvédelmi Minisztériumban többször kihallgatták, de senki sem vallott ellene, így elítélni nem tudták. Mielőtt kiengedték, mivel jól tudott oroszul, számos alkalommal kellett tolmácsként segítenie, mert más nem beszélte tökéletesen a nyelvet. (Az orosz nyelv alapjait akkor sajátította el, amikor 1944–45-ben a Jászberénybe bevonuló szovjet katonáknak kellett ruhát varrnia élelemért cserébe.) A forradalom leverése után sztrájk tört ki Újpesten, amelynek letöréséhez őt akarták felfogadni, hogy jelentsen a sztrájk szervezőiről.

⁶⁰ Népszport, 1954. ápr. 29.

⁶¹ Somogyvári Rudolfné közlése alapján.

⁶² Nemzeti Sport, Hosszabbítás melléklet, 2017. máj. 27.

Úgy tett, mintha belement volna, és így olyan papírokat kapott, amikkel éjjel-nappal szabadon mozoghatott, de jelentkeznie kellett a parancsnokságon a jelentéssel. Tudta, hogy ezt képtelen teljesíteni, és nagyon gyorsan lépnie kell. Dr. Lazarits Jenő, az újpesti Károlyi Kórház főorvosa segítette neki azzal, hogy az általa szervezett, Bécsbe tartó vöröskeresztes útra felvette őt és volt feleségét az utas listára, azonban a volt felesége nem akarta lányukat otthon hagyni, és nem ment vele. 1956. december 5-én, hivatalos úton, vonaton hagyta el az országot, majd jelentkezett a bécsi angol követségen.⁶³ Ezután hosszabb ideig Londonban tartózkodott, ahol textilmérnökként dolgozott,⁶⁴ végül Ausztráliában telepedett le.

Feltehetőleg 1959 januárjában érkezett Sydney-be. Az esztendő decemberében Jimmy Carruthers-szel is találkozott,⁶⁵ aki a londoni olimpián annak idején sérülés miatt nem állt ki ellene. Alkalmi munkákat vállalva, például kikötőben dolgozva, nehéz körülmények között élt, gyakran kellett kölcsönöket kérnie, amiket mindig visszafizetett. A Szent Erzsébet Egyházközség jótékony szervezete is támogatta.⁶⁶ Gyakran töltötte idejét a többi magyarral együtt, ilyenkor nagy szeretettel beszélt hazájáról és otthon hagyott családjáról. Édesanyjával, testvéreivel és volt anyósával is levelezett. 1976-ban májgyulladásos kórházba került, de az orvosok már nem tudtak rajta segíteni, 21 napos szenvedés után június 29-én elhunyt.⁶⁷ Mivel nem voltak rokonai, a kórház egy ausztrál jótékonyági társulatnak akarta átadni, de Sitku János és Doszpot István révén sikerült pénzt előteremteni és sírhelyet váltani a Rockwood temető magyar részében. A magyar konzulátus elzárkózott a segítségnyújtástól és a temetésén való részvételtől is. Július 3-án, szakadó esőben mintegy 15 honfitársa kísérte el utolsó útjára, a szertartást és a búcsúbeszédet Páter Fazokas Béla, a sydney-i katolikus magyarok lelkipásztora tartotta meg.⁶⁸ A sírján lévő bronztáblán ez a felirat olvasható: Csík Tibor olimpiai bajnok, élt 49 évet.

Emlékének ápolása főként a rendszerváltozás után nyert teret. Szülővárosa utcát nevezett el róla, Jászberény Város Önkormányzata Képviselő-testületének 1991. januári ülésén hozott határozata értelmében az érpárti városrész egyik új utcája Csík Tibor nevet kapta. 1997 decemberében, születésének 70. évfordulója alkalmából a Déryné Művelődési Központban emlékünnepeket rendeztek Reflektorfényben a magyar ökölvívás címmel, amelyre a város neves szülöttje emlékének felidézése mellett az abban az esztendőben megrendezett budapesti ökölvívó világbajnokság sikereinek főszereplői is meghívást kaptak, így összekötvén a múltat a jellel. Az eseményen tiszteletét tette a Magyar Ökölvívó Szövetség elnökhelyettese, Sermer György, a háromszoros olimpiai bajnok legenda Papp László, Szántó Imre szövetségi kapitány, Erdei Zsolt, a budapesti világbajnokság egyik magyar aranyérmese, edzője, Klein Csaba, valamint Fehér Lajos, aki többször is boksztolt Csík Tibor ellen.

A 2000-ben Sydney-ben megrendezett XXVII. nyári olimpiai játékok idején Orbán Viktor miniszterelnök, továbbá a Magyar Olimpiai Bizottság részéről Schmitt Pál elnök és Aján Tamás főtktár, az Olimpiai Bajnokok Klubja képviselőjében Kárpáti György háromszoros

63 Somogyvári Rudolfné közlése alapján.

64Ausztráliai Magyarság [Sydney edition], 1976. július.

65 The Sidney Morning Herald, 1959. dec. 20.

66 Magyar Fórum, 1992. okt. 8.

67 Ausztráliai Magyarság [Sydney edition], 1976. júl. Megjegyzés: Életrajzi lexikonok, valamint a Nemzetközi Olimpiai Bizottság és a Magyar Olimpiai Bizottság adatbázisában is június 22-e szerepel halálozási dátumaként.

68 Nemzeti Sport, 1993. jún. 12.

olimpiai bajnok vízilabdázó és Török Ottó MOB-igazgató helyezett el koszorút a sírján.⁶⁹ 2006-ban a melbourne-i olimpia 50. évfordulójának ünnepségén részt vevő magyar küldöttség róttá le kegyeletét Csík Tibor nyughelyénél.

2006. október 23-án, az 1956-os forradalom 50. évfordulója alkalmából megtartott *Az emigráció hazatér* elnevezésű rendezvénysorozat keretében Bánkúthy Géza, az egykori Honvéd Sportszázad parancsnoka, az 56-os Magyarok Világtanácsának alapító elnöke posztumusz 1956-os Magyar Szabadságkeresztet adományozott Csík Tibor részére.⁷⁰ A kitüntetést Székely Ferenc, a Heves Megyei Sportmúzeum igazgatója vette át megőrzésre és bemutatásra. Az intézmény kiállításán ezen kívül megtekinthető Csík Tibor olimpiai aranyérme, valamint a Jászberény városa által adományozott díszpolgári emléklakettje is. 2007-ben újabb posztumusz elismerésben részesült, a Kiszgazda Polgári Szövetség Szabadságkeresztrel tüntette ki.⁷¹ 2010-ben Jászberényben megalakult a Csík Tibor Ökölvívó SE, ezzel a város hosszú szünet után újra felkerült hazánk „boksztérképére”, s az egyesület napjainkban is eredményesen működik.

Remélhetőleg a későbbiek során további adatokkal fog bővülni Jászberény egyik híres szülöttjének az életrajza, s emlékét méltó, maradandó módon fogjuk tovább őrizni.

69 Nemzeti Sport, 2000. szept. 26.

70 Hencsei Pál: Ausztráliai érdekességek. In: A Magyar Olimpiai Akadémia Évkönyve, 2006.

71 Heves Megyei Hírlap, 2007. nov. 9.

Csörgő Terézia

MIT ÍRTAK AZ ÚJSÁGOK?

LEHEL VEZÉR GIMNÁZIUM 1947–1992

Régi újságokat böngészve gyakran találtam a gimnáziummal foglalkozó, az iskola életére utaló rövid híreket, cikkeket, riportokat. Jó érzés volt olvasni korabeli – esetleg már hallott, megélt – történeésekről, tanárokról, diákeredményekről.

A következőkben megosztok olyan híreket a II. világháború utáni évektől a gimnázium alapításának 225-ös évfordulójáig, amelyek a 250 éves iskola életében meghatározóak voltak. Úgy gondolom, hogy ez az időszak sokak – fiatalok – számára már történelmi múlt, mások – idősebbek – számára emlékmúlt.

A legtöbb hír az iskola tanulóinak kulturális tevékenységéről szól, de csak néhányat emelek ki, mert sok más, a gimnázium fontos létét bizonyító hírt is felidézendőnek tartok. A dolgozatomhoz elsősorban a *Szolnok Megyei Néplap*, a *Népszabadság*, a *Népszava*, a *Népsport* számaiból származnak az információk, de a szaklapok is segítségemre voltak. Nem mindig kronológiai rendben, hanem témához kapcsolva mutatom be az írásokat. A nehéz, háború utáni évek iskolai életéről képet kapunk a *Magyar Pedagógia* 1972. évi 1. számában található írásból, melyet Vaskó László írt *A középiskolai diákbizottságok történetéhez (1945–1948)* címmel. Egy rövid szakasz Jászberénybe visz bennünket. A jászberényi állami Lehel Vezér Gimnázium diákbizottsága „*intézte az elmúlt három tanévben az osztályok fűtését. Ők szerezték be a fűtőanyagot és az első két évben a fűtési munkát is maguk végezték, beosztva az osztály tanulói hetenként váltakozva. A fegyelmi ügyeknek az osztálymegbízottakkal való megbeszélése, véleményük meghallgatása növelte az osztályok fegyelmezettségét, önfegyelmezésre készítette az osztályokat. A felsőbb osztályok osztálymegbízottjai rendezték az iskolai ünnepélyeket, előteremtették az ünnepélyhez szükséges kellékeket és kivették részüket a műsor összeállításában*”.

Tanárokról – diákokról

Nagyszerű, sokoldalú, nagy tudású tanárok tanítottak az iskolában, akik a legnehezebb időkben is végezték munkájukat. Ilyen volt Nyilas István biológia szakos tanár is, akiről a *Szolnok Megyei Néplap* 1956. január 29-i számában Vágási Kálmán *Téli este a hajtai iskolában* című írásában olvashatunk.

„*Az ilyen időben csak az indulhat el, aki ismer minden csapást, mert könnyen előfordulhat, hogy egyszer csak ott találja magát az idegen, ahonnan elindult. Mégis akadnak vállalkozók a jászberényi határban, akik keresztül dagasztják a sarat, vagy tapossák a havat a hajtai iskolához. ...Ezüstkalászos tanfolyamra járnak...*

Este hat óra. Lassan megtelik a terem. A padokban férfiak, asszonyok, fiatalok, öregek foglalják el azokat a helyeket, ahol délelőtt még gyerekeik, unokáik tanultak. Előkerülnek a fűzetek, ceruzák, s minden szem Nyilas István gazdasági tanár komoly arcán csügg.

Ma a takarmányozással ismerkednek. Nyilas elvtárs a takarmány tápanyagértékéről, az emészthető fehérjékről, keményítőértékről beszél.”

Nyilas Istvánról, az osztályfőnökéről Sas Pál főiskolai hallgató a Szolnok Megyei Néplapba küldte *Maradjon továbbra is osztályfőnököm* című levelét. 1956. október 4-i számában megjelent levélből idézek: „*Így külsőre nem igen különbözik az átlagemberektől Nyilas István. Talán kicsi bajusza az, amely olyan jellegzetességet kölcsönöz kedves mosolyának. Élénken emlékszem még minden mozdulatára, aprózott lépteire, hangjára. Négy évig voltam »bírálója« munkájának. – Nem volt hirtelen, de túl nyugodt sem. Nem büntetett alaptalanul, de nem is dicsért. Megtartotta a szabályokat, de nem volt »paragrafusember«. Megfontolt, határozott volt minden lépése. Szerette a diákokat s ezt számtalanszor elárulta pedagógus-szíve. Érdekelte az is, ki hogyan mulatott a bálban. Egyszóval, – tudott a gyermekekre hatni. Ezzel a nemes tulajdonságával tudta elérni (nagy részben), hogy olyan osztályt készített fel az érettségire, ahol az 55–56-os tanévben alig volt hiányzó, s ahol minden évfáradókor nyolc, kilenc (egyszer 11) jeles, illetve kitűnő tanuló volt.*”

1956-ban Mohácsot árvíz sújtotta. Az osztály tagjai – 38 fiú – részt vettek a helyreállító építkezésen. Derekasán helytálltak, hiszen 1500 köbméter anyagot termeltek ki. Negyedik osztályosak voltak, s előbb érettségiztek, hogy részesei lehessenek Mohács újjá építésének. „*És ennek a nagyon jó osztálynak volt osztályfőnöke Nyilas István. Ilyen ember ő..., aki továbbra is törődni akart a már szárnyukra eresztett öregdiákokkal.*”

A gimnáziumban végzett diákok változatos életpályát jártak be, a hírekből sok mindent megtudunk. A következőkben, néhány a hírekben szereplő diákról olvashatunk.

Öregdiákok a jászberényi Lehel Vezér Gimnáziumban címmel Lantos Imre írta Jászberényből, mely írás 1959. június 27-én jelent meg a Szolnok Megyei Néplapban.

„*A Jászberényi Lehel Vezér Gimnázium június 20-i iskolai évfáradó ünnepélyének kedves epizódja volt az 1909-ben érettségizett öreg diákok találkozója. A találkozó résztvevőit: Háy Lászlót, a Közgazdaságtudományi Egyetem rektorát, Gyetvai János író-újságírót, Bittera Kálmán nyugalmazott mérnököt és Szapannos Ferenc nyugalmazott MÁV állomásfőnököt Schuk Lajos igazgató üdvözölte meleg szavakkal, majd a tanulók köszöntését az önképzőkör elnöke tolmácsolta. Ezután a lányok virágcsokorral és egy-egy Lehel-kürttel ajándékozták meg az öreg diákokat, valamint a ma még egyetlen élő, s a találkozón résztvevő Kertész Károly tanárjukat és a volt osztályfőnök özvegyét, a 84 éves Hajtai Ferencné.*

Az üdvözlésekre Háy elvtárs válaszolt. Megköszönte a meleg üdvözlést. Majd az 50 évvel ezelőtti emlékekről beszélt. 1901-ben több mint félszázán kezdték az első osztályt, de csupán tizenketten érettségiztek. Hat közülük már meghalt, kettőről nem tudnak és így most négyen tartották az ötvenéves találkozót. Beszélt az önképzőkör munkájáról, mely nem egyszer politikai küzdelmek színtere volt. Egy-egy merész hangú Ady költemény, vagy egy-egy bátor kiállású diák költeményének előadása veszélyes vállalkozás volt.”

Két évvel később tanévzáradó ünnepély. *Domborműavatás Jászberényben* címmel jelent meg a Szolnok Megyei Néplapban a következő hír 1961. június 21-én: „*Kedves kisünnepély előzte meg a Jászberényi Lehel Vezér Gimnázium tanévzáradóját. A diákság és a tanári kar az intézet folyosóján gyülekezett. Az énekkar Mendelssohn örökszép dalaival szórakoztatta az egybegyűlteket, majd Schuck Lajos igazgató lépett az emelvényre. Bejelentette az iskola egykori – később nagy hírnévre szert tett - tanulójának: Berze Nagy János néprajzkutató emléktáblájának leleplezését. Berze Nagy – aki egyébként egyszerű földműves családból*

származott – kitartó, szívós munkával küzdötte fel magát tudós társai közé. Életének fő műve »Az édig érő fa« és »A nagy népmesetípusok« – amelyekben magyar népmeséket, hagyományokat és regéket dolgoz fel – világhírűvé tették.

Az igazgató beszéde után egy meghatódott, alacsony férfi vette át a szót: ifj. Berze Nagy János, az ünnepelt fia. Ő már nem idegen a Lehel Vezér Gimnáziumban. Az önképzőkör névadó ünnepélyén, amikor édesapja nevét vették fel, ő is megjelent. Az ő ajándéka a pécsi Zsolnai gyárban készült dombormű is.”

A 1960-as években másik emléktábla avatására is sor került. A következő rövid hír jelent meg a Népszabadságban 1969. június 5-én: „Emléktáblát állítottak Gyetvai János kommunista írónak Jászberényben, a Lehel vezér gimnázium falán. A közelmúltban elhunyt író a gimnázium hajdani tanítványa volt.

A régi diákok másképpen is gondoltak volt iskolájukra. 1970. július 3-án a Szolnok Megyei Néplap írt arról, hogy különleges, értékes ajándékot kapott a gimnázium Katona Endre ügyvéd-től, az iskola volt tanítványától. Két eredeti képeslapot, melyet Móra Ferenc író „1931. december 16-án Balatonfüredről írta válaszul Katona Endre leveleire”. Móra Ferenc író családja a Jászságból származott. „A jászsági lokálpatriótát (Katona Endre) az serkentette levélváltásra az íróval, hogy műveiben sokszor hangoztatta kiskun mivoltát, megjegyezve, hogy Félegyházán csak a föld kiskun, a népesség azonban jászsági település. Ezt mutatja igen sok családnév azonossága is a jászságiakkal. Móra Ferenc egyik levelében többek között írta: »...Persze, hogy igaza van Önnek, pláne ami az én személyemet illeti, hiszen az én apám csak 1861-ben vándorolt be Jászberényből. De ha már utcát kaptam a kiskunoktól, nem tagadhatom meg őket.«

A másik lapon azt adta tudtul, hogy apja Jászárokszálláson tanulta ki a szücsmesterséget. Ez a két levéltöredék tartalmazza az író véleményét, miszerint maga is jászsági származásúnak vallotta magát, függetlenül attól, hogy műveiben erre nem tett utalást.”

A gimnázium honismereti szakkörének tagjai nagyon tartalmas munkát végeztek, sok pályázatra készítettek tanulmányt, igen sikeresek voltak. Az 1960-as években Nagy József, később Csomor Józsefné volt a szakkör vezetője. Sok, dobogós eredményt értek el, kettő ezek közül :

1961-ben a Magyar Nyelvőr 85. évfolyamában megjelent a „... IX. országos néprajzi és nyelvjárási gyűjtőpályázat eredménye. Meglepően jó dolgozatokat küldtek be a közép- és általános iskolai szakkörök. Különösen azok, amelyek már több éve működnek. A jó munka elsősorban a gondos tanári vezetés eredménye. ... Felemelt III. díj – 500 Ft A jászberényi Lehel Vezér Gimnázium szakköre; vezető Nagy József magyar-történelem szakos tanár

Az 1976. évi Országos Néprajzi és Nyelvjárás Gyűjtőpályázat eredményhirdetése a Honismeret című lap 1977. (4. évfolyam) 2–3. számában olvasható. Az ifjúsági pályázók kérdőíves gyűjtésében a Lehel Vezér Gimnázium Honismereti Szakköre I. díjban (500 Ft) részesült. A szakkör vezetője Csomor Józsefné magyar-történelem szakos tanárnő.

A szakkör sikerességét mutatja egy írás is, mely 1981-ben, a Honismeret szaklapban jelent meg. Pozder Miklós *Kempelen emlékek Jászberényben* című írására gondolok. Kempelen Győző (kis-magyar) gimnáziumi tanár, hírlapíró az 1857/58-as tanévben magyar nyelvet, történelmet, német nyelvet tanított a gimnáziumban és az első osztály osztályfőnöke volt. E tanév Tudósítványában jelent meg *Törökök a Jászságban* című programtervezése. Pozder Miklós rá és feleségére, Kempelen Riza írónőre emlékezik írásával. Az írás lábjegyzetében

(a lap 33. oldalán) a gimnáziumhoz köthető megjegyzés olvasható: *„Itt szeretném kifejezni köszönetemet a jászberényi Lehel Vezér Gimnázium helytörténeti szakkörének, különösen vezetőjének, Csomor Józsefné tanárnőnek, aki Kempelen Riza síremlékének felkutatásában, 1977-ben szakkörével együtt segítségemre volt.”*

A természettudományos pályázatokra készített dolgozatok is sikereket hoztak a pályázóknak, így természetesen az iskolának is:

Az Atommag Kutató Intézet (ATOMKI) alapításának 25. évfordulóján kiírt belföldi jubileumi pályázatán Boros Dezső matematika-fizika szakos tanár pályamunkája 2. díjas (4000.- Ft) lett. Az ATOMKI Közlemények 21. (1979) 3. számában a következő értékelés jelent meg: *„Boros Dezső tömör és világos pályamunkájában az ösztöndíjas rendszer hasznosságának új vonásait mutatta meg. Rámutat továbbá arra, hogy a középiskolai tanulók részére kiírt pályázatok nemcsak a tanulók, hanem a tanárok továbbképzését is szolgálják, akik szükségszerűen részt vesznek a témák kiválasztásában.*

Az ATOMKI a diákok részére is évente írt ki pályázatot. A Népszabadság 1987. március 5-én adta közre az MTI hírt: *„Kiosztották az Atomki-pályázat díjait. Jászberényi gimnazista lett az első. Az MTA debreceni Atommagkutató Intézetében szerdán kiosztották a középiskolásoknak meghirdetett idei fizikapályázat díjait. A pályázatra 19 gimnáziumból 42 pályamunka érkezett be. A Fizikai megfigyelések és modellezések mindennapi környezetünkben témakörben az első díjat Horti Gábor a jászberényi Gimnázium 4. osztályos diákja ... nyerte el... A Mit köszönhetünk a fizika tudományának mindennapi életünkben? témakörben a bírálóbizottság első díjat nem adott ki. Második díjat kapott Csete Mária, a jászberényi Lehel Vezér Gimnázium 3. osztályos tanulója...”*

A sport, a testnevelés nagy szerepet játszott az iskola életében. A versenyeredmények igen változóak voltak, de mindig a legjobbak között szerepeltek a leheles diákok. Most azonban csak három eseményről szóló hírt osztok meg, amelyek nem sablonesemények, s valamilyen módon a Lehel Vezér Gimnázium életéhez kapcsolódnak:

Országos Sport Napok megrendezésére került sor 1966-ban. A Képes Sport munkatársai járták az országot, tudósítottak arról, hogyan készülnek a nagy eseményre. Az 1966. április 26-i számában a Jászberényben látottakról számoltak be. *„Az iskolák önállóan készülnek a jászberényi nagy ünnepélyre. Önállóan és titokzatosan.”* A Lehel Vezér Gimnáziumban engedélyt kaptak a helyszín megtekintésére. *„A sportpark – zöldellő facsometék, bitumines kosárpálya – salakos kézilabdapálya, futópálya, különböző dobókörök. Szántai testnevelő tanár megálmodta, ezer és ezer gyerek megépítette. Mit mondjunk – gyönyörű.”*

A Népsport 1974. szeptember 11-i számában olvasható a rövid hír, hogy *„... FIDE-napot tartottak a jászberényi Lehel vezér Gimnáziumban Szolnok megye sakkzói. A fél évszázados FIDE-ről (Nemzetközi Sakkszövetség vagy Fédération Internationale des Échecs) Flórián Tibor az MSSZ főtitkára tartott előadást. A társadalmi munkával elkészített »udvari sakk« felavatása után Flórián Tibor nemzetközi mester és Kádas Gábor mester szimultánt adott.”*

A kerek asztal terítékén a röplabda hangzatos cím egy egész oldalon rögzített beszélgetést takar, a Népsport 1989. január 12-i számában Lukács György tollából, aki a beszélgetést is vezette. „... Itt van például ez csodálatos sportág, a röplabda. Válságban van nálunk a sportág, kimaradt egy-két generáció, ennél »távolabb« kell most gondolkodni. Csak is az utánpótlás, a tömegesítés megszervezése jelentheti az áttörést. ... Beszélgető partnereim – Sinka László, a szövetségfőtitkára, Kondorosi Ferenc, a szövetség elnökhelyettese, Sárközi

László, a Jászberény Lehel SE, szakosztály vezetője, Nagy András a Lehel Vezér Gimnázium igazgatója és Háli József a Veszprém Megyei Röplabda Szövetség elnöke. ...

Népsport: az a szponzor, amely felismeri, hogy az olcsó röplabdával könnyen és gyorsan tud nemzetközi szintű csapatot építeni, most jól gondolkodik.

Nagy: Azt hiszem nálunk, Jászberényben éppen ez történik. A Hűtőgépgyárnak ez a szándéka.

A hoki mellett a jövőben erre áldoz. Meggyőződése, hogy a sportág rövid időn belül kitűnő reklámhordozó lesz. Jászberény iskolái máris partnerek ebben.

Népsport: Nincs NB I-es hagyománya a klubnak. Még, ha színvonalas is az utánpótlásnevelés, kérdéses, hogy meg lehet-e oldani ezt önerőből.

Nagy: Természetesen nem lehet. Szükség van egy-két oldalági igazolásra, de azok nem harminc körüli játékosok lesznek, hanem fiatalok. Egyébként jelenleg, összesen száztíz lány játszik a Lehelben, és egy kivételével valamennyien tanulók. Most már a felnőttek sikereit várjuk. A háttér a Lehel Kupa révén már ismeri a világot. A Lehel vezér Gimnázium csapata döntőt játszott a diákolimpián, a Gyetvai általános iskola remekelt a televízió Röppályán maradni sorozatában. Csak lenne több szakemberünk.”

Újítások, kísérletező iskola

A gimnázium történetében a mindenkori igazgatóság, a tanárok törekedtek a jobb eredmények elérésére, a legújabb módszerek, új dolgok bevezetésére. A Lehel Vezér Gimnázium mindig a kezdeményező iskolák közé tartozott.

1961. november 11-én a Szolnok Megyei Néplapban megjelent egy cikk *Szaktanulmány a bizonyítvány az érettségivel együtt* címmel (ht aláírással), mely reménykeltő változtatást mutat be. „A Lehel Vezér Gimnáziumban, ebben az évben új iskolatípust szerveztek. Az egyik első osztály négy napon keresztül kap elméleti oktatást, két napot... tanműhelyben tölt. S ha elérkezik a nyári szünidejük, négy hetet, napi 7 órás munkaidővel a gyár (Fémnyomó) valamelyik üzemszékében dolgoznak. S amikor négy év múlva kezükbe veszik az érettségi bizonyítványt, egy másik oklevéllel is gazdagabbak lesznek. A fémnyomógyár igazolja, hogy Sándor Károly, Koncz András, Nagy Péter és a többi 37, most első osztályos fiatal lakatos szaktanulmányt szerzett.

– Sokan bizonyos aggodalommal fogadták ennek az iskolatípusnak a bevezetését – mondja Balogh János, a gimnázium rokonszenves, fiatal igazgatója. – Az eddig eltelt rövid idő is bebizonyította már, hogy életrevaló kezdeményezés volt a 4+2 és komoly perspektívái vannak.

... Erről a technikai oktatás lelke – Philipp Imre – számol be nekünk: A politechnikai oktatás elméletivel is egybekötött. És ezen az elméleti oktatáson jól megállják a helyüket. Rendszeresen figyelemmel kísérjük gyakorlati munkájukat is. Most a tanterv további módosításán gondolkozunk, illetve arra szeretnénk javaslatot tenni. Vannak ugyanis olyan témák, mint például a vasgyártás, amelyről fizikában, kémiában, szakmai elméletben és a gyakorlati oktatásnál is szó esik. Ezt a jövőben össze kell vonni, annál is inkább, mert ennek észszerű megoldása jelentősen csökkenti a túlterhelést.”

Az eredményes munka elismerésként a következő évben, 1962 júniusában a technikai oktatás vezetője, Philipp Imre Budapesten vette át a *Kiváló tanár* kitüntetését. Az eseményhez

kapcsolódva a Szolnok Megyei Néplapban 1962. június 3-án *Aki mindig újra kezdi* címmel jelent meg ht tollából Philipp Imre kémia-fizika szakos tanárral készített riport. „*Testnevelési Főiskolára jelentkezett, nem vették fel. Nem keseredett el, elvégzett egy gép- és gyorsíró tanfolyamot és elment tanítani. Aztán beiratkozott Szegeden kémia-fizika szakra, és 1954-ben a jászberényi gimnáziumban kezdett munkához Philipp Imre, a fiatal tanár. Ötvennyolcban érettségizett keze alatt az első osztály, és bizony diákjai közül többet nem vettek fel az egyetemre. Mit csináljunk, osztályfőnök úr? –fordultak a fiatal pedagógushoz. Azt ajánlottam nekik, tanuljanak szakmát. Majd mindegyiknek sikerült is. Ma már MTH műhelyoktató is van közöttük, és legtöbbjük elérte a technikus szintet. Egy-kettő szakmunkásvizsga után már a műegyetemre iratkozott be.*

Ekkor kezdtem gondolkozni azon – meséli –, hogy jó lenne, ha megszeretnék, megismernék a fizikai munkát, az alkotás szépségét, azt az érzést, hogy ők most valami nagyon hasznosat csinálnak. Annál is inkább serkentett ez a gondolat, mert akadt egy a fiúk közül, aki a szemembe mondta: nem azért érettségizett, hogy legalább egy íróasztal ne jusson neki.

Az 1958–59-es tanévben politechnika szakkör indult az iskolában. Következő évben megindult az 5+1-es oktatás, tavaly szeptemberben pedig egy szakmunkásképző 4+2-es középiskolai osztály létesült. Vezetőjük, szervezőjük, műhelyoktatójuk, lelkesítőjük: Philipp Imre. ...Ennek az embernek mindig volt ereje és bátorsága újra kezdeni. Elvégezte az egyetemi évek után az általános gépészeti technikumot. Jelenleg a híradás- és távközlési technikum anyagát tanulja, szeptemberben a harmadik osztályból tesz különbözőzeti vizsgát, év végén érettségizni készül.

...Ezen kedves mosolyú fiatalemberen (mindössze 32 éves) azonban nem látszik meg a hajszoltság. Nyugodtan mozog, mindenre van ideje, még a jövő terveinek szövögetésére is. Ezek közé tartozik a lakatos szakmunkás bizonyítvány megszerzése a növendékekkel együtt és a közel 200 oldalas tanulmányának sajtó alá rendezése. Ez a tanulmány tartalmazza eddigi tapasztalatait.”

A Népszabadság munkatársa, Faragó Jenő 1962. június 5-én *Kitüntetett pedagógusok* cím alatt többek között a *Tanár, technikus, szakmunkásjelölt* Philipp Imréről írt. „*Kevés kiváló tanár címet osztottak ki eddig azért, mert valaki a gyakorlati foglalkozások megszervezésében és az itteni oktató-nevelő munkában ért el sikereket. Egy ilyen kitüntetés tulajdonosa Philipp Imre, a jászberényi Lehel Gimnázium tanára... Amikor még nem ismerve munkáját, megkérdeztem tőle, mi indította el az úton, hogy a gyakorlati foglalkozásoknak szentelje munkásságát, egy szóval válaszolt: »a gyerekek«. Vezérelheti-e más az igazi pedagógus munkásságát?”*

A Munka című újság 1967. novemberi számában jelent meg, hogy „... Országos Politechnikai Kiállítás nyílt meg szeptember végén a városligeti vásárvárosban... Az Országos Politechnikai Szeminárium tanácskozásával egyidőben megnyílt kiállításon az általános iskolások, szakközépiskolások és a gimnáziumok legértékesebb munkáit láthatta a közönség.” A gimnáziumunk diákjai a Lehel hűtőszekrény kicsinyített mását készítették el.

A Szolnok Megyei Néplap az 1979. október 16-i számában Marx György professzor irányításával zajló országos kísérletről, az ún. integrált oktatásról számolt be Tál Gizella. A cikk címe: *Diákok „atomközelen”*. *A természettudományok oktatása a Lehel Vezér Gimnáziumban*. Tizenhárom középiskolában, köztük a jászberényi Lehel Vezér Gimnáziumban folyt a kísérleti oktatás, melynek célja „... kidolgozni a legjobb módszereket, összhangba hozni a tananyagrészeket úgy, hogy a diákokban 18 éves korukra az általános

iskola és gimnázium elvégzése után kialakuljon a természettudományos világnézet. Miben különbözik a kísérleti oktatási forma a hagyományostól? A legszembeütőbb, hogy az órarendben tantárgyként nem fizika, kémia, biológia szerepel. Az első osztályban anyagszerkezetet, a másodikban szerves kémiát, mechanikát, harmadikban biológiát, szervetlen kémiát, elektrodinamikát, negyedikben statikus mechanikát, anyagfejlődést tanulnak a diákok. Az elsős tankönyvben – az »Atomközelen« szokatlan címet kapta – a legelemibb részecskék kémiai, fizikai tulajdonságait dolgozzák fel a szerzők. A négy év alatt a tanulók a részektől az egészig, az atomoktól az anyagig követik nyomon a fejlődést, sajátítják el a természettudományos ismereteket...

Felvetődhet a kérdés: milyen sikerrel? ...az osztályokban eddig nem volt lemorzsolódás, a diákok a gimnázium legjobb tanulócsoportjai között szerepelnek, jobb a tanulmányi átlaguk, mint amikor befejezték az általános iskolát...A többi gimnáziumban, ahol már érettségiztek, nagyon jó eredményről számoltak be a pedagógusok. Minden bizonnyal így lesz majd Jászberényben is.” Ebben az évben, 1979-ben az első kísérleti osztály harmadik éve vett részt a munkában. Még egy évük volt az érettségiig, melyet egy év múlva kiválóan teljesítettek. Az utolsó integrált oktatású osztály 1984-ben érettségizett.

1987. szeptember 5-én figyelemfelkeltő írás jelent meg *Nyolcadikosok figyelmébe* címmel a Szolnok Megyei Néplapban a két tannyelvű osztályok indításáról. „Magyar–orosz tannyelvű osztály indul Jászberényben. ... Rövidesen kétnyelvű képzés kezdődik az ország tizenöt gimnáziumában. A kísérletbe – amelyet igen nagy érdeklődés előz meg – bekapcsolódott a jászberényi Lehel Vezér és a Szolnoki Varga Katalin Gimnázium is. Jászberényben oroszul, Szolnokon angolul tanulnak majd néhány tantárgyat a sikeresen felvételizett tanulók. Mindkét intézményben javában készülődnek az új feladatra. Az idő különösen Jászberényben sürget, hiszen a felvett diákok februártól már a gimnáziumban tanulnak, ott fejezik be a nyolcadik osztályt. A tervek szerint rövidesen megjelenik a felvételi tájékoztató – a televízió keddi Stúdió '87 műsorában már láthattuk – a négy: egy budapesti, egy pécsi, a tiszalöki és a jászberényi leendő orosz tannyelvű gimnáziumról. A jelentkező nyolcadikosokat – Jászberényben az ország keleti részéből várják a diákokat – a kiválasztott intézményben írásbeli és szóbeli vizsgát tesznek, tesztlapokat töltenek ki.”

Harminchat főt vettek fel az első osztályba, akik az előkészítő félévben heti 14 órában tanulták az orosz, az általános iskolai anyagot pedig csökkentett óraszámban. A heti 14 óra alatt eljutottak arra a szintre, hogy „... a gimnázium első osztályában már oroszul tanulják a történelmet, földrajzot, a matematikát és a fizikát. Második osztálytól pedig a biológiát is. A személyi feltételeket tekintve az iskola felkészült az orosz tannyelvű oktatásra. ... három orosz szakos pedagógus vett részt hathetes intenzív továbbképzésen Leningrádban, ők tanítják majd a diákokat az előkészítő félév során.”

Februárban orosz anyanyelvű lektor, 1988 szeptemberétől egy matematika és egy fizika, 1989-től pedig biológia szakos orosz anyanyelvű tanár érkezett a Szovjetunióból.

„A tárgyi feltételeket illetően már kevésbé megnyugtató a kép. A harminchat diák ugyanis ... az orosz nyelvi órákon három, az orosz tannyelvű órákon pedig két csoportra oszlik. Mindehhez több tanteremre lesz szükség” – olvasható a tg jegyzete írásban. Ez az oktatási forma 1994-ben szűnt meg a gimnáziumban. 1991. Komoly előkészítő munka után beiskolázta a gimnázium az első nyolcéves osztályt.

Az Új Néplap 1991. december 10-én foglalkozik a témával, *Nyolcosztályos gimnázium Jászberényben* címmel. „Már mintegy három hónapja működik Jászberényben a Lehel Vezér Gimnázium berkein belül a nyolcosztályos gimnázium. Amellett, hogy a pedagógusok számára új kihívást jelent a szokásosnál négy évvel fiatalabban bekerülő gyermekekkel végzett munka, érdekes kérdés az is, hogyan illeszkednek be a lármás apróságok a komoly, csaknem felnőtt fiatalok közé. Először erről kérdeztük Szemánné Barkóczi Juditot, a kísérlet vezetőjét, aki elmesélte a »kicsik« fogadtatását. Az idősebb diákokban elsőként a nagytestvér feltékenysége jelentkezett. Azóta azonban rendeződött a dolog, megszokták egymást. Most már érzik az új elsősök, hogy szeretik őket nem csak az órán, de a szünetekben is. Legkedvesebb időtöltésük egyébként a kosárlabda, minden percet kihasználnak, hogy »bezajongják« az udvart a labdát pattogatva.”

A „kisgimibe” jelentkeztetteknek írásbeli és szóbeli vizsgán kellett bizonyítani alkalmasságukat. Százötven jelentkezőből a harminckét legjobbat vették fel. „Az elsősök nagy része jászberényi, úgy egyötödük a környékbeli községekből való. ... a gyermekek tanterve alaposan eltér a normál ötödik osztályosokétól, hiszen ezek a tanulók jól terhelhetők, sokat bírnak. Két nyelvet is tanulnak, a latint és az angolt. De még így is 90 százalék fölött teljesítik felmérőiket... A naplóban sem szerepel a négyesnél rosszabb osztályzat... Azért biztosan lesznek néhányan, akik esetleg nem bírják a képzés tempóját, terhelését...” Az ő számukra megvan a lehetőség más iskolákba való átjárásra.

Az első N-es (nyolcosztályos) tanulókról az 1995-ös évben több hírben is olvashatunk. Az Új Néplap május 16-án a Jászsági Extrában *Tisztább környezet, biztosabb jövő* című cikkben beszámol a jászberényi nagyszabású környezetvédelmi vetélkedőről, amelyet „... dr. Boros Dezső alpolgármester »álmodta meg«, az ÁNTSZ tiszti orvosa, dr. Sárközi Mária valósította meg... munkatársaival és sok szponzor segítségével...” Hét iskola diákjai „heteken át dolgoztak, kutattak,» oldották meg a feladatokat, „s készültek” a városi döntőre. A végső megméretésen az „első helyet a Lehel Vezér Gimnázium 4. N osztálya szerezte meg”.

Két héttel később, május 30-án *Sikergyerekek nyereseményesője* cím alatt a 4. N egy évi sikerlistájáról kapunk információt. „A Lehel Vezér Gimnáziumban négy évvel ezelőtt kezdte el működését a nyolcosztályos tagozat. Az akkor 10 éves kisgimnazisták mára már »felnőttek«, alacsony termetükkel nem tűnnek fel a gyerekszivajtól hangos folyosókon. ... A Városvédő és Szépítő Egyesület által alapított Vásárhelyi István emléklakettet természet- és környezetvédelmi munkájáért ez az osztály érdemelte ki.”

Szinte mindenkit megmozgatva nagyszámú megyei, országos versenyen, pályázatokon jeleskedtek. Még a felsorolás is hosszú: Herman Ottó biológia verseny, Hajta természetvédelmi területének megismerése, városi, megyei környezetvédelmi vetélkedő, Madarak és fák napi verseny, csecsemőgondozó, elsősegélynyújtó verseny, faültetési akció, papír- és szárazelemgyűjtés, Európáért elnevezésű rajzverseny, Az én falum, az én városom rajzpályázat, Egészséges életmód vöröskeresztes vetélkedő, a Jászságért Alapítványtól díjat nyertek. Ugyanakkor a „32 fős osztály 4,8 tanulmányi átlagot mondhat magáénak. ... A képzési rendszer is újdonságnak számított. Úgy látszik azonban, hogy sikeresen vezették be ezt a formát, s a diákok is jól érzik magukat. Eredményeik, intelligenciájuk s töretlen jókedvük ezt mutatja” – tudjuk meg Kiss Erika írásaiból. A nyolcosztályos gimnázium ma is sikeresen működő oktatási forma.

„Kerek” évfordulók

Az 50 évvel ezelőtti, a gimnázium 200 éves évfordulója kapcsán megjelent cikkek, hírek, méltatások sok információhoz juttatják az olvasót.

A Szolnok Megyei Néplap 1967. április 23-i számában *Kapitány, tisztelet Önnek!* címmel Simon Béla levele jelent meg, amelyet a gimnázium alapítójának, Dósa Pál jász-kun kapitánynak írt. Végig követte a 200 évet, kiemelt a gazdag életútból több jelentős eseményt, melyekkel bizonyítani akarta az iskola fontosságát. Gondolatok a levélből:

„*Napjainkban a Jászság fővárosában sokat emlegetik az Ön nevét, Dósa Pál jász-kun kerületi kapitány! Hét határra szóló ünnepséggel köszönti május 6-án és 7-én a jászberényi Lehel vezér Gimnázium – az ön által alapított intézet – születésének 200. jubileumát. Háy László, a Közgazdaságtudományi Egyetem nyugalmazott rektorának vezetésével hazajönnek ekkor Jászberénybe az intézet öregdiákjai, hogy lerójják tiszteletüket az alma mater iránt. A tanári kar, a mai diákok szívbeli örömmel várják őket...*

Látná csak kapitány, milyen jól képzett tanári kar lépett a hajdani egyetlen magister helyébe. S a korszerű oktatás feltételeit is biztosítja az állam, nem úgy, mint régen, midőn Stipula József intézeti igazgató – tisztelet neki érte – húsz évig lemondott a fizetéséről az iskola javára, mert szükség volt minden krajcárra...

Kétszáz év alatt sok minden megtörténik, kapitány! Az Ön tanári kara azonban úgy dolgozott mindig, abban a szellemben, amit a természettudományos szemléletet elhíntő Gergely Adolf intézeti tanár így fogalmazott meg az 1927-ben kiadott év végi értesítőben: »Megváltozhatni körülöttünk sokminden, de az iskola mindig szilárdan állni fog a becsületes munkára nevelés szolgálatában...«

Az élet kemény dió, kapitány. Az intézet feladata, hogy megtanítsa növendékeit arra, hogy embertelen körülmények közé kerülve is emberhez méltóan éljenek és cselekedjenek, s ne feledjék soha: a közösség tagjai, azt kötelesek szolgálni. S csak így boldogulhatnak a mai világban, hiszen a köz- és az egyéni érdekek elválaszthatatlanul összefonódott manapság. S nemcsak híven, hanem kellő hozzáértéssel kell szolgálnunk a köz ügyét. Látja, kapitány, az ön iskolájában erre is gondoltak:

1946-ban – az országban az elsők között megszervezték a dolgozók gimnáziumát. A tanulók a mohácsi árvízkarok helyreállításáért kifejtett munkájukért dicséretet kaptak. A diákothonon 1963-ban szocialista kollégium lett. Az utóbbi tíz év alatt tizenkét tanítványunk népköztársasági ösztöndíjas lett az egyetemeken. Sokan tanársegédként maradtak az egyetemen, illetve főiskolán. A gimnázium végzett hallgatóinak általában ötven-hatvan százaléka kerül évente felsőfokú intézményekbe. A Lehel Vezér Gimnáziumban szervezték meg a megyében elsőként az 5+1-es oktatást. Szakközépiskolát is ebben az intézetben hoztak létre először... Így van ez, kapitány, bő termést hozott az ön által vetett mag...”

A Népszabadság 1967. május 12-i számában olvasható Bozsik Valériának, az iskola volt tanulójának írása, ebből idézek néhány gondolatot. „*Kedves meghívót kézbesített a posta Jászberényből: iskolám a Lehel vezér Gimnázium születésének kétszázadik évfordulóját üli, szeretettel várnak kétnapos ünnepségsorozatára. A vendégek az iskola történetéről Blénessy János az alkalommal kiadott Jászberény iskolázásának és közművelődésének története című tanulmányából értesülhettek, a máról pedig három kiállításból. A gimnáziumban ma a fiúk érettségi mellé géplakatos-szaktanulmányt is kapnak. Kiállították*

gépeiket, tanulási módszerükről tablók számoltak be, ügyességüket pedig egy működő, kis Lehel 120-as hűtőgépmo­dell bizonyította. A KISZ-es kiállítás a diákok mozgalmi életét, gyűjtő szenvedélyét, hazai és nemzetközi kapcsolatait demonstrálta. A festőművésszé vált öregdiákok és a gimnázium tehetséges rajztanára, Sáros András külön tárlaton mutatták be legújabb alkotásaikat...

A helyi tanult emberek között ma is alig akad, aki ne a »honi« gimnáziumba járt volna.

...az igazgató ... külön üdvözölte a megjelent, 1902-ben érettségizett Katona Endrét és az 1906-ban végzett Holló Kálmánt, aki majdnem fél évszázadig gyógyította a város polgárait... Egy kicsit az iskola kitüntetésévé is vált, hogy az ünnepség előtti napon egyik volt diákját, Holló János műegyetemi tanárt az Akadémia levelező tagjává választották.”

A 220 éves iskolában riportot készített Lukácsi Pál, ami 1987. március 21-én *Berényi gimnazisták Hová, merre?* címmel jelent meg a Szolnok Megyei Néplapban. Az iskola felsőfokú intézménybe jelentkező tanulóinak 70-80 százaléka első alkalommal bejut a választott intézménybe, egy-két év alatt pedig valamennyien. *„Ezzel az eredménnyel a megye legjobb középiskolája a Lehel, a múlt évi (eddig legmagasabb) 80,2 százalékos felvételi aránytól eltekintve is évek óta élen állnak.”* Az újságíró tanárokat, diákokat szólaltatott meg a továbbtanulás témájában. Néhány további gondolatot emelek ki a hosszú cikkből: *„... már elsőtől kezdve céltudatos a pályairányítás az iskolában... – mondta Nagy András megbízott igazgató. A tanulók 40-50 százaléka már eleve határozott elképzeléssel érkezik a gimnáziumba – fűzi tovább Szemánné Barkóczy Judit megbízott igazgatóhelyettes – ... Úgy látom, hogy a fiúk határozottabbak, a lányok későbbre hagyják a döntést...*

A diákok csaknem fele a pedagóguspályát választja, mellettük leendő orvosok, közgazdászok, jogászok nevelődnek még, műszaki és agrárterületre alig kívánczok valaki... Mester Ákos már az általánosban jogásznak készült, most márciusban is az eredeti elhatározása mellett maradt...

Nincs mindenki így, mint Ákos – mondja Rózsa Edina, aki közgazdász szeretne lenni. – Azt hiszem, sokan nem ismerjük pontosan a választott szakmánkat... Éppen ezért nagyszerű kezdeményezés, hogy mi, akik orvosnak készülünk, m már harmadiktól közvetlenül is ismerkedhetünk a gyógyító munkával – szól közbe Zircher Gabriella. – Rendszeresen jártunk a kórházba, ahol apróbb feladatokat is bíztak ránk, így legalább idejében fogalmunk lett a jövődő tervezett hivatásunkról.”

A Népszabadság 1992. május 6-i számában a következő rövid hír, felhívás olvasható *Jászberényi jubileum* címmel. *„A jászberényi Lehel Vezér Gimnázium május 30-án ünnepli fennállásának 225. évfordulóját. A jeles eseményre, az öregdiák-találkozóra, a templomi hangversenyre és a hét elejétől kezdődő iskolai rendezvényekre volt tanárait és diákjait szeretettel várja az alma mater.*

A Diáknapok – diákművészeink

Az iskolában mindig nagy becsülete volt a különböző diáknapoknak. Így a szolnoki Verseghy, a kisújszállási Móricz, az egri Gárdonyi Diáknapoknak, a gyulai Erkel Diákünnepnek. Ugyanis a diáknapok célja, hogy a középiskolások lehetőséget kapjanak az iskolai és az iskolán kívüli kulturális tevékenységük és valamelyik művészeti ágban szerzett jártasságuk bemutatására. A lehelesek között pedig mindig jócskán akadtak diákművészek. A következőkben néhány eredmény a sok közül:

Véget értek az egri diáknapok címmel olvasható Peták István írása 1967. május 23-án a Szolnok Megyei Néplapban. „Eger méltóvá vált arra, hogy a jövőben kétévenként, hagyományosan itt rendezzék meg Nógrád, Pest, Szolnok és Heves megye középiskolás diáktalálkozóját.... Az énekkarok versenyében két ezüst fokozat jutott Szolnok megyének. A jászberényi Lehel Vezér Gimnázium és a Vásárhelyi Pál Közgazdasági Szakközépiskola énekkara érte el az erős mezőnyben ezt a szép eredményt... Az ének- és hangszeres előadások arany fokozatot szereztek: Révfi Erzsébet jászberényi gimnazista... A jászberényi Lehel Vezér Gimnázium kamarakórusa is méltán kapta az arany fokozatot.”

A Verseghy Diáknapok megyei találkozó, melyet 1970-ben is megrendeztek. A Szolnok Megyei Néplap 1970. április 7-i számában olvashatunk az eseményről. A diáknapok első aranyérmesei között volt... *Fridvalszky Katalin* szólóénekeivel... „A szólóhangszeresek és zenekarok versenye délutánra dőlt el. Aranyérmet kapott Lénárt Mária (Jászberény Lehel Vezér Gimnázium)...

A versmondók közül tizenketten kaptak aranyérmet, köztük Nagy Erzsébet, Muhari Ildikó (Jászberény Lehel Vezér Gimnázium)... Az énekkarok bemutatóján a zsűri hét aranyérmet adott ki. Három kamarakórusok nyertek: *Mezőtúr Dózsa György Gimnázium, Jászberény Lehel Vezér Gimnázium, Kunszentmárton József Attila Gimnázium.*”

1979-ben ismét kiválóan szerepeltek iskolánk diákjai az egri diáknapokon. A május 4-i Szolnok Megyei Néplapban *Nívódíj és sok-sok élmény* cím alatt egy összefoglaló található (Fekete aláírással). A bemutatók után „... zajlottak a szakmai tanácskozások, amelyen a megyei elődöntők, döntők tapasztalatait cserélték ki a felnőtt vezetők és a diákok képviselői. A mérlegelés alapján ítélték oda a nívódíjakat. Az iskolák közötti pontversenyben a jászberényi Lehel Vezér Gimnázium tanulói szereztek a megyei vetélkedőkön a legtöbb arany, ezüst és bronz oklevelet, ezért az intézmény nívódíjat kapott.”

A diáknap gálaműsorral zárult 1979-ben is. „A nemzetközi gyermekév alkalmából rendezett nagyszabású előadáson a gyerekek lelkes tapsal jutalmazták az előadókat. ... a jászberényi Fekete Katalin csellószaímaival... aratott megérdemelt sikert” – írta a Népszabadság május 4-i számában K.Gy.A.

1985-ben a Néplap március 3-án *Sok tehetség kapott lehetőséget* címmel számolt be a megyei diáknapokról. Idézet az írásból: „A csütörtöki művészeti produkciók közül mindenképpen a néptáncosok bemutatói jelentettek maradandó élményt. Jó volt látni a tinédzsereket, amint a legjobb koreográfusok komponálta, hagyományörző táncokat előadták. Észrevehetően élvezték a fellépés lehetőségét, s azt a bizonyára nem csekély munkát is, amelyet a tánca »befektettek«. A tizennégy csoport közül kiemelkedett a jászberényi Lehel Vezér Gimnázium és a 606-os Szakmunkásképző Intézet vegyes táncára. Nem véletlen, hogy őket arany minősítéssel jutalmazta a zsűri.

Néhány kellemes meglepetést hozott a népdal-népzene kategóriában fellépők versenye is. A felkészítő tanárokat, no meg persze a lelkes fiatalokat dicséri, hogy néhány eddig kevésbé, vagy egyáltalán nem ismert népdallal örvendeztették meg egymást és a szakavatott zsűrit. Végül is a zsűri döntése alapján arany fokozatú minősítést érdemelt ki Kocsán Ilona, a jászberényi Lehel Vezér Gimnázium tanulója, aki nívódíjat is kapott.

A diáknapok megyei bemutatói az úgynevezett egyéb kategória vetélkedőivel zárultak. A jászberényi Lehel Vezér Gimnázium Szikra paródia együttese *Zenebutik* címmel adta elő fergeteges ritmusú műsorát. A többségében lányokból álló csoport szellemesen parodizálta

a hazai vezető popsztárokat, különösen nagy nevetést váltott ki az »Omega dobosa«, aki két billentős szemetes vödörrel mimelte a »nagy Debreceni« dobhártyát nem kimélő zenélését. Méltán kapott a Szikra arany fokozatú minősítést a paródiaműsört végighahotázó zsűritől.»

Nagyok sok mindenről olvastam még a közel ötven év újságjaiban, folyóirataiban. A cikkek közül a számomra érdekesekeket emeltem ki, remélve azt, hogy ez a visszaemlékezés is megmutatja a gimnázium sokrétű, minden esetben a diákokért történő életét. Csak ízelítő a dolgozatom tartalma az LVG életéből, de bízom abban, hogy felkelti az érdeklődést a gimnáziumi életút iránt, nosztalgiazásra készíti, s a régi újságok olvasására buzdítja az olvasóját.

Források:

Szolnok Megyei Néplap 1953–1992 közötti számai

Népszabadság 1945–1992 közötti számai

Népszava 1947–1992 közötti számai

Nemzeti Sport (Népsport, Képes Sport) 1945–1992 közötti számai

Magyar Pedagógia 1947–1992 közötti számai

Magyar Nyelvőr 1947–1992 közötti számai

Honismeret című lap 1972–1992 közötti számai

ATOMKI Közlemények 1959–1987 közötti számai

Fodor Istvánné

EGY TANYASI ASSZONY ÉLETE

1922-ben születtem a jásztelki határban a régi tanyaán. Ezt azért tudom, mert az új tanya éppen egyidős volt velem, de február közepére az még nem épült fel. Csak öregkoromra tudtam meg, hogy milyen nevezetes napon születtem. Akkor még nem mondták Valentin napnak február 14-ét, de a későbbi anyósom is mindig emlegette, hogy „Bálintkor házasodnak a verebek”, tehát a magyaroknál is jeles tavaszváró nap volt. A Rozália nevet kaptam: Fülöp Rozália.

Híres család volt Jásztelken mind a két oldalról a családom: nagyon sok Fülöp lakott már akkor is a faluban, anyukám vezetékeve pedig Ali, amelyik név ugyancsak gyakori volt. Azt mondták, hogy török eredetű. A Fülöpök korábban a középső dűlőben gazdálkodtak, azért van ott a nagyapám által állított kereszt az út mellett, amelyik a szeméttelpre visz, amit az óta kiköveztek. Rajta

olvasható, hogy állíttatta Fülöp Lőrinc 1898-ban. Nagy területű földjük volt, ezért az egyik tagosításkor áttelepítették a jászapáti határra. Azt úgy mondták, hogy négyszáz öles dűlő a jákóhalmi hármashatár közelében. Itt fért el a nagy földterület legjobban, ez volt a jásztelki határ leghosszabb dűlőföldje. Itt épültek fel aztán sorra a Fülöp tanyák. Már a dédapámék, nagyapámék is nagyon sokan voltak testvérek, valamennyien igen vallásosak, és olyan bibliai neveket kaptak, mint Mózes, Dávid, Juhák, József, Lőrinc. Én a Lőrinc leszármazottja vagyok, azért hívták apukámat Lőrinc „Palyának”. Szokás volt akkoriban az apjuk neve után megkülönböztetni az egyforma nevű családokat. Volt közülük olyan is – Juhák¹ bátyám –, aki Kótelekre ment el, ott szerzett földet. Egyszer még lánykoromban ott is voltunk az egyik lánya lagzijában, de aztán megszűnt a kapcsolat. Négy felesége volt összesen, mert a meghaltak után mindig tudott újat találni. Két feleségétől születtek gyerekei. Volt, aki elköltözött közülük Besenyszögre és más községekbe.

Édesanyám, Ali Marcella

¹ Szent Joachim Szűz Mária édesapja volt. Sokszor használták a nevét keresztnévként, de sokszor le sem tudták írni. A keresztségben így aztán hol Juháknak, hol Joháknak, hol Joakimnak írták, attól függően is, hogy a pap hogyan tudta, de mindegyik név elvileg ugyanazt jelenti.

A fiam említette, hogy Besenyszögön a temető szélén véletlenül találta meg a sírját, mikor ott kutatott jeles emberek után. Meghalt 1954-ben. Mózes bácsinak olyan lánya is előkerült Jákóhalmán, akiről nem is tudtam életében, csupán halála után derült ki, hogy ki volt ő. Mondta is a lánya, hogy sokat emlegette a jákóhalmi rokonát, aki ide jött férjhez, de nem tudta a férjjes nevét. Én sem tudtam addig, hogy ő kicsoda, pedig ismertük egymást.

Apukámék nyolcan voltak testvérek: négy fiú, négy lány. Volt, aki már születése évében meghalt. Néhányan ott maradtak egymás mellett, mások meg elmentek a faluból. Sándor bátyám Pesten dolgozott, ott is maradt a családjával együtt. Volt egy Imre „úr” nevű testvérük is. Nem volt annak se szakmája, se pénze, de eljátszotta az urat. Hazajött néha, aztán elkunyerálta az anyjától – nagyanyámtól – az összes pénzét, meg el is lopta. Olyan is előfordult, hogy a legjobb csizmáját lopta el, és ez csak a hideg tél beköszöntével derült ki, amikor szükség lett volna a meleg lábbelire. Sok keserűséget okozott nagyanyámnak, de a sors megoldotta a gondját. A második világháborús frontkor eltűnt Pest környékén. Úgy hallottuk, hogy Pécelen volt valami nője, akinél bombatalálat érte. Nem hallottunk többet róla. Lőrinc bátyám háromszor nősült, mert meghalt két felesége rövid házasság után. Mindig tudott ő is másik asszonyt szerezni, lóháton járt udvarolni. A harmadik aztán már hosszabb életű volt, tőle születtek a gyerekei. Ő viszont egyre részegesebb lett, meg is fogadta a fia, hogy ő nem lesz olyan. Ígéretét valóra váltotta, a leszármazottainak mára jól menő vállalkozásaik vannak. Apukámnak nagyon jó hangja volt, szeretett is énekelni. Kántor akart lenni, de nem engedték, mert ott kellett maradni a tanyán a földnél. Ő volt a legkisebb, 1897-ben született. Az írást, olvasást egy tanyasi susztertől tanulta, mert akkor még nem voltak arra iskolák. Azokban az időkben nem a fiatalok döntötték el, hogy mik lesznek, hanem a szülők. Nem járt rosszul vele a család, mert nagyon jó gazda volt. A katonaságnál is rá akarták beszélni, hogy maradjon ott továbbszolgálónak, majd kap csillagot,² de azt mondta, hogy neki már van csillaga otthon, mert akkor már feleségül vette anyukámat, aki 1899-es születésű volt. Fiatalon házasodtak össze 1917-ben. Az első gyerek már a következő évben megszületett. Fiú volt, Dezsőnek keresztelték, de csak pár hétig élt. Apukám nem beszélt róla soha, de biztosan bántotta, hogy utána nem született több fia. Aztán mi lányok jöttünk sorba hárman, két és fél év különbséggel. Anyukámék heten voltak testvérek, köztük is akadt ilyen is, olyan is. Akkoriban még Jásztelken nagyon divat volt a bicskázás, az egyik testvérét is úgy szúrták agyon 20 éves korában, 1909-ben. Egy másik testvére pedig 11 éves korában leesett a fáról, úgy halt meg. Azért sem értem, hogy én meg a húgom állandóan a fára másztunk, de soha nem mondták, hogy baj lehet belőle. Két hatalmas finom termésű eperfa volt az istálló előtt, sokszor megmásztuk a tetejéig.³

A nővérem 1919-ben született, az Ágnes nevet kapta. Ő már nagyon életre való volt, nem úgy mint az elsőszülött fiú. Erősebb is volt mindkettőnkénél, 12 éves korában már kerülgették a legények, férjhez is ment korán, de meg is bánta utána. Én voltam a középső, és az egyetlen, aki télen született, de én azzal nagyon elégedett voltam, úgy is terveztem, hogy ha gyerekem lesz, akkor az is februári legyen. Utánam két és fél évre megszületett a húgom, ő az Irén nevet kapta, és ő volt a legszebb közöttünk.

Amikor a nővérem iskolás lett 1925-ben, akkor már megvolt a Nyárijárási tanyasi iskola 3 km-re a tanyántól, így ő odajárt. Amikor én kezdtem az iskolát a szüleim úgy gondolták, hogy vezna vagyok, ne járjak olyan messzire, beadtak a faluba nagyanyámhoz. Legalább nem volt

² Mármint a vállára, mert előléptetik magasabb rangba.

³ Anyám halála óta kiderült halotti okiratból, hogy a nagybácsi halálát szívbaj okozta. Szinte biztos, hogy a család ezt tudta és az alapbetegsége miatt esett le a fáról. Ezért nem tiltották a lányokat a fára mászástól.

egymaga, két évig vele laktam Jásztelken. Én még abba az iskolába jártam, ami a templommal szemben volt, ma kocsmá.⁴ Nagyanyámmal jól megvoltunk, minden misére magával vitt. Rólam így nem lehet mondani, hogy nem voltam eleget templomban ebben a két évben. Arra emlékszem, hogy a tyúkjait mindig ellopták, a végén már a megmaradt néhány tyúkot bevitte a konyhába az indófniba.⁵ Arra is emlékszem, hogy a kemény tarhonyát szerettem legjobban, és mindig azt csináltattam vele, ha kérdezte, hogy mit akarok enni.

Két évig voltam falusi lány, akkor nagy változás történt az életemben. Felépült a Sziki⁶ tanyasi iskola a tanyánktól másik irányban, de közelebb, mint a Nyárijárasi, kb. 2 kilométerre. Abban az évben lett iskolás a húgom is. Így 1930-ban már vele együtt jártunk iskolába, én harmadikos voltam, ő elsős, a nővérem pedig végzős – akkor még 6 osztály volt –, így ő már nem jött velünk a másik iskolába.

Nagy szikes földön volt az intézmény a szentgyörgyi⁷út mellett a mostani szeméttelpeppel majdnem szemben. Nagyon sokan jártunk oda, mert a szomszédos falvaknak sem volt arra iskolájuk, bár számukra később építettek egyet. Szentgyörgy, Apáti és Kisér határából jártak oda a jásztelkiek mellett legtöbben. Ebből a három faluból később is csak az apáti határban épült iskola.⁸ De jártak oda még az alattyáni, meg néha a jákóhalmi tanyákból is. Jákóhalmán már megvolt a varjasi iskola, de ha a férfi tanítót behívták katonának, utána a háborúban még fogságba is esett, akkor nem mindig volt tanítás ott sem. Még rajtunk innen is jártak oda gyerekek, bevártuk egymást és együtt mentünk. Köztük volt a másod-unokatestvérem, Molnár Pista is, aki 1-2 évvel volt fiatalabb nálam. Tanulmányait befejezve iskolaigazgató lett, és híres honismeretes Szentendrason.⁹ Aki kíváncsi rá, hogy miket játszottunk akkoriban az iskolában, az elolvashatja a könyveiben, mert többet is írt erről a témáról már idős korában.¹⁰ Volt ott egy nagy jelfa.¹¹ A fiúk azzal szórakoztak, hogy át tudnak-e a teteje fölött hajítani egy követ. Hatalmas fa volt, azért rajzolták a térképre.¹²

Jó kötött talaj volt arra, sárban alig lehetett közlekedni. Ha nagyon nagy volt a sár vagy a hó, akkor előfordult, hogy befogták valamelyik szomszédnak a lovát a kocsiába vagy szánkóba, és úgy vittek iskolába. Egyszer március 15-ére akkora hó esett, hogy nem tudtunk volna lovas szán nélkül elmenni, visszafelé délre persze már csak locs-pocs volt belőle. Az egyik szomszédnak volt egy „szellentős” lova. Molnár Pistát mindig úgy ültették fel a kocsiára, hogy az ő orra alá eregessen. Ő ezen nagyon tudott méltatlankodni, mi viszont jókat neveltünk rajta, mert tudtuk, hogy direkt úgy volt megszervezve. Sokáig Csengő Jenő¹³ tanított, aki az iskola szolgálati lakásában lakott, és a közeli tanyán volt egy asszony, aki térítésért főzött neki ebédet.

4 A mostani emeletes iskola 1930-ban épült, amikor a jelen írás szerzője a harmadik osztályt kezdte a tanyasi iskolában.

5 A kemence szája előtti konyhától elzárt terület.

6 A hivatalos neve Fügedhalmi volt, ugyanis azon a részen volt régen Jásztelek elődje: Fügedhalma falu. Az arra lakók viszont mind Szikinek hívták, mert egy haszontalan szikes területen állt, amit az év egy részében víz borított.

7 Természetesen a jászsálszentgyörgyi útról van szó, mely ma is megvan, de ma már nagy része kövezett.

8 A Szentgyörgyi úti, de csak 1941-ben, amikor én már régen végeztem.

9 Jászszentendrason.

10 A jászberényi Jász Múzeum Jászági Füzetek sorozatában két ilyen témájú könyve is megjelent.

11Az említett Molnár István szerint szilfa volt.

12 Katonai térképeken szokás volt kopár területeken ábrázolni magányos fákat, így került rá e térképre ez a tájékoztatót szolgáló magányos fa. Ez volt a jelfa – mint térképjel.

13 Később az internetről bukkantam rá a nevére, hogy Szűcsiből származott, a Mátraaljáról. A tanyasi tanítókat ekkoriban jól megfizették, főleg, ha még függetlenek voltak – mint ő is –, és szívesen vállalták a tanyasi tanítást.

Készült rólunk egy fénykép, azon látszik, milyen sokan jártunk oda. Én felülről a második sorban jobbról a negyedik vagyok. Nagyon mérgesnek látszom a képen, mert a mögöttem álló lánnyal (akinek a keze a vállamon van) a fotózás előtt összevesztünk, ugyanis virágot dugott a hajamba. A húgom a tanító mellett van jobbról. Akkor még hat osztályt kellett járni, utána az ismétlő következett két évig, de az már csak hétvégi iskola volt.

A tanyán mindenkinek megvolt a maga dolga, a rengeteg állat, földterület miatt bérest is alkalmaztak, és besegítettek a kövesgyi gyerekek.¹⁴ A tanyáról fennmaradt egy apró, bélyeg nagyságú kép, de így felnagyítva is jól látszik rajta, hogy balról volt a lakóház, előtte és mellette veteményeskerttel elkerítve. A többi épületet eléggé eltakarják a fák, de szemben a bejárással volt az istálló, jobbról pedig a házzal szemben az ólak, terménytárolók, pince. Abban az időben WC-t még nem nagyon építettek tanyán, de nálunk volt az is. Csak olyan reterát, ahogy az öregek mondták. Nem kellett azt tisztítani sem, alatta nem volt gödör, mert hátul volt egy lyuk, és azon át a kutyák mindig felfalták a „termést”.

Szépen, nyugodtan éldegéltünk a tanyán, tanultuk a tudnivalókat a házasságra. Akkoriban az még úgy ment, hogy amikor férjhez ment a lány, akkorra mindent tudni kellett neki. A mindenen a női munkát kellett érteni, nem a szexet, ahogyan ma mondják. Előttünk ilyesmiről nem beszéltek, ha olyan téma volt, akkor kiküldtek bennünket, de mi még nem is érdeklődtünk ilyen dolgokról. Én jártam varrótanfolyamra, mondták is, hogy ügyes kezem van, miért nem leszek varró. Azt mondtam, hogy én nagyon jól érzem magam a tanyán, eszembe sincs városi lánynak lenni. Sok mindent meg tudtam varrni magamnak. Így éltünk '34-től, amikor végeztem az elemi iskolában. A nővéremmel kevésbé voltam kapcsolatban, mert ő már bálókba járogatott, de mi a húgommal nagyon jól elvöltünk.

Apukám sokat olvasott. Járt neki az Igazság újság,¹⁵ azt elolvasta az utolsó betűig. Annak volt néha könyvmelléklete is az előfizetők számára. Amikor kapott egy-egy kötetet, akkor nekiült, és le sem tette, amíg ki nem olvasta. Revolvere is volt, így lövöldözött vele néha fáciánt, nyulat. Télen, amikor éhesek voltak, bejöttek azok is a tanyába.

1937-ben a nővérem férjhez ment, de a későbbi sorsa szomorúan alakult. '43-ban a Don-kanyarban elveszett a férje, a lánya is meghalt 50 éves korában, az unokája pedig 2 évesen. Öreg korában magát ostorozta korai házasságáért, ráadásul a férje rokon volt, így azt gondolta, hogy a lánya halálának is az lehetett az oka. Később volt neki kérése, akivel könnyebben felnevelhette volna a lányát, de soha nem kérte a férje holtá nyilvánítását, mert attól tartott, hogy valahonnan mégis előkerül.

Nekem volt az első női biciklim Jásztelken. '39-ben 17 évesen csakúgy suttyantam el a tanyára menő lovas kocsik mellett, amikor megvettük. Hallottam amint mondták, hogy „a Fülöp Palya lányára!”¹⁶ Abban az évben anyukámmal elmentünk a Szentkúthoz¹⁷ is. Apukám

14 Mezőkövesdről adták le őket az Alföldre dolgozni határozott időre. Mivel az a vidék igen vallásos, így a gyerekekkel sem volt gond, általában rendes munkát végeztek. Molnár István is megemlékezik róluk egyik könyvében.

15 Az Igazság földműves újság volt, melynek a negyvenes években éppen a járszjáköhalmi László István Péter jogász volt a főszerkesztője, akit később a Rákosi-korban be is börtönöztek „irodalmi szervezkedésért”. Ezt persze nem biztos, hogy tudta mindenki.

16 Én pedig ekkor értem meg, hogy nagyanyámék miért nem tudtak biciklizni. Az öt lány közül egy sem, de a három fiú mind tudott. Korábban csak férfi bicikliket gyártottak, évtizedekkel később alakították ki az úgynevezett női vázat, ahol nem volt felső összekötő, és háló volt a hátsó kerék oldalain, így fel lehetett rá szállni szoknyában is. A nők akkoriban szinte 100 százalékban szoknyában jártak.

17 Mátraverebélybe.

Urammal és fiammal 1949-ben

kocsin vitt be bennünket Apátira, és onnan utaztunk vonattal. Nem járkáltunk mi feleslegesen. Pesten is csak egyszer voltam a rokonoknál, meg a környező falukba olyankor mentünk el biciklivel, ha kellett valami: Szentandrásra, Alsószentgyörgyre, Hevesre, Hevesiványba, ami akkor még Apátihoz tartozott. Nagyanyám utolsó idejében a lányáék tanyáján élt, ami egy kőhajításnyira volt az iványi templomhoz.¹⁸

Közben kitört a második világháború, amiből mi csak annyit éreztünk még egyelőre, hogy hívogatták be katonának az embereket, Rigó sógort is, a nővérem urat.

1941-ben nagy tragédia érte a családot. Sándor bátyám volt nálunk Pestről, és azt mondta anyukánknak: „Mi van veled Márcel, te szép piros asszony voltál és meg vagy fehéredve. Te beteg vagy, miért nem mész orvoshoz?” Mi, akik vele voltunk mindennap, nem vettük észre, hogy megváltozott a színe, nem fájt semmije. Az orvos megállapította, hogy fehérvérűsége van, a vörös vért felélte a fehér vére.¹⁹ Apukám biztosan tudta az orvostól, hogy menthetetlen, de elvitette Pestre azért is, hogy az utolsó lehetőséget is megpróbálja, meg azért is, hogy nehogy megszólják, hogy nem tett meg mindent a gyógyulás érdekében. A nővérem akkor már „minden napos” állapotos volt, így azt mondta anyukám, hogy az első unokája születéséig nem megy el. Már csak néhány napot kellett várnia. Biztosan tudta, hogy őt sem látja többé. Március végén meghalt Pesten. Nem akart ő még meghalni, annyira nem számított ilyesmire, hogy a kenyérsütésre sem tanított meg bennünket. Mindig azt mondta, ráérünk megtanulni, mert az nagyon nehéz munka és kíméljük magunkat. Később keresztanyánkra hárult ez a

18 Ott halt meg 1954-ben, 88 éves korában. A tanyát sikerült beazonosítani Jászivány falu szélétől nem messze a műút mellett. Az 1946-os önállóvá válásakor kapta a Jászivány nevet.

19 Ma leukémiának mondjuk. Orvos ismerőseim szerint ami akkor gyors halált okozott, ma már 5-6 éves túlélést biztosítana, nyugaton kellő kezeléssel még többet.

feladat, a húgomat és engem ő tanított meg kenyeret sütni. Akkoriban, ha egy lány ezt nem tudta, nem is számíthatott rá, hogy feleségül veszi valaki.

Anyukám temetésén elájultam, arra emlékszem, amikor élesztgetni kezdtek. Apukám olyan fekete márvány emléket állíttatott, hogy az óta sincs szebb és értékesebb a jásztelki temetőben. Én 19 éves voltam, a húgom még nem volt 17. Mindhárman attól rettegtünk, hogy ugyanígy járunk, de egyikünk sem örökölte a kórt, hosszú életűek lettünk, még a nővérem is megérte a 81 évet, pedig sok mindenen át kellett esnie életében.

Mi ketten még otthon voltunk, de nem is igyekeztünk nagyon a férjhez menéssel, mert a háború is egyre közelebb ért, a fiatalokat vitték katonának. Apukám pedig azt mondta, hogy amíg férjhez nem megyünk, ő sem nősül meg újra, nem hoz mostohát a házhoz.

A leendő uramat ismertem már korábban, de mivel ő is katona lett, így komolyabban csak később kezdtünk el levelezni. Az anyja mindig emlegette, hogy ő volt a legszebb legény a sorozáskor, a lányok őt kerülgették legjobban. Az ő tanyájuk a jákóhalmi határban a legutolsó volt, a mi tanyánkhöz éppen egy kilométerre. Ha kimentem a ház mögé, akkor még azt is láttam, hogy ott járkál valaki az épületben. Amikor meg odakerültem, akkor a ház²⁰ablakából odaláttam a volt tanyánkra.

De addig még sok minden történt mind a kettőnkkel. Engem már számon tartott a család, mert a leendő uram keresztanyja – aki majdnem a szomszédjukban lakott – is megszólította anyukámat az apáti piacon, hogy „ismerem a lányát, olyan kis fehér képű”. Fiatal koromban még szeplős is voltam, de azt kinőttem. A keresztanyának pedig nagy szava volt a jövőnköt illetően, mert erősen befolyásolta a testvérét. Így, ha az elejétől számítom, akkor legalább hat éves ismeretség volt az esküvőnk előtt.

Amíg távol volt a front, addig a korábbihoz hasonlóan éltük az életünket a húgossal, de a háború egyre jobban beleszólt az életünkbe. Bejártunk Apátira táncolni, amit nagyon szerettem, úgy szálltam, mint a pille.²¹ Jásztelekre ritkábban mentünk, és jóval messzebb is volt hozzánk. Előbb furcsa volt megszokni, hogy Apátin a legények magázták a lányokat, nálunk ez nem volt szokás. 1943 januárjában eltűnt a sógor a Don kanyarban. Semmi hiteles hír nem jött róla. Valaki említette, hogy amikor találkozott vele azt mondta, hogy már nem bírja sokáig. Hogy igaz volt-e, vagy csak mondták a nővéremnek, az soha nem derült ki. Próbálta kutatni, de annak sem lett eredménye. Pedig mennyire várta, hogy megszülessen a gyereke. Elég sokára született, majdnem négy évre. Nem sokat láthatta.

Amikor már tudtuk, hogy megfordul a háború menete, az is biztos lett, hogy nem maradunk ki belőle mi sem. Apukámnak jó esze volt, elkezdett oroszul tanulni, hogy legalább meg tudja magát értetni velük, ha eljönnek ideig. Mi meg szórakoztunk, ameddig lehetett. Lettek volna udvarlóim, de elvoltam a húgossal, és mindig akadt rokon, aki elkísért. Aztán hallottam, hogy a leendő uram fogságba esett. Ezt is a keresztanyjától tudtam meg, aki szerint ott már talán biztonságosabb helyen volt, mint a fronton. Kérte, hogy várjam meg a keresztfiát!

A jásztelki tanyára nevezetes időben érkeztek meg az oroszok '44-ben, mert éppen a templom búcsújára készültünk, ami Márton napon van november 11-én. Nyakig voltunk a főzésben-sütésben. Akik elsőként jöttek, azok még ránk szerencsére nem voltak veszélyesek. A németeket keresték, de ők már akkorra messze jártak tőlünk. Nem mutatkoztunk mi, mert

²⁰ Háznak a szobát mondták a tanyasiak, tehát nem az egész házról (tanyáról) van szó, hanem a szoba első ablakáról, mely keletre nézett ugyanúgy, mint a jásztelki tanyán. A végén lévő két ablak mindkét tanyánál délre nézett.

²¹ Lepke.

apukám már előre elkészítette nekünk a búvóhelyet, a szárkazal²² alatt ázott egy pincét. Volt rá ideje, és a béres is segített, de ő titoktartó, ismerős ember volt. El kellett hordani a földet is a pince mellől, hogy ne lehessen látni a frissen bolygatott területet. A pincében volt ágy, néha vízben állt a lába, attól függően, hogy milyen volt az időjárás. Apukám akkor már nagyon megértette magát az oroszokkal, ami fel is tűnt nekik, hallotta, amint figyelmeztetik egymást, hogy vigyázzanak a beszéddel, mert a gazda mindent ért. Az is feltűnt az oroszoknak, hogy több női bicikli is volt az udvarban, de apukám azt mondta, hogy az asszonyok elmentek valahová a városba, meg Pestre, ő sem tudja, hogy hol vannak. Az elején még volt lent néhányszor a nővérünk is a lányával a búvóhelyen, de gyorsan intézkedni kellett, mert Inci majdnem lebuktatott bennünket. Nem volt még négyéves sem, és amikor férfihangokat hallott, megszólalt, hogy „apapa”. Alig tudtuk elhallgattatni. Így a nővérünk elment az anyósékhöz, aztán meg Apátira, ahol házat vett.

Közben szörnyű hír jött a jákóhalmi határ túlsó végéből. Ott lakott az elveszett Rigó sógor testvére az urával meg a fiaival. Úgy mondták, hogy az egyik szomszéd az ő kazaljukba rejtette el a katonaruháját meg az iratait, amit megtaláltak az oroszok. Látták azt is, hogy meg van bolygatva a kazal, és különben is megdöfködtek szuronnal, hogy nincs-e benne német. A gazdáék látták az ablakból, és tudták, hogy nekik végük. A nagyobbik gyerek nyolc éves volt, gyorsan mondták neki, hogy hátul a kukoricáson át szaladjon el a nagyanyjéékhoz, mert ők már többet nem látják egymást. Szerencsésen meg is érkezett a legalább 10 km-re lévő tanyára a jásztelki határba, az apja, anyja és 2 éves öccse pedig az oroszok áldozata lett, akik végül a kútba dobták őket. A három testvérből így kettő a háború áldozata lett: egy a fronton, egy pedig itthon. Ugyan mit szólt hozzá a szomszéd anyja, aki mindig úgy ment a templomba, hogy még menet közben is imádkozott!?²³

A később jövő oroszok veszélyesebbek voltak a békés lakosok számára, akik lemaradtak és zabráltak,²⁴ részegek voltak – ilyenek még hónapokig előfordultak. Nőket kerestek, de volt arra egy olyan nő, aki ott nyújtózkodott előttük a lócán. Az nem kellett nekik. Köptek egyet, hogy „kurvű”. Állítólag félték a nemi betegségektől. Csak '45 húsvétján mertünk teljesen feljönni a búvóhelyről, de addig már egyre többször kilopakodtunk, főleg éjszakára.

Megint lett volna udvarlóm, de közben megtudta, hogy a leendő uram hazajött a fogságból, aztán nem mutatkozott többet.

22 A kukorica betakarított szárából rakott kazal, mely a tehének téli etetését szolgálta.

23 Zsitnyánszky József is megírta az esetet *Én így láttam... című könyvében* anyámhoz hasonlóan:

„anyaggyűjtés során 2004-ben találkoztam K. B-vel, a szóban forgó család egyik rokonával, akit szavahihetőnek ismertem meg, és aki hitelt érdemlően mesélte el a történetet, amit a Jászberényben élő, nem távoli rokon is megerősített. Gábor, a szörnyűség szemtanúja már nem élt, mert 1958-ban fiatalon, 25 évesen elhalálozott. Csak egy barátjával, katonatársával tudtam telefonon szót váltani. A halotti anyakönyvezés mikéntjében is tájékozódtam az önkormányzat illetékesénél. Akit a család és a sírköfelirat is „bűnösként” aposztrofált, az N. M. Neki közvetlenül ugyan nem volt köze a cselekményhez, mégis bűnös, pontosabban vétkes, mert ő rejtette el az áldozatok tanyáján a katona ruházatát és kitüntetéseit a széna vagy szalmakazalban, amit a „szabadítók” megtaláltak. Ez szolgáltatott okot az anya, az apa, tehát a szülők és a két éves kisgyermek, Zolika különböző módon a „szabadítók” által elkövetett véres megtorlásához, halálukhoz. A bosszúálló megtorlók, hogy még fokozzák rémtetteiket, a három szerencsétlen ártatlan holttestét a kútba dobták. Rettenetes lehetett a szülők, nagyszülők, hozzátartozók helyzete és lelkiállapota, miután megismerték a valóságot a gyász és a fájdalom folytán. Ugyanakkor a túlélő Gábornak is egy életre megpecsételődött a sorsa, hiszen halmozott lelki sérüléseket kellett magában hordoznia rövid élete végéig.”

Anyám meg is nevezte N. M.-et, de a családra való tekintettel nem írom ki a nevét. A jásztelki temetőben van a sírjuk, s mivel a jákóhalmi határban laktak, így mindkét község második világháborús emlékművén ott van a nevük.

24 Szerzés, rablás. Sok speciális orosz kifejezést megtanultak, akik érintkeztek velük.

Csoportkép a sziki iskolában

Jó 10 évvel öregebb volt nálam, nem is nősült meg soha, de elélt 90 éves koráig. A régi udvarlóm 1946. április elsején érkezett haza amerikai fogságból. Neki még szerencséje is lett, mert ott rendes ellátásban részesült. Kiderült, hogy kettőnk élete sok mindenben hasonlított egymásra. Ő is félárva lett, mert 10 éves sem volt, amikor májproblémákkal kórházba került az apja és nemsokára meghalt. Ott maradt az anyjával – a leendő anyósommal –, aki háztartásbeli volt. Pénzük nem maradt, a fia addig négy osztályt végzett el, de többet nem is tudott, mert a család eladta a szülői házat, és ők kijöttek a tanyára lakni. 1927 óta éltek ott, neki menni kellett valamit dolgozni, 10 évesen állatokat legeltetni, meg hasonló pénzszerzési lehetőségeket keresni. Volt két nagy ökrük,²⁵ amikor már nagyobb fiú lett, akkor szántott másoknak. Nem könnyű természetű asszony volt az anyja, de azt értékelte benne, hogy a két ökröt sikerült az oroszoktól megmentenie. Nélkülük nagy bajba került volna a család, mert egyedüli munkaeszköz a két állat volt. Annyi nyoma maradt az oroszoknak, hogy amikor benéztek a ház előtti ablakon, éppen a szemközti falon volt a falióra. Az egyik megcélozta a számlapját és a hatos alatt eltalálta. A célba lövést gyakorolta. Ma is megvan az óra.

Közben azonban anyósomnak volt egy furcsa házassága is: 1937-ben férjhez ment a vele egyidős Urbán Lajoshoz, aki egy közeli apáti tanyán élt 5 gyerekével, a felesége korábban meghalt. Egy olyan bonyolult kapcsolat jött létre, aminek elmondásába bele sem kezdek, mert én sem értettem minden részét. Urbánnal valójában soha nem lakott ott, előbb azért, mert katona lett, aztán fogságban volt a fia, aztán meg a saját családjához ragaszkodott. Hallottam, hogy a legkisebb gyerekek jártak is tőlük a varjasi tanyasi iskolába.

²⁵ Kasztrált bika. Az ereje megmaradt, de megszelídült. A tehénél jóval erősebb volt, akkoriban még ló helyett sok helyen volt ökrös fogat.

Néha elment pár napra, elvégzett ezt-azt, aztán visszajött. A fia küldözgette a lapokat, hogy éppen merre járt, meg nekem is írogatott, de amit az anyjának küldött, azt felragasztotta egy régi újságra az írással lefelé és felrakta a falra. Ezek a képek ott voltak végig a falon, rajta azoknak a magyarországi helyeknek a fotói, ahol tudott lapot venni. A borítékos leveleket, amiket nekem küldött, azokat már a házasságunk idején mind eltűzelte. Akkor már nyilván szégyellte a szerelmes leveleket.

Sokszor mesélt, hogy merre járt, mert én is elmondtam, hogy mi itthon hogyan vészeltük át a frontot. Kürtösnél²⁶ került fogságba, aztán vitték őket nyugat felé. Három várost emlegetett, ahol hosszabb ideig volt: Németországban Regensburgot, Fürstöt²⁷ és Dachaut.²⁸ Azt mondta, hogy néhány nap alatt rendeződtek a dolgaik, amikor odaértek még nem voltak teljesen felkészülve, kenyér nélkül ették a kapott konzerveket. Volt úgy, hogy sima disznósírhoz jutott hozzá. Ott látott először négereket. Utána aztán jó életük volt – nem olyan persze, mintha itthon lettek volna, hanem ahhoz viszonyítva, amin azelőtt keresztülmentek. Mondta is, hogy a mai fiatalok azt már nem bírják ki. A munkájukért kaptak egy nyugtát, amit majd itthon kifizetnek – legalábbis úgy gondolták az amerikaiak, Rákosi viszont másképp. Azt mondta, hogy nincsen szükségük a nyugatiak pénzére, de úgy tudjuk, hogy a pénzt ők megkapták, csak elköltötték másra. Mi nem hajítottunk ki semmilyen papírt, mert nem lehetett tudni, hogy mire lehet még szükség. Arra azért nem gondoltunk, hogy valaha is pénzt látunk a kézzel írott bizonylatért, amin kétszázvalahány dollár szerepelt, ha jól emlékszem. Eltettük a ládafiába. Nagy volt a meglepetésünk a rendszerváltozáskor, mert akkor derült ki, hogy jó gondolat volt megőrizni a nyugtát. De az még messze volt akkor.

Nekik is volt háborús áldozatuk, mert az Imre nevű nagybátyját, aki ott lakott a közelben, behívták az oroszok munkára,²⁹ pedig nem is volt katona, aztán nem látták többet. Pedig kérelték, hogy ne menjen el, akkor már összevissza volt mindenki, de ő ahhoz volt szokva, hogy tartja a szavát. A felesége meg a két gyereke így családfő nélkül maradt itthon.

Az udvarlómnak is volt „emléke” a háborúból. Hatalmas, hideg, havas telek voltak akkoriban itthon is, nemcsak Oroszországban. Neki főleg fagyási sérülései voltak a fülén meg a lába ujján, amiket még 10 évvel később is kenegetni kellett. Azt mondta, hogy a fogai is azért hullottak ki, mert ott kapott ínysorvadást. De volt olyan kellemes emléke is, ami egész életében elkísérte: hazahozta az ottani borotválkozó dobozát meg azt a kanalat, amivel ott evett. Haláláig használta, ma is megvan félig már elkopva. A dögcéduláját³⁰ is hazahozta ő maga, szerencsére nem másnak kellett ezt megtenni helyette.

Elmúlt fél év, akkor már rendszeresen járt hozzám, némelyik rokon meg szomszéd lány irigykedett is rám, volt aki szerette volna megkaparintani. Ezt akkor is tudtam, de most öregségemre is volt olyan esemény, ami ezt megerősítette. Nemrég látogatott meg Fülöp Jóska első unokatestvérem, felelevenítettük a régi dolgokat, ekkor mesélte el, hogy egyszer rászedték őt is a lányok egy mesterkedésre. Ő mindig benne volt mindenben, azt sem

26 Ma Curtici Romániában. Vasúti határállomás Lőkösházával szemben.

27 Két gyakorlatilag összeépült nagy ikerváros Németországban a Duna mellett. Nagyobb hajókkal eddig hajózható a folyó.

28 Szintén Duna menti város, mely a koncentrációs táboráról is nevezetes volt, de ők mint elosztó táborba kerültek oda és onnan mentek tovább.

29 Azóta kiderült, hogy ez volt a „málenkij robot” (= kicsi munka). Sokan ennek lettek az áldozatai.

30 Egy kicsi, lapos fémdobozban a katona adatait tartalmazta, ha meghalt a csataterén, azzal lehetett azonosítani, ha egyáltalán megtalálták, vagy úgy fel nem robbant, hogy az is tönkrement a viselőjével együtt.

gondoltuk volna róla, hogy tanító lesz. Maga is beismerte, hogy nem ő volt a legokosabb a rokonságban, csak ő mert mindenben kezdeményező lenni. Végül csak jó tanárnak kellett lennie, mert nemrég hallottuk, hogy nagy kitüntetést kapott a feleségével együtt. Ő mondta el, hogy volt egy rozsdás pisztolya, amivel a lányokat ijesztgette, azok pedig megbízták, hogy ijessze el az udvarlómát. Volt akkor vagy 17 éves. Odalopakodott az ablakunkhoz, ott eldurranította a pisztolyt, de csak nem szaladt el az udvarlóm. Mi nem is hallottunk semmit az egészből, de most, hogy elmondta, eszembe jutott, hogy apukám egyszer megkérte a bérest, hogy kísérje haza a vőnek valót. Ebből következtettem, hogy ő meghallhatta a durranást, gyanús lehetett neki valami, mert soha máskor nem mondott olyat. A lányoknak akkor nem volt mindegy, hogy ki lesz az uruk, mert annak kellett eltartani. Olyan lány is volt az ismerőseim között, aki – mikor sétálgattak Apátin a legények – megjegyezte, hogy „na, ahhoz a legényhez hozzámennék”. Annak meg jó volt a füle és meghallotta. Tényleg ő lett a felesége, oda került a Varjasra nem messze tőlünk, a gyerekeink egy osztályba jártak.

Október közepén megtörtént az esküvő. Apukám alig tudott az alkalomra bútor keríteni. Háború után voltunk, az infláció a vége felé közeledett, az ember a fizetéséért már egy doboz gyufát sem kapott.³¹ Nem volt akkor se' fényképezkedés, se nagy lagzi, csak egy ismerős gépével egy kis fénykép az udvarban, meg egy vacsora szűk családi körben.

Így kezdtük el a közös életünket. Ez a tanya nádtetés volt, a lakóház végében folytatódott az istálló, az ól pedig szemben volt. Az uram szántott másoknak is az ökrökkel, abból lett egy kis pénz, de nem sokára még az egy szem birgénket is el kellett adni, mert meghalt a nagyanyja, aki a szomszédnak is nagyanyja volt. Addig piszkált bennünket, hogy be kellett szállni a temetésbe, pedig ő volt az eltartója.

Amikor egy kicsit kezdtünk gyarapodni, elhatároztuk, hogy jöhet a gyerek. Úgy akartam, hogy februárban szülessen, mint én. Nem kapkodta el, már majdnem március lett, amikor '49. február 26-án megszületett. Előtte időben bementem a nővéremhez Apátira, mert ott épült szülőotthon, de még nem volt kötelező odamenni.³² A születése napján reggel kezdődtek a fájások, este 7-re megszületett. Ahogy ő mondja, akkor látta meg a holdvilágot, mert télen a napot akkor már nem lehetett. Az uram nagyon türelmetlenül várta, amikor megtudta, hogy fia lett, hazafelé menet a jásztelki határban Bencsik Sanyi rokonnal nagyon berúgtak. Az apáti nagytemplomban lett megkeresztelve, az apja meg a nagyapja után az István nevet kapta, a dédnagyapja után meg a Ferencet. Egyhetes korában mégis be kellett vinni a szülőotthonba, mert a 8 éves unokatestvére bárányhimlőt kapott, féltünk, nehogy megfertőzze őt is. Amikor lehetett, kimentünk a tanyára. Egy hentesnek volt luxusautója,³³ ő vitt ki bennünket. Porzott az út azon a tavaszon már március közepén. Érdekes volt, hogy az anyósom testvérének is aznap délelőtt született meg az első unokája Nagykatán, egyszerre lettek nagyanyók.

8 hónap múlva a húgom is férjhez ment Kuli Barnabáshoz, egy kuláknak³⁴ nyilvánított helyi gazda fiához.

31 A világtörténelem legnagyobb inflációja alkalmával már 24 nullát kellett az egyes után írni, és az irdatlan összeg már nem ért semmit. 1946. augusztus 1-jén jelent meg az új pénz a pengő helyett, a forint. És ez után két és fél hónappal volt az esküvő.

32 Ma óvoda a gimnázium mellett.

33 A személykocsit mondták így akkoriban.

34 Kuláknak szovjet mintára a Rákosi-korban azokat a személyeket nevezték és üldözték, akik szorgos munkával egy bizonyos földterületnél nagyobbat szereztek maguknak.

Nővéremmel és húgommal

Egész odáig szoptattam, sok tejem volt, de akkor segítettem a sütkérezésben, nem volt időm a fiammal foglalkozni. Cukros tehéntejet adtak neki, amit annyira megkedvelt, hogy utána csak azt itta. Több gyerekünk nem is lett, pedig rajtam nem múlt volna. Az apjának viszont (úgy látszik) rossz volt a tapasztalata a gyerekkori nehéz élete miatt. A fiam pedig azóta sem örül annak, hogy nincs testvére. Apukámnál is eljött az idő az újránősüléshez, már egyikünk sem lakott otthon.

A Rákosi-korszakban is elvoltunk a tanyán, apukám is „megúsztá”, hogy kulákká nyilvánítsák a sok föld ellenére. Jóban volt ugyanis Rusvay Lajossal,³⁵ a jásztelki főjegyzővel, aki súgott neki, hogy írassa szét a földjét a lányainak. Így aztán a három lánynak meg ő magának már mindjárt nem haladta meg azt a területet, amiért kulák lehetett volna. Beadtuk, amit kellett, termeltünk olyan nem idevaló növényeket is, mint a gyapot, mert kötelező volt.

Nemcsak az említett Fülöp Jóska, hanem többen is tanítók lettek a családból. Szükség volt akkor a tanítókra azért is, mert sok volt még a tanyasi iskola. A Tátrai testvérek is a rokonsághoz tartoztak, eredeti nevük Töki³⁶ volt, mint nagyanyámnak. Ők is tanítók lettek: Zoli a dósai határban a középhalmi iskolánál, aminek közös kerítése volt egy özvegyasszonnyal, akivel nagyon jó kapcsolatban volt. Rábízta még az iskola kulcsát is, ha nem volt ott. Az egyik napon azt mondta neki: „Viktus néni, maga 5 éve egyedül él, pedig még csak 55 éves. Ajánlanék én magának egy józan parasztembert, akinek régen meghalt a felesége.” Az lett a történet vége, hogy összehozta őket apukámmal: 1954. január 4-én lagzi lett a jásztelki határban. André Ferencné Szekeres Viktória így lett apukánk második felesége. Akkor még nem tudták, hogy többet leélnek egymással, mint az első házasságban.

³⁵ Rusvay Lajos (1901–1999) jogász, később Jászságért-díjas helytörténész.

³⁶ Jellegzetes jásztelki családnév. Őseik a ma is létező Pest megyei Tök községből kerülhettek ide.

Anyukámmal 23 évet éltek együtt, a dósai mamával meg huszonnyolcat. Neki 1949-ben halt meg az ura, régen született egy gyerekük, de 2 évesen meghalt agyhártyagyulladásban. A nagy fényképe ott lógott a falon. Így aztán az addig magányos Viktus néninek, ahogy nevezték, mindjárt lett három lánya meg négy unokája. Január 4-én aztán nagy ebédet csaptunk a jásztelki tanyán az új rokonokkal, az uram meg betanította a fiamat, aki odapenderedett az új nagyanyja elejbe: „Tudok ám én egy szép nótát!”

„Mondjad kis onokám!” A kis onoka meg rázendített, hogy:

„Akármilyen öregasszony,
Ha férjhez megy, csak menyasszony,
Hajnalba', hajnal előtt,
Két kutya vacakol a házam előtt.”

Volt nagy siker, haláláig nem felejtette el az új menyasszony a köszöntést.

Ott laktak, ahol 8 évvel korábban még én is, de az új asszony nem tudta megszokni a kötött jásztelki földet. Mindig vissza kellett járni a tanya melletti dósai földre, ahol volt jó nagy szőlőterület, borkészítés, és olyan gyümölcsök, zöldségek, amikről addig nem is hallottunk: aranyalma, földimogyoró... Az lett a vége, hogy 3 évvel később átköltöztek a dósai tanyára, apukám tanyájára pedig a húgomék. Egyrészt azért, hogy ne álljon üresen, másrészt azért, hogy ne az anyóséknál lakjanak. Ott is volt már két gyerek: az apja után Barnabás meg Nándor. Ha akkor már tudták volna, hogy mégis tönkreteszik a kis gazdaságokat és létrehozzák a kolhozszerű tsz-eket nálunk is, akkor lehet, hogy maradtak volna a jásztelki határban. Az új nagyanyó nagyon szerette a hirtelen jött unokákat. Apukám Péter-Pálkor tartotta a névnapját, akkor mindig elmentünk köszönteni. A dósai mama meg leakasztotta (a karácsony óta) a kamrában lógó füstölt száraz kolbászt, mert tudta, hogy az a fiam kedvence.

Mielőtt elköltöztek a másik tanyára, történt egy nagy országos esemény is. 1956. október végén főzés közben hallgattam a rádiót, mint máskor, aztán hirtelen mindenféle zeneszó, összefüggéstelen kiabálások hallatszottak, meg olyasmi szöveg, hogy „emberölés, gyilkosság Pesten”. Nem voltunk ehhez hozzászokva, mert ha tényleg történt valami baleset az országban, még azt is eltitkolták. Az uram éppen a ház mögött szántott. Szóltam neki, hogy jöjjön már be. Belehallgatott ő is, de együtt sem lettünk okosabbak. Ment vissza szántani, majd megtudjuk, hogy mi történt. Nekünk már volt „kristályos” rádiónk, ami fejhallgatóval működött, '53-ban vettünk olyan néprádiót, amin csak a két fő adót lehetett fogni. De minket az nem elégített ki, éppen abban az évben vettünk egy világvevő rádiót, és újságok is jártak. Így aztán a következő napokban nálunk gyülekeztek az arra lakók, és hallgattuk a Szabad Európát,³⁷ kíváncsiak voltunk, hogy jönnek-e már segíteni az amerikaiak.³⁸ Az adást persze zavarták a magyarok, de valamit csak hallottak belőle. Az egyik nap az uram bent járt a faluban és azzal a hírrel jött haza, hogy mindenki tegyen ki egy nemzetiszínű zászlót a kertkapura. Levágtam egy darab fehér anyagot, a második fiam gombfetéssel pirosat meg zöldet festett rá és kitűztük. Néha repülők szórtak röpcédulát, meg sztaniolcsíkokat,³⁹

37 Münchenből sugárzott magyar nyelvű adás a kommunizmussal ellentétes érzülettel. Több kelet-európai nyelven is sugárzott. Magyarországon zavaróállomásokat állítottak rá a hullámhosszára, hogy ne lehessen érteni az adást.

38 Azóta már tudjuk, hogy csak a kinttartásra biztatták a magyarokat, közben meg megegyeztek a szovjetekkel, hogy nem avatkoznak be, ha azok megtámadják Magyarországot.

39 Állítólag ezzel a radarokat zavarták meg a bemérésben.

láttunk a közeli dűlön tankokat is Berény felé menni, aztán ez is elmúlt. Valamivel azért könnyebb lett utána, megszűnt a beszolgáltatás.⁴⁰ Ekkor két nyugodtabb év következett. Azt hittük, hogy végre hagynak bennünket dolgozni a földjeinken, volt többféle háziállatunk is, csak páva nem, az a szomszédnál rikácsolt. A földeken sok mindent termeltünk, még dinnyét is vittünk az alattyáni piacra kocsival.

Apukám az új feleséggel jobbról, balról az árokszállási rokonok

A Rákosi-korban már ijesztgettek bennünket a tsz-be⁴¹ léptetéssel, aztán hol erősebben, hol gyengébben álltak hozzá. Sokan ki is léptek a régebben belépők közül. 1959-ben aztán ránk szabadult a pokol. Elhatározták, hogy most már nem ússzák meg a parasztok, hogy be ne álljanak. Gyárakból, hivatalokból jöttek agitálni, hogy milyen jó dolog az a tsz. Minél jobban ellenálltunk, annál türelmetlenebbek lettek, mert nem nagyon akart senki sem beállni. A jásztelki rokonok is nappalra kihúzódtak a kukoricásba, sátrat vertek a Holt-Tarna mellett a nádasban, és napokig csak éjszakára mentek be a tanyára. Bennünket még egy ideig békében hagytak, mert a jákóhalmi tanyavilág legtávolabbi sarkába kevesebben jutottak el közülük. Kijöttek a varjasi iskoláig, a másik dűlön meg visszamentek. Egyszer aztán észrevették, hogy 5-6 tanya kimaradt a szórásból, és akkor ránk zúdultak mindnyájan, hogy rossz gondolat volt azt hinnünk ott a Viharsarokban, hogy megússzuk. Az agitálók között voltak jobb érzésűek is, akik kényszerből tettek, de voltak olyanok is, akik meggyőződésből beszéltek. Volt nálunk olyan is, aki a fiammal az iskolai térképen keresgélte a városokat, amíg a másik beszélt.

⁴⁰ A Rákosi-korban kötelezően kellett az állam számára beszolgáltatni mezőgazdasági termékeket, akkor is, ha nem termelt annyi, amennyit megállapítottak. Akkor jöttek a hatóság emberei és lesöpörték a padlást.

⁴¹ Termelőszövetkezet. Szovjet mintára szervezett mezőgazdasági egyesülés, melynek keretében földjeikkel, állataikkal együtt kényszerítették közös gazdálkodásra a gazdákat sok személyes tragédia árán.

Anyósom a gangon 80 évesen

Az utolsó napokban aztán olyanokat is műveltek, hogy összeszedtek több embert és felrakták a vontatóra. Köztük volt az említett munkára elvitt rokon fia is. Túl sokan emlékeztek még a háborúra, volt, aki azt hitte, hogy Szibériába viszik. Kiosztottak nekik néhány pofont is. Már nagyon idegesek voltak, mert szerettek volna eldicsekedni a jól végzett munkájukkal. Később tudtuk meg, hogy a megyei újságban is hazudtak folyamatosan, olyanokat írtak, hogy mi is gondolkodunk a belépésen, pedig éppen azon tanakodtunk, hogyan lehetne kint maradni. Különösen az olyan gazdákat próbálták rászedni, akikről tudták, hogy befolyásolhatják a többieket, mert ha ők belépnek, akkor sokan ugyanazt teszik. Láttuk, hogy nincs menekvés, sorra aláírták a belépési nyilatkozatot mások és mi is. Utoljára vetettünk, termeltünk a földünkön, mert év végétől volt érvényes a belépés, addig átadható állapotba kellett hozni a földet. Az a néhány falusi makacs gazda, aki mégsem lépett be, az első időkben a határ legtávolabbi részében gazdálkodhatott a saját földjén.

A belépés azzal is járt, hogy át kellett gondolnunk az életünket, mert éreztük, hogy ez a tanyai lét végét is jelenti. Ha nem lesz föld, akkor felesleges a tanyán lakni, a gyerek meg szeretett tanulni, akkor tanuljon, hiszen gazdálkodni úgysem tud a sajátján. El is kezdődött a vándorlás a faluba, sokan a vásártéren osztott házhelyekre építkeztek. Mi is gondolkoztunk, hogy ha még maradunk is valameddig, mi lesz utána? Jákóhalmára menjünk vagy Apátira? Az utóbbi közelebb volt hozzánk, az én rokonaim, a húgomék is oda készültek, a nővérem már ott lakott. Aztán az uram olyan hírt hallott Jákóhalmán, hogy az eldöntötte a kérdést. Megtudta, hogy eladó az a ház, ahol ő meg anyósom is született és lakott. Az akkori lakó át akart költözni a második felesége házába. Na, akkor azt meg kell próbálni megvenni! Ott laknak a környéken a rokonai is. A földből még megtermeltük abban az évben, amit lehetett, volt némi tartalék is félretéve, a következő egy-két évben inkább a tanya körüli állapotból jött össze a hiányzó összeg nagy része. 1961-ben két kérő volt a házra. Állítólag a másik többet ígért, de a gazda azt mondta a fiának, hogy „inkább adjuk el annak a tanyasi parasztnak, mert annak van pénze, de az a másik lehet, hogy sose fizeti ki az árát”. Így 45

ezer forintért sikerült megvenni. Egész kevés pénzt kellett kölcsönkérni a húgoméktól, amit néhány hónap alatt megadtunk nekik.

A ház eléggé lelakott állapotban volt, az 1880-as években épült. Ahhoz, hogy lakható legyen, átalakításra volt szükség, a hátsó fal egy részét újra kellett rakni. Ezzel elértük, hogy a fiunk nem a tanyáról ment a gimnáziumba, nyolcadikos korára már a falusi házban lakhatott a nagyanyjával. Mi még úgy gondoltuk, hogy néhány évet kint maradunk, amíg anyagilag egy kicsit rendbe nem jövünk.

A tanyasi iskola 1961. december 16-án reggelre részben leégett,⁴² de engedélyezték a szülőknek, hogy ha megszervezik, akkor a megmaradt tetőrész alatti volt szolgálati lakást tanteremnek használhatják. Nem voltak már akkor tíznél többen. Ez éppen a téli szünet előtt történt, így a fiunk is odajárt még egy félévet. Tihanyi Károly tanító úr ekkor már a faluból járt ki. Még két évig volt ott tanítás, de akkor már az uram hordta ki Szabó Fekete Máriát, a jászberényi tanítónőt a tsz lovas kocsijával a legközelebbi buszmegállótól.

Akkor még nem tudtuk, hogy a következő évben gimnázium indul a faluban,⁴³ így helyben maradt még két évig. Akkor került be Jászberénybe, amikor ősszel már mi is beköltöztünk a faluba. Ez a kétlaki élet 3 évig tartott, a környék mindhárom településének határában egyre fogytak a tanyák. Közben, még 42 éves koromban, a mandulámat is ki kellett venni. Azzal már sem az uramnak, sem a fiamnak nem volt gondja, mind a kettőjüknek gyerekkorában kivették. 1965 novemberében mi is hazaköltöztünk.⁴⁴ Nagyon kidolgoztuk magunkat ebben a pár évben, de teljesítettük, amit célul kitűztünk. Felépítésre várt még az istálló, az ól, mert állatot kisebb mértékben csak szándékoztunk tartani. Ezt családon belül meg tudtuk oldani, mert az anyósom két testvére nem messze lakott, és mindketten ezermesterek voltak.

Vége lett a tanyasi életnek, de nem volt teljesen ismeretlen egyikünknek sem a falu. Az uram 10 éves koráig ott élt, éppen abban a házban, amit megvettünk, én meg két évig nagyanyámmal laktam 6-8 éves korom között Jásztelken. Ezután már hasonlóan éltünk a korábban is faluban lakókhöz, de azt nem tudtam, hogy az életem nagyobbik fele még hátravan. Az uramnak korábban is volt már ökörszívűsége,⁴⁵ de amikor majdnem elérte a nyugdíjaskort, akkor le is százalékolták. A tsz-ben előbb kocsis volt, aztán az új sertéstelepre került, ahol jó fizetést kapott, így a kezdeti tsz-es bizonytalanság után kezdtünk helyrejönni. 1978-ban – mikorra ő is nyugdíjas lett, és szeszes italt sem ihatott a hátralévő 15 évben – meghalt anyósom is 86 évesen. Három hónapig volt fekvőbeteg, aztán éppen a születésnapom vigíliáján,⁴⁶ február 13-án halt meg. Borzasztó természete volt, mégis kibírtam vele 32 évet. A tanyán sokszor összeeszeszték a szomszédban lakó Szúnyog Csödörrel is, aki a testvére fia volt. Az meg átszaladt hozzánk egy vasvillával, anyósom bezárkózott a tyúkólba és belülről szórta az átkokat, kívülről pedig ment a szöveg a Vín Krampusznak.

42 A kéményen fűrt egérlyukon át a mellette lévő gerenda felizzott – előző nap hatalmas szélvihar volt –, és lángra kapott a tető. Két tűzoltókecsi indult Jászberényből, az egyik a szomszédban akadt el a sárban, a másik más útvonalon ért oda. Így sikerült megmenteni e tető felét a torony és a harang nélkül, mely lezuhant, azonban nem ment tönkre, jelenleg a templom tornyában szól.

43 Akkor volt egy olyan tendencia, hogy mindenkinek legyen érettségije. A jákóhalmi gimnázium nem volt hosszú életű, két év után megszűnt, de erre a sorsra jutott a másik két falusi gimnázium is (Jászládány, Jászsalszentgyörgy).

44 Az akkoriban elbontott tanyák helyét még beszántották. Noha a mellette lévő dűlőnek ma is meg kellene lennie, ezt is elszántották. A határban lévő tanyahelyek azoknak a tanyáknak a maradványai, melyeket 1968 után bontottak le, mert az a terület az „új gazdasági mechanizmus” értelmében a gazda tulajdona maradt.

45 Szívnyagobbodás.

46 Előestéjén.

Az uram szánt az ökrökkel

Tudtuk, hogy nem szúrják le egymást. Az volt a szerencsém, hogy az uram mindig énmellettem állt ki, az anyjának soha nem adott igazat. Előtte nem is mert szidni, mert akkor könnyen röpült a tányér. Előfordult, hogy az uram berúgott, mert a tsz időszak kezdetén a gazdák el voltak keseredve, meg nem tudtak hirtelen mit kezdeni az idejűkkel, aztán a kocsmában kötöttek ki. Olyankor az anyja rátámadt, de én soha nem szóltam neki, csak amikor kijózanodott, akkor beszéltük meg a dolgokat. Ha nem hallgatott volna rám, akkor nem lett volna semmi a házvásárlásból sem. 1982-ben meghalt Dósán apukám is. Ők is bent laktak már akkor a faluban. Jásztelken temettük el anyukánk mellé. A dósai mama még élt hét évet, aztán ő is a volt ura mellé lett temetve Dósán. A nyolcvanas években már csak tyúk meg kutya volt az udvarban. Korábban még tartottak nagy disznótorokat is, pláne a tanyán, ahol harmincan is összejöttünk, ma meg már kilométereken át egy tanya sincs arra.⁴⁷

A nyolcvanas évek közepén nagyon megijedtem, nemcsak én, hanem a család is, mert heteken, hónapokon át beteg voltam, és nem jöttek rá, hogy mi az oka. Mindjárt arra gondoltunk, amitől mindig is féltünk, hogy fehérvérű vagyok. Elment minden erőm. Egyszer csak olyan hányinger jött rám, ami ki is hozta, hogy mi a probléma. Jókorá mennyiségű epehányás után kiderült, hogy epekövem van. A bolíviai doktor⁴⁸ műtött meg, de nagyon ügyes keze volt, mert semmi bajom nem volt utána. Az én doktornőm⁴⁹ – aki aztán mégis megtalálta a bajt – azt ajánlotta, hogy három hónapig pihenjek, ne is főzzek addig. A tsz konyhán olcsón főztek, az uram meg örömet eljárt az ebédért. Azóta már éppen 30 év lett a 3 hónapból, mert rájöttünk, hogy minek menjen el egy fél nap mindig a konyhában, csak

⁴⁷ A tanyán a disznótor szertartás volt, melyre már hetekkel előtte készültünk, nem úgy mint ma, amikor úgy vágják le a disznót, mint a tyúkot, aztán „belevágják” a hűtőládába. Már amit ki nem dobnak, mert akkoriban nem volt a disznónak olyan porcikája, ami nem lett volna hasznosítva.

⁴⁸ Juan Carlos Crespo jászberényi főorvosról van szó.

⁴⁹ Szabó Mária körzeti, majd házi orvos.

A velem egyidős tanya

szombat-vasárnap főztem utána. Ő 1993-ban halt meg hirtelen 76 évesen, ahogy kívánta. Mindig azt mondta, hogy ő nem megy kórházba, hirtelen haljon meg. Valóban úgy történt, mert vasárnap délután kiment a meccsre, és ott halt meg infarktuszban. Ezt megelőzően már kiderült, hogy korábban is átesett rajta, és bármikor jöhetett az újabb, meg cukros is volt. 46 évet éltünk le együtt. Közvetlenül a halálához hozzájárult, hogy a fiunkat – aki polgármester lett az első szabad választáskor – minősíthetetlenül támadták az ellenfelei. Hiába mondta neki, hogy ne menjen el a falugyűlésre, mert ott nem dicsérni fogják, ő csak elment. A fiát akarták kikészíteni, de ő lett az áldozat. A fiunk meg direkt bosszantotta az ellenfeleit, be is vált a taktikája, mert 12 éven át volt polgármester. Az uram már az első megválasztásakor megmondta neki, hogy nem lesz normális, ha elvállalja. Ő meg azt mondta, nem tehet mást, ha őt akarja a falu meg a volt varjasiak, akik küldték neki a kopogtatócédulát, akkor vállalnia kell. A hőbörgőkről megvan a véleménye, azok nem érdeklik. Én nem szóltam bele a dolgába, csinálja, ahogy ő jónak látja, és nem is idegeskedtem miatta.

Ekkor – még az uram halála előtt – derült ki, hogy mégis jó volt megőrizni a régi amerikai papírt, amit a fogságból hozott. Lehetett választani, hogy kifizessék-e egyben, vagy életjáradék legyen belőle. A fiam azt ajánlotta, hogy legyen az utóbbi, mert akkor az apja élete végéig – ha meg én élek tovább, akkor a házastárs jogán nekem – benne lesz a nyugdíjban. Így már '93 óta kapom a pénzt az uram fogságban végzett munkájáért. Jónak mondhatom a nyugdíjamat, ami már több nyolcvanhatezer forintnál, pedig mindig háztartásbeli voltam.

Később már nem annyira érdekes a történetem, mert 2002 után nem választották újra a fiamat polgármesternek, a berényi könyvtárból jött el nyugdíjba, mert 12 évig onnan volt fizetés nélküli szabadságon, ahogy a törvény előírta. Azóta együtt lakunk itt a házban, ő csinálja a honismeretes kutatómunkáját, cikkeket, meg könyveket ír, én meg végzem a ház körüli munkát, ahogy bírom.

Utazgatni soha nem szerettem, az uram a tsz-szel elment hol erre, hol arra, én meg csak, amikor kellett. Vitték őket, hogy megszerettessék velük a tsz-t, még a Balatonnál is voltak különvonattal. A két keresztfiam esküvőjén voltam Szolnokon meg Budapesten. Szegeden és Debrecenben pedig akkor jártam, amikor a fiamat elkísértük főiskolai, egyetemi felvételire, vagy diploma átadására.

Régebben még rendszeresen bejártam a berényi piacra, utoljára 90 éves koromban mentem be magam a buszon venni valamit. Naponta olvastam a Néplapban a szolnoki piaci árakat, aztán mondtam a fiamnak, hogy el kellene menni, mert olyan drága ott a dióbél. Így párszor elutaztunk még 87-88 éves koromban, jó vásárt csináltam. Közvetlen buszjárat volt, és a végállomás mellett volt a piac.

Most már csak a gazdakörbe megyek naponta az ebédért, ott elbeszélgetünk a többiekkel, visszafelé meg útba esik a kis bolt az utcánkban, ahol megveszem a tejet és a kenyeret. Ha itthon van a fiam, akkor elkísér hazafelé. Amott a Tösér Katival, emitt meg a boltosné Katival beszélgetünk el. Sokszor viszek nekik virágot is, mert azt nagyon szeretik. Utána meg itthon teszem a dolgomat. Csak azt sajnálom, amit már nem tudok megcsinálni, mert nincs már annyi erőm. 22 év óta a volt varjasiak mindig találkoznak a gazdakörben nyár elején. Előtte mise van a templomban. Tavaly azt mondtam, hogy többet már nem megyek el, de ma mégis elmentem, a templomba viszont már nem. Elvittek kocsival. Most már biztos, hogy ez volt az utolsó, 94 éves korában már bolond ember, aki nem gondol a halálra. Senki sem volt ilyen hosszú életű a családban. 3 éve a húgom is meghalt 89 évesen, én a középső maradtam utoljára. Rengeteget dolgoztam, de mindig szívesen csináltam a paraszti munkát.

Édesanyám visszaemlékezése itt véget ér. Élete utolsó hónapjainak, heteinek estéin csak mesélt és emlékezett. Én meg azt gondoltam, hogy kár lenne ezeket az emlékeket veszni hagyni. Mintha elrendeltetett volna, hogy a varjasi találkozó volt az utolsó „közéleti szereplése”. Másnap még elment befizetni az ebédet a következő hétre, aztán a következő nap sztrókot kapott. 16 napig küzdött az életéért a kórházban, és 2016. július 13-án az év legmarkánsabb hidegfrontja vitte el. Élt 94 évet és egy nap híján 5 hónapot. A lábjegyzeteket én írtam, hogy érthetővé váljon, amiket mindketten tudtunk, de akik olvassák, nem biztos.

Fodor István Ferenc

Földi József

EGY KÜZDELMES, DOLGOS ÉLET

Szabó Jánosné, sz. Kaszab Margit életútja

Már régóta terveztük Szabó Jánosné, született Kaszab Margit élettörténetének írásba öntését. Végül – unokája segítségével – magnóra mondta Szabó Jánosné visszaemlékezését, majd a hangfelvételeket megküldte nekem a lánya, Faragó Csabáné, született Szabó Margit. A felvételeket meghallgattam, közben jegyzeteltem. Nagy élvezet volt számomra az ízes jáász beszédet hallgatni. Abban állapotunk meg, hogy formába öntöm a visszaemlékezést, de itt-ott megörökítem az eredeti szöveget is, melyet dőlt betűvel jeleztem.

Szabó János és Kaszab Margit esküvői képe (1960)

A Kaszab szülők az akkori időkben szokásoshoz képest korosabban házasodtak össze. Kaszab István 1899-ben, Jakus Margit 1904-ben született. Szüleik Kaszab Emánuel–Tösér Marcella és Jakus József–Major Marcella voltak. A Kaszab család Ágószőlő tanyakörzet 446. számú tanyájának lakója volt. Kaszab Emánuelnek és Tösér Marcellának tíz gyermeke született. Az első világháború idején négyen vonultak be közülük katonának és harcoltak az orosz fronton, ahonnan sajnos csak egyikük tért haza. A szülőknek ez a tragédia akkora bánatot okozott, hogy egy éven belül mind a ketten elhaláloztak. Magukra hagyták a többi gyermeket, akik közül a legkisebb, Balázs még csak kilencéves volt. A gyerekek szolidaritást vállalva mindannyian együtt maradtak addig, amíg a legkisebb nagykorúvá nem vált.

Szabó János tanyája (849. számú tanya)

Kaszab Margit anyai nagyszülei, Jakus József és neje, Major Marcella szintén gazdálkodók voltak, még törzsállatállomány nevelésével is foglalkoztak.

Ezt bizonyítja az 1933. évi szarvasmarha kiállításon elnyert serleg és oklevél is, mely szerint a második helyet szerezték meg. Fiuk, Alajos a második világháborúban hősi halált halt. Jakus József testvére, Jakus Kálmán Jászárokszállás nevezetes főbírája volt.

Kaszab István és Jakus Margit 1937-ben kötött házasságot. Udvarlás nem volt. Kaszab István – korára tekintettel – úgy gondolta helyesnek, hogy ő már nem udvarolgat, nem járhatja le vele magát. Ehelyett megbízott egy asszonyt, és elküldte őt a lányos házhoz, Jakusékhoz azzal, hogy választ vár: *elgyün-e hozzá a jány*. Adott neki gondolkozásra egy hetet, majd annak leteltével újra elküldte az asszonyt, aki igen választ hozott. Ez augusztus vége felé történt, majd októberben már meg is tartották az esküvőt. Visszaemlékezünk 1940-ben, öccse 1942-ben született. Kaszab István kis- vagy inkább középparasztnak számított, *tizenegy köblyös fõggye* vót. Jött a háború, a lovakat mindenkitől elvitték, 1942-ben a családfõt behívták tartalékosként, aki azonban megbetegedett, nem tudták, mi lett a baja. Mire ide is elért a front, már csak két bottal tudott járni. A front elõl menekülõ dévaványaiak érkeztek a tanyaúra. Két kocsival jöttek. Két lovat ide, kettõt a nagybácsi tanyájára kötöttek be. A menekülõket csak szalmára tudták éjszakára lefektetni, majd másnap távoztak. Helyettük katonaszõkevények érkeztek. Egyikük Kaszab István tanyáján kapott szállást, ahol egy hétig maradt. Ruháikat elégették a kemencében, helyettük civil ruhát kaptak, de õk is továbbmentek. A nagybácsinak, Laci bácsinak volt két *eladó jánya*, akik *felírták a címüket*, de további sorsukról nem tudni.

Ahogy közeledett a veszély, a lányokat kopaszra nyírták, bekормozták az arcukat, fekete ruhát adtak rájuk, öregasszonynak öltöztették õket, akárcsak a két fiatalasszonyt. Hamarosan

megérkezett Kaszab István tanyájára – előörsként – két orosz katona. Rendesek voltak, az egyikük a kicsiket a térdeire ültette, mondván, hogy otthon neki is vannak gyermekei, még-hozzá kettő. Még a könnye is kicsordult, miközben kézzel-lábbal mutogattak egymásnak, mivel nem tudtak a másik nyelvéen szót érteni. *Ekkor még tehen vót mēg disznó és csirke.* A kis Margit *fit kimēnni.* Mégis muszáj volt az otthonukból elmenni biztonságosabbnak tűnő helyre, Laci bácsiék tanyájára. A tanya mögötti lapon állt a víz. A család segítségére

*Kaszab István, illetve Szabó Jánosné tanyája
(446. számú tanya)*

jöött ágói ember vitte át a gyerekeket a vízben álló részen. Szalmát vittek be a házba, leszórták a földre, azon aludtak.

Az előörs nyomában nagyszámú orosz katona érkezett a tanyára. Elvitték az egyik tehenet meg a *bornyút.* Őket *lógósak* (hátra maradt orosz katonák) követték, akik taroltak. Hamarosan levágták a disznót, amit a *ház melletti szalma közibe pērkēltek.* Anyukája kézzel-lábbal magyarázott nekik, hogy ne ott csinálják, mert leéghe az egész tanya, de azok egyáltalán nem törődtek ilyesmivel. Egész zsák morzsolt kukoricát öntöttek ki a szalma mellett, mert csak a zsák kellett nekik. Olyan is volt, hogy magyarral jöttek a csellengő orosz katonák. Már csak egy *tehen* meg pár tyúk és egy kakas maradt. A tehenet is elvitték volna, de az első nagy csoportból egy idősebb katona adott egy lakatot a családnak. Ez mentette meg a tehenet. Laci bácsinak új tanyája volt, de Kaszab a Istvánéké öreg tanya volt nagy istállóval. Az istálló egy részét le-rekesztették, oda rejtették el a tehenet. A *lógósak* nem bírtak a lakattal, így megmenekült a kincset érő *tehen.* Az egyik *lógós* meg akarta erőszakolni Kaszab Istvánnét a belső szobában, aminek – szerencsére – nem volt kulcsa. Így tudott a szoba ajtajánál állni a kis Margit, akinek jajgatása, sírása végül elriasztotta az orosz, s feladta gonosz szándékát, majd el is ment a tanyáról. Mondogatta is az anyukája a kislánynak: „Margit megmentett...”. Visszaemlékezőnk tudat alatt tisztában volt a történetekkel, s ezután is anyukája nyomában volt, hogy újra megmentsse. Nem volt alaptalan ez a gyermeki gondolat, mert amikor el akartak menekülni a tanyasorból kilógó tanyáról, két lóhátas orosz katona egyike utánuk eredt, puskáját rájuk fogva, ’davaj, davaj!’ kiáltással visszazavarta a kettős fasor végéig eljutó családot a tanyaházba. Még a nagyajtót is behajtotta. Az ablakból látták, hogy „*ahun viszik a Laci bácsi teheneit a*”.

Az öt Szabó János (2006)

Ez azért is nagy veszteség volt, mert Laci bácsi a tehennel akarta elvégezni a szántást mindkét tanyához tartozó földön.

Laci bácsi beküldte Árokszállásra az egyik lányát, a másik pedig az anyjával Ágoba menekült egy ismerős házához. Üldözte is őket egy orosz, de sikerült bejutniuk a házba.

Időközben az apa állapota némileg javult, de a kis Margit öccse beteg lett. Orvos nem volt sehol. Monostoron volt egy gyógyszerész, kénytelenek voltak hozzá fordulni. El is jött a patikus a tanyára, és tüdőgyulladást diagnosztizált, vizesruházt írt elő, holott a kisfiú *sza-márkőhögbe* vót. Margit is megkapta ezt a betegséget, amin túl is jutott, de az öccse belehalt. Koporsót égen-földön nem találtak a szülők. Laci bácsi közölte, hogy Árokszálláson a nagyszülőkhöz tehetik az elhunytat, koporsóvalónak meg ott van a hombár deszkája. Volt feljebb egy Ignác bácsi fűrő-faragó ember, aki a deszkából meg is csinálta a koporsót, amit fehérre meszeltek. Ignác bácsinak még megvolt egy lova, így megtörténhetett a temetés.

Mindezt a visszaemlékező *nem halombú monta*, minden úgy volt, ahogyan felidézte az eseményeket. Semmi jó nem történt ekkor, nekik ez nem felszabadítás volt. Utána sem lett jó, mivel *gyütt a bēadás, gyütt a rossz világ*, majd az erőszakos téeszésítés. Ezek az emlékek a sírig elkísérik a visszaemlékezőt. A háború előtt mindenük megvolt, még rádiójuk is. A háború alatt nemcsak a lovat, de a kocsit is elvitték. Mivel az apa az istállóig is alig bírt elmenni, az anyai nagyapa nekik adta könnyű kiskocsiját. *A tehen megellēt. A föld sē vót, túl jó, nagyriszt homokos föld vót.*

Kaszab Margit kigyógyult a számarkőhögéből, de az anyukája nem adta be 6 évesen az iskolába, csak 7 éves korában. Jó tanuló volt, 1940-es és '41-es születésűekkel járt egy osztályba. Három kilométerre volt az iskola, oda-vissza hat kilométert kellett a kis Margitnak tanítási napokon (szombaton is) gyalogolnia. Akkoriban sok gyerek volt. Az egyik héten délelőtt, a másik héten délután volt nekik a tanítás. Gyakran sötétben kellett tanítás után hazaindulni, ilyenkor természetesen nagyon félt az úton. Messze volt az iskolától a tanyájuk, *a csányi határba járt a fōggyük*. Szerencsére egy kislánnyal együtt mehetett hazafelé annak tanyájáig, és csak a dülőüttől kellett egyedül mennie. A dülőnél különösen félt, mert sokszor

hallott rémisztő eseteket, történeteket, ráadásul magas volt a búza, ezért még *fínyes nappal is fit*. Sötétben a dülőtől a földjük közepéig szaladt, azért addig, mert úgy vélte, hogy onnan már meghallanak a tanyánál esetleges segítségkérő kiáltását. Negyedikes korában már ki kellett mennie a földre *kapányi*. Egyik nap iskola, másik nap munka a földjükön... Apja továbbra is igen gyenge volt, rossz volt a szíve és lába, a gyomrával is kínlódott, nem is tudták, hogy mi a baja. A beadást viszont teljesíteni kellett. Kenyérért is sorba kellett állni. Az anyukája ment hajnalban, ő pedig ment felváltani. Hármójuknak másfél kiló kenyeret adtak két napra. Aratásnál azonban a kaszásoknak is, akik jó ismerősök voltak, enni kellett adni. Anyai nagyanyja tanácsára a megdohosodott búzát örölték meg, s abból sütöttek kenyeret. Bözsike néni, az egyik arató felesége megkóstolta és jónak találta... Nagy Imre alatt, 1953-ban, könnyebbség lett, hogy a beadást át lehetett ütemezni, például búza helyett kukorica vagy napraforgó, marha helyett meg disznó beadására is lehetőség volt.

Az ötvenes években számos tragédiával járt az erőszakos tsz-szervezés. *A tévesztés idején Ágóba vót egy ember, aki 1200 kadrát földet örökölt. Rettentően sokat dógoztak a feleségivel, majd 11 holdat vettek el tőle. Aláírta a belipisi nyilatkozatot, reggelre még félakaszotta magát a kocsilócsre.*

Csikós János még elatta az apjátú örökölt földet, árábú lakóházat ípitett, mozit, kocsmát, bótot nyitott, pájinkafőzőt, olajütőt üzemeltetett. Mikor odakerűt a sor, ki kellett vóna menni a saját házábú, aszonta, hogy ütet abbú ive ki nem viszik. Íccaka beleugrott a kútba, megfűtt.

Egy másik eset, amely nem volt annyira tragikus. Az illető *bíres* vót egy jómódú *parasztemberné*. *Szolgáló jány is vót ott*. A béres a gazdáéknak adta oda – megőrzésre – az első évi keresetét. A második évben vett a bérén két tehenet. Kiadta bérbe, azzal, hogy a jószág az övé, a tej a gazdáé, majd később eladta a marhákat. *A píze szaporodott. Vött Ágóba egy darab földet*. Tovább gyarapodott, de végül a tsz-hez került a földje, két gyönyörű lovával együtt.

Dünyi Petheséknek is el kellett *ménnyi* a tanyájukról. Benei Péteré lett Dünyi Pethes Balázs két lova. Dicsekedett is velük a kocsmában: „Az én lovam!” Jani bácsi megjegyezte: „*Téjed.. Dünyi Petés Balázsé az, nem a téjed! Vótak ilyen dógok. Az vót akkor...*

Ötvenhatban *gyütt a forradalom*, nem sokat érztek abból, kint a tanyán cukorrépat szedtek, mert azt a homokon is kellett termelni. A rádiót már rég elvitték, nem is adták vissza, nem is fizettek érte. Jakus ángyi *gyütt, hogy* „*Tuggyák-é, hogy Pestën kitört a forradalom?*” (Nekik volt rádiójuk.) Lagzira is készültek, mert az apja testvérének a lánya ment férjhez azon a hétvégén. Laci bácsiékhoz azért most már csak eljártak rádiót hallgatni. Volt egy gyűlés, az anyja elment, ő nem, hiszen csak 16 éves volt, nem érdekelte a politika. Apja is elment volna talán, ha egyáltalán tudott volna járni. Az egyik este Laci bácsi kiment az istállóhoz megnézni az állatokat, majd kiabált, hogy „*Ig a Faragóék színakazla!*” Nem mertek sehová sem menni a tűz miatt, pedig az szétterjedhetett volna, mivel nagy lánggal égett a kazal, ami elég közel volt a tanyához. Reggelre leégett az egész kazal. Később sem derült ki, hogy ki gyújtotta fel a szénát. Ezek után a lagziba se az apja, se Laci bácsi nem ment el, azzal, hogy vigyázni kell a tanyára. Nem is lett probléma a két tanyával. Margit koszorúslány volt a lakodalomban. A Kossuth utcán motorosok vonultak, nemzeti színű szalaggal feldíszített járművekkel. Integettek is a násznépnek. A lagzis menetben is mindenkinek volt Kossuth címeres jelvénye vagy nemzeti színű szalagja, az *ustorokat* is feldíszítették. Fényképészhez azonban nem mertek menni, s a városháza előtt sem álltak meg. Mondta is a pap, hogy a legrövidebb,

biztonságosabbnak tűnő úton (Deák utca–Vasút utca–Berényi út–Torba dűlő) menjenek haza a tanyára. A templomba vőfély nélkül mentek. A lagziban sem maradt ott a vőfély.

A forradalmat leverték. Kicsivel jobb lett, *de* otán *gyűtt a téeszésítés*. Alá kellett írni a belépési nyilatkozatot. Az apja sírt: „*Nincs má földünk! A tiedt is aláírtam.*” Apja beteg lett. Csányból hívtak orvost.

Szabó Jánost 1958-ban elvitték katonának. „Ellenforradalmárnak” bélyegezték, pedig nem is *vótak benne*... Ez időben nagy nyomás alatt voltak a gazdacsaládok. Egyre többen úgy látták, hogy be kell állni a tszcs-be. Szabó János nővérei jöttek az anyukájukhoz: „Írja alá anyukám! Majd lesz valahogy.” A belépést megírták a katonafiúnak. Szabó János rögtön levelet írt választottjának: Neki már nincs földje. Kell-e még így is? Postafordultával ment a válasz: „*Mire hazagyüssz, lehet, hogy nekem sē lēssz.*” Ha azt írta volna Kaszab Margit Szabó Jánosnak, hogy föld nélkül már nem kell, akkor udvarlója kiugrott volna a laktanya ablakából... Ezt még az anyjának sem mondta Szabó János, aki 1959. április közepén *gyűtt haza*. Nyáron megtartották az eljegyzést, majd a következő év májusában megesküdtek, és 1961 júniusában megszületett a lány. Anyja egyedül maradt. Férje a tszben volt, ahol kezdetben nem volt túl rózsás a helyzet, de később arra gondoltak, hogy ha annak idején tudták volna, akkor nem tiltakoztak volna annyira ellene, mivel a megélhetés végül is biztosítva volt.

Lánya születésekor rossz volt az időjárás. Ekkor még kint laktak Nagyrákon, a tanyán. Állandóan szakadt az eső. A várandós kismama félkészült kislánya érkezésére, már időben elkezdte gyűjtögetni a szükséges holmikat, amik össze is voltak készítve, hogy ne az induláskor kelljen kapkodni. Készültek a másnapi ágói búcsúba, egész nap bent takarított, este lefeküdtek, mikor egyszer csak „*gyűttek a fájások*”. Anyósa is ott volt, rögtön szolt a fiának, hogy szaladjon a lóért. Ekkor ugyanis a szomszéd tanyán volt a lóistálló, és a kocsis is ott volt. Nagyon esett az eső. Alig bírtak a kocsival haladni, pedig – anyósával együtt – csak hárman ültek rajta. Nagy nehezen kiértek a kövesútra. Ott volt egy rázató, ami a kocsikról lerázta a kerékre tapadt sarat. Itt *elkezdett zörgenyi a kocsi*. Ekkor még nem bitumenes volt a kocsisút, hanem köves. A rázatonál volt egy kőrákás, az útkaparók innen tömködték be a kocsisúton keletkezett lyukakat. A kőrákason ült és aludt egy részeg útkaparó, aki a zörgésre felébredt, majd felállt. *Attú, hogy félát az embēr, megijedt az öreg, de nagyon kemínyszájú ló, oszt nyomta kifele a bētanításra váró csikót*. Az út szélén nagy árok volt, kitérni nem lehetett, felborultak. Szerencsére az útkaparó kezdett kijózanodni, *gyűtt segítenyi félállítani a félborút kocsit*. A kismama le akart ülni a földre, de anyósa nem engedte, hogy beleüljön a nagy sárba. Nagy nehezen *félkecmerēgtek oszt* indulhattak tovább. Az úti cél a Ligának nevezett árokszállási szülőotthon volt. Az ember is felült a kocsira, ő is jött velük. Becsengettek a Ligába. Annuska, a szülésznő megkérdezte, hogy mikorra van a kismama kiírva. Szerinte még nem lesz szülés, csak előfájások jöttek. Az anyós azonban nem tágitott: „*Ez még lēssz, akár íve, akár halva.*” Hozzátette, hogy ő már három gyereket szült, s három unokája születésénél is jelen volt, ez lesz a negyedik unoka. Igaza volt. A sáros kismama törülgetését abba kellett hagyni, mert már látszott a baba feje. Gyorsan vizet kellett melegíteni, de mire ez megtörtént megszületett a baba. Nem sírt fel. Hideg-meleg vízbe kellett nyomkodni váltakozva, *hun ebbe, hun abba*. Végül csak felsírt az újszülött. *No, mostmá a mienk!* – mondták. Meg is maradt a kislány. Négy évre rá megszületett a fia is. Akkor még a tanyán laktak, télen költöztek haza az árokszállási

házukba. A ház még nem készült el teljesen, de *bele lehetett mennyi* (az alsó épület és a disznóól rendben volt). Ez idő tájt a férje már traktoros volt a tsz-ben. A várandós anyuka ekkor is össze vót *kiszűve*. A *kisjányra* a szomszédasszony, Bözsike vigyázott, aludni is *elgyütt* hozzá. Még a répaszedéshez is kivitték magukkal.

A következő nyáron még kimentek a tanyára, de már inkább csak kilátogattak. Leszedték a fákról a gyümölcsöket, és még megvult a konyhakert is. Később a férje eladta a jó állapotban lévő tanyaépületet, de még ezt követően is ki-kijárogattak egészen addig, amíg *vígleg* fel nem számolták a tanyákat... Szomorú látvány volt, ahogyan az *egítségés fákat húzgáták ki a földbű*...

A *jány má* iskolába járt. A férj ekkor már kombájnos volt, majd vegyszerezett. Beteg lett a torkával. Orvoshoz jártak, majd felesége is megbetegedett és tüdőszanatóriumba került. Ezt követően Szabó Jánosné bedolgozó lett a Háziipari Szövetkezetnél. Időközben a lány férjhez ment. Az anya nem hagyta magára veszélyeztetett terhes lányát, és a kötetlenebb munkaidő miatt takarító lett a tsz-nél.

Szabó Jánosnak meg Pesten azt mondta az orvos, hogy ha még akar ilnyi, akkor *tégyle a cigaretát* és hagyja ott a munkahelyét. Megfogadta az orvos tanácsát: letette a cigaretát, körzeti szerelő lett a tsz-ben. Eleinte Zsukkal járt, majd vettek egy Uazt. Mikor már *ki lehetett gyünni, kigyüttek a tsz-bű*. *Maszékok lëttek*. Szabó Jánosnak a gazdálkodás volt az élete. Fia, ifjú Szabó János az Agráregyetemet végezte el Gödöllőn. Mikor az apa 70 éves lett, így szólt a fiához: „*No, fijam! Vagy csinájjad a földet, vagy odadom másnak!*” Válasz: „*Ne aggya apuka senkinek, majd én csinálom!*” (Neki is mindéne vót a föld.) Két évre rá elhunyt idősebb Szabó János.

Azóta már felnőtt az unoka is, az ötödik Szabó János, aki Hevesen végzett a Mezőgazdasági szakiskolában, és ma már kombájnozik, vet, együtt dolgozik a földön az apjával.

Zárszóként idézzük fel néhai Szabó János visszaemlékezésének néhány sorát:

„A tanyavilág élete a második világháború végén a ránk hozott kommunizmussal kezdett hanyatlani. Az 1959-es szocialista átszervezés után a tanyai magángazdaságok megszűntek, elkezdődött a tanyavilág teljes felszámolása, ami az 1970-es években be is fejeződött. Különböző külső befolyások engem is rákényszerítettek arra, hogy családommal együtt én is a városba költözzek. 1965-ben a mi tanyai életünk is ezzel a beköltözéssel ért véget. Azóta is mezőgazdasági munkával foglalkozunk. Mai napig a régi hagyományokat és kultúrát tisztelve, kicsit más formában ugyan, de 35 éve a jászárokszállási Rozmaring Pávkör kultúr csoportjának citerás tagja vagyok.

A család történetét leírta Jászárokszálláson 2006-ban Szabó János és neje, Kaszab Margit.”

Mindezt lejegyezte: Földi József 2017 májusában.

A. Gergely András

IN MEMORIAM MÁRKUS ISTVÁN

Márkus Istvánt már nemigen ismerik.¹ Pedig kellene, nagyon kellene. Nem olvassák, alig-alig idézik, könyvesboltban sem kapható már. Pedig egy korszak volt, egy második vagy másfeledik generációs falukutató, a magyarországi paraszti lakosság egyik legmértöbb krónikása, '56-os irodalmi-politikai aktivista, bebörtönzött, megfigyelt, deklasszált értelmiségi. Kortanú, korszakos alkotó, tanító bácsi, apa, s küzdelmes-vállalásos életvezetésű szakember, a szociológia tudományának akadémiai doktora, „mezítlábas ember”, örökkön falujáró, „parasztsimogató” típus, őszinte és meggyőződéses „muzsik-párti”. Kicsit maga is muzsik, a kutatásé, a falu felfedezéséé, a leírásé. Talán mindazé, ami ma már nagyon hiányzik.

Márkus István magyar szociográfus, kritikus, szerkesztő, irodalomszervező, falukutató. Személyében egyik, ha nem szinte az egyetlen összekötő életút és eszmetörténeti tartalom a két világháború közötti klasszikus falukutató mozgalom és a *Magyarország felfedezése* sorozat, az új magyar szociográfia irányzata között. Éppen most, október 21-én lesz, hogy húsz éve hunyt el. Kézikönyvek, lexikonok, életrajzok, s a sorozat még létező weboldala érdemben járják körül személyét, életművét, roppant sok paraszti kultúrával, létmóddal, társadalmi helyzettel kapcsolatos, szinte mindmáig döbbenetesen aktuálisnak tetsző tanulmányát, cikkét, publicisztikáját. Még sincs jelen a közgondolkodásban, ahogyan talán az iparba sokasodó parasztság sincs már, ahogyan a tradicionális alföldi magyar mezővárosok, a vállalkozni merész parasztfalvak, a politikai rendszerváltást megszenvedő agrárvidékek sincsenek immár a kutatók „térképén”, a felfedezni és megnevezni való témakörök között.

Márkus talán méltó, de fölülte szükséges megidézéséhez valószínűleg nem elég, de alapszintű inspiráció, ha valaki a nehézkesen dokumentált, helyi vagy akár napilapokban megjelent írásait veszi kézbe a negyvenes évek végéről, a hatvanas vagy a nyolcvanas évekből. Könyvtárnyi szövege sem nem illik egy „recenzióba” vagy emlékezésbe, sem kétes illetenség nélkül nem lehet egyet kiemelni. Átvezető megoldásként hadd idézzem föl talán életműve egyik kulcskönyvét, melyben sok-sok évnvi elszánakozás közben és után a magyar, vidéki, paraszti polgárosodás módjainak, okainak, változatainak összefoglalására vállalkozott. Ahhoz, hogy megtisztelő létét megtisztelő szavakkal írassam a közérdeklődés naplójegyzetei közé, talán e kötet körülengedezése, földidézése, méltatása volna legmegnyugtatóbb megoldás. Ezt teszem alább, egykori műve körüli értelmező gesztussal...

Utolsó kötete búcsúkötet lett – az életmű utolsó szakaszának összegző szemléje, mely épphogy csak nem keretezett névvel jelent meg. Szociológus volt. Parasztszociológus. Vagy, ahogy új kötetének alcímében önmagát minősíti: faluszociológus. Kevés olyan volt, mint ő, s típusának is kivételes tónusú, erősen elkötelezett, kutatóként is megszállott egyede. Nem lehet itt most érdemben egész életútját végigkövetve méltatnunk őt. Erre önálló kötetnek, hívei és tanítványai munkáinak, tisztelői és vitatói gondolatainak kell majd vállalkoznia. Amit itt megközelíteni, körüljárni vállalhatok, az épp az általa életre segített kiadói szociográfia-sorozatban, a *Magyarország felfedezése* kötetei között látott napvilágot. Korábban

¹ Márkus István jázsági kötődéseiről Pethő László: Márkus István és a Jázság. Jázsákság Évkönyv. Szolnok, 2014. 104–120.

ugyanitt megjelenő kötetében új fogalmat, avagy újragondolt társadalmi szerepkört és értéken becsültnivaló szereplőt, a szegényparaszt réteget és a magyar vidéki társadalom újkori fejlődésvonalát történeti mezőbe illeszti (*Az ismeretlen főszereplő*, 1991). S egyik korszakos korábbi munkájában az alföldi paraszttársadalom sorsváltását, az ipar és a mezőgazdasági feldolgozóipar betörését, munkaerő-igényét, majd a tradicionális megélhetési módokat átíró, megszüntető munkavállalói világot festi meg monografikus gazdagsággal (*Nagykőrös*, 1979.). Ez egyúttal kandidátusi értekezése is volt.

Utolsó kötete ezek „nyomvonalán” s egyúttal az utolsó évek tanulmányaiból kínál válogatást: *Polgárosodó parasztság – A magyar társadalomfejlődés egy faluszociológus szemével*.² A kötet három nagyobb blokkba fogja az írásokat, amelyeket a régi falukutatástól és annak tiszteletet érdemlő szerzőitől, példaszolgáltató egyéniségeitől indít (Tessedik Sámuelről, Braun Róberten és Hajnal Istvánon át Erdei Ferencig), s további jeles szerzők „igazának”, máig ható tanításaik jelentésterének körvonalai révén (9–86. oldal). Majd a mai falukutatás, a települések és válsághelyzetek, városiasodó szférák „közelképeivel” folytatódik (Nagykőrös, Csorna, Szeghalom, 89–151. oldal), hogy az utolsó fejezet *Összkép és kitekintés* blokkjában a parasztság szociológiájába kínáljon bevezetést, s befejezőként „a hierarchizált ember és a többé-kevésbé autonóm ember” címmel zárja korszakos szemléljét (155–207. oldal).

Vagyis e szinte monografikus mű a korábbi Márkus-opuszokhoz képest immár nem csupán egyetlen település vagy társadalmi nagycsoport kiterjedt és mélyreszántó elemzéseként készült, hanem a „kezdődő rendszerváltás” korának (1989 és 2003 közötti évek) írásaiból összeállított válogatás lett. Oly sokan voltak – Márkusénál szerényebb életművel –, akiknek már életükben kiadós válogatásaik, cikkgyűjteményeik, egyetemi jegyzeteik, széljegyzetelt sziporkáik jelentek meg. Ő nem volt ezek között, így azoknak, akik szellemi vagy kutatói útját követni hajlamosak, igen fontossá lesz majd ez a legutóbbi munka. Mégpedig igen reprezentatív munka. Valójában korunk hiányzó magyar parasztságszociológiai alapvetése ez, nem kevesebb annál. Ha lett volna kellő figyelem, hogy a szerző 75. születésnapjára jelenhessen meg a kötet, s nem másfél évvel azután, az bizonyosan Márkushoz méltóképpen szóló gesztus lett volna, sőt, életre-galvanizáló hatású is –, de akkoriban valahogy nem akaródzott összejönnie egy Márkus-napi emlékkötetnek. Mivel pedig ennek összetrombitálásában magam is részt vettem volna, örömmel láttam, hogy az új Márkus-válogatás kérve-kéretlenül is olyan gazdag, gondolatra indító tartalmú, hogy mintegy helyettesíti a háromnegyed évszázadot köszöntő gyertyagyújtást, és sok mindent, amit mi magunk adhattunk volna neki, ha saját tisztelgéseink kötetét nyújtjuk át. Olyan gondolkodási ívet, műegészt alkotnak ezek az írások, hogy csupán az múlhatná fölül kötetét, ha a szerző műveinek összkiadását tarthatnánk kezünkben – amire előbb-utóbb úgyis sort kell majd keríteni.

Márkus István – aki mindegyre azon igyekezett kutatói életútja során, hogy alkalmi kollégáiból is barátokat faragjon, vagy legalábbis kutatótársakat s követőket – személyében testesíti meg több mint fél évszázad hazai falukutatását, így munkásságában egyedüli örököse az 1930-as évek falukutatási szemléletmódjának, s megteremtője a modern magyar rurálszociológiának is. Kevesen vannak a magyar vidék kutatói közül, akik ne járták volna vele együtt valamely településünk házait, parókiáit, művelődési központjait, levéltárait, vagy ne követték volna jó tanácsait, vitatták volna iránymutatásait. „Márkuspista” – ahogy barátai familiárisan nevezték – abból a nemzedékből az egyetlen túlélő, amely lelkiismereti kész-

2 Dinasztia Kiadó, Budapest, 1996. Szerk. Benda Gyula. 211 oldal.

tevést érzett a magyar falu és a paraszti társadalom pusztulásának bemutatására az 1930-as évek derekán, a negyvenes évek elején. Az 1943-as *Kertek és tanyák Nagykörsön a XVII–XVIII. században*, majd a Majlát Jolánnal ugyanakkor közösen írt *Nagykörs beilleszkedése a magyar rendi társadalomba a XVIII. században* tanulmánya óta mintegy meghatározó fél évszázadot töltött Erdei Ferenc mellett és nyomdokaiban. Ezek a történészek, agrárium-kutatók, szociológusok, „falugondnokok”, egykori népi kollégisták és pártmunkások által sokszor idézett vagy vitatott munkái voltak, de látható volt bennük a jelenkutatás igényével párosuló történeti kérdésfeltevés, problematizálás és definícióigény is. Pályafordulóin kitartó és következetes figyelemmel kísérte a magyar agráriumi, az 1945–47-es rendszerátalakulás falusi körülményeit, a térszámvetés világhajnalát, a termelőszoövetkezetek községfejlesztő hatását, s volt olykor a mindegyre nagyot építőket jellemző lelkesültséggel tudósítója, riporter krónikása a háború utáni rendszerváltásnak. E szerepében, s (hogy kritikusaiknak, ellenfeleiknek is megtegyem a méltó gesztust) a maga átértelmező, korszakosan elkötelezett, hívóként szolgáló bábójaként is megőrizte a hazai társadalomtörténet-írás olyan korszakos képviselőinek szemléletmódját, amilyen Hajnal Istváné, Bibó Istváné, Erdei Ferencé volt. S még módja volt kortárs megfigyelőként az 1989–90-es rendszerváltás vidéki krónikásaként egy újabb társadalmi átalakulás szemtanújának lenni immáron egy harmadik nagy történeti korszak tanújaként, a faluhelyzet újra átalakulásának krónikásaként, a gazdasági-piaci privatizációs folyamat kritikusaként is. Ebből fakadt azután a parasztszociológia igénye és az autonóm embert a hierarchizáló erőknél durván alárendelő korakapitalista átalakulás kritikáját megjelenítő értékrendje is.

Irigylésre méltó pályáiv ez. Polgárparaszt-kötetében, mely a jeles szociográfiai sorozat majdnem félszázadik opusza, ennek a tudományos és társadalmi fejlődéspályának egész gondolati és empirikus tapasztalati íve kirajzolódik. Márkus mintha számvetésre készülne, úgy összegzi tudnivalóinkat a *Mesterek és megközelítések* fejezetben a reformkori agrárfejlesztés eszméjétől a két világháború közötti falukutató mozgalom megalapozóiig, saját szellemi forrásairól, a kor képéről és lenyomatairól, majd a magyar társadalomfejlődés XX. századi mozgáshorizontjának és tudományos boltívének jellemzőiről, hogy azután módszertani illusztrációként falusi és kisvárosi tereptapasztalataival vessen számot, s mindezt tetézi a parasztság szociológiájának és az európai „kisállam-rendszer” társadalomelméleti vázlatának megfogalmazásával. Irigylésre érdemes konzisztenciájú, belső összefüggéseiben is számos modern tudásmodell összehasonlításának lehetőségét bizonyító társadalomkutatói és társadalomismereti teljesítmény ez. S aki közelebbről ismeri „Márkuspista” kutatói és emberi habitusát, valamint tudja, mi mindennel küzdött értő és érdeklődő emberként, mindig vállalkozni kész „empiristaként”, vagy a falu jussáért kiálló (akár politikai konfrontációkat is vállaló) értelmiségiként, az csupán örvendezni tud utolsó írásainak kötetformájú foglatán. (Itt kell említeni Benda Gyula jótékony válogató, tiszteletteljes segítő munkáját is, mely a kötet arculatának, az írások belső horizontjának adhatott számadásra méltó megjelenési formát, lévén amúgy is egyike a Márkust még szellemileg aktív éveiben az egyetemi társadalomtörténeti kurzusokra invitáló szakembereknek).

A mai magyar társadalomkutatás intézményes és irányzatos köreiben némileg járatlan olvasó számára kétségtelenül megfogalmazódhat a kérdés: mi végre itt e sok lelkes szó egyetlen idős kutatóért, egy sokkönyvű szerzőért, kinek most épp csak halála előtti utolsó, olykor csak kézíratos munkáiból, tucatnyi írásából kötetet állítottak össze, ráadásul öthatod részben már megjelent, publikált dolgozatokat? Nos, a jó szándékú érdeklődőnek itt el kell mondani

válaszul, hogy Márkus István nem csupán egyik tudományos munkása volt a kortárs magyar paraszti társadalom elemzésének s a „vidéki Magyarországnak”, hanem – mint az épp ebből a kötetéből világlik ki leglátványosabban – először is egyike a háromnegyed évszázada faluban, tanyán, kisvárosban kitartóan kutatóknak, és tapasztalataiból modellt alkotni képes embernek. Egyúttal ő az unikális, kivételes vállalás prófétája is, egyfajta rokonszenvi alapon elkötelezett és egyedüli keresője a történeti törvényszerűségeknek, európai kitekintésnek, összehasonlító agrárszociológiának. Mint azt nem csak tanítványai, barátai és pályatársai tudják: a vidéki Magyarország kutatása, megismerésének vágya a korai reformkor óta jelen van a hazai politikai, kulturális és gazdasági közgondolkodásban, mint valamely mostoha, elhagyott, reménytelen területe a magyar társadalomtörténetnek, s ezért a magyar falu és a kisváros kutatása számos más, kihívóbb vagy divatosabb témakör mellett sosem lehetett méltó tudományos érdeklődés tárgya. Sőt, hálátlan terület volt és maradt is a tanyás vagy alföldies mezőváros, mely ha olykor meg-megállapodott talán a maga siralmasan fejlődésképtelen, szegénységsgáú, elhagyott voltában, akkor is „diszpreferált téma” volt, s ha ráadásul kiütköztek némely időszakban konfliktushordozó vonásai, akkor még kevésbé érdemesült toleránsabb kezelésre vagy mélyebb megértésre. Aki pedig egész tudományos pályáját e „mélyvilág” megismerésére szánta, aki fél évszázadig befogadóképz kutatója, „talpasa” volt a hazai ruráliának, az már pusztán ezért is őszinte elismerést érdemel. Márkus István pedig nemcsak „visszajáró lélek” volt számos hazai tájunkon, de mentora, atyamestere is e tájak kutatására, megismerésére vállalkozó keveseknek. Részben éppen az ő révén erősödött meg a magyar társadalomkutatásban az erdélyi falu- és városkutatások ismeretanyaga, a Vásárhelyi Találkozó, az Erdélyi Fialok kutatástörténete, a nemzetiségi önismeret és a szociográfiai kutatások példatára is. Egymaga hordozta Hajnal István társadalom- és kultúra-szemléletének máig érvényes téziseit, Erdei Ferenc egykori barátjaként és titkáraként a falukutatás mozgalmi (parasztpárti vagy parasztpártoló) hagyományát, az európai fejlődési utak és régióelméletek szociológiai alapozottságát, de mélyen történészi (Bibó István-i) felfogásmódját, továbbá az irodalmi alapú társadalomkritika következetes feladatát. S mindezek mellett azt a tudományos álláspontot is kitartóan védelmezte, amely szerint az 1867 és 1945 közötti társadalmi berendezkedésben az utórendiség mint politikai rendszersajátosság érvényesült, vagyis a magyar társadalom XIX. századi tagozódása él tovább legeslegújabb kori folytonosságában is.

Szélesebb körben ismeretes az is, hogy Márkus István társadalomfelfogása szerint a falusi és városi gazdasági-társadalmi létben olyan uralmi, igazgatási, törvényhozási, nemzetvédelmi és kulturális minták maradtak meg, melyekkel szervesen egybeépült „az úriság hierarchiája”, a hivatalok cím- és rangosztályos tagozódása, no meg az örökletesen hátrányos helyzetű utóparaszttság, melyre mindig a „rendelkező fölöttes”, a politikai-úri hatalmi elit nehezedett rá. Mint kifejti: ez a magyar rendiség szervesen Európába ékelődött, mondhatnánk európai képződmény volt, szomszédságában az önkényuralom és az erőszak „szélső-európai modelljével”, amely az első világháború és az államilag szervezett elnyomás elleni felkelések után is megmaradt – noha új elvek és célok jegyében, de mégis nyíltan vállalt – önkénynek. Történetileg tehát a magyar rendi „ellenállam” 18–19. századi modellje, a rendi reformpolitizálás, a széles középrétegekre épülő „urasodás” 19. századi mintája úgy élt tovább e tájon, hogy belőle a modern magyar politikai rendszer plurális tagozódásának egyik alapja lehessen – már ha ugyan lett...

Utolsó írásában épp a 89-es nagy rendszerváltás első időszakáról fogalmazza meg Márkus, hogy a történelmi (és pártállami) szupremácia folytonos kísérletei között, amikor is a régi rendi és utórendi rangsorokat próbálta visszaállítani a hatalom – akár magyarságérzetet föl-földúsító ideológiákkal, akár korrumpált hierarchiába formált „népi demokráciával” – a 90-es években „az állam ismételt kézbe kerítése és az állami hierarchia úri-kisúri át- és újraértelmezése révén” megint kvázi-hitbizományok gyűjtése kezdődött. Egyebek között azért, mert a közhivatali adminisztrációnak „nincs intézményesen garantált társadalmi ellenőrzése”, „azaz a porondon mint monolitikus közhatalom” jelenik meg a hitbizományokra, mint történelmileg privilegizált társadalmi rétegek leszármazóinak mentalitására építve. Így összekeveredik „egy változatos összetételű, feltörekvő, és az utórendit a nemzetivel összekeverő széles uszály” a restauráló eszmét követők érdekében. „Ez a hitbizományszerű lét óhatatlanul létrejön és fennmarad, s akkor nem sokat ér a többpártrendszer, meg az előre eldöntött kérdések körül látszatszatokat folytató parlament”, amely így aligha több mint dísz, hivatkozási alap, miközben „a törvényhozó és a végrehajtó hatalom máris, sok jel szerint, összeforrt”. Vagyis a modern állam monumentális apparátusa mellett van valamilyen szakembergárda, amelynek zöme „a régiékből áll”, és ez a kényszerű állandóság azonban még nem elegendő biztosíték az állam utó-utórendisége és egy úrias stílusú etatizmus újraeredése ellen. „A sokszázézes igazgatási-jogi-gazdasági bürokrácia mindenekelőtt az állam képviselője volt, most ugyanez a bürokrata tisztviselőcsere, megszokott hierarchikus felállásban és beidegzettségének készsége önkéntelenségével válhat egy új uralom nem kevésbé engedelmes hierarchikus apparátusává”. Az új „állampárti koalíció pedig mindent megtesz, hogy úgy folytasson félig-meddig úri-úrias államépítő politikát, hogy megtanuljon közben a népre is, a nem úri értelmiségre is mosolyogni”.

Kínos talán ily lakonikusan értékelni, de Márkus ez 1991-es diagnózisa talán még ma is ül, sőt, fokozottan lett érvényes. Érdekes módon, s valamiféle jólelkű vasárnapi iskolai néptanító stílusát elegyítve az egyetemi magántanáréval, Márkus oly tisztán, átlátható logikával magyarázza-értelmezi a magyar és közép-európai változások újkori-legújabbkori históriáját, hogy az evidenciák újrendezésével, az arányok és mozgások sajátosságának megmutatásával nem afféle parasztságtörténeti mozgalmi folyamattá vagy osztályharcos konfliktustörténetté áll össze tolla alatt a mi régióink históriája, hanem egy párhuzamos társadalomtörténet, történet-szociológiai elmélet épül föl e motívumokból. E szempontból Márkus írásai jellegzetesen „Márkusiak”, szuverének, kinyilatkoztatás nélküliek és elgondolkodtatóak a tekintetben is, mi következik a társadalmi-strukturális örökség és a világszintű, univerzális „elracionalizálódás” konfliktusából, s mit várhatunk „a pénz és a fegyver teljhatalmúnak ígérkező világcentrumával” folytatott európai erőpróba s a jövőjének alakítását a szokásszerűségek örökségével és a modernitással egybeötvöző társadalmak ezután esedékes létformái terén.

Egyes dolgozataiban Márkus István kihívó, felelős gondolatokat gördít elő Hajnal István történet-szociológiáját elemelve, a hosszú távú folyamatok elméletét Nagykőrörsre vetítve, valamint az európaizálódás normáit Szeghalom és Csorna összehasonlításával minálunk is jelenlévőként felmutató dolgozatában szintűgy. Egész kötetében s életműve utolsó évtizedét tekintve írásai javában feltűnik ugyanakkor, hogy hiányoznak az elődök szellemének felidézésén túli szociológiai és társadalomelméleti hivatkozások. Márkus régóta úgy ír, hogy nem támaszkodik fél kézzel Nietzschére, Marxra vagy Platónra, nem kapaszkodik Hermann Bausingerbe vagy Fernand Braudelbe, nem citálja Hannah Arendtet vagy Emmanuel Waller-

steint – mégis hitelesnek, összegzettnek, tisztán átgondoltnak hat mindaz, amit megolvasott, megismert, átvett és továbbgondolt. Összegző, a kultúra szerves egészében tájékozódó gondolkodásmódja kétségtelenül nem szorul a nagy nevek tekintély-mankójára – így azután az utókor számára izgalmas feladat lesz megfejteni, miként épült egybe ez életműben az európai etnológia immár klasszikussá vált évszázados tapasztalat anyaga a francia és angolszász társadalomtörténeti megfontolásokkal, a regionális-kistáji agrárgazdaságtannal és a kollektivistikus parasztságképpel vagy a szociálpszichológiai és politikatudományi tudás-fragmentumokkal, melyek a személyes meggyőződés kötőanyagával álltak össze immár a magyar történettudomány több korszakára jellemző rétegződés-felfogások cáfolatává vagy kritikai felülvizsgálatává. A magyar tudományos és politikai gondolkodásban mindig is „másodosztályúként” kezelt agrárium Márkus tollán főszerepet kap, s írásából legalább annyi szeretet sugárzik a falusi-kisvárosi mezőgazdasági lakosság felé, mint amennyi megértő belátás jut a sajátosan kelet-európai „többé-kevésbé autonóm embert” körülvevő viszonyok értelmezésére. Valamiképp rejtélyeskedés nélkül és erőteljesebb kulturális antropológusi szakképzettség nélkül is a komplex emberképben gondolkodik mindig, gazdálkodást és megélhetést, termelési kultúrát és életmódot, szellemi örökséget és hagyományköttötséget, megújulási hajlandóságot és értékrendváltozást is úgy tud kezelni, hogy teljességgel konzisztensnek, belső összefüggést mutatónak láttatja mindazt, amivel foglalkozik a történeti és nemzeti dimenziók között.

A kötet egyik kiemelkedően fontos írása az eddig publikálatlan kézirat, amely fejezeteket tartalmaz „egy el nem készült könyvből”. Ez a sokáig tervezett, éveken át csiszolóuló dolgozat most e kötetben „*Bevezetés a parasztság szociológiájába*” címet viseli. Márkus ebben sorra veszi a parasztságra jellemzőnek tartott „tudományos” nézőpontokat, keresetlen magyarázatokat, néprajzi, szociálanropológiai és kultúrtörténeti vizsgálódásokat, melyek a parasztság egész életét, létét, védekező reflexeit és a kívülről ráerőltetett kényszerek hosszú trendjeit alakítják ki. S ekképp cáfolja, hogy a falu vagy általában az agrártelepülés önmagában megérthető rendszer lenne, illetve hogy az intézményesített erőszak beépülne a parasztság életébe, létrehozva ott a kényszerek elleni védekezés és a környezethez való alkalmazkodás racionális formaképződményét. Föltárja itt, hogy a társadalmi nyomás, amely rendszerint a paraszti érdekképviselet ellenében hat, korántsem számúzi statisztika szerepbe mindazokat, akik önálló létük reprodukálásával, a mindig és mindenütt elszenvedett erőszak nyomása alatt élnek. Hanem épp ellenkezőleg: olyan „formaképződményt” alkotnak, amely legfőképp a kényszer elleni védekezésben és alkalmazkodásban nyilvánul meg. Márkus véleménye szerint a tartós emberi együttélés eljárásaiban, a termeléstől a családi-rokonsági viszonylatokon át a kisközösségi magatartás elvárásáig és normáig terjedően a szokásszabályok olyan egysége érvényesül, amely nemcsak öröklődik, érvényes kultúraként készen adva az anyagi és szellemi „objektivitásokat”, hanem e komplex kultúra-egész a hatalmi vagy merőben gazdasági érdekek elsöprő érvényesülésével kerül szembe akkor is, ha mindez nem tudatos célja. Ez a gyakran visszahúzó, konzervatív szokásrend a maga szívósságával együtt a civilizációk fejlődéstörténetében szinte nélkülözhetetlen adottság, s legfőbb funkciója az, hogy a felülről-kívülről jövő „racionalitások” ellenébe álljon, kieroszakolva kompromisszumokat, helyi szokásrendet, saját normarendszert, kultúrát, intellektuális és érzelmi autonómiát is. A „paraszttá nevelés”, mint a társadalom egészét szolgáló, külön intézmények nélkül is közösségi programként kialakult formáció olyan történeti trend része, amely

a parasztság-alapzatú társadalmi struktúrákat élteni, önmagán belül biztosítja a regenerációhoz szükséges „hosszú időtartamú” társadalmi folyamatokat, és folytonosan növeli saját teljesítőképességét, hatékony emberformáló mechanizmusait. A közösen végzett munka, a családi-kisközösségi szerep- és munkamegosztás, az örökösen egymás szemétől ellenőrzött családi érdekközösség végül is olyan „kötelességtudattól és tradícióisztelettől áthatott családi magatartás”, feladatvállalás és kistársadalmi megbecsülés életbevágó következményeit hordozza, amelyek ellen ha valaki vétkezik, az a közösség jövőjének egészét veszélyezteti.

S a jövő nem veszélyezteti vajon a parasztság létét? – kérdezi a társadalomkutató Márkus István a mulandóság törvényét elemezve. „A 20. század végén számszerűen több paraszt él a földgolyón, sőt a parasztság szaporodása világméretekben egy ideig előreláthatóan folytatódik” – mégis, számos helyen „befejeződéséhez közeledik a parasztság megsemmisülésének rég megindult folyamata”. Az „örök parasztságba vetett hit” a társadalmi fejlődés jövőjét illető tudatosság és képzelőerő hiányának műve volt. A parasztság fölött létrejött, tőle elvált államalkotó hatalom ráadásul előidézte a termelő többségre és az uralkodó kisebbségre tagozódást, vagyis intézményesen kirekesztette a hatalomból és annak magatartásából azt a termelő többséget, amely nemcsak tradicionális jellegét veszítette el, de szokásvilágának, belső tagoltságának, erkölcsiségének, rítusainak és kultúrájának funkciótalanává válását is átélte, s tudomásul vette önmagára utaltsága lehetetlenségét. A huszadik század közepén azonban nincs már tere, funkciója, értéke a hajdani komplex formaképződménynek, a mezőgazdasági foglalkoztatottság presztízse mélyre zuhan, a tőkeigényes és piacérzékeny befektetői-vállalkozói magatartás csak az agrárspecialitások alkalmi-szezonális teljesítését igényli, nem pedig a földhözkött őstermelőket. Az „odalent” élő, leigázott, erőszaknak kiszolgáltatott népesség és az „odafent” berendezkedett hatalom „kétosztatú organizációja” ráadásul olyan privilégiumdzsungelt alakított ki, amelyben a „mélyen strukturált érdekeltségi rendszer”, a működőképes termelőszövetkezetet átszövő és mozgató hierarchia nemcsak eltöltődött a hatásköri rangfokozatok, életmód- és presztízsfokok változatos formáival, de hordozza azt az állapotot is, amelyben a legalulra szorított embernek-csoportnak is megvan a maga sokoldalúan átélte privilégiuma, de ezt minduntalan szorongatja a termelő ember kiszolgáltatottsága, „minden életbe vágó előjogának végső feltételeessége”. A „totális és minden fokon apróra kicsipkézett hierarchia elfogadását, hosszú távú, akár évszázados-évezredes beidegeztetését szolgálja természetesen a kultúra, a vallás, a vallás jellegű ideológia is, meg az a mód, ahogy ezt a kultúrát, terítik, elosztják, adagolják”. Lehet választani: aki megtalálja a helyét, arra „a nagy társadalom fenyegetően, egyben jutalmazóan fölé magaslik”, aki viszont „a hierarchiát, benne önnön szerepét-helyét nem akarja vagy nem tudja elfogadni, társadalmon kívülre kerül, csavargó, bandita, törvényen kívüli lény, minden sarkon agyonüthető, veszélyes elem lesz”. Ekként jön létre a fent is, lent is hierarchizált ember, s minél merevebb maga a függésrend, annál törekenyebb lehet a maga egyediségében.

Márkus részletesen taglalja: az egyedülálló európai fejlődéstörténetben alaphelyzetté vált, hogy „erős termelőszervezet áll szemben a gyenge közhatalommal”. A polgári gyarapodás folyamata hozta azt is, hogy a városok, az árugazdaság, s a mélyében elhatalmasodó áru- és pénzgazdasági logika miatt „egyre inkább érdemes szabad kistermelővé engedni” válni a parasztságot, szabad és relatív önrendelkezésének beidegződő öntudatában élő társadalmi elemmé, akinek szerződészerű viszonya a fölöttes hatalommal immár működési feltétele lett a hierarchiának. „Az egyéni döntés relatív szabadságának fokozatosan intézményesed-

nie kell”, ez az újkor kezdetei óta a regionális és országos szerveződés meghatározó erejű strukturális feltétele. Mert bár „a falu társadalmi-tudati urbanizálódása, nyugatról északra és keletre terjedve lassan, fokozatosan átgyúrja az agrárvilág széles tömegeit”, e folyamat olykor keservesen lelassul, helyenként átmenetileg el is akad, s az állami erejű manipulációktól sem menekedhet meg, a földhözkööttség és a szakadatlan munkálkodás sem teheti már újból „archaikus paraszttá” a polgárosult őstermelőket. „A fejlett társadalmak még megmaradt agrárnépessége ilyen körülmények között fokozatosan, ma már gyorsuló ütemben beolvad az iparosodott társadalom fő osztályaiba. Egy töredéke nagypolgár, szélesebb rétege kisvállalkozó polgár, kispolgár lesz. Megjelennek az iskolázott szakemberek is, egy-egy agrárspecialitás tanult tudói, akiket – ha maguk nem jelentős föld és vagyon birtokosai – leghelyesebb az értelmiség kategóriájába sorolunk. Ott vannak végül a sem földet, sem termelőeszközt nem birtokló mezőgazdasági munkások, akik közt szakmunkásokat is találunk (gépészeket, kertészeket, szőlészeket, gyümölcstermesztőket, állattenyésztőket), szakképzetlen segédmunkásokat is. (...) Ez a két-három együttműködő, s az év nagy részében lekötött ember sok esetben egyazon család, a tulajdonos, a gazda családjának tagja – felesége, felserdült fia, leánya –, akik egyszerre tulajdonos-kistőkészvállalkozó polgárok is, a gazdaság értelmiségi irányítói és szakképzett munkásai is. (...) De hogy ez az új „földhözkööttség”, ez a szoros együttműködés és szinte szakadatlan munkálkodás semmiképpen nem teszi újból paraszttá az ilyenféle termelőket, aligha kell bizonyítani”.

Márkus István könyvének alapvető tanulsága, hogy „ha az európai népességnek a legutóbbi időkig többségét alkotó parasztságára, a paraszt létformáknak a magatartást és a gondolkodást meghatározó kötöttségeire, az ezekben megjelenő kényszerek és irányultságok tömeges-típusos jegyeire utalunk”, tapasztalhatjuk „az individuális autonómia, szuverén cselekvés, a szabad gondolkodás” szűkre szabott kereteit és a csupán fokozatosan lazuló, máig sem egészen felszámolódott korlátait. Egyúttal látható az is, hogy egyre növekvő mértékben jelen van az önmaguk és javaik fölötti rendelkezés, a több alternatíva közötti választás, a döntés szabadsága s a fölöttük álló, a működő hatalom befolyásolásának, sőt korlátozásának, megosztásának, pluralizálásának igénye is. Korunk polgárosodó parasztsága tehát így lett, így maradt korunk Magyarországnak, a polgári átalakulásban érdekelt Magyarországnak egyik, még mindig meghatározó társadalmi-kulturális és történeti egysége.

Márkus István utolsó kötetében ez a parasztság-sors mutatkozik meg a maga jelenvaló és történeti, rurális és urbanizálódó, tradicionális és modernizált alakzataiban. A szerző igen komoly érdeme, hogy ezt a parasztsággépet megformálta, mintegy fél évszázadon át nyomon követte, és még utolsó írásaiban is segít megérteni átalakuló társadalmunk egy figyelemre érdemes szektorának, szereplőinek, rendszerének komplex valóságát. Helyette ezt más nemigen tehette volna meg. S nélküle, (élet)műve nélkül erre a jövőndő kutatóinak sem volna lehetősége. Annak pedig, hogy e víziók, jóslatok, trend-vázlatok közelebb jutottak-e a teljességhez az elmúlt két évtizedben, immár egyre kevesebb kétely a kísérője. Vagy, ha lehet, s Márkus szellemiségének követésében vagy képviselésében talán nyugodt magabiztossággal kimondhatóvá is vált: bizony, a romlásfolyamatok nem lettek a biztatóbb jövő előképei.

HADIFOGOLY TÖRTÉNETEK A JÁSZSÁGBÓL

Megpróbáltatások a Krim lágereiben*Szabó József fiatalkori képe*

Tényleges katonai szolgálatra 1943 októberében vonultam be Jászberénybe. A méntelepre kerültem kiképzésre gyalogságra és huszárnak, majd áthelyeztek Gyöngyösre, utána pedig Pélyre, ahol menekülési parancsot kaptunk. Aszód, Komárom és Rábacsécsény voltak a további állomások.

Egyre közelebb kerültek az oroszok, ekkor már 1945 márciusa volt. Bevetésre vezényeltek bennünket az oroszok ellen. Rábacsécsénybe 1945. márc. 28-án törtek be. Itt estünk fogságba. Mindent át kellett adni. A lovakat is. Majd a Rába partjára vezényeltek, és onnan Győrig hajtottak bennünket, ahol a páncélos laktnyába kerültünk az összes fogollyal együtt. Itt 1945 májusáig voltunk, mintegy 18 000 embert gyűjtöttek össze ekkorra. Innen Pozsony, Vác, Szolnok és Erdély érintésével Oroszországba vonatoztunk.

Brassón átutazva, akkor már román területen, le kellett táborozni Tekusinban. 2 hétig voltunk ott. Közben hírek terjedtek el, hogy az

angolok és a vöröskereszt nem engedélyezi a fogolytáborokat. Ez azonban csak hír maradt, és mi még azt sem tudtuk, hogy hová visznek bennünket. Az út folytatódott tovább Constantináig, a Fekete-tenger akkor legnagyobb kikötőjébe. Itt azt mondták, hogy a *Transilvania* hajó jön értünk.

Meg is érkezett a nagy hajó. 12 000 embert raktak be: magyarokat, németeket. A fedélzetről leküldtek bennünket az orosz matrózok a hajófenékbe. A folyosó zsúfolásig megtelt. Végül egy raktárhelyiséget nyitattak ki, és egy nagydarab orosz matróz megfogta a nyakunkon és a hátunkon a ruhát, bedobált bennünket egymás tetejére. Alig kaptunk levegőt, mivel az ajtót ránk zárta. Egyszer sikerült a mennyezeten egy kis ablakot felnyitni, és végre levegőhöz jutottunk. Amikor a berakodás megtörtént, felmehettünk a fedélzetre. Egy másik hajó jött, amely kivontatta a nagy hajót a mélyebb vízre. Egy napig vitt a hajó bennünket, és Szevasztopolban kötött ki. Itt végre ennielőt kaptunk: 5 emberre 1kg-os amerikai konzervet, babot hússal és 1 kg kenyeret, ami mindig fekete volt.

Az elosztólágerből átkerültem a 13-as táborba. Lakosok nem voltak ezen a részen, mivel Sztálin kitelepítette a tatárokat is. Beosztottak bennünket vasúti rakpart építésére a vágányok mellé. Ez a munka valamivel könnyebb volt, mint az utána következők. A legnehezebb be-

osztásunk a kőbányában volt. A németek által fölrobbantott barlangokat kellett feltárni, majd kőfaragás következett az építkezésekhez, javításokhoz, mivel a bombázások nagy pusztítást hagytak maguk után. A norma teljesítése 3 kőnek a kifaragása volt. Amennyiben nem sikerült a normát teljesíteni, akkor csökkentették a vacsoraadagunkat. Őszre bizony már nagyon lefogytunk. 1–3 osztályba soroltak bennünket, én már akkor a 3-as besorolásba kerültem. Ez azt jelentette, hogy délig kellett dolgozni.

A táborban fellépett a vérhas járvány, nagyobb részben a német foglyok között. Elkülönítették őket szögesdróttal. Sokan meghaltak. Szörnyű látvány volt. Ráültek a latrinára, és az erőtlenségtől beleestek. Ott fulladtak meg az ürülékben.

Dolgoztunk a hegyoldalban lévő mészkemencéknél, majd fűrésztelepre kerültünk. Minden nappal hidegebb lett, beállt a tél. Katonai sátorban volt a szállásunk, kb. 4-500-an lehettünk. Benzines hordóban tüzeltünk az összeszedett fával, rőzsével. Mivel a sátorban nem volt füstjárat, bizony nagyon bekormozódott. Reggel, mikor felébredtünk – ha az éjszakai szél megmozgatta a sátrat, a korom ránk hullott – úgy néztünk ki, mint az ördögök. Sok volt a veszekedés, mert akik a felső priccsen aludtak, azok sokat szenvedtek a füsttől. A barakkpriccsek négyemeletes, deszkából összetakolt ágyak voltak. Egyszer a koromtól szikrát kapott a sátor, és elparázslott, így végre egy épületben szállásoltak el bennünket, fedél volt a fejünk felett.

Mivel rendes tisztálkodásra nem volt lehetőség, tiszta ruhát sem kaptunk. Fertőtlenítettek. Ez úgy történt, hogy le kellett vetkőzni, a ruhánkat összekötni. Ekkor már egy kijelölt helyiségben vashordókban tüzeltek. Itt dróthuzal volt kifeszítve, erre az összekötözött ruháinkat fel kellett akasztani. 120 fokra felmelegítették, és rázárták az ajtót. Míg a ruhák benn voltak, addig lehetett fürdeni, mosakodni. Ujjnyi vastag szappant kaptunk, amit nem használtunk fel, hanem összegyűjtöttük, és később – ha lehetőségünk volt rá – eladtuk a civileknek, mivel nekik sem volt. A pénzen élelmet, de inkább cigarettát vettünk. A szappan valutának számított.

Egy alkalommal hídépítéshez vezényeltek bennünket. A Fekete-tengeren a kitermelt szálfenyőket kb. 600 méterre a tengerparttól egy hatalmas hajó húzta lefelé drótkötéllal. A szállítmányt a románok küldték. 6 főt vezényeltek/választottak ki a munkára. Közöttük voltam én is. A fára szükség volt az építkezéshez. A napi munka végeztével le kellett bontani az állványokat, mert különben ellopták. Hiába őrizték fegyveres őrök, leütötték, megverték őket a tengerészek, és elvitték az állványokat. Természetesen később eladták.

Egy másik hajó érkezett, a Baku nevű, szintén fával megrakva. Ezen csak német foglyok és mi hatan dolgoztunk. Elterjedt a táborban, hogy a németek ennivalót hoztak a hajóról. Egyszer kilestük őket, hogyan jutnak az élelemhez. Megláttuk, hogy a hajó középső részéből jönnek felfelé. Mi is megpróbáltunk lemenni, egészen a hajófenék közepéig. Valóban ott volt minden finomság, bár már alaposan megdézsmálva. Mi is találtunk még cukrot, lisztet, italt, konzervet. Mást nem, mert észrevette a hajó fiatal orosz kapitánya, aki lámpával a kezében jött felénk, veszekedve, pisztolyát elővéve véresre verte a homlokunkat, rugdosott, tolmácsért kiabált.

A tábor kapujában kimenőkor, visszajövőben mindig zene szólt. Egy szolnoki cigány hegedült, egy román klarinétozott, és volt egy bőgős is. Foglyok voltak ők is. Nem örültünk a zeneszónak... Néhány tábori levelezőlapot tudtunk hazaküldeni, de a szövegre mindig nagyon kellett vigyázni.

Éltetni kellett Sztálint és Rákosit. Sokszor egy hónap után kapták meg az itthoniak. Közben lassan hírek jöttek a táborba: hazamehetünk! Nem akartuk elhinni. Egyszer azonban elkezdték kiválogatni a leginkább legyengültebbeket. Szigorúan ellenőrizték a hónaljunkat, keresve, van-e köztünk SS. Kiválogatás után ruhát kaptunk. Kimustrált katonai ruhát, de a rajtunk lévónél jobb volt.

Megjötték a teherautók, felszállhattunk. Hihetetlen volt, hogy kigördült velünk a táborból. Szimferopolba szállítottak bennünket. A vonaton egy vagonba kerültem 4 jászkiséri hadifogollyal. A táborban nem voltunk együtt. A szerelvényen 1500-an utaztunk, nagyon sokáig, amíg a román határhoz értünk. Az át- és berakodás után hamarosan indultunk Foksányba. A bevagonozás kellemesebb volt, mint előzőleg, mert kevesebben voltunk a vagonokban, és végre két év hét hónap után Magyarország felé indultunk. Püspökladányban állt meg először a vonat. Itt enni kaptunk a davajtálba: babgulyást. Utána Debrecenbe mentünk, ahol megfürödtünk, alsóneműt, ruhát kaptunk. Orvosi vizsgálat is következett, megállapították, hogy 38 kg vagyok.

Az én katonai nadrágomat is elvették, amit az oroszok adtak rám, mert az olyan volt, amiben agyonlőtték a katonát. Még a golyó ütötte lyuk is látszott. Ebben szégyelltek volna hazaengedni. Aki megfelelő ruhát kapott még aznap továbbutazhatott. A debreceni laktnyában orvosi vizsgálat volt a hazatérők részére, de ez inkább csak ránézéssel történt. A hadifoglyokat fogadó egyén egy elvtárs volt. Személyenként beszélgetett el velünk. Inkább kihallgatás volt, mindenre kíváncsiak voltak. Az otthoni helyzetünkre, a lágerben tanultakra. Nem sok mindent tudtam mondani, hiszen láthatta: 26 éves voltam és 38 kg. Örültem, hogy életben maradtam.

Hajnalodott már, mire hazaérkeztem. Alig lehetett látni. A vonathál édesapám és keresztanyám, édesanyám testvére várt. Édesanyám olyan beteg volt, hogy nem tudott kijönni az állomásra. A szüleim orvost hívtak hozzám, aki mindennap kijött ellenőrizni az állapotomat. Lassan kezdtem javulni. 1947 tele volt. Édesapám gazdaságában nem kellett sokat segíteni, a barátaim is látogattak, elmentünk a bálba szórakozni, ismerkedni.

(A történetet Szabó József mesélte el 2002-ben Szüle Katalinnak Jászkiséren, aki lejegyezte)

Apám levele a fogságból

Azt tudtam, hogy mikor és merre járt a háborúban – sokat beszélt róla –, meg azt is tudtam, hogy az onnan küldött leveleket nem őrizte meg, így meglepődtem, amikor katonaládájában kutakodva találtam egy általa ceruzával írott levelet. Az apja fiatalon meghalt, amikor ő még 10 éves volt, így úgy-ahogy gyakorlatilag négy osztályt végzett az akkori hatból. Özvegyen maradt nagyanyám ugyanis csak úgy tudta ellátni a legszükségesebbekkel a csonka családot, hogy neki is menni kellett másokhoz állatokat őrizni, meg hasonló munkákra, így nem véletlen a rossz helyesírás. Mint a szövegből kiderül, a levél nem postán érkezett, hanem egy visszatérő hadifogollyal küldte át Magyarországra.

„Kelt 1945. XII/hó 6.án Dachau fogoly tábor

Kedves aranyos édes anyám ez a kevés írásom a leg job egészségben találja mint engem hagyot. Kedves édes anyám tudatom vele, hogy it vagyok Amerikaji fogságba Német országba, de reméljük, hogy egyszer meg segít a jó Isten, hogy haza kerülök és akor többet tudok mondani de írni nem. Kedves édes anyám Képzeld el, hogy mi lehet egy hadi fogoly nak az élete. Április 27-én fél 3-kor estünk Tóth Imrével fokságba. Május 4-én találkoztuk Muhari Jancsival Lukácsi Feri Gyurkával, Terjék Pistával, Fodor Andrásal, Zsidó Janival de 7-én Terjéki Fodor Zsidó el kerültek tőlük azóta nem tuduk róluk az is lehet, hogy azok már othon vanak velünk sok apáti Jásztelki és sok jászok

Kedves édes anyám mindig csak maga van eszembe és az egész rokonság és az egész ismerősök Kedves édes anyám mondja meg kereszt anyámnak Imre bátyáméknak Nagy anyámnak, Pista

bátyámank meg az egész rokonságnak hogy jól vagyok és sokat gondolok rájuk és csókolom őket Kedves édes anyám ezt a levelet egy örök jó barátom viszi el magyar országra mer ők már menek haza Lehet hogy mink is hamarosan utnak indulunk mert mán régen hítegetnek.

Kedves aranyos édes anyám legyen nyugotan majdcsak haza segít a jó Isten csak türelmesnek kelleni

Kedves édes anyám Isten vele nagyon sokat gondolok rá és nagyon sokszor csókolom és boldog Karácsonyi ünepet kívánok mindenkinek a Dachauai fogoly táborból szűrös drótok mögül szerető fia Pista

Címet nem írok mert úgy se kapom meg.

Csókolja egy szenvedő hadi fogoly”

Nem tudhatta, hogy a levélben említett Imre nagybátyja talán már nem is élt akkor, mert katona sem volt, de a szovjetek elvitték „málenkij robotra” és soha nem került vissza. Nagymama kapott egyébként egy hivatalos értesítést is, hogy hol van a fia.

Apám végül 1946. április 1-jén ért haza a fogságból, e levél után még majdnem négy hónapra.

Fodor István katonaképe

Anyám – Fodor Istvánné – ugyanebben az évkönyvben közölt visszaemlékezésében is olvasható apámra vonatkozó rész is a katonaság idejéről.

(Fodor István Ferenc)

„Fiam ne legyen részed ilyen
megaláztatásban!”

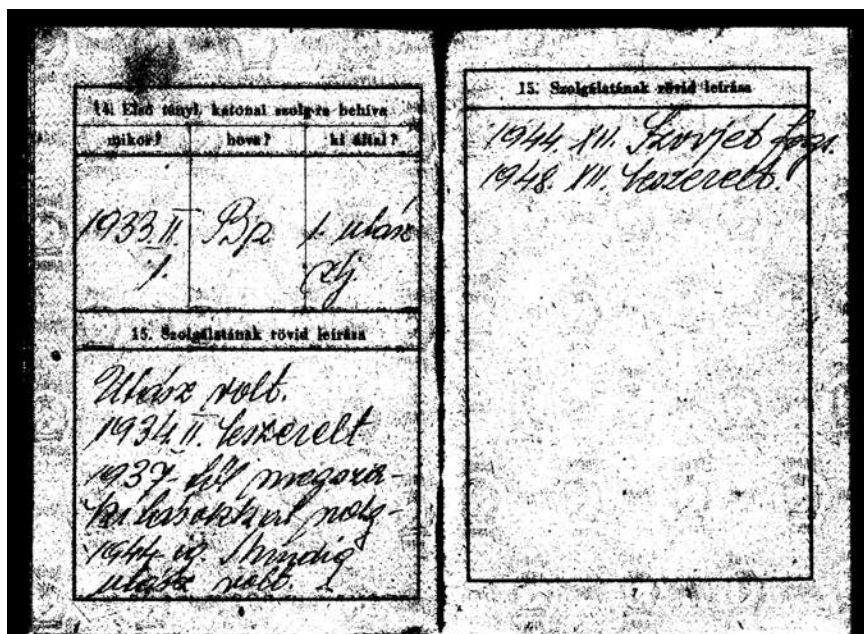
Édesapám 1910. novemberében született Jászberényben a Pesti utcában, földmunkás családban. Jászapátin a tanonciskolában tanulta az elméleti tárgyakat, kádársegéd végzettséget szerzett. A szakmát Kazinczy Ferenc jászapáti kádármesternél sajátította el.

1933–34-ben hívták be először katonának Győrbe, ahol utász kiképzést kapott. Utászként hidakat ácsoltak a Dunán és a Dráván. 1937-től többször, csaknem évente behívták, 1943-ban került ki a frontra, ahol harci cselekményekben vett részt. A lövészárokból való hosszú tartózkodás következményeként elfagyott az alsó lábszárcsontja, ami a gyenge ruházat és lábbeli miatt történt. Hazatérve gyakran emlegette, hogy az orosz tél sokkal hidegebb volt, mint amit mifelénk megszoktunk.

1944 késő őszen esett orosz fogságba. A fogolytábor Groznijban volt a Kaukázusban, ahol több száz magyarral együtt tengette az életét. A légert drótkerítés határolta, fegyveres őrök felügyelték őket, ha valaki szökni próbált, könnyen az életével fizetett. Fűtetlen nyitott istállóban laktak, nagyon gyenge minőségű élelemhez jutottak, szinte állatként kezelték őket. A fogság első évét fekvő betegként a láger egészségügyi részében töltötte. Már-már lemondtak róla, amikor egy szintén német fogoly orvos gondos és körültekintő kezelésének eredményeként meggyógyult. Pedig már amputálni akarták a bal lábát, a német viszont ehhez nem járult hozzá, sőt kikezelte az elfagyott testrészt. Ettől kezdve munkára fogták, visszaemlékezése szerint úgy hajtották őket, akár egy csordát az úton. Ő főleg répa- vagy hagymaföldre járt kapálni, két kezével utat építeni, mások feladata a romok eltakarítása vagy az újjáépítésben való segédkezés volt. Az őrök többsége embertelenül viselkedett, de akadtak olyanok is, akik megengedték, hogy az út szélén levő eper- vagy almafa lehullott termését felszedhessék. A lágerben étkezésenként egy szelet fekete kenyérhez jutottak. Azt mondta nekem: „Fiam, te ezt a kenyeret soha meg nem ennéd!” Ebédre répa- vagy hagymaszárból készült levest kaptak, nagyon ritkán jutottak húshoz.

B. László fiatalkori katonaképe

B. László katonakönyve a hadifogságra vonatkozó bejegyzéssel

Mivel szakmájánál fogva jól értett a fához, kevés szabad idejében fagallyakból tárgyakat faragott, amit a földeken helybeli oroszokkal élelemre tudott cserélni.

Ő az így szerzett élelmet igyekezett megosztani társaival. Ezzel ellentétben, aki önző volt, és a szerzett élelmet gyorsan befalta, az könnyen az életével fizetett. A szenvedélyes dohányosok viszont akár egy szál cigarettáért is lemondtak a fejadagjukról.

A lágerben istenítették az orosz hatalmat. Aki ennek behódolt, az különböző előnyökhöz jutott, rendkívüli kimenőt kapott, behozhatott a táborba olyasmit, amit más nem. Nagyon sokan nem bírták a rideg és mostoha feltételeket. A rossz élelmezés következményeként legyengültek, nem tudták elvégezni a nehéz munkát. Megzavarodtak, megőrültek, akadt, aki öngyilkos lett. Nagyon sokan „otthagyták a fogukat”.

A fogság négy hosszú éve alatt szinte semmit nem tudtak az itthon élőlkről. Különösen a családokat gyötörte, hogy hosszú ideig semmi hír nem érkezett hozzátartozóikról. Évekig egy sort sem kaptak otthonról, és magukról se tudtak értesítést küldeni.

Egy 1947-ben hazakerült Mihály nevű bajtársa hozott hírt először apámról. Egy kis kockás papírt adott be édesanyámnak, amivel végre tudatta, hogy él. Ő csak egy évvel később 1948 karácsonyára jött haza többedmagával. Csont és bőr volt, 48 kilóra fogyott le az egyébként 60-70 kilós ember. A család tagjai megőrültek hazatérésének, de tisztában voltak vele, hogy a hazaért fogoly számára végzetes lehet, ha hirtelen jól lakatják. Fokozatosan illeszkedett vissza a polgári életbe, 1949-ben letette a kádár mestervizsgát.

A fogságban töltött évekről alig és nem szívesen beszélt. Gyermekek- és kamaszkoromban szóba kerültek az Oroszországban töltött évek. Felnőtté válásom idején az előzőekben leírtakat hallottam apámtól, aki azt mondta:

„*Fiam, soha ne legyen részed ilyen megaláztatásban, keserű sorsban és kiszolgáltatottságban!*” Talán soha nem nyugodott bele abba, hogy ártatlanul hurcolták meg, időnként viszsztatérően felemlgette egykori kínjait és szenvedéseit.

(*Fia, B. Béla visszaemlékezése*)

Ketten tértek haza

Vízi Kálmán (1920–2010) rendszerváltozást követő években felidézett emlékeit közlöm, aki egyike volt annak a 13 személynek, akiket „málenkij robotra” hurcoltak el 1944 novemberében Jászalsószentgyörgyről. Közülük csak ketten tértek haza 1948-ban: Gajdos István és Vízi Kálmán. Előbbi Romániában volt szovjet munkatáborban, és a viszonylag tűrhetőbb körülményeknek köszönhetően maradt életben.

Vízi Kálmánnak azonban mostohább sors jutott egy szovjetunióbeli GUPVI lágerben.

„*1944. november 12-én éjjel szállták meg Jászalsószentgyörgyöt a szovjet csapatok. Vasárnap már járták a községet német szoldátot keresve. Nálam is járt egy szovjet katona és érdeklődött, hogy van-e német. Mondtam neki: »Nyet«. Rám nézett és mondta: »Te szoldát?« Válaszoltam neki: »Civil«. Erre megmotozott. Volt nálam egy öngyújtó, amit zsebre vágott és továbbállt.*

Én ezután megbújtam otthon, nem mentem ki az utcára sem. Hétfőn vagy kedden halom, hogy dobolják a faluban: aki katona volt jelentkezzen a Táboros-féle háznál. (Itt volt a katonai parancsnokság.) Szerdán reggel azt mondtam az anyámnak, hogy én csak nem bujkálhatok, mert még ebből majd baj lesz, inkább jelentkezek. Ez volt reggel nyolc óra körül. Mondom neki, hogy főzzön jó bablevest, majd jövök úgy 4 óra körül, de nem így sikerült. Elindultam a vállamon egy lapáttal a Táboros-féle ház felé. Amikor odaérek, kérdezik az ismerősök, hogy »Hová mész?« Mondom, hogy jelentkezek munkára. »Ne menj te sehová, te is voltál már katona.

Kapjuk a dokumentumot és policájok leszünk.« – ezzel biztattak. Hallgattam a szóra és velük váraoztunk. Lehattunk vagy tizen. 10 óra körül egyszer csak előbújtak a nacsalnikok és sorakozót rendelték el. Ez nem nagyon tetszett, de már nem volt pardon. Körülkaptak bennünket a géppisztolyos katonák. Még aznap 11–12 óra között elindítottak bennünket Jászapátira, hogy ott van a kommandó, ott kapjuk a dokumentumot és utána jöhetünk haza. (Jól be lettünk csapva.)

Útközben találkoztunk Gajdos Istvánnal, aki vízért ment. Azt mondta, hogy várjuk meg, mert ő is jön velünk. Jászladány–Jászkiséren áthaladva még aznap megérkeztünk Jászapátira, utána irány Mezőtúr, mert ott volt a parancsnokság, ott ígérték a dokumentumot. Fegyveres kísérettel elindítottak bennünket. Jászkisérhez érve balkéz felől az első utcából kijött egy idős bácsi. Kérdi, hogy nem láttuk-e a fiát. Mondjuk neki, hogy ne jöjjön közel, mert bevágják őt is a sorba. Így is történt. Szegény bácsi pár hét múlva meg is halt. Mezőtúron rengeteg ember volt a gyűjtőlágerben, ahol már kaptunk valami főtt ételt, de megrakodtunk a tetűvel is.

Onnan tovább kellett menni Foksániba, Romániába. Amikor berakodtak bennünket, mi már nagyon el voltunk csüggedve. Piszkosak, rongyosak voltunk, alig ismertük meg egymást,

Vizi Kálmán

bennünket. Az épületeknek se ajtaja, se ablaka. Reggel korán már 5 órakor sorakozó volt. Majd megfagytunk, de legalább már kaptunk egy kis meleg korpalevest. Sepsinkában volt egy vagongyár, ott kellett dolgoznunk. A lágerben 2400-an – románok, németek és magyarok – voltunk. Keveset bírtunk dolgozni, nagyon le voltunk gyengülve, a barakkokban jéghideg volt. Éjjel, amikor észrevettük, hogy vizelhetnénk, mire leértünk a priccsról a vizelet már el is ment. Kezdődött a legyengülés, egyre több-több lett a halott. Volt olyan nap, amikor 60-70-en haltak meg. A tetemeiket – úgy, ahogy bírtuk – megfógtuk, és lábuknál fogva húztuk a tetthelyre, majd legurítottuk a gödörbe, ahova 200-300 holttest került.

Később én is legyengültem és bekerültem az elkülönítőbe. A füleim zúgtak, le is mondtam az életről, mert aki oda bekerült, onnan egyenesen a gödörhöz vezetett az út. Én az életemet egy fiatal német orvosnak köszönhetem. Odaült mellém a priccsre és úgy etetett, mint az anyám gyerekkoromban. Addig etetgetett, hogy kezdtem egy kicsit erősödni. A ruszki orvos már ki akart írni munkára, de a német nem engedte. Utána elkerültem fogolykórházba Bialaczerkovba. Ott már jobb körülmények között voltam, megerősödtem. Innen vittek Kijevbe 1945 nyarán, ahol valamivel még az előzőnél is jobb körülmények voltak. Jártunk asztalos üzembe, építkezésre, fűrésztelepre, vasúthoz, a mezőgazdaságba, mikor kinek hova sikerült. A végzett munka után kaptunk kenyeret meg főtt ételt, ha azt annak lehetett nevezni. Legtöbbször korpalevest ettünk. Volt, amikor csalánnal pótoltuk, hogy sűrűbb legyen.

de mi, szentgyörgyiek összetartottunk. Kb. 40-en voltunk egy vagonban. Két-három naponként kaptunk egy vödör ételt.

Nem volt egy kanál, nem volt még konzervdoboz sem, mert mint hadifoglyoktól mindent elszedtek. Mint az állatok nekiestünk az öt ujjunkkal a megnevezhetetlen ételnek.

Foksániban hatalmas lágerbe érkeztünk, onnan pedig irány a Szovjetunió. Kb. 10-12 nap tartott az út. Hideg volt a vagonokban, ezért egymás ölébe ültünk, hogy melegítsük egymást. A vagon oldalán a szegecsek deresek voltak és azt kapargattuk, úgy enyhítettük szomjúságunkat. Az örök időnként megveregették a vagon oldalát és kiabálták: »Kaput jesz?« (Van-e már halott?) Sajnos közülünk is akadt: az első Oszlányi Sándor, a második Dávid Ferenc, az utolsó, a 11. Kormos Szilveszter volt.

Amikor megállt a vonat kinyitották az ajtót, kiszálltunk, és megtudtuk, hogy Sepsinkán vagyunk. Egy hatalmas területen fekvő hosszú épületek egész sora várt

Így teltek a napjaink 1948 májusáig. Akkoriban már mondogatták: »Igyi doma«, azaz: hamarosan mentek haza. Egyszer csak eljött a várva várt nap. Felolvasták a névsort, hogy kik mehetnek haza. Ezt hittük is meg nem is. De végül indulhattunk haza. Amikor elértük a magyar határt elkezdtük énekelni a Himnuszt, és mindannyian sírtunk, hogy hosszú idő után végre magyar földön vagyunk. Megérkeztünk Debrecenbe, ahol orvosi vizsgálaton estünk át. Volt, akit kórházi beutalóval láttak el, mert bizony eléggé le voltunk gyengülve. Utána útnak indítottak, kaptunk 20 forintot a 43 hónapi szenvedés után. 1948. május 19-én kerültem haza, ha nem is éppen erőben és egészségben.”...

(Lejegyezte: Lukácsi László)

Barakkok között kötelek

Pesti István 11 évig volt orosz hadifogságban. Szülei kisbirtokosok voltak, a jászberényi Alsómuszáj 41. számú tanyáján éltek. Öt gyermeket neveltek: Rozália, Ferenc, István, Julianna és János. Édesapjuk 53 éves volt, amikor fakivágás közben rádőlt a fa és sérüléseibe belehalt. A három fiatalabb testvér 1928-ban bátyjuk, Ferenc gyámsága alá került, ő vette át a gazdaság vezetését is. Pesti István Jászberényben volt sorkatona, a kerékpáros alakulathoz került, továbbszolgáló katona is itt volt. Őrmesterként szerelt le. Ezután Budapestre került, ahol villamosvezetőként dolgozott.

Rákospalotán unokaöccsével együtt lakott egy ikerházban, vele jobban megosztotta háborús élményeit. 1945. január 10-én Rákospalotáról az Ivánka Pál u. 7. számú ház pincéjéből civilként vitték el az oroszok „málenkij robotra”. A Gulág lexikon azt írja, hogy katonaként esett hadifogságba, de ténylegesen inkább hadifogoly-pótlék lehetett. A pincében villamosvezetői egyenruhában volt, ez is megtévesztette a katonákat. Kőbányán vagonírozták be őket, Szolnokon keresztül vitték ki a Szovjetunióba. Jászberényen áthaladva a vagon résein kidobott egy papírt, azzal az üzenettel, hogy ő is a vonaton van. A levelet valaki el is juttatta a bátyjához az alsómuszáji tanyára. Először a Volga–Don körzetében egy téglagyárban dolgozott. Az étel kevés is volt és rossz is, örültek, ha a földeken krumplit találtak. A következő állomás egy Szverdlovszk környéki szénbánya volt, majd ezt követően még rosszabbra fordult a sorsa.

1949-ben a szovjet hadsereg katonai törvényszéke 25 évi javító-nevelő munkatáborban tartózkodó szabadságvesztésre ítélte. Kreált vádak alapján születhetett az ítélet, állítólag az örökkel került összetűzésbe. A pokol következő állomása az északi sarkkör fölött levő Vorkuta szénbányája lett. Elmondása szerint télen annyira esett a hó, hogy szinte nem ért le a földre. Vízsztintesen hullott, és olyan erővel, hogy a szemüket sem tudták nyitva tartani.

Pesti István képe katonaruhában

Pesti János és Pesti István az alsómuszáji tanyán

A barakkok között csak kötelekbe kapaszkodva tudtak közlekedni. Ha a nagy hó és a hideg miatt valaki elengedte a kötelet, akkor csak tavasszal, a hóolvadás után találták meg az illetőt.

Egyébként itt raboskodott Kovács Béla kisgazda politikussal együtt, akivel később a jászberényi börtönben újra együtt ették a rabkosztot.

A lágeréletnek akadt humoros oldala is. Mesélt egy furcsa szórakozásról: este, ha valakinek szellenteni kellett, akkor szólt, és valaki meggyújtotta a kijövő „gázt”, ami szép kékes lánggal égett. Ez mindaddig ment, amíg egyszer valakinek meggyulladt a szőrzete, és az oroszok megtiltották ezt a szórakozást.

Végül mégsem kellett letölteni a kirótt 25 évet, 1955 novemberében hazahozták őket Magyarországra. Itthon, mint „közveszélyes” elemet „átnevelő” börtönbe irányították. Ő szerencséjére a jászberényi börtönbe került. Éjjel érkeztek rabszállító autóval a jászberényi börtönbe, másnap felismerte a Nagytemplom harangszavát, és ebből tudta, hogy hazaérkezett szülőföldjére. Innen már írhatott közvetlen hozzátartozójának, ő a testvérét, Pesti Jánost értesítette hollétéről. János 1956 februárjában látogatta meg börtönben. Beszámolt az itthoni változásokról, és családi fotókat is mutatott neki. 1956 áprilisában szabadult, és még megélte, amikor 1968-ban a Szovjetunió Legfelsőbb Bírósága bűncselekmény hiányában rehabilitálta.

Szabadulása után visszament ugyanabba a házba ahonnan elhurcolták, és ismét villamosvezetőként dolgozott Angyalföldön 1972-ben bekövetkezett haláláig. A harmadik szívinfarktus vitte el. Mindig arra gondoltunk, hogy a sok megpróbáltatás nem múlt el nyomtalanul. Testvére, János temette el, sírját unokaöccse, ifjabb Pesti János gondozza.

(Lejegyezték: Kuli Mátyásné Rácz Ilona, Pesti István nővérének unokája és Pesti János unokaöccs)

Mézes Nándor

„HA NEM MEGYEK, NEM VAGYOK”¹

Esztergomi születésüként Jákóhalmáról mindig a nyár és a vakáció jut eszembe. A pilisi dombokhoz-hegyekhez szokott tekintet számára szokatlan, határtalan, végtelen horizont. A „Mit nekem te zordon Kárpátoknak fenyvesekkel vadregényes tája!”

Börzsöny

Apai águ jász örökségem keveredik az anyai águ felvidékivel: a birkapörkölt mellé képes vagyok néha – az annak dukáló főtt krumpli helyett –nokedlit szedni. A kilencvenes évek elején kezdtem barlangokba járni. Először a barátok hívtak, „Meglátod, jó móka lesz!” – mondták. Pilisszentkereszt felett a Pilis-barlang volt az első eset. A barlang egy meredek kaptató tetején kezdődik, kb. mint egy cserépkályha vasajtója zárná le, én meg csak néztem, ahogy a többiek felveszik a sisakot, „játszósruhát” – hol voltak még akkor az overalok? – és sorban eltűnnek mögöttem. Összeszorított foggal követtem őket, és az ajtó mögötti kb. 3 m-es kuszodában – a sötétben, a földszagú, döngő agyagon gilisztaként kúszva, arccal lefelé, – mert ha előre néztem, koppant a sisakom a főtén² – és végig az járt a fejemben, hogy „Csak egyszer kijussak innen élve, soha többet nem jövök még csak errefelé sem!”

Aztán vége lett, kijöttünk, és három hónap múlva megint kérdezik, hogy – Na, megint megyünk, nem jössz? – Dehogyan megyek, örülök, hogy kijutottam! –És addig unszoltak, míg végül újra elmentem velük.

¹ Omega, Mozgó Világ

² főte: a járat mennyezetét alkotó kőzet

Az Etna egyik lávacsatornája

Az a mai napig a fejemben van, ahogy a kuszodában újra befelé haladva szidom magam, hogy hogyan lehettem ilyen hülye, pedig hogy megfogadtam. De akkorra már kaptam kölcsön rendes fejlámpát, amitől, ha ránéztem valamire, akkor láttam is azt, meg ismerős volt a terep, és nem arra koncentráltam, hogy hogyan fogom túlélni, és egyszer csak arra döbbenem, hogy „Jé, hát ez mesegyönyörű!”, és a dolog berántott, és el sem eresztett azóta sem.

Sátorkőpuszta volt a bázisunk, ma is az, a gömbfülkéiről híres barlang, ami a termálkarsztos üregek prototípusának számít. Ezt a barlangot az ötvenes évek óta kutatják-másszák barlangászok, jelenleg a Benedek Endre Barlangkutató és Természetvédelmi Egyesület (BEBTE; ez itt a reklám helye: bebte.hu) gondozza. Az Egyesület keretei között kezdtem aktívan járni a kövek-hegyek világát.

A pilisi barlangok mellé hamar felkerültek a bakancslistára a többi hegyvidék barlangjai: először a budaiak, aztán a Jósvafő környékiek, a Bükk-fennsík, de jártunk a Balaton-Felvidéken, Villány és Pécs környékén és az erdélyi Szigethegységben is. Ahogy az lenni szokott, a „vízszintes” járatok után egyre többször céloztunk meg függőleges barlangokat, amihez már komolyabb technikai tudás kellett, ezért alpin-kötéltechnikai tanfolyamokra jártunk.

Az ezt követő pár évben a pünkösdi, húsvéti hosszú hétvégénként rendszeresen jártuk Aggtelek-Jósvafő-Alsóhegy környékét, valamint a Szlovák Paradicsom szurdokvölgyeit.

A már említett Sátorkőpusztai barlang geológiai ritkaság voltát az adja, hogy egy mészkő- és vulkanikus hegységek által alkotott határrégióban keletkezett, és a barlang kialakulásában túlnyomó szerepet játszottak az utóvulkanikus folyamatok. Ez alapján vetődött fel először 1999-ben, hogy szervezzünk egy „felfedező” túrát a nagyobb működő európai vulkánokhoz Olaszországba.

Stromboli

„Stromboli Expedíció”-nak hívtuk, általában két-három hétig tartott, és végig vadkempingeztük a főbb vulkanizmus-típusok névadó vulkánjait: Vezuv, Etna, Vulcano, Stromboli. (OK, a hawaii-i vulkán-típusokat kihagytuk. Egyelőre, talán.)

Két egymást követő alkalommal voltam a csapattal '99 után 2000-ben, kissé már keverednek az emlékek. Máig meghatározó élmény a hosszú buszos utazás, amit a délutáni indulás után először a velencei autópálya pihenőjében szakítottunk meg reggeli céljából. Itt szembesültem először az OLASZ kávéval... Azóta is addiktív élmény a feles műanyag pohár alján lötyögő, ujjnyi vastag, kőolajszerű, isteni illatú bivalyerős elixír. Meg a túlélő kulcsmondát: „Bongiorno, uno espresso, prego.” További két napig utazva értünk Nápoly mellé a Solfatara Campingbe. A „solfatara” vulkanikus szakkifejezés, kénes kigőzölgést jelent, maga a kemping pedig konkrétan egy kialudt vulkán kráterében van. A szállást nyújtó infrastruktúra (sátrak, mosdó, étkező stb.) egy füves részen, és ezek mellett részben dróthálóval lekerítve gőzölgő kénes üregek, fortyogó (120-180°C!) iszap stb. A kempingnek otthont adó kráter része a Flegrei-mezőknek (Campi Flegrei), ami egy több kráterből álló terület a Pozzuoli-öböl mellett. Nekünk ez azért volt érdekes, mert kb. hasonlóan nézett ki keletkezésekor a barlangunk környéke nagyjából tíz-tizenötmillió éve. Másnap elindultunk a Vezúvra. A vulkánról tudni kell, hogy az isz. 79-es (Pompei) kitörése óta 1944-ig átlag ötvenévente produkált jelentős kitörést, és '44-ben volt az utolsó. Nápoly négy milliós agglomerációja pedig ott van a közvetlen közelében, és ha megint elindul, több mint 750 000 fő azonnali közvetlen veszélyeztetésével lehet számolni, mivel a tiltás ellenére egyre többen építkeznek a vulkán lejtőin.

A 2000-es utunk előkészítése során sikerült kapcsolatba kerülnünk a nápolyi Vezuv Observatóriummal, ezért abban az évben különleges lehetőségünk adódott számunkra: elkí-

sérhettük az obszervatórium egyik munkatársát egy műszer-ellenőrző körútra, és lemászhatunk a Vezúv kráterébe! (A nápolyi Vezúv Obszervatórium a fenti okok miatt nagyon erős műszerezettséggel monitorozza a Vezúvon mérhető adatokat, és a műszerkészlet – hőmérők, nyomásmérők, mozgás- és rezgésszenzorok, kamerák, adatátvitel stb. – egy jelentős része rendszeres szemrevételezést igényel. Egy ilyen szemleútra sikerült csatlakoznunk.)

A látogatói parkolóban csatlakozott vezetők, akivel először végigsétáltuk a kráter körüli körutat, ami a „civil” látogatók számára is lehetséges. Majd előkerült a hágcsó, illetve a kötéltechnika, és először megmászunk egy kb. 10 m-es függőleges falat, ami után egy 40-45°-os utálatos salaklejtő következett, nagyjából 300 m mélységbe. Útközben érintettünk néhány szenzort, amik fumarolák és szolfatárak hőmérsékleti, kémiai és nyomás adatait regisztrálják, és elértük a kráter alját. Szavakkal nehezen visszaadható élmény, néztünk a tölcsér aljáról az ég felé, de ami igazán megdöbbenő volt, az a termikus aprózódás. Ezt úgy kell érteni, hogy a kráter északi fala attól függően, hogy süti-e a Nap vagy nem, omlik. Nem egyszerűen, hanem földszintes családi ház méretű „pitykövek” formájában. A vezetők, Davide tájékoztatása szerint úgy időzítették a bejárást – és azért csatlakozhattunk, mert jókor érkezünk – hogy ne változzon nagyon sűrűn a felhők vonulása miatti fény-árnyék váltás. Mert ahogy felhő ment a Nap elé, vagy elment előle, a hőmérséklet-változás miatt minden ilyen eset „kőhullást” idézett elő a kráter északi fala alatti területen. Elértük a szemleút végpontját, készült néhány csoportkép a „Vezúv alján”, és elindultunk visszafelé.

Szürreális a pompeii-i kirándulás is, de a Vezúv kráter alja után nehéz bármit mondani.

A Vezúv után végigbuszoztuk a sorrentoi félsziget szerpentinjeit, – egyik oldalon lélegzetelállító sziklafal, a másikon lélegzetelállító meredély mediterrán szállodákkal és narancsligetekkel – és megérkeztünk a Messinai-szoros kontinentális oldalára, hogy átkelhessünk Szicíliába.

Átkelés – kompolás után Taormina következett. Ez szintén nehezen írható le, Csontváry le tudta festeni, nagyjából. Ahhoz, hogy lássuk, mennyire, sajnos oda kell menni. Erre tényleg nincsenek szavak, vagy ha vannak, akkor én azokat nem ismerem. Azt, hogy mediterrán hangulat, azt felesleges leírni, mert ... áh, hagyjuk. Ezt tényleg meg kell tapasztalni!

Ezután Etna Anya várt minket. Ez alpból egy 3000+ méteres kirándulás, de mégsem az a megszokott. Hajnalban indultunk szándékosan kihagyva a helybeli terepbuszos szolgáltatást, és gyalog vágtunk neki a kemping magasságából a csúcsrégiónak. Amíg nem hajnalodott, még csak-csak, de amikor felkelt a Nap, háát. Délen vagyunk, kúp alakú a hegy, növényzet (árnyék) nincs, fekete salakban taposunk tűző napon. Talán nem kell tovább ragoznom. Nagy szerencsénk volt, mert épp akkor voltunk ott, amikor a vulkán aktív volt, de a tevékenysége egyenletes. A legfurább, hogy háromezer méter felett azért már megmaradtak hófoltok. Ennek külön haszna volt, amikor túl közel mentünk az ömlő lávához, amit először a bakancs talpának égett gumisága jelzett, aztán a talpunkon levő hőreceptorok.

Az Etna után Vulcano és Stromboli következett végighajózva a Lipari szigeteket de előtte még Szicíliát is igyekeztünk kissé bejárni. Az egyik legmeghatározóbb élmény amikor elértünk a sziget délkeleti csücskére. Pár évvel korábban Szlovéniában, Isola-nál jutottam el először a tengerhez, és úgy voltam vele, mint a viccbeli vénkisasszonyok az óceánnal, én valami nagyobbra számítottam... Tényleg sós se volt, és Tihanynál is szélesebb a horizont, mondtam is a többieknek.

Na, Szicília kárpótolt, ott benyúlt a tengerbe egy földnyelv, a végén egy világítótorny-nyal, és tényleg bármerre néztem, mögöttem a szárazföld, előttem a horizont. Touching the void, a Végtelen érintése...

Mielőtt elhagytuk volna Szicíliát, megnéztük a Monreale-i kolostort. '99-ben ez nem tűnt fontosnak. Amikor beléptünk a templom főhajójába, magamban megállapítottam, hogy a szentélyben ez a Pantokrator-mozaik nagyon hasonlít a Napfivér, Holdnővér kulcsjelene-tének díszletére. Aztán hazajöttünk, Karácsonykor a tévében persze adták a vonatkozó Zeffi-relli alkotást. „Hé, ez nem olyan, ez AZ!” 2000-ben muszáj volt visszamennünk.

Leereszkedés a Vezúv kráterébe

Ezután egy hajóút során végigjártuk a Lipari szigeteket. Lipari, Vulcano, Stromboli. Vulcano az ókori legenda szerint Vulcanus isten lakóhelye, Stromboli pedig a „Tirren tenger világítótornya.” Azért kapta ezt a nevet, mert a kiszámítható kitörései éjszaka is tájékozódási pontot nyújtottak a hajósok számára. Itt szintén egy napi hegyjárás után jutottunk fel a csúc-s-régióba, estére időzítve az érkezést, és hajnalig figyeltük a vulkán működését.

Buschmann Éva

CENTENÁRIUMOT KÖSZÖNTŐ ÉVKÖNYV

Száz év nagyon hosszú idő, egy ember életében különösen, de egy intézmény tekintetében is. Október 14-én szombaton szépen öltözött hölgyek, urak, fiatalok, idősebbek egyaránt gyülekeztek az Eszterházy Károly Egyetem Jászberényi Campusának ünnepségére. Különleges nap volt ez, díszoklevelek átadása is megtörtént, és megemlékeztek az intézmény fennállásának 100. évfordulójáról is. Kisebb csoportokban beszélgetések zajlottak, kedves üdvözlések, múltidézők helyszíne volt a „fősuli”.

A hivatalos ünnepség délelőtt 10 órakor vette kezdetét, melynek keretében a főiskola elmult 100 évét összefoglaló kiadvány is méltatásra került. Az intézmény történetét bemutató könyv legutóbb 20 esztendeje készült, amikor a 80. évfordulót ünnepelte a főiskola. Azóta ilyen jellegű kötet nem került kézbe, egészen mostanáig, a 100 éves évfordulóra. Én, mint a főiskola egykori diákja, könyvszerkesztéssel is foglalkozom, megtisztelőnek érzem, hogy Varró Bernadett főigazgató asszonytól megkaptam azt a lekötelező felkérést, hogy a szerkesztésben közreműködjek.

Azt hiszem, elegáns dolog egy ilyen patinás, nagy oktatási múlttal rendelkező intézmény esetében – főként, hogy jubileumot ünnepel – egy könyvvel visszatekinteni az elmúlt évtizedekre. Jól látta ezt a főigazgató asszony, amikor ennek ötlete megfogalmazódott benne. Idén tavasszal hozzá is láttunk az egyeztetéshez, hogy miként lenne célszerű 100 év történetét összefoglalni, amely nem kis munka, hiszen nagyon hosszú időszakot ölel fel. Tehát a teljesség igénye nélkül készült el a tartalomjegyzék, benne a legfőbb korszakokkal.

A kötet felépítése néhány szóban: a polgármesteri, rektori, főigazgatói köszöntők után a múltba utazhatunk. Egykori igazgatókat vesz sorra a könyv, akik nélkül ma nem itt tartanánk. Olvashatunk a régmúlt direktorairól: *Pinkert Zsigmondról, Balázs Béláról, Móczár Miklósról*, egészen a jelenkori vezetőkig.

Ezt a fejezetet követi a történelmi kronológia jelesebb dátumokkal és a hozzá köthető eseményekkel. Az első 80 év azért szerepel csak jeles évszámokhoz kapcsolódóan vázlatos gondolatokkal, mert a 80. évfordulóra megjelent kiadványban *Nagy József* nyugalmazott főigazgató részletesen végigvezette ennek az időszaknak a történetét.

A következő fejezetben egy nagyobb lélegzetvételű írás olvasható ... ami *a 100 évből kimaradt* címmel, amely szól az egyetemi integrációról, vezetőváltásról, átszervezésekről, új alapszakok indulásáról, újabb integrációról a Szent István Egyetemen, a várossal való együttműködésről és a jövőbeli elképzelésekről. Ez folytatása az előbb említett történetnek, az utolsó 20 év eseményeiről emlékezik.

Itt olvashatjuk, hogy: „*Az új tanév 2004 szeptemberében kari tanácsulással indult. Folytatódott a vechtai főiskolával meglévő kapcsolat bővítése, a vechtai és a jászberényi felsőoktatási intézmények hallgatói találkozásának szervezése, a Buffaloi Egyetemen való együttműködés ápolása, a romániai Bolyai János Nyári Egyetem rendezvényein történő részvétel.*

További átszervezés elé nézett a kar 2006-ban. A hallgatói létszám – főként a levelező tagozaton – ezekben az években folyamatosan emelkedett, és ezt a tendenciát a 2005-ben Budapesten, a Magyar Művelődési Intézettel kötött együttműködés alapján indított művelő-

désszervező-képzés tovább növelte. Kiemelt szerepe volt a hallgatói létszám emelkedésében a 2006 szeptemberében nappali és levelező tagozaton induló andragógia szaknak.

A 2006. évben történt az 1994/95. tanévben bevezetésre került szociálpedagógus szakot felváltó szociális munka szak indulása.

Amíg a 2006. év az átalakítások jegyében zajlott, 2007 már az ünnep éve volt, ebben az évben ünnepelte az intézmény megalakulásának 90. évfordulóját. Az intézmény első igazgatója, Pinkert Zsigmond leányának, a két évvel korábban született, akkor 92 éves Pinkert Ilonának a Jászberényi Tanítóképző Főiskola emléklakettjét adták át, mintegy első mozzanataként a tervezett ünnepsorozatnak.”

Az intézmény jelenét fogja össze a könyv többi része: a különböző tanszékek mutatkoznak be, egykori és jelenlegi dolgozókról olvashatunk, továbbá a jászberényi campus és jogelődjének kutatásairól, a főiskolával szoros egységet képező gyakorlóiskoláról.

Külön rovat számol be azokról az egykori hallgatókról, akik pályájukon kiemelkedő sikereket értek el, akikre az intézmény büszke lehet. S nem maradhat el a kötetből a diák- és tanárhumor az egykori iskolaújságokból szemezgetve. A könyvet színes képmelléklet zárja.

Elmondhatjuk, hogy hosszú, alapos munkát végeztünk, mire idáig eljutottunk, sok egyeztetésen, izgalmas perceken vagyunk túl, és a véghajrán, ami különösen nagy összetartást igényelt a szerkesztésben közreműködők részéről. Újra és újra átnéztük, javítottuk, igyekeztünk mindenben tudásunk legjavát adni. Jól együtt tudtunk dolgozni.

Nagyon jó szívvel ajánlom egykori és jelenlegi hallgatók, tanárok, dolgozók és minden érdeklődő számára. Jó olvasást hozzá!

(100 éves jubileumi évkönyv – Jászberény, 2017. 152 oldal)

Fábián Nikolett

A FÖLDRAJZTUDÓS ÖNÉLETÍRÁSAI

„Jász föld és jász nép hét százada élnek együtt, és együttélésük eredménye mindaz, amit a Jászság mint tájfogalom magába zár:”

„E táj felszíni és föld alatti természete, az ember lelki tartalma, történelme, gazdasági élete és minden megnyilvánulása szinte egyetlen egységbe keveredve adja mindazt, amit ma Jászságnak mondunk.”

Ilyen összegző gondolatokkal találkozhatunk Fodor Ferenc: *A Jászság életrajza* című művében, melyre földrajz szakos középiskolai tanárként bátran használhatom az alapmű kifejezést. Még ma is ehhez az 1942-ben kiadott könyvhöz fordulok tanítványaimmal forrásként, ha helyi témájú dolgozathoz, kutatáshoz, alaposabb vizsgálódáshoz a Jászság földrajzi adottságait kell elemeznünk. Megjelenésekor a Magyar Tudományos Akadémia Serbán-díjjal jutalmazta.

Természet- és társadalomföldrajzi értelemben egyaránt teljes képet adó, azok összefüggéseit megláttató, rendkívül szakszerű, egyetemi kutató tanárhoz méltó összegzés, mely sok elemében a mai viszonyok között is megállja a helyét. Egy olyan szaktekintély munkája, aki országos ismertségnek örvendett és örvend szakmai körökben. Ennek ellenére előszavában a szerző szerényen így határozza meg az alapos, több éves kutatásainak eredményeképp megírt könyvét: *„Tanulmányomat valójában nem is tudom elhelyezni a különféle tudományok kategóriáiban. Földrajz is, történelem is, településtörténet is, gazdaságtörténet is. Éppen ezért csak tájrajzi, tájéletrajzi tanulmánynak mondhatom. Munkám kétségtelenül csak kísérlet. Kísérlet abban az értelemben, hogy geográfus minden térbeli vonatkozásában feldolgozzon egy-egy természetes és történelmi tájat.”* Pont ez a fajta bizonytalanság, újító szándék adja a legnagyobb értékét, jövőbe mutató jellegét látásmódjának: érezte az egyes tudományterületek határait, ugyanakkor ő nem torpant meg azoknál, sőt egységében, összefüggéseikben igyekezett látni és láttatni azokat. Az önéletrajzában is így fogalmazott: *„munkámat a modern földrajz szintetikus felfogása vezette.”* A XXI. századi földrajz már egy ilyen sokszínű, szerteágazó, a sok-sok különböző tudományterületet integráló diszciplína csomópont, és Fodor Ferenc jól érezte ennek a létjogosultságát már évtizedekkel korábban is. Hazáját, szülőföldjét szerető és tisztelő emberként igyekezett azt minél alaposabban megismerni, ismereteit pedig átadni tanítványának, utódnak, sőt az utókornak.

Az önéletrajzait tartalmazó könyv az ELTE Eötvös József Collegiumának kiadásában jelent meg Budapesten, 2016-ban. A borítón lévő fényképen a szülőföldjéhez ragaszkodó geográfust láthatjuk, aki 1887-ben született a Bihar vármegyei Tenkén, paraszti-iparos családba. Szatmáron érettségizett, majd a budapesti Tudományegyetemen szerzett földrajz-természettudományi szakos diplomát, illetve doktori címet. Dolgozott középiskolai tanárként Karánsebesen és Újpesten, majd Teleki Pál felkérésére a Külügyminisztériumban, illetve a Közgazdaságtudományi Karon egyetemi tanárként, Pécsen és Budapesten tankerületi főigazgatóként. A tudományos életbe kutatásaival, publikációival, előadásaival kapcsolódott be. Tagja volt a Magyar Földrajzi Társaságnak, a Gazdaságföldrajzi Intézetnek, az Eötvös József Kollégiumnak, a Tankönyvügyi Bizottságnak, a Szent István Akadémiának, a Magyar Statisztikai Társaságnak, csak hogy a

legfontosabbakat említsem. A 350 igen tartalmas oldalon az alábbi nagyobb egységeket különböztethetjük meg. A szerkesztő páros, magyar és angol nyelven is bemutatja nekünk egyfajta bevezetőként dr. Fodor Ferenc kiemelkedően aktív életútját. Itt olvashatjuk az alábbi sorokat: „*Hosszú és termékeny pályája során számos könyvet, tanulmányt, levéltári anyagot hagyott hátra. Ezek a források páratlan bepillantást engednek Fodor Ferencnek, a tudósnak és a magánembernek az életébe, és segítik a kutatókat abban, hogy megértsék azt a történelmi kontextust és azokat a megélt tapasztalatokat, amelyek Magyarország egyik legnevesebb nemzeti-konzervatív geográfusának személyiségét formálták*”.

Ezután négy, különböző elven szerkesztett gyűjteményt láthatunk ugyanarról az élettörténetről, ezúttal magától Fodor Ferencről. Az első az *Emlékezetül* címet viseli, és egy 1931-ben elhelyezett „időkapszula” tartalma. Háza zárókövében elhelyezett okmány, melynek szövege már első soraiban megszólítja az utódokat.

A második dokumentum az 1940-ben készült szakmai önéletrajz (*Curriculum vitae*), egy rendkívül termékeny geográfus-polihisztor pályafutása, eredményei, sikerei. Akkor éppen 25 évnyi tudományos munkásságának, eredményeinek többek között az alábbi mondatai adnak nyomatókat: „*Mint gr. Teleki Pál szintetikus gondolatának és tájrajzi felfogásának első megértője, tájrajzi leíró munkámban gyakorlatilag valósítottam meg vagy legalább is tettem kísérletet az elméleti elgondolások gyakorlati megvalósítására. Elsőnek foglaltam össze magyar nyelven hazánk gazdasági földrajzát. (...) Nagy súlyt helyeztem a tisztán emberi értékű leíró földrajznak a honismeretben elsősorban magyar tudománnyá tételére, s ezen át a hazatudatoság kimunkálására.*”

Egy, az 1887–1959 közötti időszakot – Fodor Ferenc csaknem teljes életútját – magába foglaló kronológia követi a sort Életem eseményei címmel, amelyben az egyéni sors és a magyar történelem elválaszthatatlanul összefonódik. Fodor Ferenc kisiskolás korától fogékony és nyitott volt a körülötte lévő világ történéseire, és ebben nyilván tanárai is nagy szerepet játszottak. Még elemi iskolás korában megérinti Kossuth halála, a Millenniumi ünnepek, a krétai háború. Gimnáziumi éveiben pedig már a természettudományok iránti érdeklődése is kialakul. Ahhoz, hogy édesapja 1905-ös halála után is folytathassa tanulmányait, érettségije évében, majd egyetemistaként minden diákként elvégezhető szakmai munkát és ösztöndíj lehetőséget megpályázott, segítve ezzel három fiatalabb testvérével özvegyen maradt édesanyját is. 1911-től Karánsebesen tanít. 1913-ban házasságot köt, felesége is megkapja a karánsebesi tanári kinevezést. Az első világháború idején 1914-ben egészségi okokból, majd 1915-ben a korábbi sorozásokból bekövetkezett tanárhiány miatt felmentették a katonai szolgálat alól.

1918-ig életének meghatározó eseménye volt gyermekeinek születése, csatlakozása a cserkész mozgalomhoz, geográfus körökbe való bekerülése, Telekivel való megismerkedése, akinek közvetlen munkatársaként már részese is lehetett a magyar történelemnek. A két világháború között szárnyal igazán Fodor Ferenc pályafutása. A kötetben követhetjük sorra megjelenő munkáinak címeit és sikereit, miközben folyamatosan érződik a nemzet újjáépítésének igénye. A második világháború idején kap kinevezést Pécsre, amit ő száműzetésként él meg, miközben egykori tanítványai kerülnek általa is megpályázott pozíciókba. Pályája mélypontjaként éli át ezt az időszakot, amit tetéz a háború által kiváltott létbizonytalanság érzése, különösen 1944-től, amikor Magyarország csataterre vált. A fővárosba visszakérülve a nyilas kormány az eszméikkel azonosulni nem akaró Fodor Ferencet állásából eltávolította, majd a kommunizmus időszakában egy időre nyugdíját is megvonták. A „nyugdíjas nyugtalanság éveit” volt

kénytelen élni Horváth Zoltán szavaival élve. Ez azonban – egyéb publikációi mellett – Fodor Ferencnél két olyan művének^{1,2} megírását jelentette, amelyeknek nem is remélhette még életében való kiadását. 1962-ben hunyt el.

A könyv utolsó fejezete az 1941-ben családjától távol, Pécsi magányában, 1286-ig visszanyúló családtörténeti adatokkal megkezdett, több megszakítással folytatott, és a koppenhágai, 1924-es Jamboree élményeinek leírásával 1950-ben végképp megszakadó Élettörténet, melyben már visszafelé tekint, összegez és értékel. 1941-ben talán úgy gondolta, hogy akkorra túljutott pályája zenitjén, ezért indokolt a részösszefoglalás. Az ezt követő időszakot megvizsgálva azt mondhatjuk, hogy rendkívüli mennyiségű, értékes tudományos értekezést hagyott hátra az utókornak ezt követően is, képes volt újra és újra maradandót alkotni. De szakmai közege és lehetőségei már sosem voltak olyan erősek, mint 1941 előtt, ami sok rajta kívül álló oknak, körülménynek tudható be. Egy kötetbe helyezve ezt a négy különböző megvilágítást lehetőséget kapunk arra, hogy több szemszögből, több aspektusból kapjunk rálátást erre a nagyszerű emberre és pályájára.

Mit is emelhetnék ki ebből a mozgalmas 75 évből? A ma embereként azt a fajta elhivatottságot, amellyel családja és hazája útját igyekezett egyengetni, mindenki számára irányt mutatni. Földrajztanárként látom az ő szakmai kiteljesedését. Amit az adott kor Magyarországn tenni lehetett, ő megtette. Olyan körökben mozgott, amelyekbe saját érdemei alapján jutott be, a geográfia elitje figyelt fel a nevére publikációi, kutatásai alapján. Együtt dolgozhatott Teleki Pállal, Cholnoky Jenővel, Lóczy Lajossal, Havas Rezsővel, Jávorka Sándorral, tanítványa volt Kádár László, Mendöl Tibor, Bulla Béla, csak hogy a 2010-es évek földrajzosi számára is jól ismert neveket említsek. Teleki révén részese lehetett bel- és külpolitikának egyaránt, még ha nem is a legkedvezőbb korban. Kiemelkedik ebből a Külügyminisztérium Béke Előkészítő Irodájában végzett kartográfiai munkája az I. világháborút követően. Azt mindannyian tudjuk, hogy a trianoni összeomlás, a történelmi Magyarország területének csökkenése elkerülhetetlen volt, ezt Teleki sem akadályozhatta meg. Családanyaként ámulattal olvastam arról, mennyire sokoldalú munkát volt képes végezni a háborúk, a gazdasági válság idején, vagy éppen családi, magánéleti történesek közepette. Rengeteget utazott, sokat volt távol, de a család (szűkebb és tágabb egyaránt), és az emberi kapcsolatok kiemelten fontosak voltak a számára mindvégig.

Ki máshoz szólna Fodor Ferenc önéletírása, mint a jövő emberéhez? Egyfajta üzenet a jövőbe ez a könyv, egy olyan történelmi korból, amikor a legalapvetőbb emberi értékek is meginogtak, és még fontosabbá vált, hogy ismerjük és védjük azt, ami igazán fontos. Ez pedig az ember, a család, a haza, az egészség, a szülőföld, a természet, az ember alkotásai és persze a hagyomány. Talán ez a legfontosabb útravaló a számunkra, és a könyv minden lapjáról süt a *kötődés*. Valószínűleg ez a kötődés az, ami összefűzte Fodor Ferenc életútját a Jászsággal. Hiszen a jász emberekben megtalálhatta ugyanazokat az érzelmeket, melyeket ő maga is fontosnak tart. Fodor Ferenc életének minden pillanatát meghatározza és áthatja magyarsága, valamint a hazájáért és az övéiért való tenni akarása. Látja ezt a jászokban is: „*Az itt élő ember történelme folyamán mindig jász maradt, mert egy tényező állandóan hatása alatt tartotta: a jászföldtől megszakítatlanul táplált jász öntudat.*”

(Fodor Ferenc önéletírásai. Szerkesztette: Győri Róbert és Steven Jobbitt)

1 Fodor Ferenc: Teleki Pál – Egy „bujdosó könyv” (2001, Mike és Társa Antikvárium, ISBN: 963-00-6742-0)

2 Fodor Ferenc: A magyar földrajztudomány története (2006, MTA Földrajztudományi Kutató Intézet, ISBN:963-7395-97-0, 865 oldal, letölthető: http://www.mtafki.hu/konyvtar/kiadv/fodor_foldrajz.pdf)

Gulyás András

NEMZETI JELKÉPEINKRŐL ÉS A LEHEL-KÜRTJÉRŐL

Kik és mik alkotják nemzeti jelképeinket, és hogy alakultak ki? Hogyan változtak az utóbbi 2-3 évszázad során? Milyen hatása volt a kultúrpolitikának, és a tudomány változásának nemzeti szimbólumaink kialakításában, nemzeti emlékeink feldolgozásában és interpretálásban? Hogy alakult ki a nemzeti történetírás hazánkban és a körülöttünk lévő népeknél, és hogyan változott? Ezekre a kérdésekre keresi a választ Péter, az MTA BTK Régészeti Intézetének tudományos munkatársa legújabb könyvében, melynek a Turulok és Árpádok címet adta. A jászfényszarusi származású régész műve elsősorban kutatás- és politikatörténeti munka. Több korábbi munkáját újította fel, pontosította és gyúrta össze az említett kiadványában.

A könyv több témakörből áll. A legnagyobb témakörben a honfoglaló magyarok kutatását, valamint a nemzeti szimbólumaink, Árpád vezér és a Turul-madár jelképpé válásának folyamatát mutatja be. Kiemelve az adott kultúrpolitika által meghatározott helyüket és a művészeti ábrázolásukat, amelyek által beivódtak az emberek tudatába, és toposzokká váltak. A könyv bemutatja a történelem és régészettudomány által elért legújabb eredményeket is, melyek alapján rávilágít arra, hogy a nemzeti emlékeink kutatása korántsem egy lezárt folyamat, és a történelemkönyvek lapjain szereplő eredmények egy-egy újabb felfedezés segítségével bármikor módosulhatnak.

Külön fontos a Jászságban élőknek a könyvben szereplő, a Jászok jelképeként is ismert Jászkürt, vagy Lehel-kürtnek kutatástörténeti feldolgozása, mely a könyvben külön fejezetet kapott. A kürt leírása, története és kutatástörténete mellett az elefántcsontból készült kürtök nemzetközi kutatási eredményeit is ismerteti a szerző, valamint megpróbálja behatárolni azokat a kutatási irányokat, amiket követve még többet megtudhatunk a Jász Múzeumban őrzött ereklyéről.

Kis kitérőt tesz a Felvidékre is, ahol a szomszédos népek nemzeti jelképeinek a kialakulásának egy-egy szeletét osztja meg az olvasókkal. A szlovák és cseh kultúrpolitikai történések mellett a magyar kultúrpolitikai eseményeket is párhuzamba állítja a szerző ebben a rövid fejezetben.

Az utolsó fejezet egy forráskritikai elemzés a honfoglalás korának írott forrásaihoz. A korabeli kútfőkből, és azok elemzése által mutatja be nekünk a honfoglaló magyarokat, illetve világit rá azokra a toposzokra, melyeket azóta is előszeretettel használunk magunkra, illetve őseinkre.

A könyv tudományos ismeretterjesztő mű, melynek nyelvezete a szakcikkek kifejezőmódjához nem szokott olvasónak is könnyen olvasható, élvezetes olvasmány. Azonban tudományos munka is, lábjegyzetekkel, pontos hivatkozásokkal és hatalmas felhasznált irodalomjegyzékkel ellátva. Ajánlom mindenkinek, akit kicsit is érdekel a múltunk, illetve a történelmi tudatunk változása az utóbbi évszázadokban. Aki pedig kicsit jobban bele akarja ásni magát az érintett kutatásokba, annak kezdésnek ott van az irodalomjegyzékben szereplő munkák garmadája.

Pethő László

APPONYIRÓL MÁSKÉPPEN

Érdekes és fontos könyv jelent meg a közelmúltban. Az Apponyi Albert levelezését feldolgozó gyűjtemény önmagában forrásértéke miatt is jelentős, hiszen lényeges pontokon egészíti ki és árnyalja a magyar politikai elit kiemelkedő alakjáról alkotott képünket. Apponyi emlékiratainak közreadásával maga is sokat tett pályájának dokumentálásáért, amit szépszámú róla készült monográfia és egyéb szaktanulmány tett és tesz teljesebbé.

A 2016-ban megjelent kötet szerzője Anka László, az életmű kutatója, hiszen nemrégiben megvédett doktori disszertációjában is a politikus tevékenységét vizsgálta és elemezte. (*Gróf Apponyi Albert belpolitikai pályafutása a dualizmus korában.*) A közreadott levelezésgyűjtemény időhatárai részben azonosak a disszertációéval, de számos tekintetben bővebbek annál. A szerkesztő alapos és igényes tanulmánnyal vezette be a gyűjteményt, ezen túlmenően csaknem minden levelet magyarázó jegyzetekkel látott el. A mai olvasó eligazodása érdekében erre mindenképpen szükség volt, mert az Apponyi által gyakran használt, főleg latin nyelvű szakkifejezések értelmezése nélkül a levelek érthetetlenek lennének. Szerencsés lett volna, ha az írásokban szereplő személyekről is bővebb információkat kapott volna az olvasó. Jól egészíti ki viszont a szövegeket a rendkívülien megválogatott fényképmelléklet, amelyek között sok jászberényi vonatkozású kép is található.

Magában a kötetben 206 Apponyi által írt levél mellett 19 hozzá írt, és 14 születésnapjára küldött üzenet szerepel. A szerző ambíciózusságát és kitartását dicséri, hogy több tucatnyi archívumot felkeresve gyűjtötte össze anyagát. A levelek fellelési helye igen változatos. Önmagában természetesnek mondható, hogy a Magyar Nemzeti Levéltárban vagy az Országos Széchényi Könyvtárban maradtak ránk levelek. Abban sincs semmi rendkívüli, hogy egy arisztokrata leveleire az Esztergomi Prímási Irattárban talált rá a kutató. Az már viszont a pikantéria tartományába sorolható, hogy a Politikátörténeti és Szakszervezeti Levéltárban és az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában is forrásokra bukkant a szerző. Végül a becses források megőrzői között kiemelendő egy magánszemély, a jászberényi költődésű, Budapesten praktizáló Bathó Iván ügyvéd – a Bathó jogászdinasztia tagja –, aki nagyszámú levelet őrzött meg az utóknak.

A mai politikai elit tagjai másfajta kommunikációs eszközöket alkalmaznak: mobiltelefon használtnak, sms-ek, e-mailek és egyéb lehetőségek igénybevételeivel cserélnek információkat. Új keletű kapcsolattartásuk minden bizonnyal felgyorsítja a folyamatokat, de egyben felszínesebbé válik a kommunikáció. Apponyi Albert velük szemben még egy tisztas arisztokrata módján levelezett. A legtöbb levelet Eberhardon levő kastélyában írta, többségük május és október között – a parlamenti szünet feltöltődésre alkalmas időszakában – keletkezett. A levelek tekintélyes része tanulmány igénnyel megfogalmazott, főleg jogi és közgazdasági témákat boncolgató dolgozat. Példaként említem az egyik leggyakoribb partnerével, Károlyi Sándorral folytatott sokkal inkább politikaelméleti, mintsem napi politizálásnak nevezhető eszmecserejét, melyekben az adózás vagy a szövetkezés problémáiról folytattak fajsúlyos és izgalmas gondolatcserét.

Kevésbé gyakran váltott levelet Károlyi Mihállyal. A miniszterelnöknek címzett 1918. december 29-én – először a Bécsi Naplóban – megjelent levele alapos, higgadt, hideg fejjel megírt, a bekövetkező tényekkel szembenező, azokkal kalkuláló, a bekövetkező lehetőségeket gondosan mérlegelő elemzés. Ezt a levelet különösen azoknak érdemes megismereni, akik a békeszerződést érzelmileg túlfűtötten szemlélik, és Apponyi szerepét leszűkítik a Nagy-Trianon kastélyban elhangzott védőbeszédére.

A közismert pályatársak mellett gyakran fordult Bathó János jászberényi közjegyzőhöz, aki első számú kortese és bizalmasa volt a városban. Hozzá sokkal inkább „e-mail-szerű”, rövid közléseket tartalmazó, praktikus dolgokról, kisebb-nagyobb szívességekről, választási teendőkkal foglalkozó levelekkel fordult. Így mintegy illusztrálja, hogy a nemzetközi- és a nagypolitika ügyeivel szemben a városi politika nem vagy igen mérsékelten érdekelte.

A kötet alapján képet kapunk a politikus széles körű kapcsolatrendszeréről. Partnerei körébe természetes módon beletartoztak a kor vezető politikusai Tisza Istvántól Wlassics Gyuláig. Gyakran váltott levelet egyházi személyiségekkel (Csernoch János) és tudósokkal (Marzali Henrik). Az utóbbiak között külföldi jogászok és közgazdászok is felbukkannak (Harold Steinacker). Ezek után abban sincs semmi meglepő, hogy írókkal és művészekkel váltott levelek egész sora is megtalálható a gyűjteményben (Ady Endre, Herczegh Ferenc, Jászai Mari, Jókai Mór, Liszt Ferenc).

A levelek sorából jászberényi vonatkozása miatt mindenképpen megemlítenő a 75. születésnapja alkalmából az Apponyi Kollégium vezetőitől kapott levél. A kultuszminiszterisége idején, 1906-ban létrehozott Kollégium évtizedekig valóságos pedagógiai műhelynek számított. 1945-ig ebben az intézetben képezték a tanítóképző intézetek szakembereit, közöttük olyan ismert jászberényi tanárokat, mint Fehér Máriát, Kiss Józsefet, Kopácsi Bélát, Tóth Gyulát és Vuics Istvánt. A köszöntő levelet az Apponyi Kollégium tudós tanár vezetői: Horger Antal nyelvész, Gyulai Ágost és Szinnyei József irodalomtörténészek látták el kézjegyükkel.

(Anka László: Apponyi Albert válogatott levelezése – Veritas Magyar Napló 2016.)

E S E M É N Y N A P T Á R

Jászberény

2016

Június

3. Bemutatták a Jászok című történelmi dal- és táncjátékot. Az előadás a Jászágó Népi Együttes és az Állami Népi Együttes összefogásában jött létre = JkU 06. 09. p. 1., 8–9.

A Bercsényi Miklós Általános Iskola fennállásának 110. évfordulóját ünnepelték a Déryné Rendezvényházban. A Bercsényi-díjakat Szentkúti Réka és Tiborc Bence vehette át = JkU 06. 09. p. 1–2.

4. Az Apponyi téri Trianon emlékműnél Farkas Kristóf Vince történész tartott emlékező beszédet. = JkU 06. 09. p. 4.

Elhunyt Tariska Zoltán református lelkész, aki 1984 és 1994 között szolgált Jászberényben = JkU 07. 21. p. 3.

5. A Jászberényi FC U16-os és U19-es futballistái is aranyérmet vehettek át a Jász-Nagykunszolnok megyei kiemelt bajnokság végén = JkU 06. 09. p. 5.

Az Év Magánrendelője szakmai díj szavazásán Szabó András bőrgyógyász-kozmetológus közönségdíjat kapott = JkU 10. 06. p. 5.

7. A Klebelsberg Intézményfenntartó Központ Jászberényi Tankerülete az önkormányzattal közösen köszöntötte a pedagógusokat. Petri Andrásné 65 éves tanári jubileuma alkalmából vas oklevelet, Németh Józsefné hatvan éves évfordulója emlékéül gyémánt oklevelet, Buzás Sándor pedig az ötvenéves jubileumáért arany oklevelet kapott. Szemánné Barkóczi Judit az Emberi Erőforrások Minisztériumának Elismerő Oklevelét vehette át. A minisztérium Pedagógus Szolgálati Emlékéremmel ismerte el Kolonicsné Szórád Judit, Baráthné Szélesi Edit, Háfra Gergelyné, Horváth Józsefné, Bernhardt András, Bernhardt Andrásné és Péterné Varga Erzsébet munkáját = JkU 06. 09. p. 1., 4.

9. A 8. Könyves Csütörtököt rendezte meg a Városi Könyvtár, ahol a képes meselánc és rovásírás tanulás mellett bemutatták Utasi Hajnalka Múzsák tükre – Hajnikuk című könyvét. A rendezvényt az Acoustic Gallery koncertje zárta = JkU 06. 16. p. 1., 7.

A Déryné Rendezvényházban a Keresztény Értelmiségiek Szövetsége helyi csoportja vendégként Osztie Zoltán, a KÉSZ elnöke, Spéder Zsolt demográfus és Veresné Novák Katalin család- és ifjúságügyért felelős államtitkár tartott előadást a keresztény családpolitikáról = JkU 06. 16. p. 1–2.

15–18. Mező Áron fekvé nyomasztásban és erőemelésben, Szabó Zsolt Viktor fekvé nyomasztásban Európa-bajnoki címet szerzett = JkU 07. 07. p. 8.

18. A Múzeumok Éjszakája programjai során a Szikra Galériában citerazenekar várta a vendégeket, a Hamza Gyűjtemény és Jász Galériában pantomim-előadást rendeztek, a Jász Múzeumban bábelőadást, tárlatvezetést és koncertet tartottak = JkU 06. 30. p. 1., 11.

20. Szentmisével emlékeztek az 1950-ben elhurcolt szerzetesekre a Szent Klára Idősek Otthonában = JkU 07. 07. p. 4.

21. A Semmelweis-nap alkalmából elismerésekben és főorvosi kinevezésekben részesültek a Szent Erzsébet Kórház munkatársai = JkU 07. 07. p. 1., 3.
22. Farkas Kristóf Vince a jászkapitányokról tartott előadást a Jász Múzeumban = JkU 07. 07. p. 7.
- 23–26. A III. ZagyvaParty Fesztivál helyszínein koncertek, színdarabok, pálinkamustra, főzőverseny, homokszobrok, kiállítások várták a kultúra iránt érdeklődőket a Margitszigeten = JkU 06. 30. p. 1., 6–7.
- 24–26. Jászberényi delegáció látogatott Sucha Beskidzkába = JkU 06. 30. p. 3.
- A Conselve Parkban zajlott az I. JRK-Berény Sport strandröplabda bajnokság. = JkU 06. 30. p. 12.
28. Gy. Riba János születésének 111. évfordulója alkalmából emlékkiállítás nyílt a Szikra Galériában = JkU 06. 30. p. 10.

Július

1. A Szent István Egyetem jászberényi campusa az Eszterházy Károly Egyetem részeként működik tovább = JkU 06. 30. p. 1., 3.
- A Székely Mihály Kórus adott nyáresti hangversenyt a Déryné Rendezvényházban = JkU 07. 14. p. 7.
3. A holokauszt jászberényi áldozataira emlékeztek az Izraelita temetőben = JkU 07. 07. p. 4.
5. Gecse Árpád Vásár című olajfestményét mutatták be a Szikra Galériában = JkU 07. 07. p.
8. Együttműködési megállapodást írt alá Szabó Tamás jászberényi polgármester és Borisz Haritunovics Albegov, Vlagyikavkaz önkormányzatának vezetője = JkU 07. 14. p. 1–2.
17. Gyimesfelsőlaki diákok érkeztek az Öregerdei táborba = JkU 07. 28. p. 9.
- 19–24. 26. alkalommal rendezték meg a Csángó Fesztivált, ahol a jászberényi csoportok mellett moldvai csángó, grúz, ukrán, bosnyák táncosokat is láthatott az érdeklődő közönség. Megrendezték a harmadik Kárpát-Haza Magyar Konferencia és Üzletember Fórumot a Szikra Galériában = JkU 07. 28. p. 1., 4–8.
20. Átadták a Czinege Károly vállalkozó adományából létrehozott komfortszobát a kórházban = JkU 07. 21. p. 1., 6.
30. 22. alkalommal rendezte meg a Lehel-Melody TSE a Társastánc Gálát a Szabadtéri Színpadon = JkU 08. 11. p. 7.
- 31–augusztus 8. Oszétiában jártak a jászberényi kulturális élet vezetői, valamint jászsági népművészek = JkU 08. 25. p. 1., 10.

Augusztus

- 5–7. Bronzérmet szerzett Kalla Tibor és Rigó Lehel a XII. JOOLA Nemzetközi Veterán Asztalitenisz Kupán = JkU 08. 11. p. 8.
6. A XXIX. Nemzetközi Mézvásár és Méhésztalálkozó. A Zsidei Barnabás Méhészeti díjat Fritsch Ottó jászdózsai méhész szakíró kapta, a mézkirálynői címet pedig Rozmann Gréta = JkU 08. 11. p. 1., 3.
- A JSE Fogathajtó Szakosztálya fogathajtó versenyt rendezett az állatkert melletti sportpályán = JkU 08. 11. p. 1., 8.

9. A Szikra Galériában Olgyay Ferenc festőművész Búzamező pipacsokkal című festményét mutatták be. = JkU 08. 11. p. 7.

13. (L)ehető lehetetlen címmel nyitották meg az Art Camp kiállítását a Lehel Film-Színházban = JkU 08. 25. p. 11.

16. Körei-Nagy József ezredes helyett Dudás Richárd alezredest nevezték ki a Jászberényi Rendőrkapitányság élére = JkU 08. 25. p. 1.

17. A Jászberényi Önkormányzat tűzoltó ruházatokat és számítógépeket adományozott Técső számára = JkU 08. 25. p. 4.

19. Átadták a Gazdakör megújult székházát = JkU 08. 25. p. 1–2.

20. Szentmisével vette kezdetét, majd a Szentháromság téri parkban folytatódott államilapításunk tiszteletére rendezett ünnepség, ahol közreműködtek a Cantate Nobis Énekegyüttes és a Jászberényi Hagyományörző Együttes tagjai is = JkU 08. 25. p. 1., 3.

Nemzeti ünnepünk alkalmából Suba Györgyné népművelő, helytörténeti kutató Magyar Arany Érdemkereszt kitüntetését kapott, Pethő László szociológus Magyar Érdemrend lovagkeresztje kitüntetésben részesült. Fundák Kristóf és Fundák Kaszai Lili Olívia néptáncosok a Népművészet Ifjú Mestere díjat kapták. Mezei János, a CO-OP Star Kereskedelmi Zrt. kereskedelmi igazgatója a Magyar Arany Érdemkereszt polgári tagozata elismerésben részesült. Bugyi Imréné Aranykoszorús Gazdaasszony Díjat, Besenyi Vendel ny. agrármérnök, helytörténeti kutató, Sárközy György ny. erdész, valamint Patakiné Kocza Anita Miniszteri Elismerő Oklevelet kapott.

A Keresztény Értelmiségiek Szövetsége Jászberényi csoportja Jász-Nagykun-Szolnok Megyéért Díjban részesült. Nagy Tiborné, a szent Erzsébet Kórház főnövére Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Egészségügyi Díjat kapott. Szűcsné Urbán Mária, a Viganó Alapfokú Művészeti Iskola igazgatónöje Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Közművelődési Díjat vehetett át. Velkeiné Pócz Ilona, a Lehel Vezér Gimnázium tanára Jász-Nagykun-Szolnok Megyei művészeti Díjat kapott. Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Pedagógiai Díjjal jutalmazták Papp Máriát, Jászberény Város Óvodai Intézményének igazgató-helyettesét. Bobák Zoltán, a Jászberényi Polgármesteri Hivatal irodavezetője Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Önkormányzati és Közigazgatási Díjban részesült. Bozóki Jánosné, a Szent Ferenc Egyesített Szociális Intézmény vezetője Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Szociális Díjat kapott elismerésül. Oláhné Harsányi Mária, a Bercsényi Miklós Általános Iskola testnevelő tanárnője Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Testnevelési és Sport Díjat vehetett át. Pethő László szociológus, ny. egyetemi docensnek Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Tudományos Díjat adományoztak = JkU 08. 25. p. 4.

27. Plébániai napot tartottak a Nagyboldogasszony Főplébánián, ahol lehetőség volt egészségügyi szűréseken is részt venni = JkU 09. 01. p. 3.

28. 9. alkalommal rendezték meg a Zagyvamenti Maratont = JkU 09. 01. p. 1., 8.

31. Átadták az Angyalkert Óvodát a volt Huszárlaktanya épületében = JkU 09. 01. p. 1., 3. Ternyák Csaba egri érsek szentelte fel a Nagyboldogasszony Kéttannyelvű Katolikus Általános Iskola és Gimnázium sportcsarnokát = JkU 09. 08. p. 1., 4.

Szeptember

1. Tóth Péter rendőr ezredest nevezték ki a Jászberényi Rendőrkapitányság élére = JkU

09. 08. p. 1.

2-4. Karcag volt a díszvendége a VI. Jász Expo és Fesztiválnak, ahol több mint ötven cég és vállalkozó mutatkozott be az érdeklődőknek = JkU 09. 08. p. 1., 3.

3. 45 éves jubileumát ünnepelte a Kossuth Népdalkör Egyesület az Ifjúsági Házban = JkU 09. 29. p. 6.

4. Sisa Menyhért, a Jézus Neve Plébánia (Barátok temploma) kántora kapta a Szent Rozália díjat = JkU 09. 08. p. 6.

6. Elhunyt Fülöp Béla vállalkozó, a Jászberény Mecénása Díj kitüntetettje = JkU 09. 08. p. 2.

9. A Scintilla Mérnöki Iroda Kft. fennállásának huszadik évfordulóját ünnepelte = JkU 09. 15. p. 1-2.

Kiállítással ünnepelte tízéves fennállását a Berényfolt Foltvarró Csoport a Szent István Házban = JkU 09. 15. p. 6.

13. Kövér László, az Országgyűlés elnöke tartott fórumot a Déryné Rendezvényházban = JkU 09. 15. p. 4.

16. Bíró Ottó az Év Asztalosmestere kitüntetést kapta a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Területi Prima Díj ünnepélyes díjátadó gálaestjén = JkU 09. 22. p. 1., 6.

A Területi Prima Gálán Halmi Ferencet, a Jászberényi Rendőrkapitányság korábbi vezetőjét az Év Rendőre címmel jutalmazták = JkU 09. 29. p. 7.

Lakatos Levente író volt a Városi Könyvtár vendége a Déryné Rendezvényházban = JkU 09. 22. p. 7.

17. A Kulturális Örökség Napjai rendezvénysorozat keretein belül emléktábla-sétát rendeztek a Hamza Gyűjtemény és Jász Galéria munkatársai = JkU 09. 29. p. 10.

Az Ars Sacra rendezvénysorozat keretében Besenyi Vendel helytörténész és Szabó Attila kántor mutatta be a Szentkúti templomot az érdeklődő közönségnek = JkU 10. 13. p. 4.

22. Utazás jász őseink motívumvilágába címmel nyílt meg Oszvald Nándor ötvösművész kiállítása a Jász Múzeumban = JkU 09. 29. p. 1., 11.

23. Tari Fruzsina úrjogász tartott előadást a Városi Könyvtárban = JkU 09. 29. p. 9.

24. A Jászok Egyesülete és a Keresztény Értelmiségiek Szövetségének jászberényi csoportja a szakrális helytörténeti kutatásokról tartott konferenciát a Városi Könyvtárban = JkU 10. 13. p. 4.

27. Titkos Jászberény címmel nyílt meg Klacsán Gábor fotográfus kiállítása a Déryné Rendezvényházban = JkU 10. 06. p. 7.

29. Dudásné Mosóczy Lívia táncpedagógus és Csillik György, a Déryné Vegyeskar kóruselnöke kapták a Déryné-emlékplakettet = JkU 10. 06. p. 6.

30. A Jászági Menedzser Klub jóvoltából Jászberénybe érkezett a Szent Korona hiteles másolata. Bábel Balázs Kalocsa–Kecskemét érseke mondott szentmisét a Főtemplomban. Woth Imre hagyományörző koronaőr a diákoknak tartott előadást a Szent Koronáról. A Korona másolatát a Jász Múzeumban tekinthették meg a látogatók = JkU 10. 06. p. 1., 4.

Kibővített vásárlóterrel, modern dizájnnal nyitott újra a felújított Co-op áruház = JkU 10. 06. p. 1., 3.

Nagyobb választékkal, speciális eszközökkel nyitott ki a megújult Honti optika = JkU 10. 06. p. 5.

Október

1. A JP Auto-Jászberényi KSE a harmadik helyet szerezte meg a paksi Morgen Ferdinánd Emléktornán = JkU 10. 06. p. 8.
25. alkalommal rendezték meg a kerékpáros Hajta-túrát = JkU 10. 13. p. 1., 3.
- Goda Zoltán Nagy Imre Emlékplakettet vehetett át a Nemzeti Múzeumban = JkU 10. 20. p. 4.
6. Jászberény 1945 és 1948 közötti társadalmi változásairól tartott előadást Cseh Dániel történész = JkU 10. 13. p. 1., 6.
- A Főnix Fészek Műhelyben Berecz András meséit hallhatták az érdeklődők = JkU 10. 20. p. 7
- A tizenhárom aradi vértanúra emlékeztek az Aradi Emlékfasor mellett = JkU 10. 13. p. 1., 3.
7. Lajkó Félix hegedűművész koncertezett a Lehel Film-Színházban = JkU 10. 13. p. 7.
9. Bőjte Csaba ferences szerzetes tartott szentmisét a Barátok templomában = JkU 10. 13. p. 1., 3.
- Száraz Ferenc birkózó bronzérmes szerzett a Szabadfogású Veterán Világ bajnokságon Lengyelországban = JkU 10. 13. p. 8.
11. Lackfi János író volt a könyvtár vendége a Déryné Rendezvényházban = JkU 10. 13. p. 7.
12. Pap Gábor művészettörténész a Szent Koronáról tartott előadást = JkU 10. 20. p. 6.
13. Tudományos konferencia keretében emlékezett meg a Jász Múzeum és a Nagy Imre Társaság jászberényi csoportja az 1956-os jászberényi eseményekről a polgármesteri hivatal dísztermében, ezután a Lehel Vezér Gimnázium falán leleplezték Donáth Ferenc, az iskola egykori tanulója, politikus, a forradalom meghatározó alakja emléktábláját = JkU 10. 20. p. 1., 4.
14. Játékos foglalkozások, drogprenvenációs előadás, sportolási lehetőségek várták a Városi Egészségnap vendégeit = JkU 10. 20. p. 1., 3.
15. Száraz Vivien ezüstérmes szerzett a birkózó Junior Női Országos Bajnokságon = JkU 10. 27. p. 12.
16. A Jászberényi Röplabda Klub ezüstérmes szerzett a Szeles Péter Emléktornán = JkU 10. 20. p. 8.
- A jászberényi Palotásy János Vegyeskar és a Jászapáti Városi Vegyeskar adott közös koncertet a Déryné Rendezvényházban = JkU 10. 27. p. 10.
19. Fekete Lajos turkológusra emlékeztek a Jász Múzeumban = JkU 10. 27. p. 1., 11.
- Burai Zsolt Kevin arany minősítést kapott a II. Országos Bihari János Hegedű- és Vonós Kamarazenei Fesztiválon = JkU 10. 27. p. 11.
20. 25. alkalommal rendezte meg a Gépipari Tudományos Egyesület Háztartási Gépek Szakosztálya hagyományos szemináriumát a Szikra Galériában = JkU 10. 27. p. 4.
22. A szabadkai Pros Musica Kamarakórus és a jászberényi Nagybaldogasszony Főtemplom Énekkara tartott közös hangversenyt a Nagytemplomban = JkU 10. 27. p. 11.
23. A Szent István Sport Általános Iskola és Gimnázium és a marosvásárhelyi Szent Adalbert Sportiskola diákjai adtak műsort nemzeti ünnepünkön = JkU 10. 27. p. 1., 7.
- A városháza dísztermében Jászberény város nevében Szabó Tamás polgármester Pro Civitate díjban részesítette Balog Jánost, Egressy Andrást, Goda Zoltánt, Járomi Józsefet és Máthé Lajost = JkU 10. 27. p. 6.
- A Zagyvaparti sétányon Kiss Erika helytörténész nyitotta meg az 1956-os forradalomra emlékező szabadtéri kiállítást = JkU 10. 27. p. 7.

25. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Pedagógiai szakszolgálat Jászberényi Tagintézmény jogelődje megalakulásának 30. évfordulója alkalmából szervezett konferenciát = JkU 11. 17. p. 1–2.
26. Szántó József plébános áldotta meg a Szent Imre herceg úti felújított András-keresztet = JkU 10. 27. p. 1–2.
27. Örkény Istvánt idézte fel előadásában Mácsai Pál a Lehel Film-Színházban = JkU 11. 03. p. 7.
28. Francsics László asztrofotós előadásán vehették részt a csillagászat iránt érdeklődők a Városi Könyvtárban = JkU 11. 03. p. 6.
29. Váradai László zongoraművész a Szolnoki Szimfonikus Zenekarral koncertezett a Déryné Rendezvényházban = JkU 11. 03. p. 7.

November

1. Egykori karnagyaira, Palotásy Jánosra, id. Bakki Józsefre és ifj. Bakki Józsefre emlékezett a Palotásy János Vegyeskar a Fehértói temetőben = JkU 11. 10. p. 2.
- Singer Magdolna író, mentálhigiénés szakember a gyászról tartott előadást a Városi Könyvtárban = JkU 11. 17. p. 6.
4. Metykó Béla helytörténész emlékezett az 1956-os eseményekre az egykori szovjet laktanya udvarán = JkU 11. 10. p. 1., 4.
5. Kartávolság – Kézközel címmel nyílt meg Máté György szobrászművész és Telek Béla festőművész közös tárlata a Jászkürt Fogadóban = JkU 11. 10. p. 7.
6. Pro Civitate díjjal jutalmazta Jászberény város a száz éves Koncz Andrást a jászberényi futballsport érdekében végzett munkájáért = JkU 11. 10. p. 1–2.
8. B. Simon Ferenc festőművész alkotásait ismerhették meg a hónap műtárgya sorozat keretében a Szikra Galériában = JkU 11. 17. p. 6.
10. Észak-Oszétiában tett szakmai útjukról számoltak be jászsági, kultúrával foglalkozó szakemberek a Jász Múzeumban = JkU 11. 17. p. 1–2.
12. Liszt Ferenc, Bartók Béla, Bárdos Lajos és Szokolay Sándor emléke előtt is tisztelegtek a III. Regionális Kórustalálkozó résztvevői a Déryné Rendezvényházban = JkU 11. 17. p. 1., 7.
14. Jászsági költők verseit díjazták a IV. Csillagkürt verspályázat eredményhirdetésén a Városi Könyvtárban = JkU 11. 17. p. 6.
17. Hamza Lehel Mária születésének 110. évfordulóján divattervező munkásságára emlékeztek a Hamza Múzeumban = JkU 11. 24. p. 7.
- Környezetvédelmi tevékenységéért Ozone Zöld-díjat vehetett át a Jászberényi Szent István Körúti Általános Iskola = JkU 12. 01. p. 7.
18. Draveczy Balázs muzeológusról és a hetven évvel ezelőtt született Koha Csabáról emlékezett meg a Jász Múzeum és a Jászsági Vendéglátók Egyesülete = JkU 12. 01. p. 5.
19. A Szent Erzsébet Kórház életműdíját Kun Katalin, a gasztroenterológiai részleg főnövére és a röntgenosztály dolgozói vehették át = JkU 11. 24. p. 1–2.
59. kiállítását tartotta a Galamb- és Kisállattenyésztők Egyesülete az Ifjúsági Házban = JkU 11. 24. p. 1., 5.
- A Jászsági Hagyományörző Egylet és a Berényi Színjátékos Társaság is ezüst minősítést kapott Adácson, a Falusi Színjátékos Országos Találkozásán = JkU 11. 24. p. 6.

Elhunyt Turi István (1939–2016), a Lehel Vezér Gimnázium biológia-földrajz szakos tanára = JkU 12. 01. p. 7.

22. Vekerdy Tamás író, pszichológus a gyermekek érzelmi biztonságáról tartott előadást az Ifjúsági Házban = JkU 12. 01. p. 10.

23. Az Apponyi Albert Általános Iskola jászsági népdaléneklő versenyt rendezett = JkU 2016. Karácsony p. 5.

24. A XXI. század oktatási és társadalomtudományi dimenzióiról értekeztek az Eszterházy Károly Egyetem oktatói a jászberényi főiskolán = JkU 12. 01. p. 1., 7.

Emléktábla-avatással emlékeztek a Gulag-emléknapon a Szovjetunióba hurcolt hadifoglyokra és a kommunizmus áldozataira a börtönudvarban = JkU 12. 01. p. 6.

A 140 éve megszűnt Jászkun Kerületéről adott történeti visszatekintést Papp Izabella levéltáros a Jász Múzeumban = JkU 12. 08. p. 6.

27. Rákász Gergely orgonaművész a Lehel Film-Színházban lépett fel = JkU 12. 01. p. 8.

29. Elhunyt Bedőné Bakki Katalin (1944–2016) ének-zenetanár, a Palotásy János Vegyeskar karnagya, Jászberény Város Díszpolgára és Pro Urbe díjasa = JkU 12. 01. p. 5.

December

6. Átadták a Jászberényi FC csapatának felújított öltözőit = JkU 12. 08. p. 1–2.

A 80 éves Telek Béla művésztanár festményét mutatták be a Szikra Galériában a Hónap Műtárgya sorozat keretében = JkU 2016. Karácsony p. 10.

Jászberényi lakosok, cégek adományait adta át a jászberényi küldöttség Gyimesfelsőlokon két iskola részére = JkU 12. 15. p. 3.

7. Elhunyt Nemes András (1932–2016), a jászberényi Városi Könyvtár egykori igazgatója = JkU 12. 15. p. 2.

8. A Szent Ferenc Idősek Otthona, a tűzoltóság és a Szent István Körúti Általános Iskola is részesült a Vechtából érkezett adományokból = JkU 12. 15. p. 3.

9. A szakképzésben történt változásokról adtak tájékoztatást a Szolnoki Műszaki Szakképzési Centrum munkatársai a jászberényi vállalkozók számára = JkU 12. 15. p. 1–2.

13. Pál Ferenc római katolikus pap, mentálhigiénés szakember előadását hallhatták az Ifjúsági Házban = JkU 12. 15. p. 6.

15. Az Electrolux Lehel Kft. felajánlásából 49 jászsági intézmény, civilszervezet vehetett át hűtőszekrényeket a Szent Erzsébet Kórházban = JkU 2016. Karácsony p. 1–2.

16. Karácsonyi műsorral és vásárlási utalvánnyal támogatta az önkormányzat az időseket és a gyerekeket = JkU 2016. Karácsony p. 3.

A jászberényi Szentkúti templomban mutatták be Besenyi Vendelnek az egyházi intézményről írt könyvét = JkU 2016. Karácsony p. 8.

17. A Dance Fitness Sport Egyesület a Bercsényi úti Sportsarnokban, a Lehel-Melody TSE az Ifjúsági Házban tartotta évzáró rendezvényét = JkU 2016. Karácsony p. 5.

28. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság önkéntes tűzoltóknak juttatott felszereléseket a jászberényi tűzoltólaktanyában = JkU 2017. 01. 12. p. 1–2.

2017

Január

1. Vigh Zente nevet kapta az új év első újszülöttje a Szent Erzsébet Kórházban = JkU 01. 12. p. 1.
6. Bördös Lajos ny. főorvost választották meg a Jászberényi SE elnökének = JkU 01. 12. p. 1., 12.
- A Jászok című történelmi dal- és táncjáték zenei anyaga hangzott el a Lehel Film-Színház évnyitó koncertjén = JkU 01. 12. p. 1.
12. Lakner Zoltán politikai elemző előadását hallhatták az érdeklődők a Városi Könyvtárban = JkU 01. 19. p. 5.
- Révész Máriusz, a kerékpározásért és az aktív kikapcsolódás fejlesztéséért felelős kormánybiztos, Hajnal-Nagy Gábor alpolgármester és Eszes Béla, a Jászsági Önkormányzatok Szövetségének elnöke a Jászság turisztikai fejlesztéséről tartott sajtótájékoztatót a Városházán = JkU 01. 19. p. 1–2.
- Szentmisével emlékeztek a doni ütközet áldozataira a Szentkúti templomban = JkU 01. 19. p. 6.
- 14–15. U-18-as nő röplabda válogatottak Európa-bajnoki selejtezője zajlott a Bercsényi úti sportcsarnokban négy ország (Magyarország, Dánia, Spanyolország és Németország) részvételével = JkU 01. 19. p. 1., 8.
16. Ökumenikus imaórát tartottak egymás közösségi házában a katolikus és református hívek = JkU 01. 19. p. 1., 6.
- Az önkormányzati ülésen döntöttek a Gorkij utca elnevezésének módosításáról, az új név a Som utca lett = JkU 01. 26. p. 1–2.
20. Horvai Károly csillagász a világűr meghódításáról tartott előadást a Városi Könyvtárban = JkU 02. 09. p. 4.
22. A Magyar Kultúra Napján nyílt meg a Csongrádi Művésztelep tárlata a Lehel Film-Színházban = JkU 01. 26. p. 4.
24. Varga Mihály nemzetgazdasági miniszter a Jász-Plasztik Kft. Necső-telepi központjában a nagyvállalati beruházási programról adott tájékoztatást, amelynek során a jászberényi cég kapacitásbővítő állami támogatást kapott egy milliárd 420 millió forint értékben = JkU 01. 26. p. 1., 3.
25. A Déryné Rendezvényház dísztermében ünnepelte fennállásának 250. évfordulóját a Lehel Vezér Gimnázium = JkU 02. 02. p. 1., 3.
27. A Palotásy János Zeneiskola első alkalommal rendezte meg a Tarnay Alajos Zongoraversenyt tizenöt zeneiskola részvételével = JkU 02. 02. p. 1., 3.

Február

1. Szabó Tamás polgármester a város kulturális, civil, kereskedelmi szervezeteinek és gazdasági intézményeinek vezetőivel egyeztetett Jászberény költségvetéséről = JkU 02. 09. p. 1., 3.

4. A Déryné Rendezvényházban tartották a hagyományos Gazdabált = JkU 02. 09. p. 6.
A Lehel-Melody TSE az Ifjúsági Házban rendezte meg vizsgabálját = JkU 02. 09. p. 6.
11. A Jászsági Méhészegyesület a Nagyboldogasszony Katolikus Általános Iskola éttermében tartotta Méhész Bálját = JkU 02. 23. p. 6.
12. Száraz Vivien a birkózó az U-23 női bajnokság aranyérmese lett = JkU 02. 23. p. 8.
16. Elhunyt Balog János, a Lehel Vezér Gimnázium egykori igazgatója = JkU 02. 13. p. 4.
17. Átadták az Electrolux Lehel Kft. megújult szerszám- és célgépzüemét = JkU 02. 23. p. 1., 3.
18. A Gépipari Tudományos Egyesület Háztartási Gépek Szakosztálya a Déryné Rendezvényházban tartotta Műszaki bálját = JkU 02. 23. p. 6.
21. Nagyné Koncz Éva festőművész volt a vendége a Szikra Galériában A hónap műtárgya programsorozatnak = JkU 02. 23. p. 7.
22. Lénárt Gitta a nyers ételekről tartott előadást a Déryné Rendezvényházban = JkU 03. 02. p. 5.
24. A kommunizmus áldozataira emlékeztek a Táncsics utcai emléktáblánál = JkU 03. 02. p. 1. 3.

Március

1. A jászkun identitásról tartottak konferenciát Jászberény kulturális életének szereplői, projektmenedzserek, politikusok a Polgármesteri Hivatalban = JkU 03. 02. p. 2.
- 2–5. Jászberény is szerepelt a Hungexpo Budapesti Vásárközpontban megrendezett Utazás kiállításon = JkU 03. 09. p. 1., 10.
4. Új közösségi teret adtak át Portelken a régi iskolaépületben = JkU 03. 09. p. 1., 3.
9. A Déryné Rendezvényházban id. Bakki József zenetanár, karnagy halálának 50. évfordulójára rendezett emlékünnepséget a Palotásy János Vegyeskar. = JkU 03. 09. p. 11.
- 10–12. Rövidpályás Gyorskorcsolya Diákolimpiai döntőt bonyolított le a Jászberényi SE gör- és gyorskorcsolya szakosztálya = JkU 03. 16. p. 1., 4.
14. Dobos László, a Jászok Egyesületének ügyvivője a Magyar Érdemrend Lovag-keresztje (polgári tagozat) kitüntetésben részesült nemzeti ünnepünk alkalmából = JkU 04. 06. p. 8.
- Sisa Béla Zsolt, a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Kormányhivatal Szolnoki Járási Hivatala Hatósági Főosztálya műemléki szakügyintézője Miniszteri Elismerő Oklevélben részesült. A Jászberényi Nagyboldogasszony Katolikus Óvoda, Kéttannyelvű Általános Iskola, Középiszkola és Kollégium igazgatóhelyettese, Ilonkáné Baranyi Zsuzsanna részére a Magyar Ezüst Érdemkereszt állami kitüntetést adta át Balog Zoltán miniszter nemzeti ünnepünk alkalmából. márc. 23. p. 4.
15. A 250 éves Lehel Vezér Gimnázium 7. N osztályosai adtak műsort nemzeti ünnepünk alkalmából = JkU 03. 16. p. 1–2.
- 18–19. Kutyakiállítást rendezett a MEOE jászberényi szervezete a mentőkutyások Borsóhalmi úton lévő telephelyén = JkU 03. 30. p. 6.
21. A Lehel Film-Színházban rendezték meg az I. LVG Diákfilm Fesztivált = JkU 03. 30. p. 5. Felújítását követően átadták és megszentelték a Nagykatái és a Jászfelsőszentgyörgyi út kereszteződésénél, a körforgalom mellett található Cseróhalmi kálváriát. = JkU 03. 21. p. 1., 3.

26. A Szent Klára Idősek Otthona adott otthont Faragó László kálváriákról szóló fotókiállításának márc. 30. p. 7.

29. Az Országos Mentőszolgálat Jászberényi Mentőállomásán az önkormányzat anyagi támogatásával hat új elektromos garázskaput szereltek fel. = JkU 03. 30. p. 1. 4.

Április

2. A Város Napja előestéjén Telek Béla nyugalmazott művésztanár díszpolgári címet, tiszteletbeli polgári címet Stanislaw Lichosyt, Sucha Beskidzka polgármestere vehetett át. Pro Urbe érdeméremben részesült Buschmann Ferenc botanikus, entomológus, lepidopterológus és Novák István plébános. A Fridvalszky Ferenc köztisztviselői díjat Csikós Katalin, a Polgármesteri Hivatal munkatársa vette át. A Sipos Orbán kulturális és művészeti díjat Katona Katalin matematika és műszaki szakos tanárnő, illetve Oláhné Molnár Anna társastánc pedagógus vehette át. Zirzen Janka közoktatási díjban Boldizsár János pedagógus, Lányi Lászlóné általános iskolai tanár, Fábiánné Kocsi Lenke ny. főiskolai tanár részesült. Váczi Géza posztumusz kapta meg a közoktatási díjat. Az Árpád-házi Szent Erzsébet egészségügyi díjat hárman vehették át: Körténé Sándor Erika asszisztens, Básti Mária háziorvos és Bertók Alexandra orvosigazgató-helyettes. Gerevich Aladár sportdíjat kapott Német Gyula labdarúgó, edző, illetve Szöllősiné Kárpáti Ágnes testnevelő pedagógus. Szent Klára szociális munka díjat vehetett át Nagyné Fehér Edit fejlesztőpedagógus és Sebőkné Kis Zsuzsanna intézményvezető helyettes. A Komáromy János sajtódíjat Bíró János kulturális szervező érdemelte ki. Jászberény város rendészeti díját Csurgó Lajos rendőr őrnagy és Hudra Zoltán címzetes tűzoltó főtörzsőrmester kapták. A Jászberény Város Mecenása díjat idősebb Czinege Károly vehette át. = JkU 04. 06. p. 1–2.

3. Rubovszky András, a Széchenyi Társaság főtítkára mondott ünnepi beszédet a Város Napján = JkU 04. 06. p. 6.

A Város Napja alkalmából Daban horz – Jó napot! címmel történelmi vetélkedőt szervezett a Jászkerület Nonprofit Kft. a jászsági középiskolák részére. = JkU 04. 20. p. 5.

4. A Szent Ferenc Szociális Intézmény Fogyatékkal Élők klubja szervezésében Jászberényben is megemlékeztek az Autizmus Világnapjáról a Conselve parkban = JkU 04. 20. p. 2.

8. Az 50 éves Golden Star együttes ünnepelte jubileumát a Déryné Rendezvényházban = JkU 04. 27. p. 10.

8-9. Szabó Zsófia és Mező Lili aranyérmet szereztek a Dániában rendezett kyokushin Európa-bajnokságon = JkU 04. 13. p. 8.

11. A Misztrál együttes adott koncertet a Déryné Rendezvényházban a költészet napja alkalmából. = JkU 04. 13. p. p. 6.

12. Földes László Hobo József Attila műveit feldolgozó előadását láthatták az érdeklődők a Főnix Fészek Műhelyházban = JkU 04. 13. p. 6.

Szilágyi Tibor Emlékszilánkok című önálló estjét Heilig Gábor közreműködésével láthatta a közönség a Főnix Fészek Műhelyházban = JkU 04. 20. p. 1., 3.

Új, automatikus hegesztősort adtak át a Fortaconál = JkU 04. 13. p. 1–2.

18. Emléktáblát avattak a Lehel Vezér Gimnázium egykori diákja, majd tanára, Varga Imre, az irodalomtudományok doktora, Jászberény díszpolgára tiszteletére = JkU 04. 20. p. 2.

20. A Jászberényi Szent Erzsébet Kórház újabb komfortszobával bővült, ezúttal az OTP

- Bank Nyrt. anyagi hozzájárulásával = JkU 04. 27. p. 1., 3.
- Bódis Kriszta filmes, író volt a vendége a Városi Könyvtárnak = JkU 04. 27. p. 10.
21. Szakmák éjszakája program A Szolnoki Műszaki Szakképzési Centrum Klapka György Szakgimnázium és Szakközépiskola Kossuth úti intézményében = JkU 04. 27. p. 1., 3.
- Jászszági gazdasági és fejlesztési konferenciát rendezett az Eszterházy Károly Egyetem Jászberényi Campusának Apponyi termében a Jászszági Menedzser Klub politikusok, vállalkozók, egyetemi oktatók részvételével = JkU 04. 27. p. 1., 5–8.
- 21–23. Cserkészolimpiát rendezett a 298. Lehel Vezér Cserkészcsapat = JkU 05. 11. p. 7.
22. Egy portelki tanyán megnyílt a Nagy János Helytörténeti Gyűjtemény = JkU 04. 27. p. 1., 3.
- Natura Napot tartottak az Ifjúsági házban és a Városi Könyvtárban = JkU 04. 27. p. 1. 10.
25. Faragó László a Zagyvamenti és a Hajta-mocsár Természetvédelmi területekről készített fotóit láthatták az érdeklődők a Déryné Rendezvényházban = JkU 05. 04. p. 1–2.
- Szavalóversenyt rendezett az Eszterházy Károly Egyetem Jászberényi Campusa = JkU 05. 18. p. 6.
28. A száz éve született László Károlyra, a Lemezárugyár, majd a Lehel Hűtőgépgyár főmérnökére és a harminc éve elhunyt Gorjanc Ignác igazgatóra emlékeztek a Szikra Galériában = JkU 05. 04. p. 4.
- Vámos Miklós író volt a Városi Könyvtár vendége = JkU 05. 04. p. 7.
30. Németh Ádám Lehel kempós világbajnoki aranyérmet szerzett Portugáliában = JkU 05. 11. p. 12.

Május

3. A jászberényi tűzoltóság fennállásának 140. évfordulóját ünnepelte = JkU 05. 18. p. 1., 5
6. A Redemptio emléknapján Besenyi Vendel nyugalmazott agrármérnök, helytörténeti kutató a Jászkság Hagyományörzéséért díjat kapta = JkU 05. 11. p. 1., 3.
- Molnár László vállalkozó kapta a Jászszági Menedzserklub Egyesület elismerését, a Főnix-díjat = JkU 05. 11. p. 8.
7. A négy szállási kápolna búcsúja mellett öregdiák találkozót is tartottak az egykori iskola udvarán JkU 05. 11. p. 1., 9.
8. Kövér Lili és Valuska Lili kapták a Székely Mihály-díjat = JkU 06. 01. p. 4.
9. Szele Gábor egri segédpüspök pappá szentelésének 170. évfordulóján emléktáblát avattak szülőházán = JkU 05. 11. p. 4.
11. Hoppál Péter államtitkár volt a vendége a Nemzeti Konzultáció jászberényi eseményének = JkU 05. 18. p. 2.
15. Medvegy János egykori jászberényi plébános tartott előadást a fatimai Mária-jelenés századik évfordulóján = JkU 05. 25. p. 4.
17. Oszvald Nándort választották a röplabda klub elnökévé = JkU 05. 25. p. 6.
20. Szabó Zsolt Viktor erőemelésben bajnoki címet szerzett = JkU 05. 25. p. 8.
21. A XXVI. Zagyva–Hajta Gyalogos Teljesítménytúrát rendezték meg a Zagyva mentén = JkU 05. 25. p. 1., 6.
22. Niclas Trouvé svéd nagykövet látogatott el az Electrolux Lehel Kft. jászberényi gyárába = JkU 05. 25. p. 1., 3.

24. Bemutatták a Déryné Rendezvényházban a Jászberény története a harmincas évektől az ezredfordulóig című könyvet. A kötetet Zalai Ernő akadémikus, professzor emeritus és Fülöp Tamás rektorhelyettes mutatta be a közönségnek. = JkU 05.
25. Benkéné Zsótér Erika óvodavezető és Patakiné Kocza Anita programszervező vehették át a Vásárhelyi Emlékplakettet a Városvédő- és Szépítő Egyesület jóvoltából = JkU 06. 08. p. 4. p.
26. Ferenc József császár és felesége, Erzsébet jászberényi látogatásának 160. évfordulóján konferenciát rendezett a Jász Múzeum = JkU 06. 01. p. 1., 11.
27. Mága Zoltán hegedűművész is fellépett a Szent István Körúti Általános Iskola, Szakiskola és Készségfejlesztő Iskola harmadik jótékonyági estjén = JkU 06. 01. p. 1., 6.

Jászdózsa

2016

Július

- 1–3. XXII. Dósai Napok: A XVIII. Dósai Alkotótáborba Chiléből, Mexikóból, Németországból, Olaszországból és az USA-ból is érkeztek művészek. Az érdeklődők megtekinthették Györki Árpád festőművész alkotásait és Rajzingerné Paksi Rozália hímezéseit. Fellépett a jászfényszaru Fortuna Együttes, Jártató Együttes, Jáger János és barátai. Harsányi Gábor színész, Szerencsés Martina és Wolf Kati énekes, a jászkiséri Ritmus Dance, valamint Baranyi Edina táncos. Megrendezték a VIII. Jászsági népi ételek főzőversenyét, a Tarnamenti Horgász Egyesület horgászversenyét, a „Fut a Dósa” futóversenyt. Juhász Anett és Bollók László közszolgálati nívódíjat kapott. A „Dósai” Honismereti Szakkör tagjai hagyományörző népi ételeket, mesterségeket mutattak be = D. augusztus
- 8–10. Jászdózsa küldöttsége is részt vett a felvonuláson: I. Jászkun Honvéd Emlékműszőlő, a Kis Bondorka Néptáncsoport, a „Dósai” Honismereti Szakkör Népdalköre, a Hagyományörző Íjász Klub = D. augusztus
13. A „Dósai” Honismereti Szakkör tagjai részt vettek a Jászágoi Falunapon = D. augusztus
16. Kiskunfélegyházán a kézi aratóversenyen Bollók György emeritus jászkapitány vezetésével a jászdózsaiak is részt vettek.

Augusztus

- 12–14. Az MTTOSZ a Nemzetközi Tanáccsal és a Magyar Autóklubbal együtt Balatonszárszón rendezte a XXIII. „Kárpát-medence magyarul a településeinek virtusvetélkedőjét”. Jászdózsa csapata második helyezést ért el = D. augusztus
20. Az ünnep szentmisével kezdődött, melyet Ivancsó István plébános celebrált. Ünnepi beszédet mondott Baranyi Sándor, majd Máté Péter: Hazám című dala Szabóné Béres Beatrix és Szűcs Szilárd előadásában hangzott el = D. augusztus

Szeptember

15. A képviselő-testület elfogadta az egészségügy helyzetéről szóló tájékoztatókat = D. okt.
16. Szent Mihály napi tüzgyújtás a Kőhid lábánál. Németné Harsányi Katalin alpolgármester köszöntése után a Jászdózsai Hagyományörző Klub nyilai lobbantották fel a lángot. Dj. Fácán zenéjére szórakoztak hajnalig = D. okt.

20. Az Európa Kultúra Nap alkalmából Kárpátalja történetébe nyerhettek betekintést az érdeklődők = D. okt.

27. A „Dósai” Honismereti Szakkör 5 tagú küldöttsége részt vett a Vak Bottyán János kuruc generális emlékoszlopának ünnepségén a tarnaörsi határban. = D. okt.

Október

1. Idősek Világnapja az Erdős otthonban = D. okt.

1. A DSE 50 fővel a Rám-szakadéknál gyalogtúrázott = D. okt.

3–9. Országos Könyvtári Napok megrendezése: II. Jászsági Mesemondó Verseny: az 1-2. osztályosok korcsoportjában elő helyezett lett Takács Norbert, Jászberény, a 3-4. osztályosok korcsoportjában pedig Bódis Jázmin, Jászárokszállás. A zsűri tagjai: Fekete Dávid, mesemondó, bábszínész; Fülöp Istvánné jásztelki könyvtáros; Hajducsek Miklósné jászberényi pedagógus. A könyvtár vendége volt Lackfi János író, költő. Bemutatásra került Simó Lászlóné Béres Bernadett, az irodalomtudományok doktorának könyve; előadást tartott Szabóné Béres Beatrix halgazdálkodási mérnök. Egy amatőr versmondó asszony élményeiről beszélgetett a hallgatókkal. „Dalos Könyvtár” címmel népdalversenyt rendeztek: a 2. osztályosok korcsoportjában Surányi Leila, a 3. osztályosok korcsoportjában Vízi Pálma, a 4. osztályosok korcsoportjában Sedon Petra ért el első helyezést. = D. okt.

4. Állatok Világnapja: Assisi Szent Ferenc ünnepén az óvodások ellátogattak Szerző Tibor és családjának gazdaságába = D. okt.

10., 14. Kóródi Anikó operaénekes Opera Nagykövet-i előadást tartott = D. okt.

23. Az 1956-os forradalom és szabadságharc 60. évfordulóján Szerencsés István polgármester és Adam Krzyszton, a lengyelországi Lancut Járási Hivatal vezetőjének köszöntője után Arany Tibor '56-os szabadságharcos megemlékezésére került sor = D. okt.

November

5. Az adácsi Veritas Színpad tagjai a „Fiatalság bolondság” zenés darabot adták elő Jászdózsán = D. dec.

27. Advent első vasárnapja: Szerencsés István köszöntötte a résztvevőket, majd Ivancsó István plébános megszentelte az adventi koszorút.

30. Elhunyt Orosz István, a KLIK Jászapáti Tankerületének igazgatója

December

4., 11., 18. Adventi ünnepségsorozat = D. 2017. febr.

12. Játékos sportvetélkedőn vettek részt az általános iskolások a jászberényi Nagyboldogasszony Katolikus Általános Iskola tornatermében = D. 2017. febr.

15. Az önkormányzat pályázatot nyújtott be a piac áthelyezésére és egy új épület építésére = D. 2017. febr.

2017

Január

1. Jáger Mihály házi orvos a továbbiakban egyéni vállalkozóként végzi tevékenységét = D. 2016. okt.

Február

10. Kultúrházak éjjel nappal 2017. rendezvénysorozat keretében a dózsai farsangi népszokásokat mutatták be = D. febr.
 15. A képviselő-testület elfogadta az éves költségvetést = D. febr.
 21. Máté Péter emlékest a Közösségi Házban a Kultúra Napja tiszteletére = D. febr.

Március

Anyák napján az Erdős Otthon lakóit köszöntötték a Mocorgó Óvoda csoportjai = D. jún.
 15. Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc fordulójára emlékeztek: ünnepi beszédet mondott: Vajda Anna, a Bozóky János Általános Iskola igazgatója. A „Dósai” Honismereti Szakkör Népdalkórusának dalsokra hangzott el. Az általános iskola 4. osztályosainak zenés irodalmi műsora hangzott el, majd a koszorúzás következett = D. ápr.

Április

3. A Tavaszi Hadjáratról: beszédet mondott Szerencsés István polgármester, Farkas Kristóf Vince, a Jász Múzeum munkatársa előadást tartott. Toborzót, főzőversenyt, helytörténeti vetélkedőt, pálinkaversenyt rendeztek. A Wysocki Légió Hagyományörző Egyesület tagjai, Csíkszentsimon és Csataszeg testvértelepülés polgármestere, Kozma István is részt vettek a megemlékezésen = D. ápr.
 11. „Jász-Nagykun” megyei versmondó verseny: Molnár Nikolett, a Szigligeti Színház Mensáros- és Junior Prima-díjas művésznője előadásában hallgatták meg a versenyzők Milne: Bűnbocsánat című versét. A zsűri tagjai: Boda Lászlóné, a jászberényi Városi Könyvtár könyvtárosa, Simó Lászlóné Béres Bernadett, az irodalomtudományok doktora, valamint Molnár Nikolett színésznő = D. ápr.
 29. A III. Jászsági Táncos Forgatag Jászdózsán: Német Zsuzsa és Lendvai Zsolt címzetes magántáncosok az Operett Színház tagjai, valamint Baranyi Edina és a helyi Dalma Dance Klub tagozata léptek fel. Vendégek voltak: Pócs János országgyűlési képviselő, Némethné Harsányi Katalin alpolgármester és Csikós Miklós jászkapitány = D. jún.

Május

5. A Verseggy Ferenc Megyei Könyvtárban bábelőadást néztek meg, majd a szolnoki Repülőmúzeumba látogattak el az óvodások = D. jún.
 12. Mocorgó Nap az óvodában: játszóbírodalmat alakítottak ki az udvarban, az Egri Babszem

Jankó Színház „A part alatt” című darabot mutatta be. = D. jún.

13. A „Dósai” Honismereti Szakkör és a jászágói honismereteselek találkozója Szerző Tibor birtokán. Felléptek: Fehér Endre és népi zenekara, a jánoshidai Sztruhala József magyarnóta-énekes, majd Varga Antal füttymester = D. jún.

21. A „Dósai” Honismereti Szakkör népdalkórusa rész vett az Abasári XXIII. Nemzetközi Katona és Borfesztyiválon

23. A Jánoshidán rendezett ovisfoci-kupán a nagycsoportosok bronzérmesek lettek = D. jún.

Június

2. Megemlékezés a Trianoni békediktátum évfordulóján. Az általános iskola tanulói műsort adtak, ezt követően Nedeczky László önkormányzati képviselő elszavalta József Attila: Nem, nem, soha! című versét = D. jún.

D= Dósai Hírek

Jászfényszaru

2016

Július

Pusztamonostoron találkoztak a Jászság jegyzői = Mf. 2016. július, 1–2. p.

Bemutatkozik a Varga Vadfarm = Mf. 2016. július, 20. p.

Virgonc tábor Pálházán = Mf. 2016. augusztus, 8–9. p.

Hittanos tábor a Szent Erzsébet Közösségi Házban = Mf. 2016. augusztus, 12. p.

8–10. XXII. Jász Világtalálkozó Jászárokszálláson = Mf. 2016. július, 8–9. p.

15. Fényszarusiak Baráti Köre (FÉBE) kirándulása a Beregbe = Mf. 2016. augusztus, 14–15. p.

18–23. Bedekovics Lőrinc Népfőiskolai Társaság (BLNT) Drámaműhelyének tábora Csemőn = Mf. 2016. október, 23–24. p.

30. FÉBE kirándulás Erdélybe = Mf. 2016. szeptember, 14–15. p. és október, 16–18. p.

Augusztus

100 éve született Penczner Pál festőművész, a város díszpolgára = Mf. 2016. augusztus, 13. p.

Hatvanban is nagy siker volt a Finitó a Fortuna előadásában = Mf. 2016. augusztus, 20–21. p.

1–5. IV. Olvasótábor a könyvtárban = Mf. 2016. augusztus, 15. p.

6. Sakkverseny Zsámbokon jászfényszarui díjazottakkal = Mf. 2016. augusztus, 17. p.

20. A Népművészet Ifjú Mestere kitüntetésben részesültek: Fundák-Kaszai Lili és Fundák Kristóf táncpedagógusok = Mf. 2016. október, 21. p.

Szeptember

A Jász Trió Tv interjúja Lovászné Török Magdolna iskolaigazgatóval = Mf. 2016. szeptember, 3–4. p.

10. ROMED2-ROMACTH európai uniós program keretében működő fényszarui akciócsoport tagjai Pécssett jártak = Mf. 2016. szeptember, 16. p.

12–15. Balatoni edzőtáborban a JVSE U15-17 = Mf. 2016. szeptember, 17. p.

13. A ThyssenKrupp konzern nyílt napja Jászfényszarun = Mf. 2016. szeptember, 5. p.

17. Jász Baráti Társaságok XII. Fóruma Jászapátin = Mf. 2016. október, 24. p.

19. III. Művésztelép kiállításának megnyitója a Kaszinóban = Mf. 2016. szeptember, 6–7. p.

19–22. Testvértelepülések találkozója (Gát, Bors, Zakliczyn) = Mf. 2016. szeptember, 9. p.

24. Kulturális Örökség Napja a FÉBE szervezésében = Mf. 2016. október, 6. p.

29. Az Őszikék nyugdíjasklub kirándulása Budapestre = Mf. 2016. november, 18. p.

Október

Nevelési délutánokat nyert az általános iskola a RENOVABIS 2016 pályázat keretében = Mf. 2016. október, 9. p.

Régi idők tanúi – Berze Imre visszaemlékezése a jászfényszarui Vegyesipari Szövetkezetre = Mf. 2016. október, 14–15. p.

1. Rocktóber Feszt Jászfényszarun = Mf. 2016. október, 20. p.

1. Idősek világnapja a Gondozási Központban = Mf. 2016. október, 4. p.

2. A Vasút-tanyai kápolna építése 80. évfordulójának ünnepe a FÉBE rendezésében = Mf. 2016. október, 6. p., és NL. 2016. október 10., 4. p.

3–9. Országos Könyvtári Napok a városi könyvtárban = Mf. 2016. október, 19. p.

9. X. Jász Fény Vers-és Prózamondó Találkozó 2. fordulója a művelődési házban = Mf. 2016. október, 19. p.

18–19. Tematikus napok a városi könyvtárban. Téma: Szívek szállodája könyv és filmsozozat = Mf. 2017. január, 18. p.

19. Ötvenéves a Petőfi Sándor Művelődési Ház és Könyvtár programsorozat részeként közművelődési szakemberek találkozója volt a házban = Mf. 2016. november, 9. p.

19. Ötvenéves a Petőfi Sándor Művelődési Ház és Könyvtár programsorozat részeként angolai kiállítás nyílt, díszvendég volt: Lizeth Nawanga Satumbo Pena angolai nagykövet asszony = Mf. 2016. november, 9. p.

23. Az 1956-os forradalom megünneplése, Szabó Imrefia Béla szobrászművész alkotásának felavatása = Mf. 2016. november, 6. p. és NL. 2016. november 27., 4. p.

November

Jászfényszaru a Virágos Magyarországért verseny 50 ezer fő alatti városok kategóriájának győztese lett = Mf. 2016. november, 3. p. és NL. 2016. december 15., 4.p.

Városi elismerések átadása az Iglíce Gyermeknéptánc Együttes táncpedagógusainak és a közterület felügyelőknek = Mf. 2016. november, 2. p.

11. Ünnepléses bokrétaavatás az új munkahelyet teremtő ThyssenKrupp konzern

- jászfényszarui gyárában = Mf. 2016. november, 1. és 5. p. és NL. 2016. november 12., 2. p.
11. A kárpátaljai kaland – háromnapos turné a Fortuna = Mf. 2016. december, 16–17. p.
15. Jubileumi népzenei találkozó Jászfényszarun = Mf. 2016. november, 17. p.
15. A Fehér Akác Népdalkör 40 éves = Mf. 2016. november, 17–18. p.
18. Erzsébet napi vásár a BLNT szervezésében = Mf. 2016. november, 8. és 10. p. és NL.
2016. november 29., 4. p.
18. XX. Falusi Színjátszók Találkozója Adácson rendezvényen a fényszarusi Fortuna
együttes arany minősítést nyert = Mf. 2016. november, 20. p.
24. Iskolai Ki mit tud? = Mf. 2016. december, 13. p.

December

- A XX. Regősök húrján című nemzetközi versmondó verseny fényszarusi díjazottakkal = Mf.
2016. december, 4. p.
Penczner Pál születésének centenáriumi ünnepsége Jászfényszarun = Mf. 2016. december,
5–7. p.
Ötvenéves a Petőfi Sándor Művelődési Ház és Könyvtár programsorozat részeként teadélután
a művelődési házban = Mf. 2017. január, 15. p.
Adventi Kávéház a BLNT szervezésében = Mf. 2017. január, 14. p.
3. Igazgatók táblájának felavatása a FÉBE kezdeményezésére = f. 2016. december, 7–10. p.
és NL 2016. november 24., 4. p.
7. Városi elismerés Horvát Áronnak a Fölszállott a páva népzenei és néptáncos tehetségku-
tató műsorban való szerepléséért = Mf. 2016. december, 1. p. és MN. 2016. december 19.
12. Ludas Matyi előadás a Kisiskola színháztermében az iskola színjáték tanzakos tanulóinak
előadásában = Mf. 2017. január, 14. p.
19. Fényszarusi sikerek az országos roma szavalóversenyen = Mf. 2017. január, 16. p.
28. Óévbúcsúztató a FÉBE szervezésében a Régi Kaszinó étteremben = Mf. 2017. január,
17. p.

2017

Január

- Új ösztöndíjprogram indul pályaaorientációs céllal = NL. 2017. január 24., 4.p.
Interjú Horváth Áron ifjú cimbalmosossal = Mf. 2017. január, 6–7. p.
Újévi koncert a Petőfi Sándor Művelődési Ház és Könyvtárban = Mf. 2017. január, 20. p.
Próbateremtől az élő adásig. Beszámoló az Iglice Gyermeknéptánc Együttes sikeréről = Mf.
2017. január, 7. p.
14. XIII. Egri Csillagok rajzverseny fényszarusi sikerekkel = Mf. 2017. január, 8. p.
20. Munkaügyi fórum a Városházán = NL. 2017. január 17., 4.p. és január 26., 4.p.
28. II. Liliom bál a IV. Béla Katolikus Általános Iskola szervezésében = Mf. 2017. február,
6–7. p.

Február

- Két új digitális tanteremmel bővül a SMART School a Samsung jóvoltából Jászfényszarun = Mf. 2017. február, 1. és 9. p.
- Farkas Kristóf Vince történész doktori védése Budapesten fényszarusi résztvevőkkel = Mf. 2017. február, 11. p.
5. Jászapátin adták elő a Hány Jánost a Fortuna Együttes tagjai = NL. 2017. február 2., 4.p.
10. Ézsiás László verses CD-jének ünnepi bemutatója a Városházán a FÉBE szervezésében = Mf. 2017. február, 12–13. p. és NL.2017. február 9., 4.p.
12. Házasság Hete Jászfényszarun a Szent Erzsébet Községi Házban = Mf. 2017. február, 15. p.
18. A XXIV. FÉBE bál = Mf. 2017. március, 14–15. p. és NL. 2017. január 5., 4.p. és február 21., 4.p.
24. Ghyczy György festőművész kiállításának megnyitója a régi Kaszinó étteremben = Mf. 2017. március, 20. p.
27. Farsangi bál az Idősek Otthonában = Mf. 2017. március, 21. p.

Március

- Történeti áttekintés az idén 43 éves Vasút-tanyai iskoláról = Mf. 2017. április, 12. p. és NL. 2017. március 30., 4.p.
2. Arany János születésének 200. évfordulójára emlékeztek a IV. Béla Katolikus Általános Iskolában = Mf. 2017. március, 16. p.
3. Ismeretterjesztő előadás az orchideák tartásáról a FÉBE szervezésében = Mf. 2017. március, 20. p.
25. Vasút-tanyai iskola öregdiákjainak találkozója = Mf. 2017. április, 13. p.
25. Ézsiás László CD-lemezének budapesti bemutatója = Mf. 2017. április, 23. p.
25. A lengyel–magyar barátság napjának megünneplése Jászfényszarun = Mf. 2017. április, 25. p.
31. A szolnoki RÖG Zenekar kiállítás megnyitója a Régi Kaszinó étteremben = Mf. 2017. április, 23. p.

Április

- Interjú a jászfényszarui Folyó Gáborral, aki az ENSZ békefenntartó katonai missziójában szolgált = Mf. 2017. április, 4–5. p.
- Fiatl diplomások Jászfényszarun – Bemutatkozik Győriné Szabó Gabriella közgazdász = Mf. 2017. április, 5. p.
- Faragó Annamária fényszarusi születésű dokumentumfilmes Menaságra repülj című filmjének bemutatója Budapesten = Mf. 2017. április, 22. p.
- A Szakma Kiváló Tanulója versenyen kiemelkedő eredményt ért el Barna Máté fényszarusi fiatalember = Mf. 2017. április, 24. p.
- 4–5. Csillagászati napok Jászfényszarun = Mf. 2017. április, 25. p.
5. Kiss László egykori iskolaigazgató, művésztanár kiállítása a Jász Múzeumban = Mf.

2017. április, 21. p.

11. Gondolatolvasó-kör felolvasóestje az Arany János emlékévé tiszteletére = Mf. 2017. április, 25. p.

21. A Napsugár Gyermekszínpad Kecskeméten arany minősítést kapott = Mf. 2017. április, 25. p.

Május

Bariné Bohács Anikó tanulmánya Kovács Andrásné életmű-díjas drámapedagógusról = Mf. 2017. május, 16. és 18. p.

Interjú Dobák Attila operaénekesével = Mf. 2017. május, 17–18. p.

6. A redemptio 272. évfordulóján megemlékezést tartott a FÉBE = Mf. 2017. május, 15. p.

10. Szakmai nap az óvodákban = Mf. 2016. május, 12. p.

13. A XXVIII. Jász bál Jászfényszarun = Mf. 2017. május, 5. p.

13. Közösségek hete a népfőiskolán. Kreatív műhelynap a BLNT szervezésében = Mf. 2017. május, 14. p.

19. FÉBE közgyűlés a Petőfi Sándor Művelődési Ház és Könyvtárban = Mf. 2017. június, 10–11. p.

20. A FIROSZ Jászfényszarui szervezetének „Összetört a dal” című kulturális estje a Petőfi Sándor Művelődési Ház és Könyvtár szervezésében = Mf. 2017. június, 22. p.

30. Drogprevenciós előadás a hetedik osztályos tanulóknak = Mf. 2017. június, 15. p.

Június

A huszár hagyományokról tartott előadást Ézsiás Vencel a Jász Múzeumban = NL. 2017. június 6., 4.p.

II. Városi Gyermeknap Jászfényszarun = Mf. 2017. június, 9. p.

14. A Samsung két új „okostantermet” adott át Jászfényszarun = Mf. 2017. június, 5. p.

14. Diákpolgármester választás a IV. Béla Katolikus Általános Iskolában = Mf. 2017. június, 16. p.

15. Szent II. János Pál pápa ünnepe Zakliczybnen fényszarusi küldöttség részvételével = Mf. 2017. június, 7. p.

Jászájáhalma

2016

Szeptember

03. A Községi Népdalkör részt vett a jászberényi népdalkör 45. születésnapja alkalmával rendezett ünnepségen.

05-06. A Jákó Kertbarát Kör termékiállítását Terjéki Tünde polgármester nyitotta meg. A JÁKOB a megnyitó után díjazta a község legszebb előkertjeit.

27. A Horváth Péter Honismereti Szakkör kirándulása Vésztő-Mágorra.

29. Pogácsás Tibor önkormányzati államtitkár átadta a Hámán Kató utat, így lehetővé vált a Rego-Plaszt üzem jobb megközelítése.

Október

08. Fodor István Ferenc országos rejtvényfejtő versenyen vett részt Ózdon, ahol második helyezését ért el.

November

20. Az egri Palóc Gálán szerepelt a Községi Népdalkör.

24. A Csörömpölők együttes műsorát láthatták az általános iskolások a könyvtárban.

29. Az egykor működött Rádiószklubról készült kiadvány jelent meg a Jászkákóhalmi Honismereti Füzetek sorozatban.

December

06. Haraszi Gábor a Tájak-Korok-Múzeumok Egyesület országos elnöke hozta le Budapestről személyesen az 5. TKM füzetet, mely a községről jelent meg.

15. December idusán ismét bemutatta Bathó Edit múzeumigazgató Fodor István Ferenc: Jászsági oktatás végvárai című könyvét.

28. Dobos Lászlóval, a Jászok Egyesületének alapító ügyvivője vezetésével találkoztak a Gazdakörben a Jászságért-díjasok.

2017

Január

12. Idén is megemlékeztek a honismereti szakkörösök az 1943-as urívi áttörésről a községi II. világháborús emlékmű előtt, ahol ismét máglyát gyújtottak. Fodor István Ferenc méltatta az esemény jelentőségét.

20. A Gubicz András Gazdakör megrendezte a hagyományos gazdabált, ahol a tagok az újabb községi füzetet kapták meg a gazdakör 25 évének történetéről.

Február

05. Kóródi Anikó Opera Nagykövet előadását hallgathatták az érdeklődők a könyvtárban.

23. A jászberényi gimnázium falán elhelyezett emléktáblánál emlékezett névadójára, Horváth Péterre a honismereti szakkör.

25. A kommunizmus áldozatainak emléknapján az abonyi református temetőben a község küldöttsége megkoszorúzta az 1919-ben ott kivégzett Dohy Gábor jákóhalmi főjegyző emlékoszlopát.

Március

12. Író-olvasó találkozó a könyvtárban Faragó Annamáriával, aki a szovjet munkatáborok szörnyűségeiről írt és beszélt.

Április

01. A székesfehérvári országos rejtvényfejtő versenyen Földi Péterné érte el a legjobb jákóhalmi helyezést, mivel harmadik lett.

03. Huszonnyolc évvel ezelőtt indult el Jászberényből első alkalommal az 1849-es Tavaszi Hadjárat emlékére rendezett történelmi lovas túra, mely 1990-től már Jákóhalmát is érinti. Köszöntötte a megjelenteket és ünnepi megemlékezést mondott Terjéki Tünde polgármester, Pócs János országgyűlési képviselő, Fodor István Ferenc helytörténész és Kerékgyártó László, a Görgey Szövetség elnöke. A történelmi megemlékező Rubovszky András volt.

06. A történelmi lovasok csatáját Isaszegen nézte meg a jákóhalmi küldöttség.

21. Szlovákiában Guszóna községben járt kapcsolatfelvételi szándékkal az önkormányzat küldöttsége. 1761-ben az onnét származó Guconay Ferenc volt Jákóhalma leggazdagabb embere, aki a legtöbb földet váltotta a redemptio során, és a ma is álló Mária Immaculata szobrot állíttatta.

Május

01. Önkormányzati küldöttség vett részt Jászszentlászló község falunapján.

06. A Gazdakörben a Jászkunok napja alkalmából Hans Joachim Hornig „nyugat-német” fotóiból nyílt kiállítás.

21. A Községi Népdalkör részt vett a sokadik abasári katoná- és bordalfesztiválon.

23. Megyei pályázaton 40 millió forintot nyert az önkormányzat a piactér átalakítására.

28. Tarna menti túrára indult a Horváth Péter Honismereti Szakkör. Cereden megtekintették a Tarna forrását, majd átkanyarodtak Tajtiba – Szlovákiába – a folyást követve.

Június

04. A hagyományos szentkúti búcsúba indultak a jákóhalmiak.

17. A megyei honismereti pályázaton Fodor István Ferenc könyvjutalomban részesült a Kádár-kor rendőr-és katonavicceiért.

24. A község népes delegációval vett részt a jászladányi Jász Világtalálkozó eseményein.

Július

04. A Sárospatakon megrendezett XLV. Honismereti Akadémián többen is elismerést kaptak a honismereti szakkör munkájának segítségével: Nagy Miklós tanár, Pethő László ny. egyetemi docens és a Jászberényi Palotásy János Zeneiskola fúvószenekara.

09. Huszonharmadik Varjasi találkozó. Mise után a tanyavilág még élő lakói a gazdakörben emlékeztek a régi életre. Jelen volt a 88. évében járó, utolsóként ott tanító Tihanyi Károly is.

15. Harmadik alkalommal rendezett országos keresztrejtvény fejtő versenyt a Gubicz András Gazdakör, amelyen 120-an vettek részt az ország minden részéből. A legjobb jákóhalmi eredményt Nagy Mária érte el, elhozta az első díjat.

17. Országos – vidéki településképet megőrző – pályázaton 36 millió forintot nyert az önkormányzat az 1908-ban épült Öreg iskola külső helyreállítására.
29. Tizenharmadik alkalommal rendezte meg a Gubicz András Gazdakör a népdalos találkozót a Jakab-napi búcsú vigíliáján 16 népdalkör és más csoportok részvételével.
29. Ez évben is Szvorény Tamás indult a község képviselőjében a sárospataki hagyományörző táborba.

Augusztus

05. Honismereti küldöttség látogatta meg a Sárospatakon táborozó hagyományörzőket a községből Fodor István Ferenc csapatvezetővel.
20. A Gazdakör épületében megtartott augusztus 20-i ünnepségen az ünnepi műsor után Terjéki Tünde polgármester tartott ünnepi beszédet, majd megszegte a Fodor István Ferenc gazdaköri elnök által átadott új kenyeret. Díszpolgár lett Szabó József matematika professzor, a község szülötte, Jászkáóhalmáért kitüntetést kapott Kisbódi Gáspár, a polgárőrség vezetője.
27. A Tájak-Korok-Múzeumok Egyesület jó munkájuk elismeréseként dunai jutalom hájkirándulásra hívta meg Terjéki Tünde polgármestert és családját, Fodor István Ferencet és Papp Istvánt, a TKM csoport helyi vezetőjét.

Jászkisér

2016

Május

1. XII. Civil Majális a Dongó Vendégház és Sörkertben (K., 2016. ápr.)
1. Az üresen álló I. számú körzetben helyettesítő orvosként Ordodi Anton háziorvos kezdte meg rendelését. (N., 2016. márc. 29.), (T., XVI. évf. I. sz.)
6. Redemptio évfordulója alkalmából rendezett ünnepség. Ünnepi beszédet tartott Gubicz András emeritus jászkapitány. Előadást tartott Csáky Imre címertörténész. Közreműködött a Búzavirág Népdalkör és a Csete Balázs Általános Iskola.
7. A Jászkiséri Pedagógus Női Kar templomi hangversenye a jászkiséri Katolikus templomban. Zongorán kísért Balogh József zongoraművész. (K., 2016. ápr.)
14. I. Nyárnyitó Mulatság. Óvodai jótékonyági bál (K., 2016. ápr.)
25. Hősök Napja. Köszöntőt mondott Balogh György igazgató. Közreműködött a Búzavirág Népdalkör és Ádám Kálmán történelemtanár.
27. Gyermeknap sportnap a Városi Óvodákban (K., 2016. jún.)
28. Jászsági tűzoltóverseny. A Jászsági Önkéntes Tűzoltóságok hagyományos versenye. Helyszín a jászkiséri MÁV Fkg. Kft. sportpályája (N., 2016. máj. 26), (N., 2016. máj. 30), (N., 2016. máj.3 1.)

Június

3. A Trianoni emlékműnél a Nemzeti Összetartozás Napja alkalmából megemlékező beszédet mondott Tőkés László püspök és EP képviselő (K., 2016. máj.)
17–18. XVI. Kiséri Napok a Művelődés Háza és Könyvtár szervezésében a Szent István Parkban (K., 2016. jún.), (K., 2016. júl.)
18. A Magyar Vöröskereszt munkatársai a Városnapon köszöntötték a jászkiséri veradókat (K., 2016. jún.)
18. Farkas László, a Mezőgazdasági és Géptörténeti Magángyűjtemény tulajdonosa Jászkisér Városért Díjban részesült (K., 2016. jún.)
20. Kezdeményezés a képviselő-testület feloszlására (K., 2016. jún.), (N., 2016. jún. 23.)
25. Múzeumok Éjszakája a Tájházban (K., 2016. jún.), (K., 2016. júl.)

Július

4. A képviselő-testület feloszlatta önmagát (N., 2016. júl. 6.), (Önk. jkv. 2016. 07. 04.)
17. Kladiwa Imre esperes kanonok, címzetes apát úr aranymisét tartott a jászkiséri katolikus templomban (K., 2016. júl.)
18. Jászkisér Város Önkormányzata benyújtotta a TOP-3.2.1-15 pályázatokat az épületek energetikai korszerűsítésére, a zöld város kialakítására, valamint a sport és egészség parkra. (Önk. jkv. 2016. júl. 18.)

Augusztus

6. Roma- és Sportnap a Jászkisér Város Roma Nemzetiségi Önkormányzat szervezésében.
7–12. A Csete Balázs Iskola 40 tanulója vett részt a Zánkán megrendezett Erzsébet Táborban (K., 2016. szept.)
13. Hagyománytisztelő Területi Szántóverseny és Veterán Gép és Gépésztalálkozó Farkas László és Farkas Gábor szervezésében. (K., 2016. júl.)

Szeptember

- Kéklámpás horgász- és főzőverseny a Csalogány-telepi horgásztónál (N., 2016. szept. 5.)
Az Országos Honismereti Szövetség emléklapjával ismerték el Hajnal Csabáné pedagógus, Farkas László, a jászkiséri gépmúzeum létrehozója és a Jazyges Íjász Egyesület tevékenységét. (N., 2016. szept. 6.)
18. Megrendezésre került az I. biciklis „gátkör”, a „Pattanj nyeregbe!” (T., XVI. évf. III. sz.)
30. Idősek Napja (K., 2016. szept.),
29. Benedek Elek mesemondó verseny a Városi Könyvtárban (K., 2016. nov.)

Október

2. Időközi önkormányzati választások (N., 2016. okt. 1.)
3-9. Országos Könyvtári Napok a helyi könyvtárban (K., 2016. nov.)
11. Jászkisér új polgármestere: Lukácsi György, az új képviselő-testület alakuló ülése a Művelődés Házában (K., 2016. okt.)

23. Az 1956-os Forradalom és Szabadságharc 60. évfordulója alkalmából Jánossy Péter Sámuel Ybl-díjas építésmérnök tartott előadást a Művelődés Házában.

November

14. Jászkisér város új jegyzője Ádám Mónika (T., XVI. évf. 5. sz.)

26. I. adventi gyertyagyújtás a Katolikus Egyházközség képviselőjével és a Tűzoltó Egyesület tagjaival (K., 2016. nov.)

December

3. II. adventi gyertyagyújtás a Református Egyházközség képviselőjével és a Jászkiséri Sportegyesület tagjaival (T., XVI. évf. 5. sz.)

4. A Búzavirág Népdalkör és a szolnoki Tiszavirág Férfikar közös hangversenye a Református Templomban (T., XVI. évf. 5. sz.)

10. XXVII. „Apáról-fiúra” népi gyermekjátékok bemutatója a Művelődés Házában (N., 2016. dec. 13.)

10. III. adventi gyertyagyújtás a Katolikus Egyházközség képviselőjével és a Lovas Egyesület tagjaival (T., XVI. évf. 5. sz.)

14. Jászkisér Város Képviselő-testülete közmeghallgatást tartott a Művelődés Házában.

16. A Jászkiséri Pedagógus Női Kar karácsonyi koncertje a Művelődés Házában.

17. Váradi László és Suki Tibor karácsonyi koncertje a katolikus templomban (T., XVI. évf. 5. sz.)

18. Mindenki karácsonya a Művelődés Házában. IV. adventi gyertyagyújtás a Református Egyházközség képviselőjével és a Búzavirág Népdalkör közreműködésével. Cozombolis koncert (T., XVI. évf. 5. sz.)

Január

Az önkormányzat a művelődési ház felújítására 100 millió forint vissza nem térítendő támogatásban részesült (N., 2017. jan. 10.), (K., 2017. jan.)

12. Megemlékezés a Don mellett elesett áldozatokról, ünnepi beszédet mondott Gyórfy-Villám András (N., 2017. jan. 17.), (T., XVII. évf. 1. sz.), (K., 2017. jan.)

22. A Magyar Kultúra Napja a Művelődés Házában Meister Éva színművésznő közreműködésével (K., 2017. jan.)

26. Városunk a Közép- és Kelet-európai Történelem és Társadalom Kutatásáért Közalapítvány által kiírt pályázaton 1 500 000 Ft támogatást nyert az első világháborús emlékmű felújítására. (K., 2017. febr.), (T., XVII. évf. 2. sz.)

Megemlékezés a reformáció 500 éves évfordulójáról (K., 2017. jan.), (N., 2017. márc. 20.)

Február

27. A Lovasjász című film bemutatója a Művelődés Házában.

Március

3. Nőnap alkalmából Oszvald Marika és Bozsó József lépett színpadra a Művelődés Házában.
15. Ünnepi megemlékezés az 1848/49-es Forradalom és Szabadságharc évfordulóján, ünnepi beszédet mondott Györffy-Villám András.
27–április 6. Tüdőszűrés a Művelődés Házában (K., 2017. márc.)
28. „MiNők” klub a Városi Könyvtárban a Jászapáti Praxisközösség szervezésében (T., XVII. évf. 3. sz.)

Április

4. Író-olvasó találkozó a Városi Könyvtárban. Faragó Annamária: Háború és lélek című könyvének bemutatója (K., 2017. máj.)
10. Felső tagozatos tanulók szavalóversenye a Városi Könyvtárban a magyar költészet napja alkalmából (K., 2017. máj.)
12. III. Húsvétvárosi családi nap (K., 2017. márc.)
13. A magyar költészet napja a Művelődés Háza nagytermében, előadó Földes László (Hobo). A műfüves foci pálya megépítéséhez anyagi támogatást kapott a település az MLSZ-től (N., 2017. ápr. 11.)
A Térségi és Országos Népzenei Minősítő Hangversenyen a jászkiséri Búzavirág Népdalkör a szakmai zsűri arany minősítését kapta (N., 2017. máj. 4.)

Május

1. Civil Majális a Dongó Sörkertben (K., 2017. ápr.)
1. Jászkiséri pálinkák mustrája a Dongó Sörkertben (K., 2017. máj.)
13. A Jászkiséri Pedagógus Női Kar hagyományos tavaszi hangversenye, valamint a Városi Díjak átadása a katolikus templomban (K., 2017. ápr.), (K., 2017. máj.)

Június

- 9–10. XVII. Kiséri Napok rendezvénysorozata a Szent István parkban (K., 2017. jún.)

Július

8. I. Polgárőr nap a volt dohánybevéltő udvarán (K., 2017. aug.)
15. VII. Jászkiséri Hagyományörző Lovasnap a Jászkiséri Ifjúsági Egyesület szervezésében (K., 2017. jún.)
28–29. XIV. Pendzsom Folk Fesztivál a Csete Balázs Általános Iskola udvarán.

Augusztus

12. Hagyománytisztelő Területi Szántóverseny és Veterán Gép és Gépésztalálkozó Farkas Gábor és Farkas László szervezésében (N., 2017. aug. 15.)
Elkészült a műfüves foci pálya (N., 2017. aug. 10.), (N., 2017. aug. 25.)

A KÖTET MEGJELENÉSÉT TÁMOGATTA:

Fodor István Ferenc
Jászfákóhalma Önkormányzata
Jászberény Önkormányzata

Tisztelt Támogatóink!

Az 1996. évi CXXVI. Törvényben foglaltak szerint alapítványunk 2017-ben a személyi jövedelemadó meghatározott részéből 53 548 Ft támogatásban részesült, mely összeget az évkönyv nyomdaköltségeinek részbeni fedezésére fordítottuk.

Az évkönyv kiadója a Jászsági Évkönyv Alapítvány hálásan
megköszönve az eddigieket, továbbra is szívesen fogad
felajánlásokat és várja újabb támogatóit.

(Adószámunk: 18821725-1-16; számlaszámunk: OTP Jászberény, 11745035-
20009362)